GENNADII SCHOLARII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI

DEFENSIO QVINQVE CAPITVM,

Quæ in ſancta & œcumenica Florentina Synodo continentur,

Fabio Beneuolentio Senenſi interprete.

AD SANCTISSIMVM D. N. Gregorium Papam XIII.

DE LICENTIA SVPERIORVM.

ROMAE,

IN AEDIBVS POPVLI ROMANI

M. D. LXXIX.

C A P I T A.

SANCTISSIMO D. N. GREGORIO PAPAE XIII.

CVM ante aliquot annos Pater Beatissime de status ecclesiastici præstantia pauca quædam conscripsissem, ciuilibusque & humanis rationibus ostendissem, non reperiri politiam inter omneis alias ea excellentiorem; reliquum erat id theologicis & diuinis testimonijs comprobare. Sed dum in hac cogitatione totus defixus sum atque hæreo, incidi in Græcum Gennadij volumen Constantinopolitani Patriarchæ: in quo hæc omnia nouo quodam more erant exposita, ac disputata: aliaque scilicet cōplura de Petri primatu, & summi Pontificis

tificis in concilijs auctoritate: responsiones præterea aduersus eos, qui ecclesiasticorũ diuitias, eorumque cultum, & viuendi rationem suggillabant. quæ quidem cum non tantum copiose, & eleganter, præterque communem scholasticorum vsum essent pertractata; uerum etiã summopere pie, atque catholice, operæpreciũ esse duxi ea non sinere sub modio diutius delitescere, sed Romana ciuitate donare, atque ex umbra in lucem proferre; uicemque illius uehementer indolui, quod tam egregius auctor sua laude fraudaretur, nec hæreticis nostræ tempestatis obijceretur, qui Græcum hominem, uel regiæ Vrbis Patriarchã, idest pontificiæ dignitatis æmulum, conspiciant arma retundentem, quæ aduersum nos distringi consuessent. Nam is primũ diuinæ scripturæ locos præcipuos adducit, eosque ingeniosissime explicat; deinde pontificum, conciliorumque decreta super Petri primatu: postremo suæ gentis scriptorum, hos occidentis, illos orientis doctores appellans. adhibet præterea nouellas quasdam Iustiniani Imperatoris constitutiones, in quibus primam sedem agnouit Romani Pontificis, cæteris posthabitis omnibus: ex quo perspicuum cuicunque esse potest, hunc omnem fere antiquitatem perlustraſse; atque ex

abditis

abditis latibulis multa feliciter eduxisse. Ea & si Græcis suis composita sunt; qui adeo impudenter a concordia in Florentino Concilio firmata desciuerunt, tamen omnia aduersus iuniores hæreticos mirifice sunt accommodata; atque id potissimum de Petri primatu, & alterum de igne purgatorio caput. nam ueluti Græci post obedientiam Pontifici Romano subtractam, infame Mahomethis iugum subierunt, ita & nostri temporis hæretici in maximas calamitates inciderunt, ex quibus humana, & diuina iura (quantum in ipsis fuit) funditus peruersa sunt, atque conturbata. Turcæ post impia Lutheri dogmata totam fere Pannoniam occuparunt. sed plura & fortasse imminentia non libet addere, nec tam infelices exitus Christianis hominibus ominari. apud Anglos, Scotos, Germanos, Gallos, quot mala contigerint, postquam Vgnotti se a Romana Ecclesia seiunxerunt; uel cæcis est cognitum. Cæterum si hæc a Latino pertractata fuissent, poterat quiuis facile suspicari, eũ sibimet assentari, & secum colludere; sed cum a Græco composita sint, non Romæ apud nos; sed in regia Vrbe apud suos, necesse est confiteri eum diuino numine afflatum conscripsisse: eoque magis quod is iurisiurando interposito testatur,

ſtatur, ſe tantum ueritate ductum hæc ſcribere, & tanquam ante Dei tribunal conſtitutum alio nunquam oculos deflexiſſe. Verum alias etiam Romani Pontifices ſibi Græcos homines adiunxerunt, ueluti Beſſarionem Nicænum, & Ruthenum Iſidorum S.R.E. Cardinales, uiros omni uirtutum genere inſignitos, alioſq. eiuſdē hominis notæ. At ueſtra Sanctitas ulterius eſt progreſſa, cum Græcorum collegium nuper inſtituerit, & paulo ante Germanicum: quæ duæ nationes ſi ſe nobis adiunxerint, cæteræ nullo negotio ſubſequentur, & ad primam ſanitatem reuertentur: quod quidem ſub ueſtræ Sāctitatis auſpicijs ſperare poſſumus, & debemus, cum ea publicis ſemper inuigilet commodis, & intēdat: ac ueluti impiger nauta nunquam clauum de manu dimittat, uere Chriſti Vicarius & Petri ſucceſſor. Eodem pertinet Neophytorum collegium ſapientiſsime nuper auctum, uel conditum, quaſi ſeminarium omnium, qui ſuæ gentis ſectis deſertis ſub Chriſti Dei noſtri uexillis uoluerint militare. ſed diuino prorſus conſilio contigiſſe uidetur, quod eo potiſsimum tempore prodierit Gennadius, quo Græcorum collegium eſt conſtitutum, quaſi gratias acturus ob ingentia beneficia erga ſuam gentem collata; deprece-

turque

turque ut uestra Beatitudo hoc studium perpetuo seruet, cum litteræ, & disciplinæ omnes magna ex parte ab ijs exortæ sint, & sacra Theologia eorum scriptis maxime sit exculta, & illustrata, curiæque Romanæ dignitas ab alijs postea miris præconijs sit celebrata; nam Nicænus Bessarion, & Trapezuntius Georgius de primatu Petri lectu dignissima condiderunt, paucis ea quidem cognita, sed luce, & sole dignissima. Verum hi longo interuallo ab eloquentia Gennadij absunt, de quo auctore Nicolaus Maioranus Episcopus Melfitensis ueri, & uirtutis amãtissimus sæpe dicere solet: Ego quinquaginta annos in famulatu huius sanctæ sedis, & Põtificum uixi, eosque ob innumera in me merita colui semper ut debui: at nulla alia re magis ad eorum cultum sum accensus, & inflammatus, quam ex huius uoluminis lectione. Non dedignetur ergo V. Sanctitas cum per sacras licuerit occupationes huc, ueluti in amœnum quoddam Viridarium paulisper diuertere, & reliqua etiam quattuor capita oculis perlustrare, quorũ uertendorum onus mihi iniunctum est. Reliquum est, ut Deum optimum maximum pro incolumitate sua omni conatu deprecemur, quæ cum sit ad publicas nata commoditates, longiora uitæ

omne meum studium, atque opem. Nam si tum cum apu Græcos in oriente versarer, huius libri facultas contigisset; ita proculdubio eorum temeritatem, & impudentiam retudissem, & respondendi locus amplius datus non fuisset. quoniam huic obijcere, ut alijs quibusdam non potuissent eum esse Latinorum asseclam, & in illorum gratiam scribere, cum esset Constantinopolitanus patriarcha, & ab ijs electus: nec quod Romæ nobiscum versatus, cum is occasione Florentini concilij tantum sit in Italia commoratus; vbi semper Ecclesiæ Romanæ fauit, vt in actis synodi & eius orationibus patet. Sed post cum Palæologo Imperatore in Orientē reuersus, Constantinopolitanus patriarcha creatus est, paulo ante captam a Turcis ciuitatem: in qua vixit, obijtque catholicæ fidei semper propugnator, & vindex, quemadmodum ex hoc libro liquido declaratur, & ex alijs quantum audire & legere licuit. Conuertant igitur oculos & mentem ad huius operis lectionē pij, catholici, & veri amantes viri: existimo nanque me hoc vere asserere posse, pauca huiusce generis scripta reperiri, quibuscum Gennadij lucubrationes, siue facundiam spectes, siue doctrinam, conferri valeant, tum ad apostolicę sedis auctoritatem propagandam, tum ad hæreticorum rabiem compescendam. Valete.

VITA GENNADII SCHOLARII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI.

IOANNES Palæologus Constantinopolitanus Imperator, cum Ferrariam ab Eugenio iiij. fuisset euocatus pro Ecclesiæ concordia transigenda; eduxit secum viros ecclesiasticos, laicosque omni virtutum genere insignes. Inter cæteros ex clericis Nicænum Bessarionem, & Isidorum Ruthenorum patriarcham: ex laicis Georgium Scholarium senatorem, & alios quosdam, quos non est necesse commemorare, cum in concilij Florentini actis affatim legantur. cæterum disputationes de fide inter Ecclesiasticos intercesserunt, laicis (vt mos est) seclusis. Scholarius igitur & si dignitate multis esset inferior, doctrina tamen nulli erat secundus: vt ex hoc commentario patet, in quo decreta Concilij tuetur. sed & in eodem Concilio duos libros edidit, suæ fidei confessionem in ijs exponendo: quos Imperatori, alijsque in synodo legendos tradidit; eosq. audiui Parisijs Latinos factos, atque editos. Pręterea hic tres orationes composuit; vbi Græcos suos ad vnionem cum Latinis hortatur luculentissimas; nam eloquentię palmam huic tribuere tum Græci videbantur; iccirco eæ iussu Imperatoris volumini Concilij actorum insertæ sunt. Ergo concordia post multas concertationes inter Græcos & Latinos transacta, Imperator cum suis Constantinopolim est reuersus; pius profecto & catholicus princeps. Verum eo paulo post vita defuncto, in regno successit Constantinus eius frater cognomento Dragases, non eadem qua frater erga Romanam Ecclesiam pietate. opera igitur & suasu Marci Ephesini Episcopi, omnia perturbata sunt: quoniam nec Græci (vt est eorum leuitas) conuentis stare voluerunt: nam Marcus scriptis aduersus Latinos editis a catholica fide suos abalienauit. huius temeritatem cum Scholarius ferre non posset, monitu Gregorij Protosyngeli patriarchę omnibus eius capitibus respōdit, qui liber impressus non est, & paucis cognitus. Defuncto Gregorio suffectus est in eius locum Scholarius anno Domini 1452. vt patet ex chronico ecclesiastico Onufrij Panuuini, factusque est e Georgio Gennadius Græcorū more; qui cum ad patriarchalem apicem euecti sunt, nomen assumunt quod ab eadem littera incipiat qua proprium, paulo diuersius quam Romani pontifices consueuere. At nec ijs contentus, scripsit in patriarchatu librum commentarijs quinque distinctum, secundum quinque articulos

in Florentino Concilio firmatos: in quibus copiose eius decreta asserit, Marcique impudentiam simul & temeritatem retundit; qui lapis angularis, & scandali petra vere dici potest, veluti pracipuus inter Graecos schismatis autor. In tractandis quaestionibus secutus est ordinem in Concilio habitum Gennadius, quae quinque extiterunt, de sancti Spiritus scilicet processione, de conficiendo in azymo, vel fermento, de purgatorio, de fruitione sanctorum, & de Papae primatu. in qua re oblata est ei occasio omnem eloquentiae suae copiam effundendi, non vt in alijs capitibus euenit, quae acrimoniam tantum postulant disputandi; quamquam vbique sua explendescat oratio. Is hunc librum in vrbe Constantinopolitana videtur conscripsisse paulo post direptionem eius sub Maomethe Turcarum Imperatore: quam rem adeo tragice in quinto deplorat, vt cuiuis lacrymas excutere possit. Audiui etiam de Angelo Iustiniano Graeco homine Gebenensi Episcopo, se legisse monodiam Gennadij eiusdem argumenti, in qua copiose explicat, & lamentatur suae ciuitatis, & gentis interitum, vel magis excidium. retulit etiam se habere opusculum diui Thomae Aquinatis de ente & essentia, ab eodem autore in Graecum sermonem versum, & commentarijs ab eo illustratum: quod aperte indicat eum vel Latina calluisse, vt antea opinabar; cum multa ex nostris autoribus in hoc libro adducat. in tractatu de Papę primatu citat quędam ex Gratiani decreto, ex quibus deprehenditur id quod modo dixi. Sed nec omittendum videtur, quod Diplobatazius Latinus iurisconsultus quamuis Grecus natione, scribit se vidisse Venetijs Gratiani decretum Grece conscriptum, eo allatum a quodam legato regis Cyprij: nam satis notum est iuniores Grecos complures ex Latinis scriptoribus etiam ecclesiasticos in suos vsus vertisse, qui hodie leguntur in Vaticano, & alibi. Robertus Constantinus Gallus in sua bibliotheca testatur Gennadium hunc scripsisse libros de fide, de Dei cultu, & contra Iudeos, & responsiones pro Christianis, & in bibliotheca regia manuscriptos Parisijs asseruari. Laonicus Chalcondyles Athenienfis libro vi. historię Turcicę, meminit huius tanquam primas apud Grecos sapientię partes obtinentis. Quanti fecerit hunc Bessarion Cardinalis Nicęnus, ostendit in epistola quadam ad Gręcos de Petri primatu; in qua eadem fere leguntur, quę apud Gennadium conscripta sunt, interdumque ijsdem verbis. nec dici potest primum scripsisse Bessarionem, cum eius epistola data sit anno 1463. & Gennadius obierit 1460. secundum Panuuini chronicon: vt liquido pateat tunc apud omneis eius virtutem claram & celebrem extitisse. Et hęc de Gennadio prefatum fuisse sufficiat.

AD LECTOREM

SCIENDVM est quod in hac versione Gennadij, vsi fuimus auxilio quattuor codicum manu scriptorũ antequam Gręcus liber typis excuderetur. primus est aduectus e Creta: relatumq. est eũ fuisse Georgij cuiusdam Corinthij, viri in Græcis litteris non mediocriter eruditi, quo cum ego ante multos annos Venetijs familiariter versatus sum. alter fuit Marcelli secundi Papæ: eum de sua bibliotheca protulit Cardinalis Sirletus, quem ego honoris causa nomino, testatus illum aureis centum coemptum. Tertius ex Vaticano, ab hoc fonte deductus, ac descriptus. postremum, sed magis vetustum commodauit Illustrissimus Cardinalis Farnesius, at sine nomine autoris, in insula Naxo vna ex Cycladibus (vt videtur) conscriptum. Animaduertendumque est in his omnibus, quod vbi fo. 384. linea 37. in græcis impressis legitur Ianuarius, in scriptis haberi Iouianus, alludendo ad Iubaiani nomen; ad quem scribit Cyprianus horum similia, quæ in epistola Iubaiani continentur. Sed locus a Gennadio adductus reperitur in epistola ad Ianuariũ, vt non ausim reprehẽdere eos, qui Ianuariũ pro Iouiano reposuerint. Idẽ euenit de Eunomio folio 399. linea 20. in cuius locum impressus posuit Macedonius, eiusdẽ hæresis cũ Eunomio autor, vt Niceta gręcus scriptor attestatur, vbi de hæresiarchis, & eorum hæresibus sermonem habet. quod addidimus, vt magis curiosis satisfaceremus.

Præterea non omittendum in tractatu de Sancti Spiritus processione, Græcos vti quibusdam vocibus, quarum significata non vndequaque Latinis respondent, veluti αἰτία, οὐσία, ὕπαρξις, ὑπόστασις. αἰτία quod ad verbum significat causa, cum Græci dicunt Spiritum sanctum esse ἐκ τῆς αἰτίας τοῦ πατρὸς, Latini doctores pro causa dicunt principium, vel origo: nam Græci verbi vis vtrumque sua latitudine comprehendit. iccirco fere semper ex Gennadio ita vertimus αἰτίαν. ἀρχὴν

modo

modo essentia, modo subsistentia, & ὕπαρξις subsistentia, & substantia; quamquam Bessarion in sua oratione dogmatica ad Græcos in concilio, quam is postea latinam reddidit, vertit existentia & subsistentia promiscue. pro qua voce Boetius in tractatu de duabus Christi naturis aduersus Eutychem & Nestorium, videtur visus fuisse οὐσίωσιν. ὑφίστασθαι vertimus persona, & hypostasis, & subsistentia. Cæterum de ui horum verborum non est amplius quod laboremus, cum ea quandoque confundantur, vt Boetius in supradicto ostēdit tractatu. In concilio etiam Florentino sessione 17. & 18. eadem vberrime explicantur; & apud diuum Thomam leges nonnulla in libro de Græcorum erroribus ad hoc argumentum pertinentia, atque ad omnes Gennadij tractatus; eædem enim quæstiones in concilio Lugdunensi a Græcis disputatæ sunt, quamuis exitu dispari: quoniam Imperator tantum Græcus cum Pontifice consensit, suis doctoribus peruicacissime reluctantibus. verum hæc alias loco commodiore dicentur.

In epistola diui Maximi ad Marinum folio 21. linea 9. vbi legitur, comprehenderunt, sciendum quosdam vertisse susceperunt: potest dici etiam apprehenderunt, nam ἐπελάβοντο vtrumque significat. de qua epistola leges multa sessione 7. & 23. in Florentino concilio. & ibidem vbi legitur in impressis εὐθυνόμενος per υ, scribēdum est ex manuscriptis Vaticani εὐθηνούμενος per η, vbi totus hic locus fusius explicatur, vt suo tempore in annotationibus docebimus.

Cæſaris Mazzutelli Camertis.

Salue maxime Gennadi Senator,
Byzanti, eloquio tonante cuius
Vires hæreſis impiæ domantur,
Græcorumque Epheſique pertinacis.
Salue, qui ſolium, vicemque Petri
Ius, & dogma ſacrum tuere Romæ.
En quod tu Latio dediſti honoris,
Idem dat Latium tibi viciſſim.
Nam qui græcus erat tuus libellus,
Nunc & per Fabium ſonat latine,
Vt Græcis venereris, & Latinis.

Petri Conteſtabilis Genuenſis.

Inclyta Gennadio lætetur Roma Latino,
Quæ celebri partu nuper adaucta fuit.
Quo plures factus noſter, quam Græcus habebat
Aſſeclas, Latio hoc gloria maior erit.
Et Fabium, ſtudio cuius noua munera dantur,
Illuſtrem æterno tempore reddet bonos.

I. Hieronymi Catenæ Nurſini.

Quam merito a falſis, Gennadi, vera tuentem
Nulla habita gentis te ratione tuæ,
Gloria conſequitur? veris te laudibus ornat
Romano in ſolio qui ſacra ſceptra gerit.
En colit Heſperius, te iam veneratur Eous.
Dum morem patrium deſeris, aſtra tenes.

FRANCISCVS PINTA PRESBYTER AC THEOLOGIAE DOCTOR STVDIOSO LECTORI.

EN habes humanissime lector, librum sane quam eruditum & pium: quem a Gennadio Patriarcha Constantinopolitano Græco primitus sermone conscriptum, Fabius Beneuolentius Senensis, vir tum ornatus alioqui, tum non vulgariter eruditus, Romana donatum lingua, in communem Latinorum vtilitatem emittit. Eum ego librum ab admodum R. Fratre Paulo Constabili Sacri Palatij Magistro, viro integerrimo, ad me, vt illum examinarem transmissum, non sine summa quadam animi alacritate perlegi, idque non tã quod opus ipsum recẽs esset ac varium, quã quod multa in eo sese mihi obtulere scitu dignissima, quæ nusquam hactenus legeram apud Latinos autores. Facta autem quã diligenter a me fieri potuit collatione cum Græcis, nihil (vti arbitror) temere elapsum est, quod tuas lector aures queat offendere: nisi quod cum res ipsę de quibus in hoc opere disputatur, sint perdifficiles, vix fieri potuit, ut non aliquid interdum aut duriter, aut obscure, aut etiam parum eleganter in aures incurrat. Scis enim quam sit difficile de rebus (quales hæ sunt) diuinis, copiose perspicue & ornate conscribere. Contentus igitur esse debebis, quod Gennadiũ de præstantissimis nostræ religionis dogmatibus, latino loquentẽ sermone licet audire. Iam vero vt de toto ipso opere dicam quod sentio, nihil in eo non pie simul & erudite, nihil non acute differitur; nusquam non, aut catholica fides validissimis argumentis adstruitur, aut hæreticorum & schismaticorum machinamenta ingeniose, ac subtiliter eliduntur: vt vere possim asserere, si nihil vnquam, sanctissimis Conciliorum, præsertim vero Florentini Decretis, aduersus Græcos qui ab Ecclesia Romana desciuere, definitum hactenus extitisset, vel hac tantum commentaria (modo legerentur deposito æmulationis studio) posse sufficere, vt miseranda Græcorum natio, ab inueteratis erroribus reuocata, planum atque directum catholicæ veritatis iter aspiciat. Verum hoc Dei Opt. Max. opus est, quem precari semper oportet, vt isthac pro suæ voluntatis arbitrio perficiat. Porro autẽ de Gennadio, admonuisse sufficiat, eũ, ipsũ esse autorẽ, qui sessione vltima Florẽtini Concilij Georgius Scholarius dicitur, qui & in eodẽ Concilio celebres, pro ineunda cũ Latinis cõcordia orationes, ad Græcos habuerit, qui deniq. doctissimus, non a priuato quopiã laudatore, sed ab vniuerso Cõcilio nominari meruerit. Verũ hac de re fusius ipse etiã interpres eloquitur. Superest vt si quid ego laboris, si quid operæ aut industriæ (quod minime diffitetur interpres) in huius operis recognitione posuerim, si quid in cõmunem omniũ vtilitatem cõtulerim, totum id Deo bonorum omnium autori, charissimus in Christo lector adscribat.

GEN-

GENNADII SCHOLARII PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI EXPOSITIO

Pro ſancta, & oecumenica ſynodo Florentina, & defenſio quinque capitum, quæ in decreto eius continentur, ad Græcos.

Fabio Beneuolentio Senenſi interprete.

PROOEMIVM.

SI MAGNVM religionis myſterium pura mente, & ſincera diſpoſitione adhibita fuerit perquiſitum, mentis oculos, & corporis explanat, atq; aperit, ſolaribuſque radiis clariores reddit: ac ueluti ij deſuper in terram procumbentes, non planas tantum uias, ſed etiam abditos, & obſcuros angulos illuſtrant: ſic & mentis oculi ueritate ſubnixi, nec rerum diſtortarum præſumptione obtenebrati, non ſolum quæ ſunt recta, & facilia ſcripturæ percipiunt diuino præeunte auxilio, ſed etiam quæ in intimis ſenſibus orationis abſconduntur, exacte intelligunt, & ad rectum ſenſum

Prouer. 8. non ita penit⁹ ad uerbum in uulgata. perducunt, atque ut percipiantur efficiunt; quemadmodum Sapientia dicit: Omnia recta sunt intelligentibus, & æqua inuenientibus scientiam; nec est in eis quid prauum, neque peruersum. Nos igitur sententiam nostram omnibus declarare cupientes, ueritati confidimus, & religionis dogmati nos ipsos committimus. hortamur autem uos, ne subdole, & inuidiose orationem nostram perscrutemini, sed pura mente & conscientia: non enim de minimis agitur, o amici; uerum de magnis rebus, ac diuinis, quamquam internuncius imbecillis est, & infirmus, ut ecclesiasticam proponat concordiam, quæ contigit diebus nostris; quam multi mortales ante nos uidere exoptarunt, nec uiderunt. Quid

Psalm. 70. igitur? quoniam litteraturã non cognoui, ingrediar in potentias Domini, & ego cum Dauid exclamabo: & lingua mea meditabi-

Psalm. 34. tur iustitiam eius. Sed quamuis a quibusdam oppugnemur, dicentibus, nos non diuino ductos zelo Florentinam synodum amplexari, immo potius temporaria ductos gloria in eam transfiguari: quodque muneribus, & pollicitationibus suasi, eam induimus, aliaque multa dicenda tacenda conuiciantur (O tuam patientiam omnium rex, uulgi temeritas insolens, uerba effundit aduersum Deum blasphemię plena, in nostram fidem, & in Deum cõtumeliosa, ac si ethnici essemus): non tamen ut sileamus nobis persuadebunt; sed ad oculum qui omnia uidet conuertemur, & ad illud incorruptum tribunal mentis aciem dirigemus; ubi nobis non oberit temere hic effusa accusatio; ibi enim accusatoribus non est opus; quemadmodum neque eorum qui inconsulte gratificantur coniuratio proderit, non enim ibi est opus aduocatis. In illud igitur, cui nihil est occultum tribunal inspicientes, omnes contumelias floccifacimus: immo uero sententiam nostram nudo capite, & audacter prædicabimus. Id tantum de nobis omnes scire uelim, quod omne si quid a nobis dictum, aut factum est, & quæ in præsentia instituo, Dominus scit, si id pro ecclesiastica concordia constituenda gestum est, non ut aliquid ex nostris consuetudinibus, uel dogmatibus abrogaremus; sed quicunque ad hanc ecclesiasticam pacem descendit, & decretum Florentini concilij recipit, quasi consuetudines, & dogmata nostra damnarit, ecclesiamque Romanam orientali & nostræ præposuerit, nec utrique eundem honorem exhibere uoluerit (cum una tantum sit ecclesia, unamque fidem, & religionem prædicet) decidat is a Christi regno, Iudæque proditori & crucifixoribus eius annumeretur, quandoquidem nostra ecclesia eandem prædicat fidem, quam Romana ecclesia confitetur, & tenet: nec umquam a solo

patre

patre procedere spiritum sensit, neque in pulpitis prædicauit, neq; in azymo sacrificium est aspernata. absit: neque animarum purgationem utcumque abnuit; sed neque sanctorum fruitionem reprobat, neque Romanum Pontificem reiicit, quasi non sit totius ecclesiæ caput, ut postea declarabitur capitibus singulis suam assignando responsionem. Sed a quibusdam litigii, & contentionis studiosis ea dicta sunt, & scripturę mandata: quos uulgi temeritas sequens, conuicia, & contumelias aduersus Romanam effundunt ecclesiam, & aduersus nos, qui eam sequimur. At nos prędictum iusiurandum, quasi orationis nostrę fundamentum pręstruentes, orationem resumamus, asserendo nos diuino zelo, & quia uera est synodũ hanc integre tenere: non autẽ humanę glorię gratia eã amplectimur, neque muneribus corrupti, ut ipsi dicunt, eam suscipiendo firmiter apprehendimus; sed ueluti Christi sententiam, & doctorum ecclesię. Ii uero ignorantię & prauitatis morbo ęgrotantes dicere audent, quod quæ a synodo gesta sunt, non secundũ mentem, & sententiam doctorũ ecclesię gesta sunt: immo contra se se habet, magisque quam si tonitruum ederent, uidentur sacri doctores hęc scriptis tradere; ab ijsque nos hanc sententiam, & fidem didicisse confitemur, ac pro ea prędicando pugnamus; eamque usque ad extremum spiritum inuiolatam seruare exoptamus; & una cum ea occumbere speramus; & coram saluatore Christo Deo cum ea in iudicio sisti, & cum ea in sempiternum quocumque dabit Deus (qui omnia conspicit, nihilque ei absconditum est) mitti: nec ad homines, sed ad Deum respiciendo hanc concordiam, & ecclesię unionem amplexari oportere existimauimus. Quod si aliquibus non uidetur, nihil ad nos; quia nos quod debemus efficimus. uos uero quid dicitis, qui sacram synodum non recipitis? Non est eius decretum secundum doctorum sententiam. At nos contrarium demonstrabimus, non ex nostro sensu, ne absurda dicere uideamur (quis enim pesuadere uobis aliquid possit, si sua tantummodo argumẽta in mediũ attulerit?) sed ex diuinorum patrum, & ecclesię doctorum, non occidentalium tantum, uerum etiam orientalium, quorum dicta etiam infernus reuereretur, tamquam a sacro, & diuino spiritu illustratorũ. Ac primum quidem quinque ex nostris criminantur; immo nõ ex nostris, sed ex ecclęsia: nam ecclesia in suo decreto ueluti Stentor omnibus uiribus çlamat. Primum quod sanctus spiritus ex patre, & filio procedit, idque ipse filius a patre accipit: Cuncta, inquit, enim quę habet pater, in generando tribuit filio, pręterquam esse patrem. Secundum quod sacrificium per azymum, uel fer-

mentatum, unum & idem est, quodque sanctissimum Christi corpus in utrisque conficitur partibus. Tertium quod animæ illorum qui in pœnitentia moriuntur, purgatorijs pœnis post mortem purgantur, & fidelium uiuorum suffragiis iuuantur; idque propterea quod antea de peccatis suis satisfacere non potuerunt. Quartum, quod sancti sunt in gloria Dei quatenus animæ, Deumq; ad faciē uident, & eius lætantur uisione; & rursus in gehennā peccatores ire clamat. & quemadmodū illos beatitudo lætificat, sic & hos a die exitus eorum, ignis cōburit. Quintum quod Papa, siue summus Pōtifex Romanæ sedis apostolicæ caput est totius ecclesię, beati Petri principis Apostolorum successor, & uerus uicarius domini nostri Iesu Christi. Ecclesiæ uero aduersarij, ecclesiam reprehendunt, quod ea quæ uera non sunt, senserit, & decreto prolato apostolicis & rubris litteris ea sibi arrogauerit: nobis autē ecclesię ab iis oppugnatæ, neque patrocinari conuenit, neque possibile est, cum fortem aduocatum secum habeat Christum Iesum, & suam ueracem promissionem firmiter obtineat, idest, quod portæ inferi non præua-
Matth. 11. Matth. 28. lebunt aduersus eam, quodque cum ea erit usque ad mundi huius consummationem; & quod solida petra est, in quam qui offendunt
1. Petri 2. peribunt, sine qua salutis nulla spes est. Cum igitur sponsum ipsum secum habeat, illi non est opus aduocatis: nobis magis opus est, qui ab ijs, quasi male gesserimus, unionē cum Latinis recipiendo incusamur. Et quia nos tamquam ignorantes reprehendunt, & ueluti perditos damnant, & (proh dolor) nos lugent, & vt hæreticos auersantur. ab his igitur coacti hęc cōscribimus, ut nos inculpatos, & hac reprehensione, & calumnia indignos, & Dei gratia orthodoxos ostendamus: immo eos maioris pœnę & damnationis reos, quam cuius nos illi temere, & superbe condemnant. Ac primum quidem Dei gratiam perquiramus, perinde ac nihil proferre ualeamus, nisi is ante nobis os aperuerit. ipse est enim
Ioann. 15. qui dicit: Et sine me nihil potestis facere; postea (quantum nostrę mentis exiguitas patitur) in medium proferentes criminibus obiectis respondebimus. non syllogismos adhibendo; (quippe & illi uere dicunt fidem nostram syllogismis non constare: neque nos id efficere ualemus) sed sanctorum ecclesiæ doctorū testimoniis utemur. Cæteris ergo omissis a primo theologo exordiar domino nostro Iesu Christo in primo capite, in quo nos accusant, quod spiritus sanctus non procedit etiam a filio, sed a patre tantum. Sic utique hi dicunt, & (ut aiunt) rectissime tradunt, ac uera credunt. at quia nos etiam a filio procedere dicimus, aduersari
Ioann. 15. nos sanctis dicunt & Christo dicenti; qui a patre procedit, hoc ipsi

asserendo

asserendo se iustificari putant: nos uero cum caritate, & pace Deo opitulante ostendemus, etiam a filio spiritũ sanctum procedere, quemadmodũ sane, & a patre, non in ira contumeliosi, sed discipuli eius, qui dicit: Pacem sequimini, nec irascamini cũ loquimini. Hebr. 12.

SPIRITVM SANCTVM PROCEDERE EX FILIO, NON EX PATRE TANTUM, UT AIUNT, QUI SYNODŨ NON SEQUUNTUR.

CAPVT I.

INCIPIENDVM igitur ab eo est, qui primo theologicam hanc ueritatem reuelauit. hic enim apud Ioannem Euangelistam cap. xvi. ad discipulos suos sic ait: Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo: cùm autem uenerit ille spiritus ueritatis docebit uos omnẽ ueritatem: nõ enim loquetur a semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, & quæ uentura sunt annunciabit vobis, ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Num habetis quid ad hoc respondeatis, uos qui contrarium sentitis? etiam inquiunt: cognitionem accipit, uerba, acceptionem, audit a filio, ut filius a patre sapientiam, & reliqua. Et nos ita dicimus: sed quia multa intelligere in Deo fas non est, ne cõpositum eũ intelligamus, unũ accipere dicimus, essentiam, quæ sapiens est, & bona, & alia. propterea si sapientiam accipit, nil aliud nisi ipsum esse accipit. audiet ergo spiritus sanctus, idest ab eo audiet a quo procedit; illud audire cognoscere est, cognoscere autem esse. quoniam igitur a se non est, sed a quo procedit, a quo prouenit ei essentia, ab illo cognitio: ab illo ergo & auditio, quod nil aliud est, quam essentia. Semper igitur audit spiritus sanctus, quia semper cognoscit, & cognoscet: iccirco audiuit, audit, & audiet: nã, ut diximus, id est ei audire quod cognoscere, & cognoscere ei idem est quod esse. ab eo igitur audiuit, audiet, & audit, a quo est: ab eo autem est a quo procedit. Sed ne dicere possint, quod in eo pronomine, meo, cũ dicitur, quod de meo accipiet, intelligitur patre, infra in eodẽ capite cõiungit, dicens: omnia quæcunque habet pater mea sunt. propterea dixi uobis, quod de meo accipiet & annũciabit uobis. cũ uero dixerit; omnia quæcũque habet pater mea sunt, occlusit omne os, uolens excludere

Ioan 16.

etiam

etiã filiũ esse principiũ essentiæ sanctissimi spiritus. Quod autẽ uerũ sit cuncta quę habet pater, ea & filiũ habere; ipse id testatur cum dicit: Pater omnia tua mea sunt, & mea tua. Et Ioannes Damasceni

Ioan. 17.

Damasceni.

resulgens sydus ait: Omnia quæcunque habet pater in generando tradidit filio, præterquam esse patrẽ. ergo si pater quatenus pater producit spiritũ, & filius hoc modo cõmunicaret patri, esset spiritus ipse, filius: & filius una cũ patre duo patres spiritus: & hoc pacto filius cum patre nõ communicaret essentiæ spiritus. nunc uero non producit hoc pacto pater spiritum, sed quatenus productor: neque filio opponitur quin ipse quoque sit causa spiritus: nam si quæcumque habet pater, habet & filius, & nihil remanet patri, quod filius non habeat; habet autem pater productionem spiritus; id ergo habet & filius. ex hoc denique aperte ostenditur, quod non solum a patre est spiritus, sed & a filio. Huius rei testis est omnium doctorum scriptura, & maximus Cyrillus totum hunc locũ

Cyrilli.

egregie interpretans, & uerba prædicta: attente animaduerte quæ dicit. Ecce enim ecce spiritum ueritatis, id est suiipsius paracletum dicens, a patre procedere eum dicit; nam quemadmodum proprius est spiritus filij, cum naturaliter in eo sit, & ab eo procedat; sic etiam patris est proprius. quibus autem spiritus est communis, inter hos & ea quæ ad essentiam pertinẽt, non erunt diuisa. neque nos quorundam uerba perturbent, qui ob inscitiam impie de religione sentire solent, & loqui, quæ neque fas est cogitare, quasi filius ordinem aliquem adimpleat ministrandi, & patris spiritum creaturæ ministret; quippe cum neque id quidam insulse dicere reformidarint; magis credere consequens est, quod quia proprius est eius quemadmodum utique Dei, & patris; ideo ad sanctos suos discipulos sanctificandos eũ mittit. Audis tu qui contradicis admirandum & magnum patrem hunc, Cyrillum illum dico? quemadmodum, inquit, filij proprius est non per modum ministrandi: sed naturaliter in eo est, & per eum procedit; sic & in patre euenit. Si igitur quomodo est filij, est & patris spiritus, superest nos intelligere eum etiam ex filio procedere: nam sanctus hic dicit, quod uti est filij spiritus, & per eum procedit, eodem modo & ex patre: neque te intelligere oportet filiũ, usum aliquem mininistrandi adimplere, & mittere a patre spiritum creaturę, sed naturaliter. Si enim per modum ministrandi, non naturaliter mittit spiritum filius, ergo & pater per modum ministrandi habet spiritum, non naturaliter: quia quomodo intelligitur de filio, ita intelligitur de patre, secundum sancti huius sententiam; patrisque, & filij communis est spiritus, quia non sunt separati essentia pater & filius.

Si ergo

Si ergo cōmune eſt, quo modo de patre dicitur, eodem & de filio. quare ſi de patre dicitur quod ab eo procedit (non enim aliud poſſumus intelligere) dicitur autem & filij ſpiritus, ergo & ab eo procedit. Si uero dixerit quis, quod ſecundū cōſubſtantiale de filio dicitur, nec poteſt dici ſecundū cauſam, diceretur (inquā) pater & filius ipſius ſpiritus; quia unius eſſentiæ ſunt tres perſonæ: at id non dicitur. Damaſcenus tibi nares conterit capite octauo ſuæ theologiæ: Filium, dicit, neque ſpiritus dicimus, neque ex ſpiritu. Et Gregorius Nyſſenus tertia homilia ſuper Pater noſter, occludit tibi oculos: filius, inquit, ſpiritus neque eſt, neque dicitur. neque hæc relatiua conſequentia cōuertitur, ſed ſpiritus filij dicitur; quia ab eo accipit, ab eoque procedit, & ex eo eſt quemadmodum ex patre. Iccirco ſanctus hic Cyrillus inquit, proprius eius eſt ut Dei & patris. quo pacto proprius eſt patris? quia ex eo habet eſſe, & procedit; hoc idem te intelligere oportet, quod & ex filio procedit, quia proprius eius eſt, quemadmodum & patris. Et paulo poſt hic idem ſanctus in eadem expoſitione ait: Proprium filii dicimus paracletum, ideſt ſpiritum ſanctum, non extrinſecus ingredientem, neque aduentitium in eo, ut in iis euenit, qui ſanctitatem ſuſcipiunt, & ex non entibus generantur; ſed conſubſtantialis ei ſane ut & patris: non enim loquitur a ſemetipſo, ſed quæcunque audiuerit. quando igitur uenerit ille, ideſt paracletus ſpiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. animaduerte quam uigilans prouidaque ſit uox, uide nominis ſobrietatem. nam cum prædixiſſet ſuper eos uenturum paracletum, ſpiritum ueritatis eum appellauit, ideſt ſuimet. ipſe enim eſt ueritas; uerū ut diſcipuli ſcirent non eſſe alienum, & extraneum illius aduentum, ſed ſe ipſum aliter exhibiturū pollicetur, ſpiritū ueritatis, ideſt ſuimet paracletū uocat: non enim ab unigeniti eſſentia alienus ſanctus ſpiritus intelligitur: procedit autem naturaliter ab ea, cum nihil aliud præter eum ſit quo ad identitatem naturæ; & ſi poteſt intelligi proprio ſubſiſtendi modo. Et poſt alia: Quando igitur uenerit ille, non loquetur, inquit, a ſemetipſo; ſed neque nouam uos docebit doctrinam. non enim leges fert. ſed quia ſpiritus, & quaſi mea mens eſt, loquetur cuncta quæ ſunt in me. Et poſt pauca: Quia omnino ex mea eſſentia ſpiritus eſt, & quaſi mea mens: is uentura dicere non poteſt, niſi omnino in me ſit, & per me procedat. Super illud, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. clarificat ergo filiū paracletus, ideſt proprius ipſius ſpiritus, quia omnia poteſt, & omnia ſcit. quomodo uero clarificat? quæ enim ſcit, & poteſt eius ſpiritus:

Damaſcenus c. 18.

Nyſſeni.

Eiuſdem.

quomodo

quomodo ipſe utique non ſciuerit, uel potuerit? & ſi ut ipſe dicit ab eo ſpiritus accipit, atqui omnia poteſt, & perficit, quomodo ipſe uim, & robur in omnibus non habebit? Et paulo poſt: Quoniã conſubſtantialis eſt filio, & ex eo ut Deum decet procedit, omnem ſuam in omnibus perfectiſsimam operationem habens, & uim, ideo dicit, de meo accipiet. Et poſt alia: Irreprehenſibile igitur omnino erit, & extra omnem contumeliam poſitum, ſi ab unigenito quid accipere dicatur eius ſpiritus; nam ab eo naturaliter procedens ut eius proprius, cum omnibus quæ habet, perfecte accipere ſua dicitur. Et poſt pauca: Hoc etiã mihi naturaliter adeſt, propter hanc dixi cauſam, quia de meo accipit, & annunciabit uobis. nemo in his perturbetur cum acceptionis nomen audiuerit; id potius conſideret (ita enim recte egerit) quod omnia quæ ad Deum pertinent, proferuntur quidem more noſtro, at non ita intelliguntur, ſed ſupra captum noſtrum: itaque accipere ſpiritum dicimus a patre, & filio, quæ eorum ſunt, non tanquam aliquando inſitam in ijs ſapientiam, & potentiam non habuerit, tunc uero tandem habeat cum intelligitur accepiſſe. Semper namque ſapit, & poteſt ſpiritus, immo eſt ipſa ſapientia & potentia, non ex participatione aliqua, ſed natura. Et poſt alia: Cum fructus igitur, & nota ſit perſonæ generantis filius, omnia quę habet ſecundum naturam ſecum adducit, ideo dicit; omnia quæcunque habet pater mea ſunt. iccirco dixi uobis, quod de meo accipiet, & annunciabit uobis, ſpiritum uidelicet qui per eum, & in eo eſt, per quem in ſanctis ipſe inhabitat; non enim eſt aliud præter eum ſpiritus eius; quamuis eſſe per ſe intelligatur, & proprie ſpiritus. ſpiritus enim ſpiritus, & non filius eſt. Audiſti huius magni patris ſententias, uel ut melius dicam, inſtantias, & tela præacuta aduerſus eos, qui non ex filio etiam procedere ſpiritum aſſerunt? quia partim per eum prodeuntem dicit, partim ab eo prodit, quemadmodum & a patre: & rurſus natura inſitus ei, & per eum, & ex eo progreditur, profluit, & procedit, ueluti ſane in ipſo, & Deo, & patre intelligitur. quid aliud quã ueritas apertiſſima dignoſcitur, quia ex filio ſpiritus eſt, & ex eo, & per eum, ut ſanctus hic multis in locis ſcribit? Vnde ergo oſtendere poteritis uos, quod ex ſolo patre ſpiritus eſt? cum ſancti omnes concordiſſime (ut paulo poſt oſtendemus) dicant, & omnes ex filio procedere decernant? Itaque credatis nobis, qui recte conſulimus, immo nõ nobis, ſed ueritati. nec ita ſuperbe nos incuſate, ueluti inſcii ſimus, uel ignari, & propterea ſynodo parentes. nam ſanctos omnes uidimus, rationibuſque eorũ ſuaſi, eaſque ſequentes nos Latinis adiunximus. immo

non

non latinis, sed solidæ, & veræ Petri fidei & sanæ theologorum, & diuinorum eorum virorũ doctrinæ, qui in ea synodo excelluerunt: quibus Ephesi episcopus sui incertus, nec eorum obiectionibus respondere valens, ignaue effugit, fratre Ioanne, qui cum eo disputabat acclamante: Adducite huc Ephesium vt eius responsiones audiamus; quas in quadam sessione edidit, synodum deuitans. synodus vero eum euocabat, vt ingrederetur; at is morbum simulauit. Et rursus sessione coacta frater Ioannes aiebat: Accedat huc Ephesius, accedat. nõ enim fas est eum loqui, at nostras responsiones nõ audire: rursus synodus eum canonice vocauit, sed non paruit. quare eo vocato, nec parente synodus decretum tulit: is vero in contradicendo persistebat, non palam, sed in angulis. itaque hostis sacrę synodi declaratus est. sin autẽ in tempore ad disputationes accedebat, sanctorum auctoritates non approbabat, corruptos, & adulterinos, vetustos sacros, & diuinos doctorũ codices dicẽs. At is quidem extinctus est, osque illud aduersus sacrã synodum infrendens, quo pacto extinctũ sit, & dedecore oppletum suæ amarę resolutionis tempore, cognitũ ijs est, qui vera dicere didicerũt. Nos vero prædictas magni Cyrilli auctoritates habentes super illud; de meo accipiet, & sacram hanc synodum eadem docentem in suo quod edidit decreto, audientes, & ab eo confirmati, spiritum sanctum a filio etiam procedere, synodo nos adiunximus. nam cum Christus dixerit, quod de meo accipiet, nil aliud ostendit nobis, nisi quod etiam ab eo procedit: non enim possumus aliter intelligere, quia a quo spiritus accipit, ab eo etiam esse haber; a quo habet esse, ab eo, & procedit; accipit autem a filio, & habet esse ab eo vt dicimus, & sacer Basilius declarat: ergo & ab eo procedit. hoc igitur pacto, & alias sanctorum auctoritates clare voluissemus dicere, deinde explanare. Sed cũ nos duo efficere proposuerimus; partim quia cũ breuibus rẽ exponere polliciti simus in immensum nostra excrescere potuisset oratio: partim quia aduersarij meis dictis fidem non adhibuissent, si ea latius explicando contexerem: iccirco oportunum mihi visum est, seorsum tantum, sanctorum auctoritates proponere: ad eos coarguendos, qui sacræ synodo volunt contradicere, ad stabiliendum vero, & confirmandum eos, qui eam pie sequuntur, paucis quibusdam de meo in singulis dictis, allatis.

F. Ioannes hic est Turrecremata, qui postea Cardinalis

SECTIO II.

OMNE, verbum, ſacrum dicit Euangelium, in
duobus, vel tribus teſtibus ſtabit. num fidem
adhibebitis vos ſi pluribus teſtibus vtemur?
non arbitror; cum vos falſa ſuaſione, & præ-
ſūptione prauitati admiſta permoueamini. ic-
circo triū vice quos Chriſtus enumerat ter un-
decim addam, ne de cętero locus cōtradicen-
di relinquatur, vel quid minimū aduerſus nos eloquendi. Nam
Gregorij magnus Gregorius Nyſſenus in quarta homilia in expoſitione ſu
Nyſſeni 1. per pater noſter, quæ incipit, Qui vmbrā futurorum, hæc inquit.
Vnigenitus filius ex patre a ſacra ſcriptura nominatur, & hucuſ-
que verbum ſuam conſtituit proprietatem. Sanctus autem ſpiri-
tus, & ex patre dicitur, & ex filio præterea eſſe oſtēditur. Si quis
Pauli ad ſpiritum Chriſti (dicit) non habet, hic non eſt eius. Audis quod
Rom. 8. ex filio etiam eſſe teſtatur? & ſi quidam, vt ſolent impij, & aduer
ſus propriam ſalutem ingenioſi, verbum ex quibuſdam libris ſty-
lo ferreo adhibito deleuerunt: quidam tamen reperiuntur codi-
ces, qui aduerſus adulterantium libros audaciam clamant. Vbi
eſt igitur, qui dicit ex ſolo patre, Epheſius ille mente commotus
vna cum ſuis anteceſſoribus? accedant, & nobis oſtendant vnde
hoc acceperunt, a Chriſto ne: an a ſanctis? nam aperte Chriſtus hic
contradicit, & ſancti. Chriſtus ergo dicit, de meo accipiet. San-
cti, ex filio ſpiritum eſſe a ſacra ſcriptura oſtenditur. ſi ergo ſan-
ctus hic ex filio dicens ſpiritum vera loquitur; mētitur Epheſius
& eius anteceſſores, dicentes ex ſolo, nam ex ſolo eſſe, deſtruitur
dicendo & ex filio. Quod vero ex filio ſpiritus accipit, & habet
Baſilij 2. eſſe, magnus Baſilius in tertio aduerſus Eunomium teſtabitur, cu
ius principium: Vix tandem exſaturatus aduerſus vnigenitū bla-
ſphemijs. In eo tractatu dicit: Quæ neceſsitas vrget, ſi auctoritate
& ordine tertius eſt ſpiritus, eum natura etiam tertium eſſe? quod
auctoritate quidem ſecundus a filio ſit, & ab eo habeat eſſe, & ab
eo accipiat, & annunciet nobis, & in ſumma ab ea depēdeat cau-
ſa, religionis ratio tradit. Audiſti cæleſtem patrem hunc? cum ab
eo (inquit) habeat eſſe, & ab eo accipiat. Vidiſti vt omnia noſtro
ſenſui cōſentanea ſunt vna cū ſācti Cyrilli auctoritatibus? & quod
idem eſt accipere a filio, & habere eſſe ab eodem? vbi eſt qui di-
cit ex ſolo? ſi enim ex filio accipit, & ab eo habet eſſe ſpiritus, vt
ſanctus hic dicit, ergo non ex ſolo patre ſed manifeſtum eſt, quod
& ex filio, ergo iniuria nos reprehenditis, o amici, & fratres. Sed
huius

huius magni patris frater Gregorius inquam Nyssenus in primo libro aduersus Eunomium, qui incipit, Non licuit vt videtur in omnes beneficium conferre, hęc inquit: Quo pacto ante conside ratur persona secundum causæ rationem, eodem modo, & spiritus ordine tantum secundum causam & causatum distinctionem habens. nam quemadmodum filius coniungitur patri, & quamuis ab eo esse habeat, non tamen secundum essentiã posterior est: ita & vnigenito spiritus sanctus iũgitur, intelligẽtia tantũ, secundũ principij rationẽ, considerato ante personã spiritus. Vides vt etiã sanctus hic cum antedictis concordet, & vt distinctionem diuinarum personarum constituere volens; causa tantum distinguit eas? quo pacto, inquit, cõsideratur pater ante filium ratione causæ, eodẽ etiam consideratur filius ante spiritum causæ ratione. hoc idẽ est ac si diceret, filius ex solo patre, vt solo antea considerato quam filius. quem enim alium potest ante se consideratũ habere? spiritus autem sanctus ex patre, & filio; quasi pater videlicet, & filius ante eum considerentur. Itaque vere concluditur ex patre, & filio procedere spiritum sanctum, etiam si vobis displiceat: nã personam patris ante filij personam considerari, idque causæ ratione: personam vero filij ante personam spiritus sancti ratione quoque causæ, nihil aliud ostendit, quam quod solus pater causa filij est: filius autem id a patre accipiens sicut alia naturalia bona eius, & ipse causa est spiritus sancti: itaque pater, & filius ambo vna causa sunt processionis spiritus sancti. iccirco sanctus hic dicit, quemadmodum iungitur patri filius secundum causæ rationem, solo intellectu persona eius antea considerata; sic verum dicimus cum dicimus spiritum esse ex filio. In actis vero primæ synodi scriptum est, spiritum sanctum ex patre procedere: proprium autẽ eum esse filii, & ab eo scaturire. Audis ab eo inquit scaturire, tamquam a fonte, videlicet ex eius persona, propriumque eius esse? quid significet consideremus, fratres, neque doctoribus repugnare velimus. Quod si dixerit quis proprium eum esse filii propter consubstantialitatem; reputet quod etiam filius diceretur ipsius spiritus, secundum consubstantialitatem. sed id vel cogitatu tantum est absurdum. doctores dicunt, filius neque ipsius spiritus est, neque dicitur: spiritus filij, maxime. At Cyrillus Alexandrinorum Pontifex in epistola ad Nestorium, quæ incipit, Cũ Saluator noster manifeste dicat, Qui amat patrem, vel matrẽ plus quam me, inquit: Et si spiritus in hypostasi est propria, intelligitur quoque per se, quatenus spiritus est, non filius; non tamen ab eo alienum est. nam spiritus veritatis nominatur, & Chri

Nysseni 3.
Ex actis primæ Synodi 4.
Cyrilli 5.
Matth. 10.

stus est veritas, & ab eo profluit; quemadmodum vtique a Deo, & patre. Audis profluit, inquit, quemadmodum & a patre. Sed profluit (inquit) dixit sanctus, non procedit. Nos vero statim eis respondemus, quod idem magister explanat, quid profluere denotet secundum eius sensum in expositione diuini symboli, vbi dicit: Perfecto de Christo tractatu, beatissimi patres, de spiritu sancto mentionem faciunt. nam credere in eum dixerunt quemadmodum sane in patrem, & filium, quia consubstantialis eis est,
Ioan. 20. & profluit sane, idest, procedit, veluti a fonte ex Deo, & patre: exhibetur vero creaturæ per filium. insufflauit ergo in ipsos apostolos dicens, Accipite spiritum sanctum. Ex Deo, & Deus spiritus est, nec a quacunque suprema substantia alienus; sed ex ea, & in ea, & proprius eius. hęc igitur est sanctorum patrum recta, & minime errans fides, siue fidei confessio. Vides quid profluere significet secundum sanctum Cyrillum? & quid est profluere, & procedere? quo pacto vos omnino audetis dicere, aliud esse profluit, aliud procedit? & calumniamini sanctum hunc, & nos? Reconciliamini rogo fratres, reconciliamini. Idem diuus Cyrillus
Cyrilli 6. Ioel 2. in expositione in prophetā Ioel: Effundā de spiritu meo in omnem carnem, hæc, inquit. Profecto Deus, & ex Deo secundum naturā filius; genitus enim est ex Deo, & patre. proprius ipsius, & in ipso, & ab ipso spiritus est, quemadmodū sane in ipso Deo, & patre intelligitur. Animaduerte hic dilecte, proprius inquit
Eiusdē 7. eius, & ex eo spiritus est, quemadmodū & ex patre, Idem in tractatibus per interrogationem, & responsionem aduersus Palladiū proxime a principio inquit: Mutabilis spiritus non est, vel si morbo mutabilitatis ęgrotaret, ipsi diuinæ naturæ hic defectus adscriberetur, siquidem Dei, & patris, nec non & filij est, qui essentialiter ex vtroque, scilicet ex patre per filium profluit spiritus. Audisti & hic essentialiter ex vtroque, idest ex patre per filium; quid aliud potest intelligi, præterquam quod ex patre, & filio procedit? at iactabundus dices, non poni ex patre, & filio, sed simpliciter ex patre per filium confitemur: ex patre vero, & filio nequaquam: quia dictio, per, causam non significat. hoc & in faciē quidam nobis dixerunt. o præsumptionem, quæ vos videre congruentia non finit. Nonne per verbum, per, causam possumus in-
Ioan. 1. telligere, vbi dicit sanctus Ioannes Euangelista, omnia per ipsum facta sunt? quis negauerit vnquā hic dictionē, per, esse causam, & per eam filiū, creaturę causam intelligi. Quod vero idem denotet
Genes. 3. Basilij dictio, per, &, ex, Basilius & Chrysostomus in expositione Genesis sentiūt, vbi dicit: Adam, possedi hominē per Deum idē est,

ac ſi diceret, ex Deo: vnde alter in tractatu per capita ad Amphilochium ita explanat, & dicit: Iam vero ſecundum promiſcuam ſignificationē, dictio per, tranſit ſępenumero in dictionē, ex, quia altera alterius ſignificationem ſibi vendicat: vt poſſedi hominem per Deū, æque ac ſi diceret, ex Deo. alter vero in 53. in Matthęū homilia dicit: Nam ſcriptura ſolet, per quē, dicere, ex quo: velut cū dicit. poſſedi hominē per Deū, nō ſecundā cauſam, ſed primā magis apponēdo. & iterū. nonne ex Deo declaratio eorū eſt? & beatus Cyrillus in Epiſtola ad Neſtoriū, quæ incipit, Nugantur, vt audio quidā, inquit: Neceſſe eſt confiteri, quod ſecundū carnē ex muliere natus eſt. Et poſt pauca; genitus eſt ſecundum nos ex muliere. ſæpiuſque in eadē epiſtola reperitur eū promiſcue vti præpoſitionibus his, vt indifferentibus, & idem ſignificantibus, ſcilicet, per, &, ex. Paulus Apoſtolus ad Galatas ait: Miſit Deus filiū ſuum factum ex muliere. Et rurſus idem alibi. Vnus Deus, & pater, inquit, ex quo omnia, & vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, & vnus ſpiritus ſanctus, in quo omnia. Nōne ergo in his poſſumus intelligere, vnum factorem, & opificem, & principiū omnium, tres perſonas, ut quę ſint vnus Deus? vnumque principium dicemus, patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, per has prępoſitiones ex, per, & in? per ex, patrē, vt principalē: per dictionem per, filium vt opificem: per in, ſpiritū, vt perfectiuā? maxime. neque dictionē, per, de patre dicimus, neque, ex, de filio, ne principalem cauſam patris tollamus, ſi filio dederimus; ſed eam patri reſeruamus. Et quando ex patre dixerimus, tunc rurſus ſequitur per, quæ mediū ſignificat. quippe cum, per, iūgatur dictioni, ex. Itaque cum dicimus ex patre, intelligimus tunc per medium filij ſanctum procedere ſpiritum. Quod autem dictio per, cauſam ſignificet, eandem quę ex: & quod inter ſe poteſtatis eiuſdem ſint, hinc manifeſtum eſt.

Chryſoſtomi. Cyrilli.

Ad Gal. 4. Ad Epheſ. 4.

SECTIO III.

THEODORITVS Cyri Epiſcopus ad ſanctam tertiam ſynodum, quum ea finita veniſſet cum Ioanne Antiochiæ Patriarcha, qui ſex & viginti epiſcopos ſecum adduxerat, videns iam ſynodum peractā eſſe, Neſtoriumque damnatum, Cyrillumque prævaluiſſe, perturbatus eſt, & in duodecim capitibus quæ aduerſus Neſtorium antea ediderat, Cyrillum reprehendit. Is igitur cum Neſtorij diſcipu-

Theodoritus 8.

discipulus esset, aduersus magnum Cyrillum impetum fecit, vt suo magistro opitularetur. Et in nono capite, vbi Cyrillus dicit, cum filius proprium ex se ipso & in seipso essentialiter insitum habeat spiritum sanctum, vaticinabatur. Theodoritus respondet; Si vt eiusdem naturæ Cyrillus dixit, & ex patre procedere, iam cõfitebimur, & tanquam pia eius verba recipiemus. Si vero tamquam ex filio, vel per filium essentiam habere, vt blasphemiam, & rem impiam eam reijciemus. Audis quo pacto Theodoritus dictiones, ex, & per, reformidauit in spiritus sancti processione? ideo cum horrore dicit, si vero ex filio, vel per filium. Et iure ibi timuit, vbi timendi ratio non erat, vti vos facitis. nam cũ is omnino negaret spiritum a filio procedere, quemadmodum & vos; neque ex filio, neque per filium recipit. vos vero per filium etiam inuiti confitemini: ex filio neque audire sustinetis. idem enim secundum Theodoritum significat. Quod vero per filium confitemini. Damascenus in octauo, & trigesimo theologiæ suæ capite; ex patre per filium aperte clamat. Et vos magna voce canitis, spiritus bonitatem communicans ex patre per te procedens; & in canone domini Theophanis in pentecostem ode sexta, tu flumen deitatis ex patre per filium procedens. id tamen quãquam psallitis abnegatis. At nos cum audimus sanctos ea verba sæpe dicentes, interdum quidem ex patre & filio sine articulo, interdum vero ex patre, & filio cum articulo, & ex patre per filium, & ex patre, & ex filio, & essentialiter ex ambobus, & ex vtroque procedit, intelligimus dictionem, per, esse causam, quam Theodoritus cum metu, & horrore vitat. Resipiscite, & vos oro, vt videatis. At quia Theodoritus damnatus fuit cum sanctissimi spiritus processionẽ etiam ex filio procedere non reciperet, immo libri eius excommunicati sunt, quos aduersus sacrum Cyrillum scripsit, audi tertium decimum caput ex actis sanctæ œcumenicæ quintæ synodi. Si quis impia Theodoriti scripta capessiuerit aduersus rectã Cyrilli fidem, & eius duodecim capita, idem cum Theodoro, & Nestorio sentiẽntia, ea & eorum impietatẽ defendendo, nec anathematizauerit ante dicta scripta, & eos qui similia his senserunt, vel sentiunt, & omnes qui aduersus rectam sancti Cyrilli fidẽ conscripserunt, & duodecim eius capita, & in ea impietate obierunt, anathema sit. Similiter sancta sexta synodus capite nono, inquit. Si quis Theodoriti scripta aduersus rectã sancti Cyrilli fidem nõ anathematizauerit, & epistolam quę Ibę dicitur, & Theodorum Mopsuestiæ, & scripta eius & si quis sancti Cyrilli scripta non receperit: eaque pręcipue quę aduersus Theodorum, Theodoritum, Andream,

Theodoriti verba aduersus Cyrillum.

Theophanis.

Ex 5. Synodo.

Ex 6. Synodo 4. & 7.

Andreã, & Neſtorium & eos qui ſimilia eiſdem vel alicui eorum ſenſerunt, vel ſentiunt, conſcripta ſunt, anathema ſit. ſimilia quarta œcumenica, & ſeptima ſynodus continent. Quod autem dictio, per, cum de filio dicitur, mediũ demonſtret proceſſionis ſanctiſſimi ſpiritus ex patre, audi admirabilem Gregorium Nyſſenum in ſermone ad Ablabium cuius initium, Vos qui in fide vegeti eſtis, ęquum eſt omni conatu decertare. Identitatem naturæ fatentes diſtinctionem, quæ eſt ſecundum cauſam & cauſatum non negamus: in quo tantum, alterum ab altero diſtingui percipimus: quia hunc cauſam eſſe credimus. alter vero cum ex cauſa, & eo quod eſt ex cauſa ſit, aliam rurſus differentiam intelligimus. hic enim immediate ex primo: alter vero per eum, qui immediate ex primo eſt. itaque vnigeniti ratio indubie in filio manet, & quod ſpiritus ſit ex patre, non dubium eſt id per medium filij eſſe, quod eidem ipſi & vnigeniti rationem reſeruat: & ſpiritum ab ea quæ naturalis eſt ad patrem relatione non prohibet. Hoc loco ſanctus hic de coniuncta diſcretaque theologia ſermonem habens, ad ipſam diſtinctionem diuinarum venit perſonarum; diſtinguitque eas cauſa, ac inquit: Eſſentiæ, & naturæ identitatem confitentes, ideſt eius vnionẽ (quippe cum vnum ſint tres perſonæ natura, & deitate, nec aliquid ſit prius, vel poſterius) differentiam non negamus, quã inter ſe differunt: nam ſecundum cauſam differunt & cauſatum: & alter diſtinguitur ab altero; credimuſque, inquit hũc eſſe cauſam, illum autem cauſatum. ideſt patrem cauſam, filium vero, & ſpiritũ a cauſa. Nec hic conſiſtit, ſed ſtatim ſubiungit. & cum cauſatum, inquit, ſit ex cauſa, ideſt, cum filius, & ſpiritus ex cauſa ſint patre, aliam videlicet rurſus intelligimus differentiam. alterum enim ſiue filium proxime, & immediate ex primo, ideſt ex patre: ſpiritum vero proxime per filium, mediate autem ex primo, patre videlicet. Num hic dictionem, per, medium denotare intellexiſti? & diuinarũ diſtinctionem perſonarum, quam ſanctus hic facit? & quod nos recte diſſoluimus? & quod vnigeniti ratio optime ſeruatur in filio: nec medium hoc filij naturalem ſpiritus ad patrem tollit relationem? Reconciliamini ergo rogo domini, & fratres mei. Sed ſacer Damaſco Ioannes accedat, vt eadẽ mecum teſtificetur de præpoſitione, per; quodque ex patre per filium ſpiritus ſanctus procedit. hic enim capite theologicarum rerum tertiodecimo, cuius principium, Diuinitas cum ſit incõprehenſibilis, omnino exprimi nomine non poteſt, ſic ait: Ipſe quidem mens eſt, pater videlicet, filij abyſſus, filii genitor, & per filium manifeſtatiui ſpiritus productor, ac paulopoſt: Spiritus vero ſan-

Gregorij Nyſſeni 8.

Damaſceni 9.

„ ro sanctus manifestatiua occultæ diuinitatis potentia patris, ex
„ patre per filium procedit, vt ipse scit. quod vero dictio, per, cau-
„ sam significet, iam dictum est, nec repetere oportet. sanctus pre-
Cyrilli 10. rea Cyrillus in secũdo ad Hermeam inquit: sanctum spiritũ ad-
Eiusdẽ 11. des, qui ex patre per filium naturaliter profluit, Idem in secun-
„ do thesaurorũ, in sermone cuius titulus, quod ex essentia patris
„ & filii spiritus sanctus est, sic narrat: Quod igitur spiritus sanctus
„ qui in nobis est, nos esse Dei conformes ostendit, procedit autem
„ ex patre, & filio, apertum est diuinæ esse essentiæ, essentialiter in
„ ea, & ex ea procedentem. Prosiliunt ex schismaticis quidam ca-
lumniatores, ac effuse ridendo dicunt ad nos: Quid rursus o ca-
tholici ad hoc nobis respondebitis? vel quam reddetis rationem
scripturam cauillando? cum euangelista aperte, & clare dicat,
quod spiritum conspexit mysteriorum peritus (Ioannes) quasi
columbam in Christum descendentem. Ergo quod non habuit
accipiebat: quo pacto spiritus sanctus a filio procedere existima-
Matth. 6. bitur, cum ipse in Iordane consisteret; & spiritus in eum cælitus
descẽderet, voxque paterna superne testaretur, Hic est filius meus
dilectus, in quo mihi complacui? ad hos, qui diuinæ ecclesię do-
gmata subuertunt, & scripturarum rectitudinem peruertunt, re-
spondendum existimo; ebrietatem discutite prauæ suasionis, &
malitiæ, facientes hominem circumscriptum eum, qui est inde-
finitus, & incircumscriptus, vt splendidum veritatis lumen cir-
cumspicere valeatis; & nobiscum ad dominum clamare, Vere fi-
„ lius Dei es, & omnia quæcunque habet pater tuus, vt Deus, & tu
„ habes; tuaque diuina potentia cuncta complecteris: ac tuæ ma-
„ tris intercessione, placidum spiritum nobis reddis, qui bonitatem
„ communicat, & ex patre per te procedit: Et rursus, cum sis in-
„ circumscriptus mi Iesu, & domine, quamquã in Iordane cõsistis,
„ paternum tamen thronum non reliquisti: numquã mihi hæc hæ-
resis in mentem veniat, vt dicam, eum quæ non habebat accipere;
nam quæcunque pater habet, habet & filius; & nihil inest patri,
quin insit filio, excepta paternitate. Si enim quod non habet, ip-
Arij verba se accipiebat, vera Arius protulisset dicendo, erat aliquando quan
eiecta in Synodo do non erat. at id cogitatu tantum est impium. qui vult igitur re
Nicæna. cte sentire, talia nõ credat, sed vt sacer Athanasius magnus in di-
Athanasij uinis, qui in sermone de incarnata dispensatione, qui incipit. qui
12. diuinas scripturas volunt intelligere, sic scribit: Ne credat quis,
„ quod is quod non habebat accipiebat: is enim superne demitte-
„ bat vt Deus; & inferne ipse eum suscipiebat vt homo. ex eo igi-
„ tur in eum descendebat: ex eius deitate in humanitatẽ ipsius. Au-

detrimen-

dis? ipſe ſuperne mittebat vt Deus, & ipſe ipſum inferne ſuſcipiebat vt homo; & veluti Deus mittebat, veluti homo recipiebat. nã totus erat in terra, nulloq; modo a cælo aberat, quippe cum in eo omnis deitatis plenitudo corporaliter reſideret. Cũ ergo carne eſſet circumſcriptus, in Iordane conſpiciebatur, ſed deitate cũ eſſet incircumſcriptus, paternum ſinum non relinquebat, vnde ex eo in eum deſcendebat, ideo nihil prodeſt quod a vobis allatum eſt, imo pro nobis videtur facere. Vobisque magnum importat detrimentum.

SECTIO IIII.

VNDE igitur omnino nobis oſtendere poſsitis, non eſſe ex filio ſpiritum, ego nequaquam video. Magnus Ioannes Chryſoſtomus in homilia, quam in incarnationem domini facit, ſic inquit: Venit Chriſtus ad nos, dedit nobis deſcendentem, ex eo, ſpiritum, & corpus noſtrum ſuſcepit. Verbum, ex eo, quid ſignificat aliud, quam quod qui ex eo procedit, ſpiritum nobis tradidit? quemadmodum, & dilectus diſcipulus dicit, quod ex ſpiritu eius dedit nobis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Cyrillus magnus in interpretatione euangelij ſecundum Ioannem ſuper ea verba: Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ſic dicit: Cum filius naturalium bonorum Dei, & patris eſſentialiter ſit conſors, eodem modo habet & ſpiritũ quo pater intelligitur, nõ aduentitium, neque extra. Stultum enim eſt, imo dementiæ plenum ita ſentire: ſed quemadmodum noſtrũ vnuſquiſque proprie in ſemetipſo continet ſpiritũ & ex viſceribus intimis extra profundit. Iccirco enim eũ corporaliter inſuflauit Chriſtus, oſtendens, quod vti ex hominis ore ſpiritus corporaliter procedit, ita ex diuina eſſentia, vt Deo conuenit, profluit quod ex ea procedit. Hoc loco ſi quis vult cum æquitate videre, & diſcere, intelligere licet, ſtatimque a ſchiſmatis prauitate defugere, & ſynodo ſubiici. Cum ſit enim, inquit, naturaliũ bonorũ Dei & patris conſors filius, non aduentitie, neque extra, neque improprie habet etiã ſpiritũ, ſed eſſentialiter eodem modo quo intelligitur & pater. Si igitur naturale bonum patris eſt, ſpiritum ſanctum emittere, communicat vero filius naturalibus patris bonis non improprie, ſed naturaliter & eſſentialiter ſecundum magnum Cyrillum (nec poteſtis negare) ergo id habet

Chryſoſtomi 13.

Cyrilli 14.

etiam filius, videlicet ſpiritum ſanctum emittere, non participatione, ſed eſſentialiter eo modo, quo pater ipſum eſſentialiter emittit. Attendite huic, inquam, attendite. Symeon Metaphraſtes in ſancti Dionyſij Areopagitæ vitæ ſermone, tertia Octobris, hæc ſcribit: Quæ corporalis quidem præſentiæ ſunt, finem accipiunt: quæ vero ſpiritus, incipiunt; & in cælum Chriſtus meus effertur, ac in patriam reuertitur ſedem, & procedentem ab eo ſpiritum diſcipulis ſuis mittit ad infidelium gentium cõuerſionẽ.

Symeonis Metaphra. 15.

SECTIO V.

AVDIS, & procedentem eius ſpiritum dicit, ideſt qui ex eo procedit. At non ponitur præciſe dicunt hoſtes veritatis, procedentem ex filio, ſed ſi alicubi reperitur, ex patre procedere, intelligitur: ex filio vero nequaquam; datum autẽ, & miſſum per filiũ. quippe cũ mitti nõ denotet procedere, ac de cætero quãdo audierimus ſpiritũ ſanctũ ex patre mitti, non intelligamus ex patre procedere. Paracletus, inquit Chriſtus, quem mittet pater in nomine meo: non ne concedemus eum ex patre procedere? maxime. Sed quia dicitis in diuina ſcriptura non reperiri, & ex filio eũ procedere, volumus id nunc expreſſe oſtendere. Magnus Anaſtaſius Antiochiæ patriarcha, qui, & a ſancto monte Sinai appellatur; is eſt de quo ſancta ſexta ſynodus ſcribit: Recipimus ſanctum Anaſtaſium, & Theodorus Melitines reſpondit, ſanctũ vocat totus oriens hunc ſanctæ memoriæ Anaſtaſium, qui fuit Epiſcopus Antiochiæ: & qui eum nõ recipit, Deus anathematizabit. & omnes vna voce dixerunt, amen. Hic igitur ſanctus in oratione, quæ inſcribitur, De rectis dogmatibus veritatis ad nos pertinentibus, quæ incipit, De ſana noſtra fide, ſic ait: A corpore quaſi exemplari proprietate accepta, diuinorũ cõnexionẽ oſtendimus, per membrorum proportionem, ac ſimilitudinem: ſic & ſpiritus oris eius, ideſt, Dei ſpiritus ſanctus dicitur, cũ os ſit vnigenitus: & ſpiritus rurſus ex eo procedens: nec ſolum a patre, ſed etiam a filio miſſus. Et paulo poſt: Atqui dominus a ſemet eſſe oſtendens, diſcipulis inſufflans dicebat, accipite ſpiritum ſanctũ. Audiſti quod non ſolum a patre dicit, ſed etiam a filio? Vbi ſunt, qui dicunt ex ſolo patre, nec præciſe apponi procedentem ex filio? Non verentur tot & tantos patres reprobare, cum ſancta, & magna luminaria ſint, & aperte dicant, etiam ex filio in multis

Anaſtaſ. 15

dictio-

dictionibus, & syllabis? Quo pacto non erubescunt, immo clare contradicunt tanto examini sacrorum doctorum? sed quid aiunt noui interpretes? spiritum dicit ex patre procedētem, & missum, nō solum a patre, verum etiam a filio; distinguuntque dicentes, aliud esse procedere, aliud mitti; ac procedere † patri assignant, mitti † filio. Libēter eos interrogarem cū audimus a patre mitti spiritū sanctum, quid id significet? an aliquid aliud nobis ostendit, quā procedere? minime vero. Misit diuinissimus Paulus, inquit Deus, & pater spiritum filij sui in corda nostra, clamantem abba pater. nonne hic intelligimus ipsius spiritus essentiam? nequaquam dicunt, nō percipientes vnam esse spiritus processionē, quæ diuersis dictionibus traditur, eundem seruantibus sensum, quemadmodum, & in generatione filii euenit, quando audimus: Misit Deus filium suum factum ex muliere, ad Galatas hoc inquit beatus Paulus, & ipse saluator ait: Ego a patre exiui, & veni. Et alibi: Pater enim misit filiū saluatorem mundi. Et rursus: Euangelizare pauperibus misit me. Et iterum: Hunc enim pater signauit Deus. Et Ioannes, Et verbū caro factum est, & habitauit in nobis. Quæ omnia generationem filii ex patre demonstrant: idque vere, & fideliter intelligimus, veluti quando dicit: Neque enim pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Et sicut pater habet vitam in se ipso; sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non enim prius generauit, & postea tradidit ei vitam, & iudicium; sed vitam genuit ipsum, & iudicē genuit ipsum. Sic & de spiritu sancto, quando spiritum patris audimus, spiritum ex patre intelligimus, & spiritū filii, spiritū ex filio percipimus. At quando audimus, spiritus profluit, scaturit, emanat, immittitur, prodit, traditum, missum, emissum, sumministratū, effusum, procedentē, profusum; per hæc omnia nomina, & quæcunque alia similis sunt deriuationis, spiritus processionem intelligimus: ita hanc hic doctor intelligens, indifferenter in patre vsurpat, & filio, & spiritum dicit procedentem & missum, non solum a patre, sed etiam a filio. Animaduertite, rogo per dominū, animaduertite. Accedat igitur veritatis præco, & confessor magnus, & celebris Athanasius, vt mecum eadem testificetur. hic enim in confessione suæ fidei, cuius principium: Quicunque vult saluus esse, ante omnia opus est, vt teneat catholicam fidem, sic inquit: Spiritus sanctus a patre, & filio, nō factus, nec creatus, nec genitus, sed procedēs. Doctor hic etiam dicit a patre, & filio spiritum sanctum esse, non factum, non creatum, non genitum, sed procedentem. Cum in hunc locum peruenerim, subiit mihi ve-

† Idest a patre spiritū pcedere.
† Idest a filio spiritū mitti.
ad Gal. 4.
Gal. 4.
Ioan. 16.
1. Ioan. 4.
Luc. 4.
Ioan. 6. d.
Ioan. 1.
Athan. 17.

hemēter flere, & in vocem prorumpere cum lacrymis, & eiulatu, & eos deplorare, qui spōte sua aduersus lucē, oculos occludūt, & veritati repugnant, nec solum veritati contradicunt, verum etiam sanctos Ecclesiæ doctores aspernantur; neque aspernantur solū, sed etiam iniuria afficiunt. quam nam defensionem, vel commiserationem inuenient qui hæc faciunt? O tuam patientiam Christe rex: quomodo blasphemantium ora non comburuntur. Athanasium dicere non verentur ebrium fuisse, & vino oppletum, quando hæc scripsit. vere plenus erat spiritualis poculi, sapientię, & gratię ex spiritus sancti fonte scaturientis, non vt hi miserabiles dicunt. propitius sit illis dominus ac nobis: tollatur ab eis hæc impudentia; nobisque cōtingat sub Athanasii pedibus

Epiphanij 18. consistere. Esto. Accedat magnus Epiphanius Cypri Archiepiscopus, vt vna mecum huic sententia patrocinetur, hic enim in sermone qui vocatur Ancoratus, sic explicat: Vterque in homine iusto habitat Christus, & spiritus eius. Si Christus ex patre creditur Deus ex Deo, & spiritus ex Christo, vel ab vtroq; vt Christus dicit, qui a patre procedit, & hic de meo accipiet. At dicet quis: ergo duos dicimus esse filios, & quomodo vnigenitus? sane quidem, tu quis es, qui Deo contradicis? nam vocat ex eo filium, spiritum vero sanctum ex vtroque: quę fide tantum a sanctis credita, lucida, & a luce data, lucidam vim habeat. Et rursus in eo-

Eiusdē. dem: Spiritus sanctus spiritus veritatis est, lumen tertium a patre, & filio est. num intellexisti illud ab vtroque? spiritus veritatis est a patre, & filio, quid demonstrat? animaduerte diligenter, & intellige: nam nihil fortuitum, & eorum quæ sunt in continuo fluxu circa hæc versatur, sed anima. Eiusdem Epiphanij in eodem

Eiusdē 19. tractatu & libro: Quomodo nemo nouit patrē nisi filius, neque filium nisi pater, sic audeo dicere, quod neque spiritum nisi pater & filius, ex quo procedit, & a quo accipit: neque filium, & patrem nisi spiritus sanctus, qui vere glorificat, qui docet omnia, qui ex patre, & filio est, & a quo procedit, & a quo accipit. cum autem dicit; quod est a patre, & a filio, nondum intelligitis verbū est, quod est substantiuū; & esse significat, illius de quo dicitur

Eiusdē 20. quod est. Idem Epiphanius in eodem loco sic ait: Ergo pater semper fuit, & filius semper fuit, & spiritus ex patre, & filio † spirat. quinetiam spiritus sanctus non confratres, sed ex eadem substantia patris, & filij: nam ipse vnigenitus dicit, spiritus patris, & qui ex patre procedit, & de meo accipiet, ne diuersum a patre putaretur, neque a filio. Audis, ne externum & diuersum, inquit, a patre putaretur, neque a filio: iccirco ex patre & filio procedere

† Idest, iuxta modum spiritui cōuenientem procedit.

dicitur

dicitur. Et sanctissimus Maximus vbi interpretatur quid designat apud prophetam Zachariam, aureum candelabrum, & lampas eius, & lucernæ, ita scribit: Spiritus sanctus quemadmodum natura secundum essentiam est; sic ex patre per filium essentialiter genitum ineffabiliter procedit. Audis, & hic ex patre per filium dicit essentialiter, & ineffabiliter procedit: hoc idem est, ac si diceret essentialiter ex patre & filio procedere: quippe cum dictio, per, idem significet quod, ex, vt ostendimus. Idem in Epistola ad Marinum Cypri presbyterum, cuius principium; Diuina lege secundum Deum locupletatus pater venerande, humanam legẽ neglexisti, hęc inquit: Synodalium actorũ sanctissimi papę nostri, non in tot, quot scripsistis capitibus, regiæ vrbis homines comprehenderunt; sed duobus tantum, quorum alterum est de theologia: quia dicit etiam ex filio spiritum sanctum procedere: alterum de diuina incarnatione, vbi scripsit dominum sine originali peccato esse, vt hominem. Et in hoc Romanorum patrum expositiones consentire demonstrarunt: quin etiam & Cyrillum Alexandriæ episcopum, ex eius sacro tractatu composito in sanctum Ioannem Euangelistam. ex quibus se non principium filium facere spiritus ostenderunt: nam vnum tantum filii, & spiritus principium nouerunt; huius secundum generationem, illius secundũ processionem: sed vt processionem per eum declararent: & hac ratione coniunctionem, & identitatem essentię comprobarent. Audis ex filio etiam procedere spiritum sanctum, & inter se consentire patrum auctoritates? & vt beatus Cyrillus idem dicit, & cõfirmat in sacro in Euãgelistam Ioannẽ tractatu. Quod vero dicit, eos nõ facere filiũ principiũ, minime quod nõ sit ex eo, sed esse magis ostẽdit. non facere principiũ videlicet principale dicit, secundum illam impiam hęresim, quæ asserit filium ex solo patre, spiritum ex solo filio: itaque filius principalis causa spiritus intelligeretur: iccirco ij diuini patres ex patre, vel filio dicere vitauerunt, idest neque ex patre solo, neque ex filio solo, sed ex patre per filium. Ideo per eũ & ex eo repertũ est & prodire, & profluere, & procedere; & in hoc præcipue, vt alibi ostẽsum est. Diuinus Tarasius Constantinopolis Patriarca in epistola ad orientis Pontifices, quæ incipit, Multis, & ingentibus prouidentiis, sic ait: Et in spiritum sanctum, qui ex patre per filium procedit, & eũ Deum esse cognoscimus. Audis, ex patre inquit per filium procedere. Quod vero dictio, per, causam significet, antea dictũ est, & rursus sacer Athanasius in epistola ad Serapionem, quæ incipit, Litteræ tuæ dispositionis, sic scribit: Cũ vnus sit filius, qui viuens

Aliter legit hũc locum d. Thomas. in cõc. Flo. 170.

Tarasij 23.

Athan. 23.

verbum

verbum eſt; vnam eſſe oportet perfectam & plenam ſanctificantē vitā, quæ ſit operatio eius, ac munus, quæ ex patre dicitur procedere: quoniā ex verbo, quod ex patre ſine dubio prædicatur, elucet, mittitur, & traditur, ſane filius a patre mittitur: & traditur, filius vero ſpiritum mittit. Audis operationem eſſe, & munus filii ſpiritum ſanctum, patremque mittere filium, & filium ſpiritū?

Cyrilli 25. Alius accedat teſtis non minor hoc, Cyrillus magnus, ex Aegyptiaca diœceſi cum ſynodo vna ſecum cōgregata ſic ait: Profluit ex patre ſpiritus ex natura ſecundum ſuā proceſsionē: ergo & ex ipſo homine, & Deo Chriſto ex natura ſecūdum ſuā proceſsionē profluit. non enim ſecundum menſuram ſpiritum filio tradit: ſed ipſe a ſeipſo emittit eum, quemadmodum ſane, & pater. Eadem ad Hermiam ſcribit doctor hic.

SECTIO VI.

QVOD autem filius principium eſſentiæ ſpiritus ſit, quod per præpoſitionem, per, oſtenditur, longo antea ſermone aperte expoſuimus: & nunc expreſsius per magnum patrem noſtrū

Gregorij Nyſſe. 26. Nyſſenum Gregorium oſtendemus. hic enim in primo aduerſus Eunomium clare de diuina vnione, & diſtinctione diuinarū perſonarū ſermonem habens: Cū ſpiritus, inquit, patri ſecundū quod vterque increatus eſt cōiunctus ſit; rurſus ab eo quia pater, vt ille non eſt diſtinguitur: ab ea vero, quæ ad filiū eſt cōnexione, ſecundū quod vterque increatus eſt, & quod vterque ex primo principio ſuam ſubſiſtentiam habet, rurſus proprietate ſua diſtinguitur: quæ eſt quod nec vt vnigenitus ex patre productus eſt, & quod per ipſum filiū manifeſtatur. rurſus cū creatura per vnigenitū ſit producta, ne exiſtimetur aliquid cōmune eſſe ſpiritui, & creaturæ quia per filium eſt manifeſtatus: ſpiritus a creatura diſtinguitur immutabilitate, & immobilitate, & quia non indiget alterius bonitate. hoc loco magnus hic pater, & doctor de diſtinctione, & diuina vnione ſermonē habens, ſpiritū ſanctum ob oculos ponit, patrique, & filio eum comparando, inuenit quæ nam inter ſe communia, & vnientia, & quæ propria, & diſtinguentia ſint. Cum igitur, inquit, patri, iuxta id quod increatum eſt ſit coniunctus, ab eo rurſus diſtinguitur, ne pater ſicut ille eſt, exiſtimetur: cum filio vero commune habet, quod increatus eſt, (vna eſt enim trium eſſentia) & præterea vterque communiter Deum principium habent:

rurſus

rurſus tamen ab eo his duobus diſtinguitur, quia nõ vt filius per generationem, ſed per proceſsionem videlicet ex patre ſit, id eſt per † diuerſum modũ ſubſtantiæ, & quia per ipſum filium manifeſtatus ſit. Sed quia creatura habet eſſe per filium (nam omnia per eum facta ſunt, vt ait Euangeliſta Ioannes, & ſpiritus per filium manifeſtatus eſt, ſecundum omnium doctorum chorũ) ne aliquid commune eſſe exiſtimaretur ſpiritui, & creaturæ, eo quod hæc per filiũ creata ſit, alter vero manifeſtetur: cum quid eſſet ipſi & illi commune iam aſsignaſſet, metuens, ne quis hac communitate identitatem eſſentiæ arbitraretur, immutabilitate, & mutabilitate, immobilitate, & ſuo contrario ea inter ſe diſtinguit: quod hęc per filium ſubſiſtat, alter vero per filium manifeſtetur, commune, & idem exiſtimans: diſtinctionis vero modũ inuenit, eo quod hęc mutabilis, & mobilis eſt: alter vero immutabilis, & immobilis. atqui ſi hoc quod eſt, per filium manifeſtari ſpiritum, non oſtenderet filium principium eſſe, quemadmodum oſtẽditur per hoc quod eſt, per filium creaturam ſubſiſtere (id enim declarat eum eſſe principiũ) facilis vtique ſpiritus, & creaturæ diſtinctio fuiſſet: nam poſſemus dicere, quod & ſi ambo ſint per filiũ, tamen creatura, tamquam cauſatum eſt ex eo: alter vero tamquã non cauſatũ: ſed nunc id non dixit: nam quod verũ eſſe neſciſſet non erat eius officii dicere. ſed aliam diſtinctionem inuenit, quã veram, & ſolam arbitratus eſt eſſe. Igitur præpoſitio, per, cum dicitur, quod ſpiritus per filium manifeſtatur, hoc idem valet, quod cum dicitur, creaturam per filium ſubſiſtere, ac quia creaturæ cauſa dicitur, & creditur eſſe filius, & hoc ſignificat prępoſitio, per: ergo dictio, per, de ſpiritu, etiam cauſam eſſe filium denotat. At quis poterit vnquam ſeruata ſerie hæc ſubtiliter per partes exponere, cum ea in infinitum extendantur? ſed magnus & celebris Athanaſius rurſus accedat, ad teſtificandum, filiũ ſpiritus ſancti proceſsionis cauſam eſſe. hic enim in tractatu primo aduerſus Arianos, qui incipit, Quæcũque hæreſis contra veritatem, excogitaſſe inſaniam aduerſum ſe aperte conſpicitur, hæc ait: Athanaſij 27.
« Hęc cum Iudæis Chriſtus vt homo loquebatur, ſed diſcipulis ſuis
« diuinitatem, & maieſtatem ſuam oſtendens, non minorem ſe ſpiritu, ſed maiorem, & æqualem eſſe oſtendendo, tradebat quidẽ
« ſpiritum, & dicebat: ego eum mittam, & ille me clarificabit, &
« quęcunque audiuerit loquetur. Audiſti rurſus magnum patrem
« hinc, non minorem ſe ſpiritum dicit, ſed maiorem, & æqualem. æqualem ſecundum conſubſtantialitatem: maiorem non magnitudine aliqua, neque tempore, abſit: nihil enim prius & po-

ſterius

sterius in diuina est trinitate : sed quia ex eo habet esse, quemadmodum sane ex Deo & patre. Vbi sunt qui dicunt, quod ex solo patre spiritus est, nec procedit ex filio ? non erubescunt sanctis contradicere. o tuam patientiam Christe rex, partim pro sanctis habent hos, festum celebrant, adorant, & imagines eorũ fingunt, & exornant eas auro : partim abnegant, ea quod dicant ex filio esse spiritum, & impudenter in eos contumeliosi sunt : nunc horũ libros adulterando, nunc penitus comburendo, ne appareant: hos autem temulentos dicunt, illos vero, non esse sanctos, quia ex filio spiritum confitentur. postea non verentur homines hi, nos criminari, qui sanctis, & ecclesiæ doctoribus subiicimur : & scripta eorum seruamus. Quinetiam nobis, aduersantur, quia sanctæ & œcumenicę subiicimur synodo : eiusque decretum veluti aureum monile penitus pectori affigimus. profecto Pharisæorum similes sunt, quos increpat Christus Dominus noster dicens.

Matth. 23. ,, Væ vobis scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnũ cœlorum ante homines : vos enim non intratis, nec volentes intrare sinitis: propter hoc amplius accipietis iudiciũ : sic & hi faciunt. hi namque ob præsumptionem oculos obuersos obtinentes ecclesię non subiiciuntur. Et in nos quod subiicimur, contumelias effundunt. Resipiscite per Deum fratres, & videte quot sanctos vobis ostendimus id confirmantes.

Athan. 28. Item idem Athanasius in Epistola ad Serapionem, sic scribit : ,, Sane cum pater spiritum mittat, filius insufflans tradit eum discipulis. nam cuncta, quæ pater habet, filij sunt.

Cyrilli 6. Consentanea scribit his maximus Cyrillus in enarratione noni Anathematismi, vbi ait : ,, Homo factus Dei verbum, sic etiam mansit Deus, omnia habens quæ pater, excepto tantum eo, quod nõ est pater ; propriũque habens ex se ipso filius, & essentialiter insitum in se spiritum sanctum vaticinabatur. Audis illud ex eo ? Aliud ne igitur denotat, nisi ex eo procedentem? Et cuncta habentem quæcũque pater habet. Percipite homines Dei, percipite.

Hilarii inter impressos nõ habetur hic sermo. græcus est hic auctor. vnus ex ccc. patribus in Nicæno.

Sanctus Hilarius in sermone qui post pentecosten legitur, in festo sanctæ Trinitatis, sic ait : Credimus in sanctam Trinitatem idest patrem, filium, & spiritum sanctum. vnum Deum omnipotentem, vnius essentiæ, vnius substantiæ, vnius potestatis, omnium creaturarum opificem, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, patrem a se, non ab alio, filium ex patre genitũ, Deum verum de Deo vero : lumen verum de lumine vero, non tamen duo lumina, sed vnum lumen, spiritum sanctum ęqualiter a patre & filio procedentem. Iam vt ego arbitror hæc auctoritas soluit omnẽ dubitationem, cum sanctus hic dicat ; spiritũ sanctũ

æqualiter a patre & filio procedere, nullam reliquit causam iis, qui quærunt occasiones. Audite igitur vos, & intelligite, qui salutem vestram cæteris omnibus anteponitis, quid denotare vult, spiritum sanctum æqualiter a patre & filio procedentem? animū aduerte Christiane, neque ita maligne sponte tua verba cõtumeliosa proiicias aduersus imperitos. nam imperiti nõ solum discere aspernantur; verū etiam discendi cupidos maledictis insectantur. horum turpissima, & nefaria verba dicere prætermitto; decorum vndique meorum verborum seruando, propter gentis dignitatem. Præterea magnus Athanasius in epistola ad Serapionem, inquit: Talem ordinem, & naturam habet spiritus erga filium, qualem habet filius erga patrem: sed alium ordinem, & naturam filij erga patrem non videmus, nisi esse ex eo, & habere eum pro principio: talem ergò sanctus hic vult, spiritum erga filium ordinem habere. qua propter hac ratione spiritum dici oportet, & intelligi esse ex filio. Huic consentanea diuinus Basilius septimodecimo capite ad Amphilochium sic dicit: Vt ergo se habet filius ad patrem, sic spiritus ad filium, secundum orationis seriem in baptismate traditam. Si verò spiritus filio coordinatur, filius autē patri, & spiritus patri videlicet. Cyrillus magnum Alexandriæ lumen, in quinto aduersus Hermeam sic ait: In hoc cognoscimus, quod in vobis est ex spiritu, quem dedit vobis. inhabitantem enim, & immorantem sibi vnusquisque comparauerit eum, qui naturaliter & vere est Deus, non alienum aliquid, & diuulsum essentialiter ab eo spiritum accipiẽdo: sed ex eo, & in eo, & propriū eius. In septimo rursus ad eundem Hermeam sic ait: Nam a peccato liberans eum, qui ipsi incumbebat, suo postea perungit spiritu; quem ipse vt verbum ex Deo patre infundit, & ex propria nobis scaturit natura: tamquam commune vero rem dispensatione, quæ cum carne est propter vnionem constituens. & vt homo corporaliter inspirat: insufflauit enim apostolis, dicens; accipite spiritum sanctum. nec ad mensuram dat Deus spiritum secūdum Ioannis verba, sed ipse ex se quemadmodum sane & pater infundit. Quodnam candidius, vel sincerius argumentum hoc reperietur vnquam apud eos, qui cõtendere nolunt, nec schisma complecti? quia maximus hic pater sic ait in sexto: Ex eo, in eo, & proprium eius. in septimo verò, non ad mensuram dat spiritum secundum Ioãnis verba, sed ipse ex se infundit eum, sane quemadmodum & pater. Si igitur quemadmodum pater producit spiritū filius, quid amplius ambigitis vos? nam si quia sanctus dicit infundit, non producit, vel prodit, vel emittit, sed

Athan. 30.

Basilii 31.

Cyrilli 32.

Eiusdē 33.

Ioan. 3.

infundit. idipsum vult fratres ac si diceret, prodit: quippe cũ hoc ipsum verbum ponat in patre: dicit enim, infundit eum quemadmodum pater, itaque & pater infundit spiritum. Si igitur infundit eum pater, hoc autem nihil aliud intelligere nos oportet, quã quod pater eum producit, infundit autem eum & filius quemadmodum pater. emittit ergo filius quemadmodum vtique & pater. nam cum simpliciter audimus spiritus patris, nihil aliud intelligimus, nisi ex patre eum procedere. Sequitur ergo, etiam cum de filio hoc audierimus, spiritum filij, & ex filio procedentem necessario nos intelligere. eoque modo vera dicimus, & sanctis consentimus, dicendo ex patre, & filio sanctum procedere spiritum. At id quidem dilucide ostensum est, radiosque ad instar solis emittit hæc expositio, aduersus quam cũ respicere non possint, qui noctuæ oculos habent, sursum deorsum offendunt.

SECTIO VII.

SED mihi æquum esse videtur cum præstiterimus quod polliciti sumus, tribus & triginta testimoniis orientalium sanctorum prolatis, ad comprobandum ex filio etiam esse sanctum spiritum, vt sanctorũ occidentalium mentionem faciamus, & bina vel terna testimonia ex singulis afferamus, ad comprobandũ occidentales, & orientales doctores concordare, nec esse in iis vllam ambiguitatem, primusque inter sanctos celeberrimus, ecclesiæ pater, & doctor Gregorius, inquã Dialogus & ad testificandũ vna cum doctoribus orientalibus accedat; nam eum etiam orientalis ecclesia pro sancto habet, eiusque commemorationem singulis annis cum plausu peragit; nec potestis diffiteri, Is namque in quodam suo tractatu post alia multa, scribit; Vnde ipsa quoque veritas, vt fidem discipulis augeret, dixit. Si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos: cum enim constet quia paracletus spiritus a patre semper procedat & filio, cur se filius recessurum dicit, vt ille veniat, qui a filio nunquam recedit? sed quia discipuli Dominũ in carne cernentes spiritualiter quoque videre sitiebant, recte eis dicitur, si ego non abiero, paracletus nõ veniet, ac si aperte diceretur: Si corpus non subtraho, quis sit amor spiritus non ostendo; & nisi me desieritis carnaliter cernere, numquam me scietis spiritualiter amare. Idem magister libro primo moralium capite 8, sic explicat. In orbem dies conuiuii transeunt cum

Greg. in fine 2. dial. Ioan. 16.

Gregor. 1. mor. c. 8.

prædicationis mysteria peraguntur; peractisque conuiuiis holocaustum Iob pro filijs obtulit, quia pro apostolis de prædicatione redeũtibus, patrem Christus redemptor exorauit. bene autem mittendo sanctificare dicitur; quia dum spiritum sanctum, qui a se procedit, discipulorum cordibus tribuit, quicquid in eis culpæ esse potuit emendauit. Idem trigesimo moralium capite, sic ait: Venit hora cum iam nõ in prouerbiis loquar vobis, sed palam de patre annũciabo vobis. Palam, quippe de patre annunciare se asserit, quia per patefactam tunc maiestatis suæ speciem, & quomodo genitori nõ impar oriatur, & quomodo ab vtroque, spiritus vtrique coęternus procedat ostendit. Aperte namque tunc videbimus, quomodo hoc quod oritur, ei de quo oritur subsequens non est: quomodo is, qui per processionem producitur a proferentibus non pręitur, aperte tunc videbimus, quomodo, & vnum diuisibiliter tria sint, & indiuisibiliter tria vnum. Idem in confessione suæ fidei, vt omnes summi pontifices faciunt, cum fidem in suis assumptionibus confitentur. Credo in Deum patrem omnipotentem, patrem, filium, & spiritum sanctum, tres personas, vnam essentiam, patrem ingenitum, filium vnigenitum, spiritum vero sanctum neque genitum, neque ingenitum, sed coæternum de patre & filio procedentem. Idem in euangelio secundũ Ioannem in homilia super ea verba, Cum esset sero die illa vna sabbatorum, quæ incipit, Quemadmodum misit me pater, & ego mitto vos, paulopost dicit: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis a patre. Si enim mitti solummodo incarnari deberet intelligi, sanctus proculdubio spiritus nullo modo diceretur mitti, qui nequaquã incarnatus est, sed eius missio ipsa processio est, qua de patre procedit, & filio. sicut itaque spiritus mitti dicitur, quia procedit: ita & filius nõ incongrue mitti dicitur, quia generatur. Damasus sanctissimus Romæ præses, qui tempore secundæ Constantinopolitanæ synodi vixit, in confessione catholicæ fidei, quam papa hic emisit ad Paulinum Antiochiæ episcopum: Credimus in vnum verum Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum factorem visibilium, & inuisibilium, per quẽ omnia creata sunt in cælo, & in terra, hunc vnum Deum, & hunc vnam esse diuini nominis trinitatem, patrem, qui filius non est, sed habet filium, qui non est vtique pater; filium qui nõ est pater, sed filius Dei natura est; spiritum vero paracletum neque patrem esse, neque filium; sed ex patre procedentem & filio. est igitur ingenitus pater, genitus filius, non genitus paracletus: sed ex patre procedens & filio. Hormisdas sanctissimus papa in epistola ad

Eiusdẽ 30. l. mor. c. 8.

Gregor. in cõfessione

Greg. homil. 26.

Ioan. 15.

Damasi cõfessio.

Hormisdæ papæ.

Iustinum Imperatorem aduersus Nestorij, & Eutychis blasphemias ita scribit: Adoramus patrem, & filium, & spiritum sanctum trinitatis essentiam distincte indiuisam, incomprehensibilem inenarrabilem: vbi quamuis personarũ ratio numerũ admittat, vnio tamen nõ amittit essentiã. ita tamen vt propria vnicuiq; personæ diuinæ seruemus. neque per personas vnitatẽ diuinitatis negemus, neque ad essentiam id quod est personarũ propriũ trãsferamus. Magnũ sanctũ, & incomprehensibile trinitatis mysterium. Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus, Trinitas indiuisibilis: tamen certum est proprium patris esse filium generare, proprium filii Dei, æqualem patri generari, proprium spiritus sancti ex patre procedere & filio, sub vna essentia deitatis. Leo sanctissimus, & ipse antiquę Romæ pontifex summus in primo sermone in pentecosten, qui incipit, Hodiernam solemnitatem dilectissimi, sic inquit: In trinitate enim diuina nihil dissimile, nihil impar est, & omnia quæ de illa substantia cogitari valent, nec virtute, nec gloria, nec æternitate discreta sunt. Cumque in personarum proprietatibus alius sit pater, alius sit filius, alius sit spiritus sanctus, non tamen alia deitas, neque diuersa natura est: siquidem cum & de patre sit filius vnigenitus, & spiritus sanctus, patris filiique sit spiritus, non sicut quæcunque creatura, quæ & patris & filii est, sed sicut cum vtroque viuens, & potens, & sempiternus, & ex eo quod est pater filiusque subsistit. Diuus Ambrosius, ad quem sacer Basilius scribens dicebat: eia o homo Dei, quia ab hominibus non accepisti, nec didicisti euangelium Christi, sed ipse Dominus a iudicibus ad Apostolorum solium transtulit. hic inquam ad Gratianum Imperatorẽ primo libro capite decimo de spiritu sancto, scribit: Sed neque cum a patre exit filius, de loco recedit; aut quasi corpus separatur a corpore, neque enim in patre quasi in corpore tamquam corpus includitur. Spiritus quoque sanctus cum ex patre procedit, & filio non separatur a patre, non separatur a filio. quomodo enim separari potest a patre qui spiritus oris eius est? vtique & æternitatis indicium est, & diuinitatis exprimit vnitatẽ. Diuus Augustinus mens illa altissima in multis tractatibus id egregie demonstrat, etiam ad Orosium scribens, de spiritu sancto sermonem habens, qui incipit, Dominus noster Iesus Christus, sic se abiturum ostendit. in eo multa, & præclara scribit; post alia multa de hoc tractat: Hic igitur forte quæret aliquis, vtrum a filio procedat spiritus sanctus; filius enim solius patris est filius, & pater solius filii est pater, spiritus sanctus non alterius horũ tantũ est spiritus, sed vtriusque. Habes dominũ

Leonis Papæ.

Ambr. l. 1. c. 10. de spiritu S. euariat nonnihil a latino

Auguſt. ad Orosiũ. quærendus est hic locus.

ipsum qui dicit, Nō enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. habes etiā apostolū, Misit Deus spiritum filii sui in corda vestra, clamantem Abba pater. Et post pauca dicit: Quia igitur vt vnus pater, & vnus dominus, idest filius, sic & vnus spiritus sanctus, qui sine dubio vtriusque est, & statim: Multa etiam alia testimonia sunt, per quæ patris, & filii spiritus esse ostenditur, qui in trinitate spiritus sanctus dicitur. & infra dicit: Cur igitur non credimus ex filio procedere spiritū sanctum? quoniam & filii est ipse spiritus; nam si ex eo non procederet, minime post resurrectionem apparens discipulis suis, insufflaret dicens; Accipite spiritum sanctum. Quid enim aliud per eam insufflationem declarabatur, nisi quod & ex eo spiritus sanctus procedebat? & infra statim: Si igitur & ex patre & ex filio sanctus procedit spiritus, qua de causa filius dixit a patre procedit? omnino quomodo referre solet ad patrē sua, a quo ipse est. Vnde, & illud est quod dicit, Doctrina mea non est mea, sed eius qui misit me patris. Si igitur & hic eius doctrina intelligitur, quamuis eam non suam, sed patris esse diceret, quomodo non magis oportet id intelligere, & ex eo spiritum sanctum procedere? vbi sic dixit ex patre eum procedere, vt non diceret, & ex me non procedere: a quo enim habet filius vt Deus sit (nam Deus ex Deo) ab eo omnino habet, vt & ab eo procedat spiritus sanctus. Et post pauca: Spiritus sanctus non ex patre procedit in filium, & ex filio procedit ad sanctificandum creaturam, sed simul ex vtroque procedit. & si pater hoc filio dedit, vt quemadmodum ex se, sic & ex eo procederet: non enim dicere possumus, non esse vitam spiritum sanctum, pater enim vita est, & filius. propterea sicuti pater vitam habet in se, sic dedit vitam procedere ex eo, quemadmodum procedit ex se. Diuus vero Hieronymus in sermone de trinitate sic ait: Spiritus sanctus a patre, & filio procedens per omnia patri, & filio æqualis colitur, & æternus est. Eiusdem ad sanctum Damasum Romę Episcopum, de catholica fide. Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, & in vnum Dominū Iesum Christum filium Dei, & in spiritum sanctum Deum, non tres Deos, sed patrem filium, & spiritum sanctum, vnum Deum colimus, & confitemur: non sic vnum Deum quasi solitarium, nec eundem qui ipse sibi pater sit, ipse & filius, sed patrem esse qui genuit, filium vero qui genitus est. spiritum sanctum, neque genitum, neque ingenitum, non creatum, non factum, sed a patre filioque procedentem patri & filio coæternum, & cooperatorem. Scriptum est enim, Verbo domini cæli firmati sunt, idest a filio

Hieron. ǫ-rendus hic locus.

Psal. 38.

Auguſt. ad Petrũ de fide cap. 11. Dei, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Item diuus Auguſtinus in libro ad Petrum de fide capite vndecimo, ait: Firmiſsime tene, & nullatenus dubites, eundem ſpiritum ſanctum, qui patris & filij vnus eſt ſpiritus, de patre & filio procedere; dicit enim filius, cum venerit ſpiritus veritatis, qui a patre procedit; vbi ſpiritum ſuum eſſe docuit, quia ipſe, eſt veritas. De filio quoque procedere ſpiritum ſanctum prophetica, atque apoſtolica doctrina nobis commendat. Eſaias enim dicit de filio, Percutiet terram virga oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium: de quo, & apoſtolus, Quẽ interfecit Dominus Ieſus ſpiritu oris ſui.

Eſai. 4.

Ad Theſſ. 22.

Auguſtini. Idem capite vigeſimo libri quarti de trinitate, qui incipit. Si autem ſecundum hoc miſſus a patre, poſt multa alia dicit: Et ſicut ſpiritui ſancto, donũ Dei eſſe, eſt a patre procedere: ita mitti eſt cognoſci, quod ab illo procedat; nec poſſumus dicere, quod ſpiritus ſanctus, non & a filio procedat: neque fruſtra idem ſpiritus & patris & filii ſpiritus dicitur, nec video quid aliud ſignificare voluerit, cum ſufflans in faciem diſcipulorum ait, Accipite ſpiritum ſanctum. neque enim flatus ille corporeus, cũ ſenſu corporaliter tangendi procedens ex corpore, ſubſtantia ſpiritus ſancti fuit; ſed demonſtratio per congruam ſignificationem, nõ tantum a patre, ſed & a filio procedere ſpiritũ ſanctum. Quis enim dementiſsimus dixerit alium fuiſſe ſpiritum, quem ſufflans dedit, & alium quem poſt aſcenſionem ſuam miſit?

Eiuſdem. Idem cap. 17. libri 15. de trinitate, qui incipit, Satis de patre & filio, iuxta principium ſic ait: Quod ſpiritus ſanctus ſecundũ ſcripturas ſanctas nec patris ſolius eſt, nec filii ſolius, ſed amborũ. & poſt quædam: Sic enim & pater Deus, & filius Deus, & ſpiritus ſanctus Deus, & ſimul oẽs vnus Deus. Et tamen non fruſtra in hac trinitate non dicitur verbum Dei niſi filius, nec donum Dei niſi ſpiritus ſanctus, nec de quo genitum eſt verbum, & de quo procedit principaliter ſpiritus ſanctus, niſi Deus pater. ideo autem addidi, principaliter, quia & de filio ſpiritus ſanctus procedere reperitur. Sed hoc quoque illi pater dedit nõ iam exiſtenti, & nondum habenti, ſed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo eũ genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & ſpiritus ſanctus, ſpiritus eſſet amborũ.

Eiuſdem. Idem 26. capite eiuſdem libri, quod incipit, Deinde in illa ſumma trinitate, ſic ait: Quapropter qui poteſt intelligere ſine tempore generationem filii de patre, intelligat ſine tempore proceſsionẽ ſpiritus ſancti de vtroque. Et qui poteſt intelligere in eo, quod ait filius, Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit filio vitam habere in ſemetipſo; non ſine vita

exiſtenti,

existenti iam filio, vitam patrem dedisse; sed ita eum sine tempore genuisse, vt vita, quam pater filio gignendo dedit, coæterna sit vitæ patris qui dedit, intelligat: Et sicut pater habet in semetipso, vt de illo procedat spiritus sanctus; sic dedisse filio, vt de illo procedat idem spiritus sanctus, & vtrunque sine tempore: atque ita dictum spiritum sanctũ de patre procedere, vt intelligatur, quod etiam procedit de filio, de patre esse & filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique, vt de ipso procedat spiritus sanctus. Idem in libro de catholica fide, quem & speculum vocat: Da mihi in via hac qua te duce gradior intellectum, & inspira mihi, & semper doce me gratiam tuam, qualiter in te irreprehensibiliter sit credendum, vt te unũ Deum essentialiter sapiam, & irreprehensibiliter trinum personaliter capiam, patrem ingenitum, de patre filium vnigenitum, ex vtroque procedentem, & in vtroque permanentem spiritum sanctum. Idem in eodem libro: Hanc fidem per te, & in te confiteor o beata, & benedicta, & gloriosa trinitas, o vera, & summa sempiterna vnitas, pater, & filius, & spiritus sanctus. Deus Dominus paracletus, charitas, gratia, consolatio, verum lumen, lumen ex lumine, vera illuminatio, viuens vita, vita a viuente, viuificator viuentium, fons flumen irrigatio, vnus a se, vnus ab vno, vnus ab ambobus, ab vno omnia, per vnum omnia, idest a se pater, ab altero, idest a patre filius: ab vtroque spiritus sanctus, idest a patre & filio: verax genitor, ueritas genitus, amor amborum spiritus sanctus, una uirtus, æqualis maiestas, & par gloria, una eademque essentia. Idem in eodem libro speculi: Et quia semper pater fuit, filium semper habuisse dubium nõ est. te quoque credo spiritum sanctum uerum Deum, non factum, non creatum nec genitum, sed ex patre & filio ineffabiliter procedentem, & in patre simulque filio substantialiter permanentem. Sic igitur ab utroque procedis, ut inseparabiliter in utroque maneas. atque ita per omnia Deo, & patri & filio æqualem coæternum, consubstantialem, ut neque potestate, neque uoluntate, neque æternitate, neque substantia differre possis ab iis, uel præcidi, a quibus procedis. igitur æternum patrem sine natiuitate, æternum filium cum natiuitate, æternum spiritum sanctum cum processione sine natiuitate. totum patrem in filio & spiritu sancto, totum filium in patre & spiritu sancto, totum spiritum sanctum in patre & filio permanentem, patrem, & filiũ, & spiritum sanctum unum Deum omnipotentem, una potestate, unoque regno, una maiestate, una æternitate, tunc, & nunc, & semper ubique regnantem, corde credo, ore confiteor, & mente diligo.

August. in dioptra. latinus repe- ritur hic liber titulo speculi c. 18.

Ibid. c. 29.

August. in spec. c. 17. 18.

Ibid. c. 15. diligo. Idem in libro de catholica fide. Quis ante nos, in quos sæculorum fines deuenerunt, talia sic manifesta audire potuit, uel cognoscere de trinitate & unitate, de personis & substantia? de te quidem Deus pater quod sis a nullo, ideo ingenitus diceris; de filio autem tuo quia genitus a te sit, nō a se; de spiritu quoque sancto, quia procedens, & non sit a se, sed a te & filio, quorum est spiritus. Eiusd. ibid. c. 17. Idem in eodem: Cęterū quis in hac uita positus uel crystallino pectore sufficiat penetrare tui ipsius trinitatis interna mysteria? quomodo pater, & filius & spiritus sanctus, tres quidem personæ estis & una natura? quomodo tu pater ingenitus diceris, filius genitus, spiritus sanctus neque ingenitus nec genitus, sed procedens dicatur? quomodo filius de te patre natus est, spiritus sanctus de te procedit & filio? quomodo filius nascendo nō procedit, spiritus sanctus procedendo non nascitur? quomodo filius non de se, sed de te est, nec tamen tui est posterior de quo est? quomodo spiritus sanctus de te procedit & filio, nec tamen a uobis præscinditur, a quibus procedit? Et post pauca: Quomodo filius qui oriendo est tibi o pater de quo oritur subsequens nō est? & quomodo spiritus amborum, qui per processionem prodiitur a uobis proferentibus non præitur? quomodo & unum diuisibiliter tria, & tria indiuisibiliter estis unum? Eiusdem in libro soliloquiorum: Solilo. c. 32. Cognoui te Deum, unum spiritum sanctum patris, & filii ab utroque pariter procedentem, consubstantialem, & coæternum patri & filio, paracletum, & aduocatum nostrum, qui super eundem Deum, & dominum nostrum Iesum Christum in columbæ specie descendisti, & super apostolos in linguis igneis apparuisti: qui & omnes sanctos, & electos Dei a principio tuæ gratiæ munere docuisti; & ora prophetarum, ut enarrarent mirabilia regni Dei aperuisti: qui ab omnibus sanctis Dei cum patre, & filio simul adoraris, & glorificaris; inter quos & ego filius ancillæ tuæ toto corde meo glorifico nomen tuum, quia illuminasti me. Tu es uera lux, lumen ueridicum ignis Dei, & magister spirituum, qui unctione tua doces nos omnem ueritatem, spiritus ueritatis, sine quo impossibile est placere Deo, quoniam tu ipse Deus es ex Deo, & lux de luce procedens a patre luminum ineffabiliter a suo filio domino nostro Iesu Christo. Eodē lib. quęrendus est. Idem in eodem: Vnus est Deus pater, qui solus essentialiter de se unum filium genuit; & unus filius ex uno patre solus essentialiter genitus, & unus spiritus sanctus, qui solus essentialiter ex patre filioque procedit. Eodē lib. Idem in eodem capite. Neque enim in illa trinitate proprium erit solius patris, quia ipse genitus non est, sed quia solum filium

genuit,

genuit, neque propriũ filii solius, quia ipse non genuit, sed ex patris substãtia genitus est; neque propriũ spiritus sancti, quia neque ipse genitus est, neque genuit, sed solũ ex patre filioq; procedere. Idem ad Orosium: Spiritum neque ingenitum esse, neque genitũ, quę in confesso fides est manifestat; nam si dixerimus, ingenitum, duos patres asserere videbimur; si genitũ, duos filios credere nos accusabunt; sed vt ea quæ in confesso fides est tenet, neque ingenitus, neque genitus est, sed ex utroque procedit, scilicet ex patre & filio. Et vt id testibus ostendam, dominũ nostrum Iesum Christum discipulos suos docentem audi: Quando venerit, inquit, paracletus, quem ego mittã vobis a patre, spiritũ veritatis, qui a patre procedit; ille testificabitur de me. Et rursus idẽ dominus noster Iesus Christus post resurrectionem suam, vt ostenderet ex eo procedere spiritũ sanctũ, sicut ex patre, insufflauit in discipulos suos, & dixit; Accipite spiritum sanctũ. vnus ergo spiritus est patris & filii, vnus spiritus vtriusque. Idem in libro aduersus Maximinum libro tertio: Quæris a me si de substãtia patris est filius, de substantia patris est etiam spiritus sanctus, cur vnus filius sit, & alius non sit filius? Ecce respondeo, siue capias, siue non capias, de patre est filius, de patre est spiritus sanctus: sed ille genitus, iste procedens. ideo ille filius est patris de quo genitus, iste autem spiritus vtriusque, quoniã de vtroque procedit: sed ideo cum de illo filius loqueretur ait, de patre procedit, quoniam pater processionis eius est auctor, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit vt etiam de ipso procederet spiritus sanctus. nam nisi procederet, & de ipso, non diceret discipulis, Accipite spiritum sanctum, eumque insufflando daret, vt a se quoque procedere significãs, aperte ostẽderet flando quod spirando dabat occulte. Quia ergo si nasceretur non tantum de patre, nec tantũ de filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum, ac per hoc quia filius amborum nullo modo est, non oportuit nasci eũ de ambobus. Idem in eodẽ: Satis sit ergo nobis, quia non est a seipso filius, sed ab illo de quo natus est, non a seipso spiritus sanctus, sed ab illo, de quo procedit. & quia de vtroque procedit, sicut iam ostendimus. vnde, & spiritus patris & filii dictus est, & reliqua. Idem in eodem libro, Quod sit spiritus sancti fons filius, Ergo quantum bonitatis ipse habet, tantum filio dedit. Et quia natura est, non gratia filius, nascenti non indigenti dedit, & plenus plenum, fons bonitatis fontẽ genuit bonitatis, ac per hoc nec hausit in se hic, quod accipit, nec minuit in se ille quod dedit, quia non habet immutabilitas vnde deficiat, non habet plenitudo

Ad Orosiũ.

Ad Maximinũ lib. 3. c. 14.

Ioan. 15.

Ioan. 20.

Eiusd. ibid. c. 23.

quo crescat. Quid est autē ipsa bonitas, nisi vita viuificās? proinde quia fons fontem genuit. sicut pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat, hoc ipse filius dixit, non ego. vnde merito Deo patri dicitur, Quoniam apud te est fons vitæ, quis est autem iste fons vitæ apud Deum patrē, nisi de quo dicitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deū, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deū? de quo etiā paulo post dictum est, Et vita erat lux hominum; hęc vita fons vitæ est, & lux ista, lux lucis est. Vnde cum dictum esset, apud te est fons vitæ, continuo subiunctum est, In lumine tuo videbimus lumen, hoc est in filio tuo spiritum sanctum, quem tu quoque esse illuminatorem in collationis nostræ prima parte professus es. Fons ergo de fonte filius de patre, & simul ambo fons vnus, lux de luce filius de patre, & simul ambo lux vna; sicut Deus de Deo, & simul ambo vtique Deus vnus, & hoc totum non sine spiritu amborum ex hoc fonte vitæ. Idem in quinto de trinitate capite decimoquarto inquit: Si ergo, & quod datur principium habet eū a quo datur, quia non aliunde accipit illud, quod ab ipso procedit, fatendū est patrē, & filium principium esse spiritus sancti, nō duo principia, sed sicut pater, & filius vnus Deus, & ad creaturā relatiue vnus creator, & vnus dominus; sic relatiue ad spiritum sanctum, vnū principiū sicut unus creator, & vnus dominus. Eadem & horum similia, & in sequenti, & in aliis plerisque tractatibus, & libris theologicis scribit beatus hic pater. Sed quis poterit vnquam in vnum colligere, quę de hoc argumento conscripsit? verum hæc satis sunt ad cuiusque animum emolliendum, & ut sentiat suadendum, quod spiritus sanctus, & a filio procedat, quemadmodum, & a patre.

Eiusdē 5. de trin. 14.

SECTIO VIII.

AT quis aduersariorum fortasse dicet, nos huic adhærere nō opus esse, neque ipsius scripturas sequi, cum occidentalis sit doctor, & latinus, & si aures nostras multitudine librorum eius onerasti. Ad quos respondendum, si opera eius ab œcumenica synodo comprobata non fuissent, bene se haberet quod dicis; sed quoniam œcumenica synodus ea seruari iubet, idque cum imprecationibus & anathemate, non recte dicis. quod ita se res habeat, audi. Ex actis sanctæ, & œcumenicæ sextæ synodi, Consentit sane in

Ex 6. & 7. synodo.

ne in omnibus, sanctisque patribus, & doctoribus sanctæ Dei Ecclesiæ, Athanasio, Hilario, Basilio, Augustino, Theophilo, Cyrillo, Ioanni Constantinopolitano, Leoni, Proclo, cunctaque eorum scripta de recta fide & ad hæreticorum damnationem recipimus. Similiter & ex septima. Reiicientibus sanctorum patrum sententias, pro dogmatibus Dei Ecclesiæ constituendis promulgatas, Athanasii, Cyrilli, Ambrosii, Amphilochii, diuini Leonis sanctissimi antiquæ Romę archiepiscopi, Augustini, & reliquorũ: prętetea, & œcumenicorum acta conciliorum, quarti dico & sexti non amplectentibus, anathema. Audis vt anathemati subiicitur, qui Augustini sententias non recipit? non ergo in posterum ambigas pro sancto & doctore habere Augustinum, cuius gloria magna est in ecclesia Dei. Nosti ergo quomodo, & occidentales doctores in omnibus orientalibus consentiunt quasi eodem spiritu afflatis, & quod etiam ex filio spiritus sanctus procedit, datur, mittitur, immittitur, profluit, infunditur, prodit, scaturit, emanat, & spirat: quæ omnia sempiternam eius processionē demonstrāt, ex patre similiter & filio, quodq; apertius occidētales oriētalibus clamāt clare ex utroque procedere, patre videlicet & filio; neque differunt inter se, sed præclare, & diuine consentiunt: nec potes eos reiicere, synodis palā clamantibus aduersus eos, qui sentētias illorũ nõ recipiunt, Anathema esto. Vnde igitur ex solo patre spiritũ sanctũ potestis ostendere? doctoribus omnibus clamātibus, & ex filio: & reliqua, ne singula enumerē. Credite igitur his doctoribus, & acquiescite nobis qui recte uobis consulimus.

SECTIO IX.

HIS igitur a nobis expositis, a diuinisque & sacris ecclesiæ doctoribus collectis, operæpretium esse existimauimus, & de nostro alia quædam adiungere, quæ a multis audiendo, & intra nos examinādo inuestigauimus; quibus suasi huic sanctæ synodo nos subiecimus. Audite sane, & uos. Spiritũ prętereafilii dici spiritũ sanctũ, ipse filius dicit, spiritũ veritatis vocando eũ: est autē ipse veritas, & magnus Paulus pluries id fecit. Misit enim, inquit, Deus spiritũ filii sui in corda uestra. Et si quis spiritũ Christi nõ habet, hic nõ est eius. hoc verbũ, & solũ fratres ad omnia ostēdenda satis est. nam spiritum filii dici nihil aliud denotat, quam quod ex eo est. Quod enim quidam dicunt veritatem deuitantes, quod filii spiritũ dici esse spiritũ, consubstantialitatē ostendit, aranei tela Ad Gal. 4. Ad Rom. 8

est; quippe cũ si propter cõsubstantialitatẽ diceretur spiritus eius, propter eandem ipsam, filius etiam diceretur ipsius spiritus, pater quoque & filii & spiritus sancti. at id nusquã reperies. restat igitur vt emittentis, & producentis patris sit, quod producitur; nã aliud cogitare fas non est. Preterea spiritus sanctus vel ex solo procedit, vel non ex solo patre; nihil enim medium est in contradictoriis, at nõ ex solo patre procedit. si nõ ex solo, ergo & ex filio. Quod vero nõ ex solo patre procedat, hinc manifestũ est. primũ nullibi apud sacram scripturã, neque apud doctores inuenitur id dictum. quod uero a nemine sanctorum dictũ est, nemini dicere fas est. Deinde cum producere operatio patris essentialis sit, non prima, & immediata sit, sed per primã, quæ generare, & generatio antea dicta est. Quamobrẽ etiam filium huius operationis esse consortẽ necesse est. & per eũ spiritum sanctũ procedere. Preterea apud omnes doctores in confesso est, spiritũ sanctũ prodire ex filio. Si ergo prodit ex eo, omnino naturaliter prodit; nihil enim in Deo præter naturã, & aduentitiũ est. nã creaturarũ est non prodire ex Deo natura. Si ergo secũdum naturã ex filio prodit spiritus; processionẽ uero secundũ naturã in diuinis dupliciter oportet esse, vel per generationem, vel per productionẽ; per generationẽ autẽ nõ prodit ex eo: profecto .n. esset filius filii spiritus: prodit ergo ꝑ processionẽ: itaq; spiritus ex filio processio erit tãq̃ eius qui procedit ex eo. Preterea spiritũ sanctũ ex substãtia patris esse & filii, omnes doctores orientales pariter & occidentales clamant: sed quod in trinitate ex essentia alicuius est, etiã ex hypostasi eius est. cũ ergo spiritus sanctus dicatur esse ex substantia filii, est etiam ex ipsius hypostasi. Quod si quis audeat dicere ea propter consubstantiale esse prolata, ac vt spiritus eiusdẽ essentiæ ostendatur esse cũ patre & filio, id quidẽ verũ est; & quanto magis verũ est, tãto magis adiuuat nos. nam sic magis est consubstantialis patri & filio spiritus, quasi ex eorum essentia, & ex iis prodiens, siue procedens; quia si consubstantialitatẽ tantũ simpliciter denotat, vt ipsi volũt, necesse esset, etiã patrẽ ex essentia filii, & spiritus, & filiũ ex essentia spiritus dici. Sed id hucusque nemo dicere ausus est, neq; audebit, si Christianus esse voluerit. Præterea a magno Basilio & plerisq; sanctis, filius imago patris dicitur, spiritus imago filii, & filius operatio patris, spiritus operatio filii, & filius patris verbum, spiritus filii eloquiũ, & filius fragrãtia patris, spiritus fragrantia filii, sed omnia filius patris dicitur. ergo & spiritus sanctus ea dicitur filii esse, vt qui ex filio sit. Præterea si spiritus nõ est ex filio, ab eo nunquã personaliter distinguitur: at id absurdũ dictu est; nam

Basilii aduersus Eunomiũ citat hũc locum Thomas c. 32.

ita

ita trinitas in dualitatem terminabitur. eſt ergo ex filio ſpiritus, ſi perſonaliter ab eo diſtingui oportuerit. Item dicit Chriſtus diſcipulis, Cum venerit paracletus, quẽ ego mittã vobis; Et ſi abiero mittã eũ ad uos, quia mitti in Deo a cauſa eſſe demonſtrat. Teſtis diuus Chryſoſtomus ad Arianos, qui dubitabant, quomodo eiuſdẽ eſſentię ſit qui mittit & qui mittitur 39. homilia, cũ dicit: Rurſus ad humana orationẽ traducis, nec intelligis omnia hæc ob nihil aliud dicta eſſe, niſi vt cauſam ſciamus, neque in Sabellij morbũ incidamus, ſed ſpiritus ex filio mittitur; ex eo ergo eſt. Item quod alicuius eſt natura, & ex eo eſt ſecũdũ id qđ eius eſt, dicitur eius eſſe: ſed ſpiritus ſanctus eſt filii, & omnino natura, non eſt enim præter naturam, neque vt ſeruus. eſt ergo ſpiritus ſanctus, quatenus ſpiritus ſanctus, ideſt quatenus diuina perſona in trinitate ex filio. Ad hæc ſpiritus ſanctus relatiuum eſt: clarumque eſt ſpiritum patris, & ſpiritum filii dici; & refertur tanquam ad ſpirantem, vel producentem: ſpirantes vero ſunt pater & filius. eſt ergo ſpiritus ex patre & filio tanquam ſpirantibus, & producentibus eum. Præterea ſpiritus ſanctus a filio accipit; is enim dicit De meo accipiet: Quod autẽ accipit eſſentia eius eſt, neque aliud eſt eſſentia eius, aliud quod accipit; eſſet enim ſane compoſitum: ſed eſt in ſummo ſimplicitatis exceſſu, tanquam Deus. eſſentiam ergo ſuam, & eſſe accipit, etiã ex filio. Sunt & alia multa teſtimonia ex diuina ſcriptura, veluti id, Quem ego mittam vobis a patre. vt illud, De meo accipiet, & annunciabit vobis. vt illud, Quæcũque audiuerit loquetur. & illud, Spiritum meum, & patris mittam, in quo confirmabimini, & alia ſimilia, quæ partim late declarauimus, partim propter prolixitatem prætermittimus. Sed ad huius concluſionis veritatem oſtendendam, quod ſpiritus ſanctus ex patre & filio procedat, cum multa ſint, quæ adduci poſſent, ſatis hæc in præſentia ſint.

Ioan. 15.
Ioan. 16.
Chryſoſt.

SECTIO X.

SED quoniam cõtradictiones quaſdam in medium afferunt aduerſus eos, qui veritatem hãc præ ſe ferunt, etiam ad eas pro viribus reſpondebimus, eorum ſophiſmata diſſoluendo, ſecundum doctrinam a doctoribus traditam. Primum dicunt, quo pacto Dominus dicens ſpiritum veritatis, qui ex patre procedit, non addidit etiam ſeipſum? ſed neque negauit de ſe, reſpondebimus nos

Obiectionibus aduerſariorũ reſpondet.

nos, ficut in aliis facit. nam id forte coactius fuerit, quamuis nec id fatis eft ad id comprobandum, quod ij intendunt; quippe qui de die & hora illa, nemo fcit inquit, neque angeli neque filius, nifi folus pater, & rurfus. Mea doctrina non eft mea, fed eius qui mifit me patris. nos tamen recta ratione contrarium credimus, diemque illum, & horam fic aperte ipfum fcire ficuti patrē; eumque cognofcere; & doctrinam eius fuper omnia eius effe decernimus. Si ergo quæ manifefto negauit, nos cum laude iis contraria credimus; quo pacto non etiam hic, quæ non negauit pie credimus? Præterea patrem, & filium arbitrantur vel in vnā coniūgi perfonam, fi quis ex ambabus dixerit fpiritum fanctum procedere; vel fi non id, duo tamen principia, vel duas caufas inde confequi; quod quidem non minus inconueniens eft priore; nos vero ad id quod afferūt de cōiunctione, ita refpondebimus: quod fi perfonale, fiue hypoftaticum perfonæ patris, actum producendi poneremus, tunc vtique id inconueniens fequeretur, vereque effet filius vna cum patre perfona conftitutiuæ proprietatis cum eo communicans. Sed quia perfonæ patris conftitutiua proprietas, paternitas & generatio dicta eft effe: producere vero proprietas, fiue notio quæ fequitur perfonam conftitutam ipfius, quæ necefsitas eft, eum qui cum illo communem habet eam proprietatem, quæ perfonæ eius conftitutiua non eft, vnam effe cum eo perfonam? nam ficuti communicans cum patre filius; fcilicet fpiritum eius effe quemadmodum & patris, & mitti ab eo quemadmodum & a patre: tamen non cum eo perfona communicat, quia fpiritum dici patris, vel ab eo mitti, non eft paternæ perfonę conftitutiuum, fic neque qui productionem cum patre communem habet, in vnam perfonam coniungitur; quia producere non eft paternæ perfonæ conftitutiuum: quaobrem quoufque oftenfum non fuerit, producere effe perfonæ paternæ conftitutiuum, neque coniunctionem perfonarū poterit demonftrare. Quod fi mirum eft duas perfonas vnum effe principium, at non coniungi, magis mirum erit, quod tres perfonæ fint vnū principium, nec coniungantur. Poft hæc duo principia nobis attribuunt, dicendo duo principia nō poffe eos vitare, qui patrē, & filium principium fpiritus fancti faciūt: fed primum Latini qui ab iis accufantur, duo principia dicere non audent; vel primum, vel fecundum principium, vel vnum ex duobus conftans principiū, immo anathemati ita fentiētes fubiiciunt. Ac fi quis eos interrogauerit, an filium etiam faciant principium fpiritus, vtique dicent: quod fi patrem: maxime. quod fi quis hinc induxerit, ergo duo dicitis

Marginal notes: Matth. 26. Ioan. 7.

dicitis spiritus principia, nequaquã illi dicent; sed ex te id concludis. nam nos hanc dictionem, duo, non apponimus. Deinde cũ nos vna cum Gregorio theologo dicimus principium de principio, duo principia intelligimus? & deum de deo duos deos intelligimus? nequaquam. Diuus autem Augustinus pater & filius dicit, non duo sunt principia spiritus sancti, sed ambo vnum principium eius: neque quatenus duo producunt spiritum sanctum, nec quatenus duo spiritus sancti principia sunt: sicuti creaturę nõ tria principia, pater, & filius, & spiritus sanctus, sed vnũ eius principium, trinitas deus est. Præterea quia vna & eadem numero virtute ipsi creant, ex vna & eadem communiter deitate prodeunti; iccirco iure unus Deus, & auctor dicitur vnus non tres; hocq; satis ad declarandũ iis, qui dubitant de processione spiritus ex patre, & filio. nam quia vna & eadem virtute simul pater & filius spiritum producunt; & quia a patre accipit filius hanc virtutem processionis causatiuam; ideo proprie, & uere una causa, & vnũ principium est processionis spiritus sancti. Itaque nulla ex parte consentanea est ratio eorum, qui nos de duobus principiis reprehendũt. Sed opponunt, vel perfecta est ex patre processio, & inanis ea quę est ex filio: vel si necessaria ea quæ est ex filio, imperfecta ea quæ est ex patre. Sed contra interrogentur a nobis qui hæc afferunt; an perfecta sit mundi ex patre creatio: vel non si perfecta, cur filius & spiritus causa eius sunt? at si imperfecta, & ideo filius & spiritus assumuntur, animaduertant quid afferunt: sed perfecta vt arbitror est ex patre, entium productio una & eadem numero filii, & spiritus ad ea producenda operatio; neque alia est illius, alia horum; nam tum hæ pueriles quæstiones locũ habuissent. Sic ergo, & hic euenit, perfecta est, & magis quam perfecta est ex patre spiritus sancti processio una, & eadem numero est ea, quæ est ex eodem filio processio, non alia, & alia, & aliter, nec interdum ea quæ est ex filio, interdum ea quæ est ex patre: sed simul, & eadem æque, cum una & eadem numero potestate vterque producat. Postea diuini Ioannis Damasceni dico verba sursum deorsum, vt insolubilia obiiciunt; cum ille beatus dicit, Ex filio spiritum non dicimus, nec nos negamus sanctum id dicere: neque hoc omnino in dubium reuocamus: hoc enim dixit ille diuinus doctor, non quia non sit, sed quia non dicitur, propter hæreticos. huic simile dicit septuagesimo septimo capite: Christi genitricem virginem sanctam non dicimus. in alio tractatu dicit: Ideo Dei genitricem virginem sanctã prædicamus, perinde ac Deum proprie, & vere incarnatum ex ea genuerit. nam

Christum peperisse non ignoramus, quia Christum genuit. Sed quia impius Nestorius ad euertendum id uerbum, quo eam Deũ peperisse exprimimus, ea dictione abusus est, non Christi genitricem, sed ex præstantiori eã appellamus. Vides vt Christi genitricem virginẽ sanctã agnoscit, non dicit tamen, non quia Christũ non genuerit, sed quia non dicitur. nam rerum quædam non sunt, sed dicuntur; quædam sunt, at non dicuntur; quædam vero nec sunt, nec dicuntur; quædam vtraque sunt, & dicuntur: quippe cũ sicuti hic apertissime declarauit propter Nestorium, & eius sectatores Christi genitricem non dicimus, non quia non sit. Sic & propter Eunomium, qui ex solo filio spiritũ esse dicebat, Ex filio, inquit spiritũ non dicimus, neque ex spiritu. Præterea dictio, ex, apud Græcos principalem causam significat, qualem esse filium vel mundi, vel spiritus sancti causam, non est dicere. Iccirco patres deuitant in eo dictionem, ex, proferre, ne principalis esse causa credatur; sed dictione, per, libentius vtuntur, quæ ordinem denotat. Iccirco beatus hic, per filium magis ad ordinem respiciẽs, dicit, dictionem, ex, in patre vtendo, ut ynam ostenderet causam principalẽ deitatis, & creaturæ patrem. Postea diui Dionysij auctoritatem adducũt, Solus fons super essentialis deitatis, pater est, inquit, iactãtes, Quomodo filius spiritus sancti fons esse demonstrabitur, si patrẽ tantum fontem esse sanctus is dixit? Sed in hoc ecclesiæ doctores primum incusent Athanasium, & Basilium, qui dicũt aperte filium etiam spiritus sancti fontem esse. nam sacer Athanasius in libro aduersus Arianos illud psalmi enarrans, ‚ Apud te fons est vitę; Sciebat, inquit, pater videlicet, apud se ha‚ bẽs filiũ fontẽ spiritus sancti. Basilius uero libro secundo aduer‚ sus Eunomium scribit: Quid igitur nos quomodo ingenitum pa‚ trem, genitum filium confitendo, secundum ipsum esse contradi‚ ctionem vitabimus? quid dicemus? quod boni patris, bonus est ‚ filius, ex lumine vero ingenito lumen effulsit sempiternum: & ex ‚ vere uita uiuificãs profluxit fons; & ex virtute, quæ per se est, dei ‚ virtus deprompta est. Et rursus: Idem fons vitæ filius inquit: nam ‚ ad patrem dicit Dauid, Apud te est fons vitæ. & rursus alter pro‚ pheta de Iudæis dicit, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ: viua

Hier. 2. ‚ vero aqua spiritus sanctus appellatur. Deinde neque nos filium ‚ dicimus fontem esse principalem, vel ex seipso habere, vt fons sit, ‚ sed ex patre: pater enim solus fons est superessentialis deitatis; ‚ quia ex alio fonte non profluit; quippe qui ex alio non habet vt ‚ fons sit; quia prima ei nulla causa est ut sit fons, sed filio pater est. ‚ Ac pater fons est, & vt genitor, & vt ꝓductor. inde pater simpliciter

citer omnis emanantis deitatis fons est: filius ipsius spiritus tantū. & pater non ad hoc fons est, ad illud autem ex fonte: filius ad spiritum fons est, ad patrem autem ex fonte. Itaque a nobis hoc sicuti reliqua, recte intelligitur.

Epilogus primi capitis.

SECTIO XI.

NOS igitur his suasi rationibus, veritati cessimus; multū valere dicentes eis qui litigandi, & contradicendi studio loquuntur; bene gnari, quod non aliunde spes nobis salutis emicabit, quam vniendo nos veritati, & melioribus parendo. Rogamus autem vos, vt eadem charitate, quæ a nobis conscripta sunt videatis, atque intelligatis, qua nos ea exposuimus. restant etiam alia, quæ dicunt ij, qui veritati repugnant, nullius tamen digna existimationis. Sed mulco plura, & meliora, ab iis qui eam asserunt afferuntur: nosque etiam alia multa & necessaria addere potuissemus, veritati patrocinantes, & absurda quæ ab eis aduersus nos conclusa sunt, reprobare. Sed hæc satis esse arbitramur, nisi quis litigare, & temere contendere maluerit. Ecce igitur ostensum & demonstratū est, vt vires nostræ tulerunt, clare simul, & manifeste, quod spiritus sanctus, qui a nobis colitur, nō solū ex patre, verū etiā ex filio procedit; & a filio habet esse sicuti a patre, per iam allata testimonia, & sententias sanctorū, partim ex patre & filio, cū articulo aperte clamantiū: partim ex patre & filio sine articulo; partim ex patre per filiū cū articulo: tūm a patre per filiū sine articulo, & ex ambobus essentialiter: & ab vtroque: & ex filio est & ex filio emanās: & per filiū prodiens; & profluit ab eo: & ex eo spiritus est: & profluēs naturaliter ab eo: & ex eo spirat: & filius spiritū mittit; quæ omnia substantiā sanctisimi spiritus ex patre simul, & filio demōstrāt. nō amplius ergo in posterū reprehēdere nos potestis, quod ex ignoratione, & inscitia huic sanctæ synodo nos subiecerimus, immo exquisite gnari auctoritatum a sanctis allatarum, quantumque pericula impendeat iis, qui patrum dogmata sequi nolunt, quodque exterminatur qui synodum non sequitur, bono consilio nos concilio subiecimus. Hæc igitur œcumenica sancta, & magna synodus diuino nutu, & cura beatisimi Eugenij Papæ, & pij Ro-

manorum Imperatoris Ioannis Palæologi Florentiæ congregata, magnisque luminaribus, & illustribus theologis referta, antiquorum patrum dictis perpensis, & vt par erat comprobatis, decretum religionis plenum tulit, & quinque articulos quos sanciuit nobis tradidit, non aliquid noui, & ex aliorum sententia introduxit, neque ex se ea in medium protulit: sed ex sacræ scripturæ testimoniis deprompsit, atque plurimorum sanctorum doctorum ecclesiæ orientalium simul, & occidentalium perlectis theologicis expositionibus tradidit; nosque custodiuimus, & custodimus, & seruabimus vsque ad sanguinem & mortem pro his tanquam orthodoxis, & patrum vocibus excultis depugnando. Quia igitur primam vestram accusationem subuertimus, & quæ maioris momenti est: cætera quæ hanc sequuntur, simul subuersa sunt; vt capite de corpore sublato totum corpus mortuū manet; nec nos reliquis respondere oportebat, quia hæc simul cum prima pereunt. Sed vt hic noster labor paratus sit omnibus qui ecclesiæ parere voluerint, ad respondendum iis, qui nos accusant, quod ob inscitiam nos Latinis adiunximus, reliquis etiam debitā responsionem adiungamus; vt per omnia cognoscantur nos iniuste traducere. quodque veritatem quærimus, & pacem sequimur: nec volumus sempiterno igni oblationes coaceruare: immo eas reiicimus, vt ab illo igne veluti pij liberemur, nec a iudice dicēte audiamus, discedite a me, quia gloriam hominum dilexistis super gloriam meam, nescio vos. Vnde præstat nos eum sequi & ecclesiam ipsius, ac eiusdem quoque vestigiis inniti, quam eorum disceptationibus, qui falsa suasione ducuntur: qui sacræ testimonio scripturæ, stulti & inanes reuincuntur.

Ioan. 12.

Finis primi Capitis.

SECVN-

ECVNDI CAPITIS IN DECRETO CONTENTI PROBATIO,

De mystico videlicet, & sancto sacrificio, quod in azymo, & fermentato orthodoxe, & vere Christi Dei Corpus conficitur.

SECTIO I.

AD SECVNDVM nunc decreti caput accedimus, vt conuenientem responsionem afferamus: in quo nos incusatis, dicentes, quod qui ecclesiam sequuntur, ea quæ non sunt afferunt, de quo sanctæ synodi decretum ad verbũ ita pertractat. Item in azymo, siue fermentato pane triticeo, corpus Christi veraciter confici: Sacerdotesque in altero ipsum domini corpus cõficere debere, vnumquemque scilicet iuxta ecclesiæ suę siue orientalis, siue occidentalis consuetudinem. In his verbis aperte catholicæ fidei

confeſſio demonſtratur; quæ nihil exiſtimat intereſſe, ſi in pane fermentato vel azymo Chriſti corpus cõficiatur; ſed id ſolum reſpiciens, vt adſit materia, ſacerdos, locus, intentio, & verba. ita decernit, perinde ac ea tantum ad myſterium celebrandum neceſſaria ſint, nõ ad eſſe ſolum, & fieri, ſed etiam ad bene eſſe. Quod ſi quid ex iis defuerit, putat confici non poſſe corpus, & ſanguinẽ. At his quidam obiiciunt, mortuum ſacrificium latinos celebrare, & Iudaiſmum ſapere in azymo ſacrificando, quia ſcilicet fermentum antea non apponunt. Hortamur igitur & nunc vos, vt cum patientia ſermonem noſtrum audiatis, & pura cum conſcientia, non doloſe vel ſtulta cum præſumptione conſideretis, vt veritatem noſſe poſſitis, nec temere, & inconſulte digladiantes litigetis, nos impudenter inſimulando, quaſi abſurda, & impia ſentiamus, qui recta, & vera ſentimus: quippe qui œcumenicæ ſynodi ſententiæ ſubiicimur, quæ nunquam errauit. Præterea diuinorum & ſanctorum patrum traditiones firmiter amplectimur, & integre tenemus ſimul, & capeſſimus; eorũque pia dogmata, & ſcripta prædicamus, nec libros eorum corrumpimus, neque ex noſtro ſenſu loquimur, & ſententiam noſtrã comprobamus: neque eorum dicta deprauamus, vt in ſermonis progreſſu declarabimus. cũcta vero quæ dicimus, a ſacris ſcripturis, non ex nobis depromimus: vt vndequaque noſcatur nos concordiam, & veritatem quærere; nolentes Chriſtũ qui vnus eſt diuidere vt hunc Græcum, alterum Latinũ vocemus, neque noui teſtamenti, ideſt ſancti ſacrificii myſteriũ, duplex eſſe dicimus: ita vt Chriſti corpus bifariam partiamur, hunc fermentatum, azymum alterum appellantes; ſed vtrunque corpus Chriſti eſſe confitemur, & Chriſti corpus prædicamus: vnum & idem eſſe exiſtimantes, quamquã varie apud vtroſque conficiatur. Quod autẽ iniuria Romanã eccleſiam carpitis, quæ in azymo cõficit; & nos, qui verum Chriſti corpus confitemur, Deo freti breuiter oſtenſuri accedamus.

SECTIO II.

PRIMVM quidem a vobis petimus, vnde id accepiſtis fermentatum ſacrificari oportere, nõ azymum: a Chriſto ne, qui hoc myſteriũ primus inſtituit, atque tradidit, an ab Apoſtolis, vel a ſacris eccleſiæ doctoribus, qui poſtea ſucceſſerunt? oſtendite nobis vnde id accepiſtis. at id vel multo adhibito labore non poteſtis:

nemo enim ex doctoribus hucusque ausus est dicere; sed simpliciter pane, & uino sacrificium confici debere omnes aiunt: ante omnes euangelistæ, & beatus Paulus. nam quoties comederitis panem hunc, euangelistæ dicunt, & biberitis calicem hunc. beatus vero Paulus, ego accepi (inquit) a Domino, quod & tradidi vobis, quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur accepit panem. Et beatus Iacobus Hierosolymorum primus hierarcha, sic inquit: Magnus pontifex, & magister noster Christus Deus, nocte illa, In qua ad passionem adductus est, accepit panem. Et post hos diuus, & sacer Basilius, cum panem, inquit, in sanctas, & immaculatas manus suscepisset. Et aureus ille lingua Ioannes, sumpto pane inquit. ac ne singulos enumerem, omnes uno ore sacræ classis doctores sic asserunt: ex quibus ostenditur eos azymum non repudiare: quoniam in verbis his exacte nouerunt vtrunque comprehendi. Iccirco ecclesia nullum discrimen intercedere arbitratur inter fermentatum, & azymum, dummodo ex tritico confectus sit panis: & propterea statuit dicens, nil aliud ad sacrificii vsum offerri quam ex tritico panem, secundum verbum domini, qui se frumēto similem facit. Nisi granum frumēti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet: si vero mortuum fuerit, multum fructum affert. Sic & Christus moriens, omnes ab inferno liberauit. & vitis fructus eiusdem verbis ostenditur; ego sum inquit vitis vera. iam non bibam ex genimine vitis huius, resurrectionem suam significans. Ex hoc ergo liquido ostenditur, non posse nos vti, neque hordeo, neque auena, vel alio semine; quemadmodum neque vino ex alia re conflato, sicera, vel melle, vel lacte; sed ex vite secundum verba Domini. Reliquum igitur est vobis ostendere, quid id fuerit, quod dominus fecit cum tradidit hoc mysterium; azymum ne, vel fermentatum? quoniam ex nemine doctorum deprehēditur aperte, quod nam id fuerit, vt antea patefecimus. Vos quidem dicitis fermentatum id fuisse, cum a nemine sanctorum id accipiatis. nos uero azymum dicentes a doctoribus id sumentes dicimus. Quod ita se habeat, patet. in primis euangelista Matthæus dicit capite vigesimo sexto: prima autem die azymorum accesserunt discipuli Iesu dicentes, vbi vis paremus tibi comedere pascha? at Iesus dixit, ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei, Magister dicit tempus meum prope est; apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & parauerunt pascha. Diuus vero euangelista Marcus dicit: prima die azymorum, quando pascha imolabant, dicunt ei discipuli eius. quo uis eamus, & paremus tibi, vt

mandu-

Euāgelistę. Cor. I. 11. Iacobus in liturgia. Basilij. Chrysost. Ioan. 12. Mar. 14. Matthæi. Marc. 14.

manduces pascha? & mittit duos ex discipulis eius, & dicit eis, Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, sequimini eum; & quocunque introierit, dicite domino domus, quia magister dicit, vbi est refectio mea, vbi pascha cum discipulis meis manducem? & ipse vobis demonstrabit cænaculum grande stratum, & illic parate nobis comedere pascha, & abierunt discipuli eius, & parauerunt pascha. Lucas vero euangelista facundissimus sic ait; appropinquabat autem dies azymorum, quæ dicitur pascha. Et post pauca: venit autem dies azymorum, in quo oportebat imolari pascha, misitque Petrum, & Ioannem dicens, euntes parate nobis pascha, vt comedamus. & cum discessissent parauerunt pascha. Considera ergo sedulo quo pacto accedunt, & quid petunt. vbi vis, aiunt, paremus tibi comedere pascha? nam vespere illo oportebat eos comedere, vt euangelistæ dicunt, hic prima die azymorum, alter prima die azymorum, quando imolabāt pascha. Qualisnam est hæc prima dies azymorū, quam tres euangelistæ concorditer prædicant? hanc nobis aurea lingua declarat. dicit enim homilia 81. in Matthæum, primam azymorum esse eā, quæ pręcedit azyma; nam a vespera semper numerare Iudęi cōsueuerunt; & huius mentionem facit, in qua vespere pascha imolari oportebat: quippe qui quinta sabbāti accesserunt, & hāc ille ante azyma vocat, tempus dicens quo accesserunt. alter vero dicit, venit autem & dies azymorum, in quo oportebat imolari pascha. venit (inquit) idest prope erat, in foribus aderat, vesperæ illius mentionem faciens; quia a vespera incipiebant: ideo vnusquisque addens dicit, quando imolabatur pascha.

Luc. 22.

Chrysost.

SECTIO III.

HABES igitur quod hanc diem dicit ante azyma, qua vespere pascha imolari oportebat, ac liquido constat, quod tempus erat paschatis illud. Icirco ex euangelistis, hic inquit, vespere autem facto discubuit cum duodecim discipulis suis. ille vero, vespere autem facto venit cum duodecim; tertius, cum facta esset hora discubuit, & duodecim apostoli cum eo. propterea festinantes ad magistrum accedunt, quia in foribus erat, quasi dicētes hora appropinquauit, in qua lex iubet abiici fermentatum a nobis. Ergo dic nobis vbi apparatus iste fieri debet, quia adest hora eius. at is videns eos de apparatu paschatis esse solicitos, & tempus eius

Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

adesse, misit eos dicens; ite in ciuitatem, & reliqua, & parate nobis pascha. diligenter ergo considerandum: hi interrogant vbi parandum sit pascha, ille vero explanat vbi pascha parandum sit. quid igitur est quod quæritur? quodnam pascha erat id articulo addito expressum? non enim sine articulo dicit, parate pascha, sed cum articulo. hoc quid erat quod ipsi, & ipse cum sollicitudine parari expostulant? Et quomodo Iudæi debebant facere id? vbi pascha sancitũ est? audi de hoc paschate, quid dicit dominus ad Moysem in exodo: Mensis iste vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni, loquimini ad vniuersum cœtum filiorum Israel, & dicite eis, decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias, & domos suas. sin autem minor est numerus, vt sufficere possit ad vescendum agnum, assumat vicinum suum, qui coniunctus est domui suæ iuxta numerum animarum, quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula anniculus, iuxta quem ritum, tolletis, & hædum & seruabitis eum vsque ad quartumdecimum diem mensis huius, imolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam, & sument de sanguine eius, ac ponent super vtrumque postem, & in superliminaribus domorũ, in quibus comedent illum, & edẽt carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Et paulo post: Sic autem comedetis illum, renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinantes: est enim pascha domini. Exod. 12.

Nosti ergo quid pascha sit? sumere agnum immaculatum, anniculum, a decima die mensis, & seruare, & custodire eum vsque ad quartumdecimum; & quartadecima mensis vespere, sacrificare illum, & reliqua; & comedere assa igni. & azyma comedere ipsa in lactucis agrestibus, & præterea festinantes, quia pascha est domini. Hoc est illud legale pascha, quod lex iussit facere filiis Israel. Si hæc ergo ita se habent, & hi quidem de paschate dicunt. ille uero exponit de paschate, quale nam pascha quærebant discipuli parare? legale & consuetum illis, an nouum aliud? nam cum Iudæi essent, idem pascha, quod transitum rubri maris significat, celebrabant. pascha enim transitus exponitur, ideo quod de more sacrificare debebant, id parare quærebant. Et scriptura testatur Christum auctorem esse legem seruandi, & adimplendi: ita enim ipse de se ipso dicit. Ego non veni soluere legem, sed adimplere. Matth. 5.
Et iterum facilius est cælum, & terram præterire quam de lege iota vnum, vel vnum apicem cadere. Luc. 16.
Quomodo ergo oportebat eum alia agere, quam quæ ad legem pertinebant? ergo cũ auctor

esset legis adimplendæ, adimpleuit, quod a lege sancitum erat pascha, ab eo vero prius in monte Moysi qui Dei faciem vidit traditum, ut lex iubebat. Quod si quis dixerit, quod cum Apostoli Iudæi essent, ut ante exposuimus, & legem, vt par erat seruarent: si nouissent eum aliud, quam quod lex iubebat agere, non eum secuti essent, & cum eo pascha comedissent, non aberrabit a uero: sed sciebant eum exacte semper seruare legem; icciro ipsum sequi gestiebant. Quod autem legem seruaret, audi aurea effundentem verba Ioannem in homilia octuagesima prima in Matthæũ

Chrysost. dicentem, qua de causa pascha peragebat? in omnibus vsque ad extremum diem ostendens, legi se non esse contrarium; ne autẽ legi contrarius esset, legem peragebat. Exacte igitur ex eo ostensum est, quod legale pascha paratunt, vt alter euangelistarum testatur. erat autem pascha, & azyma. Quidnam est igitur quod quæritur? quid ex hoc tam multis uerbis probare contendimus? ab omni prauitate fidelem oportet vindicare; omne concertandi studium litem, & stultam præsumptionem de corde opus est eum propulsare, qui suæ salutis cupidus est: quia saluator noster, tempore sanctæ legis peregit pascha: neque antea peregit, vt quidã volunt, neque post, sed suo tempore, & hora vt iussum erat. huius rei testis est Lucas euangelista cum dicit: Et cum facta esset hora, discubuit cum duodecim. non enim dixit, quando facta est dies, nam alia dies non præterierat præter eam, in qua dicit: venit autem dies azymorũ in quo immolabant pascha, sed quando venit hora? Apertum est quod illa hora erat diei paschatis, quo id comedit dominus noster Deus Iesus Christus. vbi vero dicit, discubuit cum duodecim, ambiguitatem, vel dubitationem aliquã non præbet nobis: non enim ex hoc ostendere volumus aliud esse cœnam, aliud pascha; sed quod tempus azymorum erat, quo incipiebant azyma per septem dies comedi; in quibus fermentatum inueniri non oportebat. nam a principio paschatis incipiunt azyma. at cœptis azymis nemini licebat domi fermẽtatum habere, cum id manifeste lex prohiberet. Sed post agni esum stantes, & festinantes, aliudque agentes (vt in traditione eius scriptũ est) comedentes; & alia fercula prandentes discumbebãt, neque lex eos sedere prohibebat: nam pascha stantes peragebant, vt supra dictũ est. sed hoc transacto prandentes discumbebant: non enim stantes per totos septem dies comedebant, sed prima tantum die, postea sedebant comedentes. Hinc ostenditur, quod post esum paschæ saluator cum suis discipulis cum vellet prandere discum-

Chrysost. bebat. huius rei mecum testis erit aurea Ioannis lingua: dicit enim

in

in euangelii enarratione quasi interrogans, Cur si pascha comedebant, contra legem comedebant? oportebat enim eos non discumbentes comedere. Sed non discumbebant ad esum paschatis, sed post eius esum: deinde sedentes comedebant. post cænam vero sumpto pane, benedixit, & dixit, Accipite comedite, hoc est corpus meum, hoc facite in meam commemorationem; similiter & calicem postquam cœnauit dicens, Bibite ex hoc omnes. Si ergo post cęnam, vt euangelista dicit, tradidit illis mysterium, vbi tūc erat fermentatum? nam pascha erat, & azyma. quæ cum inciperent, fermentatum usque ad septem dies non reperiebatur. quod hoc uerū sit, quid dicat lex audiamus. Septem diebus azyma comedetis. in primo die non erit fermentum in domibus uestris. quicunque comederit fermentū peribit anima illa de Israel. a primo die vsque ad diem septimum, dies prima erit sancta, atque solemnis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis; nihil operis facietis in eis, exceptis his, quæ ad vescendum pertinent, & obseruabitis azyma. in eadem enim ipsa die educam exercitū de terra Aegypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo. primo mense quartadecima die mensis ad uesperam comedetis azyma vsque ad vigesimā primam diem eiusdem mensis ad vesperam. septem diebus fermentatum non inuenietur in domibus vestris, qui comederit fermentum, peribit anima eius de cętu Israel tam de aduenis, quam de indigenis terræ. omne fermentatum non comedetis, in cunctis habitaculis vestris edetis azyma. Audisti a principio paschæ a vespera quartadecima die mensis vsque ad vigesimam primam, non debere inueniri fermentatū in domo alicuius? Dominus vero post esum paschatis, stans, vt sæpe dictum est, & peractis omnibus secundum legem, cum postea discubuisset dixit, desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar; postea cum apostolis concænabat, cæna enim erat. post cænam autem accepto pane benedixit. quod cum post cænam dixisset, omnem sustulit occasionem iis, qui quærunt occasiones: quippe cum si id ante cænam protulisset, quodammodo vmbram auxilii reliquisset iis qui litigare exoptant: dicentibus ante cænam mysterium peregisse, cum azymorum tempus præteriret. iccirco nihil noui, si fermentatum panem Christus sumpsisset, & in eo mysterium peregisset. Sed post cænam dixit; nam sublatum fermentum erat paschatis tempore, nec vsquā reperiebatur post tertiam horam diei illius, in qua vespere pascha imolabatur. hunc morem vsque ad hāc diē Iudæi seruant. Vnde autem sumpsit panem? ex mensa vbi comedebant,

Exod. 12.

debant,quid comedebant? azyma. accepto vero pane qui se obtulit in mensa illa, mysteriũ tradit. Qualis nam panis? azymus: non enim oportebat alium adesse: quoniam legale pascha peragebatur, & azyma erant. quia incipientibus azymis,locum secundum legem,fermentata non habent.

SECTIO IIII.

Obiectio.

AT quid afferunt, qui contra sentiunt? non id erat legale pascha. omnia debebant esse assa igni,& azyma. atque in eo sunt ius, panis, catini, vinũ. itaque non illud erat. Cum hæc dicunt videntur, vnum & idem pascha, & cæna. Sed non est, nam aliud est pascha, aliud cæna, vt dictum est. in paschate enim (quod a nobis sæpe iam expositum est, quamquam ii non intellexerint) cuncta oportebat esse assa igni; quod pascha stantes comedebant, quod & Christus fecit ante cænam; post in cæna discubuit, & comederunt ius, & alia quæcunque libuit. Quod autem legale pascha tũ peregerit Christus dominus noster, aureus Ioannes id testabitur in homilia antedicta in euangelistam Matthæum. dicit enim, post legalis paschatis esum mysterium tradit. Id & Damascenus Ioannes 24. capite theologiæ qui incipit,Bonus, & omnino bonus,& super omnia bonus Deus, post alia quædam dicit, in cænaculo igitur sanctæ, & gloriosæ Sion antiquum pascha cum comedisset, & vetus testamentũ omne compleuisset,discipulorũ pedes abluit. Audis quod vetus pascha comedebat Christus?quomodo dicis id legitimum pascha non esse? ignoro enim an sit aliud priscum pascha, & aliud legale. Quod si quis dicat, quod & si pascha paratum fuit non secundum veterem figuram fuit paratum, scilicet, vt haberet azyma agnos, lactucam agrestem & alia, (nam ea cessare oportebat,) sciat primum,quod Christũ nil aliud facere oportuit,quã quod lex iubebat, ne legis transgressor iudicaretur:deinde qui parabat id Zebedæus erat: qui cum Iudæus esset, nil aliud fecisset, quam quod lex iubebat. Si vero dixerint, in hoc paschate mysterium traditum non esse, & propterea fermentatum esse potuisse,non permittit iis aurea lingua. nam in prima homilia in Matthæum scribit. Qua de causa paschatis tempore, non alio die sumpto pane fregit,& mysteria peregit? vt vndequaque noscamus eum esse antiquæ legis latorem, & quæ in ea continebantur, propter hæc prius adumbrata fuisse. iccirco vbi est figura, veritatem

Chrysost. Damasceni. Alia obiectio. Alia obiectio. Chrysost. Obiectio 4

adiungit.

adiungit. Sin autem dixerint, dominum eo anno legale pascha non comedisse, quia dixit, desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar, cum exultatione adducentes, non fuisse ei optabile quod alias comedisset, sed aliud aliquid noui quod optabat, Chrysostomus ipse de hoc, non alius responsionem afferet. nam in homilia eadem dicit: post esum legalis paschæ mysterium tradit dicens, accipite comedite & reliqua, quoniam in posterum cessare legalia oportebat, & legalium festiuitatum caput: & ad alteram transit mensam formidabilissimam nouæ legis. Audis quod post esum legalis paschatis mysterium tradit, idest legale comedit pascha, & post cęnam mysterium tradidit? quomodo igitur fermentatũ potuit adhuc retinere cum azyma incepissent? Illud uero desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscũ, hunc habet sensum; quod anno hoc, quo terrę salus futura erat, & mysteria tradi, ac cętera per mortẽ dissolui oportebat, eo pacto crucẽ animo voluebat: ut nihil aliud ęque in mente haberet ac mori pro communi salute. Si vero dixerit quis, quando dicit Chrysostomus, Ad aliã transit mensam formidabilissimam, per id fermentatum significari, vt abrogaret, quę secundum legem afferebantur: sciant quod ad aliam mensam transire, non propter azyma dicitur: quia azyma neque sacrificium erat, neque vt sacrificio iis vtebantur Iudęi, ac necesse erat ea cessare, (percunctentur hęc a Iudęis, atque edis cant) sed quod non amplius carnea mensa carnem, & sanguinem sacrificaturi erãt. quoties enim, inquit, panem hunc comederitis, & calicem hunc biberitis, mortem meam nunciate, resurrectionem meam confitemini. Propterea altera mẽsa formidabilissima dicitur, quia formidabilia mysteria in ea peraguntur: sanguis uidelicet, & corpus Dominicum, non sacrificia vitulorum, uel taurorum, uel hircorum sanguis: nam illa mensa per agni, & uituli sacrificium maris rubri transitum in memoriam reuocabat, & ab Aegyptiaca seruitute liberationem. Hæc autem diuina, & sacra mensa, salutarẽ agnum in memoriam reuocat, qui Dei filius est, & tollit peccata mundi: qui non eduxit nos ex Aegypto in terrenam Hierusalem, sed a morte ad vitam, sed a terra in cælum, remissionem donãs peccatorum. Huius rei testis idem Chrysostomus, enarrans hoc idem in eadem homilia. inquit enim: Non conturbati sunt discipuli audientes eum, qui dicebat, Hoc est corpus meum: quoniam multa, & magna de hoc antea cum ipsis disseruerat, vt in diuersis locis Ioannes ait. dicit enim passionis causam, peccatorũ esse remissionem: sanguinem vero noui testamenti vocat, quasi

Chrysost.

Obiectio 5

Chrysost.

quod nouum testamentum contineret; nam quemadmodum vetus oues, & vitulos habuit: ita & hoc domini sanguinem. hinc etiam quod moriturus est patefacit. ideo & testamēti meminit. antiquum etiam in memoriam reuocat, quia & id per sanguinem innouatum est. Et rursus causam mortis exponit, quod pro multis effundetur in remissionem peccatorum. quid docens dicebat? Hoc facite in meam commemorationem; vt illud in commemorationem Aegypti miraculorū fiebat; sic & hoc in meam. is sanguis in primogenitorum salutem effusus est, hic in remissionem peccatorum. Ac ut Moyses dicit hoc erit vobis in memoriā sempiternam; sic & ipse in meam commemorationem donec veniā: pascha enim trado, per quod uos spirituales facturus sum. Audis quid hoc significat, ad aliam mensam formidabilissimam? quia carnea illa illius mensæ erant, hęc spiritualia; illa visibilia, hæc inuisibilia, & intemerata mysteria, quanquam sacerdotum manibus propter summam eius bonitatem tractentur. & quia illa non mysteria, sed figuræ tantum: quia id erat tantum, quod oculis cernebatur; hęc vero mysteria, non figura, sed ipsa veritas; & quia aliud est visibilis species, aliud quod per eam intelligitur. nam in visibili pane verum Christi corpus continetur; quod angeli tantū vident & venerantur. iccirco formidabilissima, & alia mensa dicitur; nō quia azyma vel fermentata sint. tunc enim Christus Iesus de fermentato, vel azymo non curabat; sed simpliciter tantum de pane, vt suum mysterium traderet. percipite fratres, percipite. at nunquam poteritis, nisi & ipsi credideritis. si non credideritis inquit, non intelligetis, quia & nos cum credidimus intelleximus: dicimusque hęc, quæ uos videtis, & auditis. nō enim ex doctrina, sed ex fide dicimus quæcunque dicimus. Vt antem cognoscatis, non totam legem veterem suo aduentu Christū sustulisse; sed alia ad mitius traduxisse, alia abscidisse, alia immutasse in aliam formam, & hoc adiungamus.

SECTIO V.

NAM quattuor quędam lex antiqua cōtinebat, iudicialia, mysteria, moralia, & adumbrata. iudicialia ad mitius traduxit: nam quum in adulterio deprehensam, & eos qui de adulterio dānati essent, lex iuberet lapidari, dominus dixit, qui ex vobis est sine peccato primus lapidem iaciat aduersus eam. Et iterum dentem
Ioan. 1. c.
prodente, oculum pro oculo, & reliqua; qui tibi dexteram maxillam

xillam percuſſerit, verte ei & alteram. moralia auxit dominus, quę ſunt mandata, & præcepta eius, non furtum facias, ne facias hęc & hęc, quę diuini apoſtoli pro fundamento habentes euangelica doctrina mundum illuminarunt; vbi dicunt ne diligatis mundũ hunc, neque quæ mundi ſunt, quia mundus tranſit, & gloria eius, & reliqua, ne ſingula enumerem: figuralia, & myſtica (nam idem hęc duo ſignificant) ſuſtulit dominus, circumciſionẽ ſcilicet, ſabbatum, animalium imolationes, paſcha, & agnum. adumbrata in aliam formam commutauit dominus, pro vmbra veritatẽ formans. pro ardenti rubo, virgo, quę nõ comburitur; pro columna, ignis, ſol ipſę iuſtitię, pro Moſe, Chriſtus; pro virga, crux; pro arca, immaculata eius eccleſia: pro trãſitu rubri maris, paſcha, in quo nouum figurabatur; & hoc ſuperueniẽte ſuſtulit illud. pro agno, Chriſtus; pro ſanguine, Saluatoris ſanguis; pro nube, & igne, ſanctum baptiſma. Sed quid opus eſt cuncta enumerare? cum omnes optime noſcant, legis adimplendæ, non ſoluendę auctorem fuiſſe Chriſtum. Habes igitur ex his non de azymo dicere qui dicit, occiſus ceſſare fecit quæ a lege afferebantur; ſed de agnorum, hędorum, ouium, & boum ſacrificio, quod verum Dei agnum ſignificabat, & figurabat, qui tollit peccata mundi. & illo immolato, ſublata ea ſunt quæ ipſum figurabant. azymum enim neque ſacrificium erat, neque eum ſaluator ſuſtulit. Si vero dixerit quis illud vmbram fuiſſe, reſpondebimus immutatum in aliam formã fuiſſe a Chriſto uolente ſuũ corpus in eo confici. His igitur quantum ſatis eſt explanatis, redeamus eo unde digreſſi ſumus; quod poſſibile non erat fermentatum panem in illa menſa adeſſe, tempore azymorum iam cæpto; nam ſi reſciſſet Iudas magiſtrum fermentatum eſitaſſe; nullam proditionis cauſam maiorem inueniſſet, quam legis tranſgreſſionem, cum in azymorum die fermentatum panem ſeruaret. quærebat enim cauſam, & occaſionem Iudæis illum prodendi. attamen ii Pilato non dixiſſent, cum percunctaretur ab iis quid mali feciſſet; quia nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori. ſed ſic utique dixiſſent (quę etiam rationi conſentanea, & iuſta erat cauſa) quod legem tranſgreſſus eſſet. aliud paſcha lex noſtra iubet, aliud ipſe fecit. poſt paſcha panem fermentatum lex vetat, ipſe vero deprehenſus eſt in azymorum diebus fermentatũ panem ſeruare, quem lex eximi ex numero filiorum Iſrael aperte clamat. at hoc quidem non dixerunt. qua nam de cauſa? quia dicere non potuerunt. Si igitur cũ multi falſi teſtes acceſſiſſent de aliis criminibus teſtificantes, & præterea falſis, quorum teſtimonium non erat conueniens, cur id non

dixerunt,

dixerunt: vel testimonium non tulerunt; quod sine dubio turpissimam minatur mortem iis, qui transgrediuntur. Admiror igitur admodum, quomodo Iudæi causam sedulo quærentes, non inuenerũt; cum multũ insudassent, neque Iudas. Et nunc fratres nostri causam, & prætextum iustissimum Iudæ subministrant, simul ac Iudæis. etenim ii a Pilato interrogati, quam causam ergà iustũ hominem afferrent, aliud dicere nõ potuerunt, quam quod Deũ seipsum, & Dei filium appellaret. cumque ad hoc testificandum multi falsi testes accessissent, id non inuenerunt. Ipsi uero nunc transgressorem Christum aperte faciunt, iureque ipsum a Iudæis damnatum, volentes nolentes egregie comprobant. hi profecto fletu, & misericordia digni sunt, qui hæc dicunt. Præterea si secundum vestram intentionẽ fermentatus erat, neque sic iure potestis Romanam insimulare Ecclesiam, quod in azymo sacrificat; quemadmodum, & ea orientalem non reprehendit, si in fermentato sacrificat. Atqui cum caput ecclesiæ sit, incusare poterat, & damnare qui eã non sequuntur; nam ipsa firmiter nouit in azymo Christum sacrificasse, cum in cęnaculo vna cum suis discipulis cęnauit: & similiter eos in suam commemorationem iussit facere. Quod autem in iis septem paschæ diebus, fermentatum esset vetitum, Chrysostomum patrem rursus audiamus in prima ad Corinthios epistola: dicit enim, Antea exposuimus cur ab omnibus finibus pellatur fermentum, ænigma hoc quid ostendit? ab omni prauitate oportet fidelem discedere. nam quemadmodum morte moritur is, apud quem vetus fermentũ repertum fuerit; sic & nos, vbi malitia reperta est. non enim magna pœna statuitur in vmbra, in nobis vero non multo maior. Si enim domos ita perpurgant, vt in murium foraminibus anxie versentur; multo magis nos animam excutere oportet. cum igitur murium foramina anxie disquirant, multo illi magis solliciti ad excutiendũ fuissent, an Christus ea nocte fermento fuisset vsus, vt legi aduersus. Aurea verba effundens Ioannes in 81. homilia in euãgelistam Matthęũ dicit, quod vsque ad extremã diem ne legi contrarius videretur, pascha peregit. vltima vero dies fuit, quando cruci affixus est, in qua voce magna dixit consummatũ est. cõsummata sunt, scilicet intelligens quæcunque prophetæ, & lex præscripserunt, & dixerunt. quod si non fecisset, vt isti dicunt, magis legi aduersus ostenderetur, non secundum legem pascha legale peragendo, sed panem fermentatum seruando; præsertim cum Iudas tunc adesset, & rationem prodendi perquireret, vt eũ Iudæis proderet. At hoc nullo pacto est. sed cũ auctor legis esset adimplendæ, & seruandę

Chrysost.

Eiusdem.

vt

vt dictum est antea, secundum legem peregit omnia: ac ex necessitate fuerunt azyma, & azymũ præbuit. Quid igitur petitis? interrogamus; azymum ne erat quod Christus præbuit, an fermentum? si azymũ, pro nobis id est; si fermentũ, Christum legis trãsgressorem esse vel inuiti ostenditis, cum in azymorum die fermentatum panem seruasset.

SECTIO VI.

SED quid dicit Xanthopulus? præcedenti die id fecit. Hoc apud eos qui mentis cõpotes sunt stultum, & sine sensu existimabitur. nam si præcedenti die fecisset, in tempore non fecisset. si uero non in tempore, nec illa hora effecisset, transgressor legis ex necessitate Christus conuincitur: quia lex quartadecima die mensis vespere iubet pascha imolari. quod si die præcedenti, vt vos dicitis, effecit, tertiadecima die apparet effecisse. Si uero tertiadecima, aduersus legis mandatis ostenditur, quæ iubet quartadecima fieri. Si aduersus, ergo & legis transgressor. reliquum igitur est vt credatis eum non anticipasse, sed in tempore fecisse. Præterea si dicit lex, vesperi pascha celebrari oportere, & Christus vespere peregit, non transgressus est secundum euangelistam Lucam, qui dicit, & quando venit hora discubuit. nam si media die fecisset, dici poterat eum anticipasse vel tempus, vel horam & ideo fermentatũ fuisse. At non ita factum est. discipuli prẹterea (vt sẹpẹ dictum est) cum Iudæi essent, aliter quam præstituto tempore agere non debuerunt. præstituta igitur a lege die fecit, & quando azyma erant, vt diuinus dixit Lucas, idest prima die azymorum, quo pascha imolari oportebat. Quomodo igitur anticipauit, si prima die azymorum discipuli accesserunt, petentes vbi vellet parari pascha? ostensum enim est quod legale tum pascha parabant, & die præstituta peregerunt. nam qui vel prius, vel post effecit, transgreditur. quamobrem uti uos existimatis & Christus transgreditur, quoniam tempus anticipauit. sed nemo mentis compos id unquam percipiet, vel dixerit vnquam. sed vnusquisque magis in tempore, & secundum legem fecisse dicet. id testabitur aurea lingua. sed omnia audentes Iudæi, tempus præuerterunt. dicit enim hic magnus pater 84. homilia in Ioannis euangelium super ea uerba, adducunt Iesum a Caipha in prẹtoriũ. Cur eo ipsum abduxerunt, vbi omnes erant congregati? vt ex pontificum

Nicephori obiectioni respondet.

Chrysost.

sententia

» sententia cuncta peragerent. nam is tunc erat pontifex, & omnes eũ expectabant. ita ob hoc pernoctabant, & vigilabant, quia tum pascha non comederant inquit, sed propterea vigilabant: dicens enim, quod mane erat, Ioannes subiunxit: non sunt ingressi prętorium, vt non contaminarentur: sed vt pascha manducarẽt. Quid igitur dicemus? quod altera die comederunt, & legẽ violauerunt, vt cupiditati qua ardebant inseruirent cędem hanc perpetrandi. nam tempus Christus non transgressus est paschatis, cũ vespere id comedisset. Sed ii cuncta audebant, omnesque leges conculcabant; nam quia vehementer ira æstuabant, nec eum interficere poterant, quamuis id ſępe aggressi essent, tũc cum ipsum inopinato comprehendissent, maluerunt pascha omittere, vt cupiditatem eum iugulandi explerent. Audis eos tempus, & legem transgressos esse, Christum non transgressum esse? vbi sunt qui dicunt eum anticipasse. His igitur ita se habentibus, & ita liquido comprobatis Christum sacris apostolis azymum in die azymorũ tradidisse. (existimo enim existimo, quod si tunc azymorum hora non instititisset, in fermento mysterium tradidisset, uolens omnino illud tradere nihili faciens utrum in fermento, uel azymo id faceret; sciens materiam & substantiam esse panis ex tritico constantis) quo pacto reprehendemus eos, qui in azymo sacrificant? qua ratione aduersabimur, cum sacra synodus in suo decreto iubeat utroque modo Christi corpus confici posse, in azymo scilicet & fermentato? quod Ecclesia sacra profecto a sacris accepit apostolis: sacri enim Apostoli extra tempus azymorum fracto pane sacrificium peragebant. nec ullibi apparet eos azymum postulasse. Et rursus in diebus azymorum, cum Hierusalem fermentatum non reperiretur, omisso fermentato sacrificium peragebãt; nam certo sciebant satis esse si ex tritico constaret. nec quia parũ fermẽti haberẽt, quæ fiebant, iccirco fuissent omnia irrita, potissimum vero Domini uerba quæ panem, & vinũ cum aqua in corpus, & sanguinem eius transmutant. Cæterum & hoc abnegant qui synodum non sequuntur: nec suaderi uolũt, nec credere quod sancit ecclesia, quod in dominica ea uoce, quæ dicit, Accipite comedite, hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus, mysterium peragitur. sed post hæc cum dicitur (aiunt) & panem hunc effice venerabile corpus Christi tui, non percipientes, quod hoc sancti sacrificii mysterium Christus tradidit; nec alia prater ea
» verba dixit, nisi Accipite comedite, & bibite omnes: non effice
» dixit, neque cætera, quæ nos dicimus. quippe quum hæc tantum
» verba vim haberent: cætera omnia quæ dicimus, pro nobis oran-

tes

tes dicimus, vt huic ſanguini cõmunicare atq; hoc corpus tangere mereamur. Queâdmodum enim quũ baptiſmũ traderet ſalutare, alia verba nõ dixit, quã, Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti; & ea verba mãſerũt forma ſacramẽti, quippe quibus prolatis baptiſma perficiatur, reliqua, quæ dicimus pro nobis, pro baptizato ſimul, & pro ſuſceptore, dicimus; ita & ibi dicit ad diſcipulos Chriſtus, Accipite comedite, & cætera. Hoc facite in meam commemorationem; nihilque aliud dixit. eaque ſunt, quæ panem in Chriſti corpus tranſmutant, & vinum in ſanguinem. Id mecum rurſus teſtabitur aurea lingua prǫditus Ioannes, homilia in myſticam Saluatoris cænam, & in myſteriorum traditionem; in quo, & contra Iudæos. principium ſermonis, pauca inquit hodie neceſſaria ſunt: in hac homilia poſt multa dicit. Chriſtus ipſe adeſt, qui menſam hanc exornat: nam qui menſam illam ornauit, idem nunc, etiam hanc exornat, quia homo non eſt, qui ea quæ proponuntur efficit ſanguinẽ & corpus Chriſti; ſed ipſe Chriſtus pro nobis crucifixus. Adſtat ſacerdos figuram tantum adimplens, adhibetque preces, ea verba proloquens. gratia, & vis dei eſt, quæ cuncta operatur, hoc eſt corpus meum dicit. hoc verbum quæ in manibus habemus trãſmutat. Ac ut ea uox, quæ dicit, creſcite, & multiplicamini, & replete terram, ſemel prolata, in omne tamen æuũ peragitur ad filiorum procreationẽ noſtrę naturæ vires ſumminiſtrans: ita, & hęc vox ab ea diuina lingua ſemel prolata, ideſt hoc eſt corpus meũ in ſingulis eccleſiæ altaribus illius verbi vis, vſque ad hanc diem, & aduentũ ipſius ſacrificium perfectũ operatur. Si hoc verbũ igitur ea quę propoſita ſunt, in corpus & ſanguinẽ Chriſti tranſmutat, & tremenda myſteria efficit, mirandũ vtique erit, ſi non poſſunt ea eſſe perfecta, quia exiguo fermento carent, prǫſertim cũ hac materia Chriſtus myſteriũ peregerit, vt ante ꝓbatũ eſt. Chryſoſt.

SECTIO VII.

VT autem intelligant quę ad hoc myſterium neceſſaria ſunt, & quid neceſſarium adhoc ſacrificium ſit, ne in diſquirendo de azymo, vel fermentato laborent, etiam hęc adiungemus. Materiam primum panis ex tritico, & vinum ſcilicet ex vite ſecundum Chriſti uerba, ideſt hoc eſt corpus meum, & hoc eſt ſanguis meus. Tertium ſacerdos. nam qui ſacerdos non eſt, ideſt qui gradum ſacer- Quæ ſint neceſſaria ad ſacrificium.

dotalem non habet sacrificium numquã cõficiet. Quartum scientia, idest sacerdotem in primis intentionem habere ad ea dona, quę proponuntur, non alio mentem deflectere. Quintum altare, idest mensa a pontifice consecrata. hęc necessaria sunt, & sola quamuis ultimum non sit vt cætera necessarium. Sin autem hæc omnia ociosa sunt, quia exiguo, sed acido fermento carent, maxima vtique admiratione dignum est, cum altare, intentio, sacerdos, materia, & quod maximi pręcipue momenti est Christi verba, quę proposita in sanguinem, & corpus transmutant, per quæ cęlum constructum est, terra fundata, & omnia constituta, sine fermento nihil possint. hoc non est sanę mentis commentum, sed mentis prorsus dementis. Admiror etiam qua de causa vinum nõ improbatis, cum rubrum sępe offeramus; aut album vel dulce, vel austerum, sed panem tantum. Nam quemadmodum de germine vitis dixit, nec album distinxit a rubro: Ita & de pane dicens, panem non distinxit fermentatum ab azymo: vel album, vel nigrũ, vel dulcem, vel acidum: propterea vtraque sine vllo discrimine amplectitur. noscens enim plane sacra synodus vtrumque panẽ esse, promiscue sacrificat, nec alterutrum reprehendit, pręsertim cum Christus in azymo confecerit, ut antea ostensum est. Ergo iniuria œcumenicam insimulatis synodum, quæ sic iubet; & iniuria nos qui eam sequimur, & confitemur, calũniamini, & suggillatis. Vt autem Nicephori Callisti Xanthopuli mentionem faciam, subit mihi admodum ridere: qui ambitiose contendit, ea quę nunc in triodio synaxaria reperiuntur, conscribere. impetu vero prauitatis motus de proposito nobis argumento magna, & admirabilia scripsit. Sed quod ea Constantinopoli non legerentur, omnibus est compertum; nec oportet me ulterius procedere. in hac vrbe tantum quidam in triodio quemadmodum inueniuntur collocauerunt. esse autem ea valde irrationabilia si quis scire desiderat, legat, quę ipse composuit: reperietque eũ in plerisque sibi ipsi pugnantem esse. sed quodnam est tremẽdum eius oraculum, & vt sibi videtur insolubile? in quinta magna feria in mysteriorum traditionem post alia multa dicit. Vide, vt panem vocet corpus suum, non tamen azymum. erubescant, qui in sacrificio azymos adhibent. Id vt terribile admodum ab eo dictũ sursum deorsum eius sectatores obiectant. atqui is aliquid videtur dicere, nil autem dicit, vt demonstrabitur; etenim nos cum discipuli eius simus, qui dicit pacem sequimini, iniuria eum non afficimus, ut ille nos; sed responsio tantum, quam aduersus eius sermones afferemus, pro iniuria reputabitur; qui cum magistrum

Nicephorus hic est auctor historiæ ecclesiasticæ.

se esse opinetur, a nobis, qui docti non sumus conuincitur. ideo dicimus, quod ille secum versans aduersus catholicam ecclesiam scribere, apertissime lapsus in præcipitem foueam pronus cecidit; nam cum dixisset, uide quod panem corpus suum dicit, nō azymū, oblitus est quod & azymus panis appellatur, uisum est enim ipsi oportere cum quis panem dicit, de fermentato tantū intelligi. at hoc probare non potest, quia in multis scripturę locis azymus etiam panis dicitur; quia sacra scriptura dicit, & tolle azymos panes. & in Exodo, tolle vitulum ex armento unum, & arietes duos immaculatos, panesque azymos oleo conspersos, lagana quoque azyma oleo lita, de simila triticea cuncta facies, & posita in canistro offeres. Et post pauca, tolles panis unius crustulam conspersam oleo, laganum vnum de canistro azymum, quod positum est in conspectu Domini. Ac Theodoritus in expositione in prophetam Daniel dicit, panis dicitur fermentatus, & azymus. Vides, vt & azymus vocatur panis? quomodo huius oblitus es bone Nicephore, iure Nicephorus vocatus es, quia in foro sedentes plebeios homines vicisti; non qui in excelso sedent, & rationis participes sunt. Sed aliquis fortasse dicet, immo pro nobis hoc est: nam ubi apponitur adiectiuum, ibi cognoscitur & res. vbi quidem cum adiectiuo ponitur panis, idest azymus, tunc est, & intelligitur azymus. vbi vero adiectiuum non ponitur, idest azymus, tunc necessario intelligitur fermentatus. Hic igitur Christus cum nil aliud nominauerit nisi simpliciter panem, aperte protulit esse fermentatum. Iuste ergo apud Xanthopulum scriptum est, quod panem dicit corpus suum, non tamen azymum. at nos facile contrarium demonstrabimus, idest quod cum panis simpliciter dicitur sine adiectiuo, azymus esse reperitur. nec effugere poteris responsionē, cum sit apertissima. dies resurrectionis Domini tertia dies erat legalis paschatis; vt euangelista dicit cum Iesu colloquens. Et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. In hac igitur die ibāt duo ex discipulis eius in castellum, quod aberat spatio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus. Et paulo post dicit, ac coegerunt eum, Iesum scilicet, dicentes, mane nobiscum: quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies. eorum igitur precibus cum assensisset intrauit, ut maneret simul cum eis. Et factum est dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, & fregit, & porrigebat illis. & post pauca; & cognouerunt, ait, ipsum in fractione panis. quod nam candidius hoc, velpurius afferetur argumentum iis qui contendere nolunt, nec scandala amplectuntur? panem simpliciter

Contra Ephesium.

Iudit 6.

Exod. 29.

Theodoriti

Nicephorus quasi vincēs forum.

Luc. 24.

hic dicit diuus Lucas, neque fermentatũ, neque azymum. Quod nam igitur erat cogitemus, nec oculos ita aduersus clarissima occludamus. nam ut cognitus ab illis est in fractione panis; sic, & a nobis dignoscetur, si disquirere voluerimus. quia non ita hebetes sumus, vt veritatem non videamus. quamuis enim in philosophorum, & rhetorum literis versati non simus; at naturam ipsam pro doctore nobis comparauimus, quæ optime ueritatem dignoscere potest, & falsum coarguere: & quod melius est a peiore discernere. Quid ergo dicemus? fermentatum erat. absit. quonam modo? tertia erat dies legalis paschatis, nec poterant qui cũ Iesu simul ibant Cleophas, & Lucas, nisi azymum ferre ab vrbe

Exod. 12. Hierusalem profecti. Septem diebus inquit lex azyma comedetis, & nequaquam fermentata, nam subdit, quicunque comederit fermentatum, peribit anima illa ex Israel. Si ergo hæc vera sunt, quo pacto ibi potuit fermentum reperiri, lege vetante id confici a quartadecima die vsque ad uigesimam primã mensis? itaque erat azymus. Si enim fermentatus, ii legem violassent fermentatum in die azymorum offerendo, & Christus transgressor euaderet, si fermentatũ fregisset, ac tradidisset. Si azymus (ut erat) temere tandem nos incusatis. nam cum auctor legis adimplendæ Christus esset, cum non fregisset, si fermentatum esse sciisset nam in diebus a lege vetitis id effecisset. ii vero sicut Iudæi sentiebant, & legem, vt oportebat, seruabant, non eo tempore tantum, sed, & post resurrectionem, & domini assumptionem. Ergo ex his omnibus sequitur azymum extitisse, qui a Iesu fractus duobus discipulis traditus est.

SECTIO VIII.

Exod. 12. SI vero stolide quis dixerit, eos extra Hierusalem fuisse, & ita fermentatum comedere panẽ potuisse, reputet quod lex dicit in omnibus aduenis, & indigenis terræ, & in omni habitaculo vestro comedetis azyma, non fermentatũ. quicunque comederit, peribit ex Israel. nã veluti in cæna vesperi mysterii tempore, azymo sumpto pane, & fracto discubuit discipulis dicens, accipite comedite; sic & hoc loco fecit. Iccirco cognouerunt eũ, in memoriam reuocando, quæ tum gesta sunt; quasi tacite secum meditantes, hic magister est qui die superiori panem fregit, eodem modo, & fratribus tradidit, & cum voluissent eum tangere euanuit.

nuit. Sed quomodo intelligemus de panibus propositionis, de quibus dicit Christus capite secundo apud Marcum euãgelistam. dicit enim ad Iudæos obiurgantes Apostolos, quod spicas vellebant: nunquam legistis quid fecerit Dauid quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant? quomodo introiuit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducauit, quos non licet nisi sacerdotibus manducare; & dedit eis qui cum eo erant? percũctamur igitur uos, panes propositionis fermentati ne erant, an azymi? si fermentati, nos etiam Iudaizamus, vt uos existimatis in fermentatis panibus sacrificantes. Si vero azymi; ergo & azymi panes vocantur. præterea si fermentati erant panes illi propositionis, sacrificiũ in fermentato Christum tollere oportebat tãquam veterem, & legalem, ne Iudæos imitaremur; & in azymo sacrificium instituere, & præcipere. Si azymi erant, ergo panis etiam azymus appellatur. sufficienter igitur ostensum est o bone Nicephore, quod & panis dicitur azymus, & est, & intelligitur sine adiectiuo. Quãobrem nemo prudens vnquã dixerit, nos nequaquam posse intelligere azymum, in quo sacrificiũ fecit Christus; & quod sine adiectiuo dixit euangelista, panẽ accepisse Christum in die azymorũ, & paschatis tempore. azymus ergo erat, & azymum intelligimus, vt iam ostensum est. His igitur ita expositis argumentatiuncula a te adducta, quod panem dicit corpus suum, non tamen fermentatum, satis est dissoluta. Ea vero uerba, (erubescant qui in azymo sacrificium offerunt) non libet reflectere; sed in eos qui nesciunt quod sit illud, imo sciunt quidem, sed propter prauam suasionẽ, ac stultam præsumptionem aliud sentiunt & dicunt, idipsum dicimus dedecus retorqueri, quod sine dubio credimus, quodque librorum adulteratores, & qui ob malam præsumptionem & malitiam aduersus Romanam ecclesiam scribunt, nunquam salutem consequi poterunt; imo in die iudicii ueluti ueritatis hostes erubescent. Quidam tamen præter rationem admodum, & imperite, & ideo stolide vt ita dicam & impudenter obiiciunt, quamuis azymorum dies essent, vt dicitis, nec fermentatum inueniri oportebat, tamen cum Deus esset, azymum fermentatum efficere poterat: nihil est enim impossibile apud omnipotentem Deum. Nihil esse impossibile apud eum, qui potest omnia, omnes confitentur: nec solum azymum fermentatum efficere, sed & lapides ipsos panes: at necessitatem hanc, qua ad hoc peragendũ duceretur, ego perspicere non ualeo. Qua nam de causa statuere voluisset, fermentatum potius, quam azymum, corpus suũ cõfici,

Marc. 2.

Reg. 1. 21.

hanc mihi explicate necessitatem, si nostis: at nũquam poteritis. Nescio etiam an panem fermento carentem, corpus, & sanguinẽ suum fieri prohibuisset; vel sua diuina consecrationis uerba inualida reddere libuisset. Sed id neque hæretici, neque a christiana religione alieni sentient unquam, uel dicent. Quod autem Dei Ecclesia nullum esse discrimen inter azymum, & fermentatum arbitratur multis, & egregiis argumentationibus iam ostensum est. Nunc demonstrabitur quo pacto Romana ecclesia azymum, & orientalis ecclesia fermentatum conficit per Gregorium dialogũ uirum sanctissimum, qui ante ecclesiarũ schismata vixit, cuius cõmemorationem nostra etiam ecclesia unoquoque anno cum laude facit: hic enim optime causas reddit azymi, & fermentati, traditque occidentalem ecclesiam azymum, orientalẽ fermentatum antiquitus in usu habuisse, bonaque, & laudabili ratione utranque ad id efficiendũ fuisse permotam. scribit enim. Solet multos perturbare quamobrem in ecclesia quidam panes azymos, quidã offerunt fermentatos. Romana ecclesia offert azymos panes, propterea quod dominus sine ulla commistione suscepit carnem: sed cæteræ ecclesiæ offerunt fermentatum pro eo quod uerbum patris indutum est carne, & est verus Deus & verus homo, item, & fermentum commiscetur farinæ, & efficitur corpus Domini nostri Iesu Christi viui. sed siue in azymo siue in fermentato conficiatur, domini corpus, & saluatoris nostri sumimus. Audisti quomodo magnus hic pater, nullum inter azymum & fermẽtatum, iudicat esse discrimen? quodque indubitate vtroque modo cõficitur corpus Domini: idque iam diu vsus obtinuit in ecclesijs apud occidentalem inquam, & orientalem; nam optime, vt ipse arbitror declarauit quod nunc propositum est. hanc azymo vsam esse ait propter sinceritatem & puritatem carnis Domini, quia immunis & expers est omnis vitii: illam fermentato, propter diuinitatis & humanitatis vnionem in ipsius hypostasi: idque merito; nam vt azymum subtilissimum, ac purissimũ est, quia sine fermento conficitur (nam fermento pro peccato scriptura vtitur) sic & Domini corpus cum purissimum, nec alicuius peccati perceptibile sit, in azymi sacrificio conficitur. ac vt fermẽtatum per fermentum in panem conuertitur, & substantiam crassiorem subit; sic, & Domini corpus per humanæ carnis conspersionem in unam diuinitatis & humanitatis personam per fermentum indicatur. Itaque per fermentum, & azymum omni remota dubitatione domini corpus conficitur; & apud credentes salutaris fit communio.

Greg. papæ Græcis dicitur cognomine dialogus.

Greg. papæ in registro paulo diuersius citat d. Tho. hũc locum in l. de erroribus Græcorum.

SECTIO

SECTIO IX.

ECCE secundæ iam accusationi vestræ bene respondimus, ostendimusque quod imperite nos criminamini, & sinistre œcumenicam traducitis synodum, quæ æque in azymo, & fermento dominicum corpus confici credit; cum unum sit domini corpus, non in duo distractum, vt uos qui synodum non sequimini nolentes uolentes, quamuis non scripto, sed negando quæ dicimus, concluditis. & ideo ne in hæresis lapsum incidatis, non effugitis. Nam Christus dicit nunquam suam errare ecclesiam, quia se semper cum ea mansurum pollicitus est. Si ergo uerus est Christus, & promissionem suam veram esse oportet; ita enim dixit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationē sæculi; nosque ita credimus, cum cum ecclesia sua semper esse permansurum; nec eam derelicturum vnquam. Si vero secundum vos cum ea se semper mansurum pollicitus est, sed dereliquit illā, & errare permisit, ex necessitate mendax est. Si uero mendax, Deus non est. Videte in quam absurditatem incidistis, Christum vocando mendacem. nam hoc omnem iniquitatem, & blasphemiam superat; sed cum ea fuit, & est, & erit, & manebit in sæcula, quamuis disrumpantur, qui contra, quā ecclesia sentit, sentiūt, & faciunt: nos vero eam sequimur, & obseruamus, perinde, ac impossibile sit vt ea errorem prædicet, sed magis ueritatem, & rectam fidem: cum ea secum habeat sponsum suum Christum. Cum ergo illi subiicimur intra salutis arcam positi sumus: per quam ex hac stulta vita in æternam, ac beatam reuertemur. Habetis igitur quantum satis est orthodoxi ad ea quæ dicta sunt, responsionem: in his manete: nihil enim in iis reperitur, nisi ea, quæ luminaria ecclesiæ iubent; neque iis, qui litigādi, & contendendi vitio loquuntur, ac scribunt, vestigiis inhęreatis vnquam, aut assentiamini; quia non diuino permoti zelo id agunt; sed ut simpliciores tantum decipiant, ac perdant vt ipsi vna cum illis in impietatis præcipitium delabantur.

Matth. 20.

Epilogus.

Finis secundi capitis.

TERTII CAPITIS QVOD IN DECRETO SYNODI CONTINETVR DEMONSTRATIO

Ideſt animas eorum, qui in pænitentia moriuntur poſt mortem purgari.

SECTIO I.

TEMPVS igitur eſt de tertio etiam capite, quod in decretó continetur, pertractandi. Sed qualenam id eſt? animarum poſt mortem purgatio; quod apud Grecos catharterion, apud Latinos uero purgatorium dicitur. Cuius tenor ex diuino & ſacro decreto hic eſt. Præterea decernimus, ſi uere pæniten-, tes in dei caritate deceſſerint, antequã, dignis pęnitentię fructibus de commiſ-, ſis ſimul, & omiſsis ſatisfecerint; eorum animas purgatoriis pę-, nis poſt mortẽ purgari. Et ut a pœnis huiuſmodi releuentur, pro-, deſſe eis fidelium uiuorum ſuffragia, miſſarum ſcilicet ſacrificia, , orationes & ęleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus ,

pro aliis fidelibus fieri consueuerunt secundum ecclesię instituta. Id usquequaque abnegant schismaticorum sectatores, hæc omnino non percipiendo, neque quid de hac re sentiant doctores, desperatione & falsa persuasione se oblectantes, & in ignoratione uersantes. At neque in disceptationem uenire uolũt; uel malitia, uel odio aduersus Latinos permoti; vel quia nihil profecto habent quod effatu sit dignum. Sed inania quędam, & futilia nihilque sanum continentia sępenumero nobis obiiciunt. quæ tanquam frigida quidem, neque cohęrentia penitus auersamur. Nam si quæ ipsi afferunt in mediũ protulerimus, ridicula iis qui mentis sunt compotes uidebuntur; iccirco nolumus ea prouulgare, nostra enim gẽte prognati sunt, & eiusdem ordinis cuius nos sumus. Agedum uideamus quam responsionem huic capiti afferamus: & eam quam decet medelam adhibeamus. Primumque diuinum & maximum Damascenum Ioannem in medium producamus, deinde & reliquum doctorũ cœtum, qui ab oriente effulserunt, secumque consentiunt sistemus. Is enim beatus uir hoc idem ipsum, quod sacrę synodo rebellantes negant, & respiciunt, ad disquirendum proponens in libro de mystica mortuorũ consideratione, liquido declarauit, quasi de hoc quidam eo tempore (ut uidetur) ambigerent: orationeque integra conscripta, eorum effrenata obstruxit ora. Quod si quis bona fide quę ibi continẽtur perlegerit, quantũ satis est admirabitur; nec amplius quęstionem in dubium reuocabit. Cęterum antequam doctissima huius verba & testimonia proferre incipiamus, orationem nostram tanquam in iudicio diuidamus: & iis qui vero studio ducuntur; proponamus, ordine in recensendis testimoniis seruato, quæ ille diuinus uir, cursim exposuit; dictum id in memoriam redigendo, quod puer id quod multoties latuit adultos adinuenit: & quod sapientes pręteriit idiotę occurrit, quodque doctoribus cõpertum non est, eius discipuli meminerunt. uerum id nos dicere non audemus. Sed quasi racemum post uindemiam derelictum; & spicam post messem prę nimia copia neglectã, & reliquos fructus, vt uno uerbo dicam, post illos perceptos obliuioni traditos coaceruantes, ita eos qui dignati fuerint excipiemus, Christo Iesu opitulante & orationem nostram apertis demonstrationibus approbante. In tres igitur generales partes, siue classes defunctos omnes abire decernimus: quod & egregie comprobabimus: non enim aliter dicere fas est. Vnam & primam diuinorum & sanctorum uirorum coetum, Apostolos scilicet, martyres, hierarchas, athletas Dei sanctos & iustos, qui nulla penitus post baptismũ

macula peccatorum uitam resperserunt: sed in castimonia & tẽpetantia magis se exercuerunt, curaruntque, vt sua corpora tanquam domos a spiritibus mundas efficerent; qui hunc uisibilem mundum odio habuerunt; & cælestia tantum concupierunt: quibus rebus locum quietis receperunt, quem sibi antea compararũt. Si uero post baptismum aliquam peccati labem cõtraxerunt, eadem ipsa uel dum adhuc uiuerent, uel post depositũ corpus mundatos in cęlestem patriam assumi secundum diuinum & sacrũ synodi decretum. eos etiam addimus, qui ante baptismum suarum virtutum beneficio seruati sunt, primos patres prophetas, patriarchas & iustos, quos suo aduentu Christus ab inferni uinculis liberatos in cœlum deduxit, & ut eo fruerentur dignos effecit. Secundam vero mediorum, siue illorum qui pænitentes decesserint, ac in confessione, & cordis contritione spiritum emiserunt; sed sublata iis facultate satisfaciendi pro peccatis, uel omissis ipsorum ob repentinam (ut fit) & momentaneam demigrationem: hanc in purgatorio esse dicimus. quodque ii nõ potuerunt in uita perficere, pro his superstites ad redemptionem opem ferunt, secundum illius dictum, si forte quid profit tibi: idque sanctarũ precum beneficio, eleemosynis, sacrificiis, aliisque piis operibus, ut in diuino, & sacro decreto optime scriptum est. Tertiam & ultimam constituimus eorum, qui in mortalibus peccatis ex hac uita migrauerunt, nullumque sibi pænitentiæ præsidium dum uiuerẽt reliquerunt, quorum animas ad inferos statim descendere, pœnis tamen disparibus plectendas sacrum innuit decretum. Cæterum de primi ordinis statu, quæ eorum qui liberantur classis est, quæ & iustorum fruitio esse dicitur, responsionem reperies in quarto decreti capite, de quo nos antea disputaturos esse polliciti sumus, peculiarem hac de re tractatum facturi: propterea multis verbis hic nõ est opus; quippe qui eo loco deo adiuuãte respõdebimus.

SECTIO II.

PROXIMVM ut hic de secũda & tertia classe disseramus; at de tertia nulla nobis est cura suscipienda, quoniã neque ecclesia, neque sancti aliquã de iis qui ad eandem pertinent classem fieri commemorationem permittunt; eosque omnino damnatos esse sentiũt, ueluti desperatos & absque pænitentia hinc sublatos. de his enim non oportet nos esse sollicitos, neque laborare, uel

deprecari, uel sacrificia offerre, uel eleemosynas exhibere, vel alia quæ pro iis qui fideliter obdormierunt, feruidisque cum lacrymis pænitentiam egerunt constituta sunt; quoniam in desperatione, non autem in pænitentia hinc demigrarunt. Ac ueluti pro prima classe, quæ in Paradiso cum Christo est, non oportet pro eorum peccatis tollendis, sacrificia offerre cum in hoc sæculo satisfecerint, & nunc in delitiis ineffabilium bonorum uersentur; sic neque pro dimittendis peccatis eorum, qui in cruciatibus inferni degunt, licet sacrificare. At id noui isti theologi non concedunt: quippe qui nec sanctos in regno cęlorum esse uolunt, nec in cruciatu peccatores. Nobis autem & si propositum non est de his hoc loco disserere, sed de purgatorio tantum, quod est tertiū decreti caput; tamē ne uideatur deesse nobis respōdendi facultas, etiam de his pauca quædā adiungemus; animabus enim qui hinc sine fructu pęnitentiæ decedunt, nulla post mortem vtilitas accedit: Nam & propheta id innuens dicebat, in inferno autem quis
Psal. 6. ,, confitebitur tibi? Et rursus non est pęnitentia post mortem sacer dicit Epiphanius. mortem appellans plenam iniustorum damnationem, ut in exemplo diuitis, qui in igne torretur, ostenditur; stillam aquæ petentis, nec impetrantis: stillam uidelicet pęnitentiæ postulantis, nec inuenientis. Idque merito, hyeme misericordiam nō seminauit, uenit æstas, nec messem fecit: hyemem hic intellige, præsentem uitam peccatis implicitam, messem uero futuram, atque operum retributionem. Hic enim, in hac hyeme, pęnitentia reperitur; ibi æstas, idest fruitio. Et alibi rursus propheta, clausit Deus aduersus eos inquit; apertum autem est eum qui in hac uita non pænituerit, impossibile esse illa transacta pænitere: nam dimisso conuentu & clausa thalami sponsalis ianua, nec pęnitētia ualet, nec lacrymæ prosunt: ut in parabola quinque uirginum ostenditur, cum eæ dicerent domine domine aperi nobis. respondit sponsus Christus, nescio uos. Egressa enim a corpore anima neque flet, neque potest pęnitere, naturę sublatis instrumentis, per quæ pęnitentia monstratur. uigilare ante oportet & ad exitum se comparare. quia in ea hora, in illo momento, in illo indiuisibili tempore, quo anima angitur exire de corpore, & uita pręsenti (tremendum est enim tempus illud, & certamen maximum & mercatura non ulli precio ęstimanda) cauēdum est ne dum exit anima, in his humilibus & temporariis rebus deprehendatur implicita. Nam si non idonea satisfactione adhibita, uera confessione & cordis contritione decesserit: sed uitam tantū pręsentem in memoria retinens, caducas has res, thesaurum studio

quæsitum

quæsitum, uxorem simul & liberos, nec his modum imponens, sed ea continue animo reuoluens & meditans, infernus quamprimum abripit eam, & tenebræ caliginosæ, & tortoribus traditur, atque ignis eam comburit. Testificabitur id ecclesiæ præses Gregorius dialogus in libro dialogorum capite, quo Petrus eius Archidiaconus cum ipso sermonem habet. Inquisitioni meæ sufficienter iam video satisfactum. Sed hoc est adhuc quod quęstione animum pulsat: quia cum superius dictum sit, esse iam sanctorũ animas in cælo; restat proculdubio, ut iniquorum quoque animę non nisi in inferno credãtur. Et quid hac de re ueritas habeat ignoro. nam humana æstimatio non habet peccatorum animas ante iudicium posse cruciari. Gregorius. Si esse sanctorum animas in celo sacri eloquii satisfactione credidisti, oportet ut per omnia esse credas, & iniquorum animas in inferno; quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iusti iam gloriantur, necesse est per omnia ut & iniusti crucietur. nam sicut electos beatitudo lętificat, ita credi necesse est, quod a die exitus sui ignis reprobos exurat. Audis malorum, seu peccatorum, & impęnitentium animas a quo die hinc decesserint, igni comburi? Clarum est igitur iis, qui contendendi uitio nõ laborant; quod ueluti sanctos post obitum, cælorum excipit regnum, sic & desperatos pro domicilio infernus manet, ubi plectuntur extremum diem expectantes, ut postea induti corporibus æternas pœnas recipiant. id etiã mecum testificabitur Maximus ad cubiculariũ scribẽs. inquit enim. quis o dilecte nostrum, qui peccatorum sordibus sit inquinatus, sanctorum angelorum inspectionem non reformidet? a quibus in exitu uitæ constitutus ex diuino iudicio per vim corpore pellitur cum indignatione, & inuitus. quis commaculatam suam sentiens conscientiam sæuum, & immanem malorum dæmonum occursum non timeat, eorum unoquoque post obitum in aere ad se incessanter miseram trahente animam; scelerumque suorum conuictus futurorum bonorũ miserabilem spei disperationem? post subsecutũ uero in aere cum spiritibus prauitatis iudicium & uillicatum, descensus in infernum eum manet, & ibidem domicilium & commoratio; ubi profundæ tenebræ, & silentium profundissimũ: nullo alio cibo se alentes eo damnatæ animæ quã acribus gemitibus suspiriis, & amarissimis lacrymis, & ob imminentia mala mæstitia, nil aliud semper expectantes quam eam, quæ iustũ iudicium sequitur iustam retributionem: Hanc perpetuam tristitiam & dolorem creat illis, resurrectionis expectatio, tremendã Christi aduentus dies, horribilis exhibitio & præsentatio, &

L. 4. dial.

Maximi.

E 2 anteactæ

» anteactę uitę examen, per quam hi qui ad dexteram Christi con-
» stituti sunt, arcanorum bonorum promissionem recipient, illi ad
» sinistram locati ignem ęternum sortientur, ac tenebras exteriores,
» & uigilem uermem, & stridorem dentium & dedecus sempiter-
num. Audis ex sacro doctore hoc, quod post peractum in aere, cum spiritibus prauitatis iudicium & villicationem, descensus in infernum manet peccatores. quomodo his tremendis uerbis fidē non adhibes? nam qui plecti peccatores non uult, neque Iudam nunc puniri permittet; sed hoc nullatenus uerum est, nec ullo unquam modo. Ecce liquido ostensum est, quod qui impęnitentes decedunt, ad pęnam rapiuntur expectantes ut post induti corporibus in utroque simul plectātur. quo tempore perfecta proprie dicitur, & est sine fine punitio. non opus est igitur hæc ulterius persequi, quippe cum satis de his dictum sit. Quod si his aduersarius non acquiescet, nec si multo plura adiunxeris acquiescet. Itaque de his dictum est sufficienter, nec oportet, ulterius progredi: restat igitur ut pro tertia classe de qua nobis propositum est dicere, preces offerantur, & pia opera exhibeantur: nam qui in ea locati sunt, hi post mortem purgantur: eaque est animarum purgatio; quam nos demonstrare contendimus. In ea igitur tremenda demigrationis hora, in qua anima separatur a corpore, & naturale uinculum sic deo uolente discinditur, animæ quæ in uerā pęnitentia repertę fuerint, cum liberationem a peccatis quæ scilicet corporibus indutæ perpetrauerunt fecerint, ut oportet, neque huius sæculi quicquam omnino, vel curauerint uel cogitauerint: sed in uniuersum eo tantum modo, quo abituræ sunt, totam mentem direxerint, pręsentia omnia retrimenta putantes, ut solum eum quem desiderant sponsum lucrentur per pęnitentiam, tremendoque iudici in nubibus occurrant, hę maximum post mortem iuuamentum percipiunt: cum enim in pænitentia repertæ fuerint, in pænitentia quoque iudicantur: quemadmodum eæ quæ in desperatione repertæ fuerint condemnantur. Et hæ cōminationes, sunt, quas a iudice audimus; vbi inuenero te, ibi & iudicabo te.

SECTIO III.

Ioan. Damasceni.

RELIQVVM est in præsentia testimonia uos audite, quę antea polliciti sumus. Primusque prodeat antedictus diuinus & sacer Ioannes magnus orientis oculus, qui a Damasco illuxit. Is enim in ea oratione, quā conscripsit de his, qui in fide obdormierunt, cuius titulus est,

qua

qua ratione sacrificia & bona opera, quę pro iis suscepta sunt, ipsis opitulantur, cuius orationis initium est. Escę suaues, post alia multa hęc etiam dicit. Quod Saluatoris discipuli & diuini apostoli, qui mysteriorum uerbi participes, atque oculati testes fuere, qui mundi orbem dum uiuerent peragrarunt, in tremendis intemeratis, & uiuificantibus mysteriis, commemorationem fieri de his, qui fideles obdormiere sanxerunt. quod etiam firmiter & absque ulla controuersia tenet a finibus usque ad fines, Christi Dei Apostolica & catholica ecclesia ab eo tēpore in pręsens, & usque in finem mundi non sine ratione, neque stulte, neque temere, neque forte fortuna id decernentes. Nam nihil quod stultitiam saperet, admisit Christianorum inerrans religio, & in sęculum inconcusse tenuit: immo uero cuncta utilia Deoque grata, & ualde conducibilia ad salutem. Post hunc magnus in diuinis, & sublimis Dionysius, & ipse in mystica de mortuis consideratione hęc ait. non enim diuinus sacrorum pręses, diuinę iustificationis minister, petiisset quę deo pręcipue non essent accepta: & quę se daturum diuinitus promisisset. Ideoque profanis, idest iis qui illuminati non sunt mortuis, hęc non precatur. Et rursus. Ergo diuinus sacrorū præses quę deo grata sunt petit, & quę omnino donaturus est. Et iterum, cum diuinam bonitatem precamur, peccata defuncto condonari petimus, quę ob humanam imbecillitatem admissa sunt. In regioneque uiuentium eum collocari, in sinu Abraham, Isaac, & Iacob, in quo loco abest, męror, tristitia, & gemitus: cum diuina potentia ob suam bonitatē contemnat maculas ab imbecillitate humana prouenientes. Quoniam nemo, ut sacrę literę docent, mundus a sordibus. Vides tu qui contradicis quo pacto confirmat, prodesse preces pro his susceptas, qui fideles mortui sunt? Gregorius deinde theologus cognomine, diuinū eloquentię flumen in funebri in fratrem Cęsarium sermone de matre sua: Auditum est, inquit, nuncium dignum auribus omnium, se filio in funere omnem eius substantiā pro eo dono dare: qua sancta & speciosa pollicitatione omnis męror ex animo eius sublatus est; & paucis interiectis, quę ad nos pertinebant talia sunt: Partim namque tradidimus, partimque trademus annuos honores, & commemorationes adhibendo. Vides quomodo hoc magnum ecclesię lumen affirmat, speciosas & sanctas oblationes appellando, quę pro his qui obdormierunt suscipiuntur, comprobatque anniuersarias commemorationes? Vbi est miserorum hominum nefaria synagoga? quę de medio tollere conātur ea, quę doctores, & ecclesię lumina conscripserunt,

Dionysii.

Eiusdem.

Iob. 15.

Gregorii.

scripserunt, multo labore & studio adhibito a sanctis apostolis
hęc colligendo. Sed praua schismaticorum, quorundam stultorũ,
leuium, indoctorum, & obscurorum synagoga, qui omnes no-
stras insulas confuderunt, & perturbarunt, omitti debere comme-
morationes pro fidelibus defunctis prædicant, nullâque sanctorũ
memoriã ac sacrificia, cõuentus ue sacros & dies festos celebrari,
aut cum piis sacerdotibus psallere oportere: sed disiungi mutuò,
& tanquam a serpentum facie, refugere. Sed ad id ipsorum dede-
Chrysost. cus & confutationem re & cognomine aureus Ioannes accedat,
paupertatis amator, & pænitentiæ dux ac magister, qui in expo-
sitione sua diuina ad Philippenses, & Galatas, sic inquit. Si enim
Gręci una cum mortuis cremant quæ sua fuerunt, quanto magis
fidelem oportet una cum fideli sua consociare? Non ut ea quem-
admodum ista in cinerem conuertantur, sed ut maiore gloria cu-
Eiusdem. mules illum. Et si fuerit peccator defunctus, ut eam soluas a pec-
catis; sin iustus, ut additamentum fiat mercedis & retributionis.
Et in alio sermone. iterum excogitemus, inquit, quomodo mor-
tuis prosimus, pręstemus his auxilium quod ualemus, eleemosy-
nas dico & oblationes; quę quidem res ipsis utilitatem, magnum
lucrum & commodum affert. non enim temere & fortuito hæc
instituta sunt, & dei ecclesiæ a suis sapientissimis discipulis per ma
nus tradita: ut sacerdos in tremendis mysteriis pro fidelibus mor
Hæc sũpta ex l.8.c.41 apost. cõst. tuis preces effundat. nam bene ipsis cognitum est, magnum in-
de lucrum, & commodum comparari. Audis aureum animo &
lingua diuum dico Ioannem, quod si impii pro impiis faciunt;
quanto magis nos fideles pro fidelibus efficere debemus? non ad
perditionem hæc ueluti illa; sed ut maiorem mortuo gloriã con-
ciliemus; ac si peccator est, eius peccata purgamus, & a uinculis
soluimus, & e tenebris educimus, a luctu & gemitu inferni redi-
mimus. Si uero iustus, non eum a uinculis soluimus, nec eius
peccata purgamus; sed gloriæ additamentum adhibemus: & il-
lis magna commoda & utilitates afferimus. Vbi sunt qui anima-
rum post mortem purgationem non inueniri dicunt? ecce Chry-
sostomus dicit, nec potest ei contradici. Sed sapientiss. iterum
Nyssæi Nyssæorum episcopus, ueluti cum his uerbis decertans ait. nihil
Gregorii. inconsulto, neque absque emolumento a Christi præconibus &
discipulis traditum est; sed res plena utilitatis est; Deoque acce-
pta, commemoratio uidelicet; quæ habetur in diuino & admira-
bili sacrificio pro his qui in fide obdormierunt. Audis patrẽ hũc
quod nihil inconsulto, sed omni cum animaduersione, & ex tra-
ditione sanctorum apostolorum agit ecclesia, quodque in diuinis

officiis

officiis de fidelibus mortuis commemorationem facere est utile admodum, ac Deo gratum: uult enim omnium salutem animarum, & bonorum, amator & dilector & misericors Deus. nam quod dicit propheta, quod unicuique reddet secundũ opera eius, & metet quisque quod seminauit, & quæ sequuntur de aduentu omnino conditoris, & de eo tremendo iudicio dictum est, & de huius mundi consummatione: quia tunc auxilii tempus præteriit, & omnis aduocatio inutilis. nam dimisso conuentu tollitur negociationis commercium. Vbi tunc pauperes? ubi sacrificia? ubi psalmodiæ? ubi bona opera? iccirco ante illud tempus mutuo nobis opitulemur, & Christo deo, fratrum, hominum, & animarũ amatori fraternæ caritatis officia præstemus: nam libenter admodũ recipit, cupitque ut petamus ut nostri amans dominus. is uero ueluti dator munificus exhibebit, quæ pro alterius salute postulantur; eoque tempore plenissime flectitur, non solum quando quis de sua anima solicitus est, uerum etiam quando pro proximi animæ omni studio laborat.

SECTIO IIII.

QVID autem & historia quæ de Macario narratur ostendit, quando aridam caluariam percontatus est, an sit sensus mortuis, cum pro iis oramus. nonne respondit aridum os magnum leuamen & requiem sentire, quando pro iis fit commemoratio? Præterea in uitis patrum una cum aliis multis & hoc iuueni. Cum quidam ex his diuinis hominibus, discipulum haberet negligentius uiuentem, & in extremo uitæ in eadẽ inertia deprehensum, misericors & animarũ amator Deus multis cum lacrymis petente sene; tanquam diuitem illum, de quo Lazari refert historia eum ostendit, qui in igne ceruice tenus tenebatur. Sed cum is uehementius instaret, & cum lacrymis Deum obsecraret, usque ad cinctũ rursus ostendit: deinde iterum preces precibus addendo, & impensius augendo, penitus liberum & ab igne solutum per uisionem seni commõstrauit. nam propter negligentię peccatum plectebatur: iccirco id facile expiari potest. At quis ordine poterit harum rerum testimonia recensere? quæ in sanctorum uitis continentur, diuinas dico reuelationes, quæ liquido comprobant mortuis admodũ prodesse oblatas pro iis preces, sacrificia, & eleemosynas. nihil enim deperit eorum, quæ Deo mutuo dantur, sed magno

Ex uitis sãctorũ patrum.

cum fœnore nobis retribuuntur; nunc igitur est tēpus auxilii præstandi, nunc etiam sanctos nobiscum habemus, qui una legatione funguntur pro mortuis, ac pro iis deprecantur: nam de futuro non datur legatio; quando conuentus dimittetur, & omnis subsidii spes tolletur. nunc tempus negociationis & commercii; tempus laboris, & pęnitentiæ. Et beatus qui emollitus non est, spe delinitus, & precibus: beatior qui pro se & proximo suo decertauerit; id enim magis oblectat misericordem Dominum & lętificat, festinare scilicet unumquemque ad subsidium proximo ferendum: hoc namque expetit misericors & uult, ut mutuo beneficia dum uiuimus, & post mortem præstemus. Ad hæc per sanctos apostolos incruentum sacrificium pro mortuis nobis tradidit, tertias, & nonas & quadragesimas, anniuersarias commemorationes, & sacra, quę absque cōtrouersia catholica & apostolica ecclesia, eiusque in Deo congregatus & religiosissimus populus tenet inconcussa & firma. Solum schismaticorum sectatores, eorumque nefarium concilium hęc non recipiunt; iccirco ea sustulerunt & decreuerunt ne conuentus agerentur, nec preces pro defunctis afferrentur, ac si omnis labor frustra post mortem insumeretur. At de his quidem satis: quoniam oportet & aliarum rerum ad fidelium ædificationem mentionem facere, in ignominiā uero eorum qui nō recipiunt animarum post mortem purgationem & suffragia. Magnus igitur & vehemens Athanasius in oratione elegātiss. in eos qui obdormierūt, hęc inquit: Licet is qui religiose uita functus est, positus in cælo fuerit, ne respuas cereos & oleum Deum deprecando, ad illius sepulchrum accendere. Quippe cum Deus hæc recipiat, quasi ex eo magna accedat retributio: quia oleum & cera est holocaustum, incruentum uero sacrificium, propiciatio; benefacere pauperibus est additamentū omnis probæ retributionis. Audis holocaustum & propitiationem, & quodcūque aliud bonum pro defunctis salutare euadere adhibitis a nobis precibus? Rursus aurea lingua & aurea uerba funds Ioānes: Nisi, inquit, ante prouidisti in uita ea quæ ad animam pertinent ordinare, quamquam in exitu vitæ constitutus, iube tamen hęredibus tuis, ut tua ad te transmittant, & tibi opitulentur bonis operibus adhibitis, eleemosynis dico, & oblationibus, ut his tibi redemptorem cōcilies; nam is ea recipit, & utilia sunt. Intellexisti aurea uerba quid sonēt, quod si nō ante prouidisti dum uiueres Deo reconciliari, & per pænitentiam satisfacere, & bonorum operum beneficio purgari, & cęlestis omnino euadere, quamquam in exitu uitę constitutus, iube tuis ut pro te

Athanasij.

Chrysost.

sacrificia

sacrificia offerant, oblationes & eleemosynas, quę tibi proderunt, nam ea Deo ualde accepta sunt. Si ergo recipienda quæ pro mortuis offeruntur: ergo & utilia; quia nemo dicere audebit inutile esse quod Deo acceptum est. Et idem rursus: Scribe inquit in tuis tabulis una cum liberis & cognatis cohęredem etiam Dominum: contineatur in testamento iudicis nomen, nec pauperes obliuioni tradas: nam ego pro his ero fideiussor. Sed quam uim habent hęc omnia, si subsidium post obitum animabus non remanet, ut uos arbitramini? qua nā de causa hęc tradiderūt sancti? num decepti sunt: at nō ita licet insanire, ut id dicamus. immo ualde prosunt, Deoque grata & accepta sunt. Vult enim saluos omnes fieri; omniumque salutem expetit, & omni ratione commode prouidet; quotidie excitat ab omni parte aliquos, qui illis auxilium afferant. At quis ex aduersariis ea audiendo admodum exultans, & superciliū attollens dicet. hoc supposito quod omnes expientur post mortem, omnes ergo saluabuntur, & nemo frustrabitur, & si nemo sanctus dum uiueret extitit, ergo saluatur post obitum beneficio eius, quod purgatio appellatur. recte id quidem, & utinam uere id dicere ualeremus. hoc sitit & exoptat hominum, animarum & bonorū amator Deus. & in hoc se præcipue oblectat, & lætatur, ne quis muneribus suis frustretur. Num in mundum uenit ut cælestes saluaret intelligentias? & ex semper uirgine Deique genitrice Maria incorruptibili carne suscepta mortalis uoluit esse, mortemque gustare? Num propter ipsas pręmia; & coronas parauit? num Angelis dicit, uenite benedicti patris mei, hęredes estote cælestis regni, quod pro uobis paratum est? neutiquam id nullo pacto: nemo reperietur tam stultus ut id dicat, sed propter hominem fecit omnia, & iccirco uult omnes homines saluos fieri. Quis enim ex nobis est qui prandio instructo, & cōuocatis amicis nolit omnes accedere, ac suis frui bonis? uel cur laborem suscepit tam magnifici apparatus nisi propter amicos? sed si non omnes, uel aliquis tantum aduenerit, uehementer hospes irascitur. Si hęc in nobis usu ueniunt, multo magis in Deo optimo maximo, misericordię pleno, diuitiarumque profuso datori ac pientissimo, qui uult omnes saluos fieri, & sua diuina frui lætitia & uoluptate. unusquisque animaduertat, quod non pro omnibus mortuis hæc fieri dicimus, ut sæpe dictum est, & nunc exactius dicimus; quod pro sanctis non opus est, pro desperatis ac damnatis inutile. sequitur ut pro iis qui non ante satisfecerint: ut omnibus euenit, qui pro conficienda uirtute exiguam fermēti portionem obtinent; nec ante prouident ex eo panē conficere; uolētes

Chrysost.

Obiectio.

Solutio.

quidem, sed non ualentes id perficere, uel inertia, uel ignauia ducti, uel propter de die in diem procrastinationem, & præter spē de medio sublati, horum non obliuiscetur iustus iudex, & dominus. sed in eorū opem affines post mortem suscitabit, eorumque mentes diriget, & corda trahet, & animum inflectet, ut subsidiū & auxilium huic afferant, ac festinabunt deo instigante & tangente corda eorum, & adimplebunt, quæ a defuncto omissa sunt, ut multis usu uenit.

SECTIO V.

Traianus. Theophil' imperator.

HVIVSCE rei testis Traianus Imperator, & imaginum oppugnator Theophilus, quorum alter beati Gregorii dialogi papę; alter diuinorum & sanctorum uirorum, & Augustæ seruatus est precibus: nunquam enim hi salutem fuissent cōsecuti, nisi & aliqua ipsis uirtus inesset, quam Dei iustitia noluit intercidere. uel si non uirtus, at saltim confessio. Neque enim aut sanctorum uirorum preces, aut Augustæ studium pro Theophilo ualuissent, nisi prius ille suum peccatum esset confessus, sanctasque imagines colere & honorari iustum esse asseruisset: quoniam is ualde uirtute illustris extitit, sed cum in hæresim delapsus esset eorum, qui imagines oppugnabāt, ut de eo conscripta docet historia, os eius admodum diductum est, ita ut uiscera conspicerentur. post cum ipsa re uenerabilium imaginum adoratione sanctam esse comprobasset, arreptam ex sinu cuiusdam eorum qui aderant cum torque imaginem reuerēter osculabatur; pauloque post ad tribunal inde raptus est: pro quo cum assidue preces a sanctis iis uiris, & a regina effunderentur, ei uenia data est. Nam Theophilū in somnis regina conspexit uinctum tractumque ab innumerabili præcedentium & subsequentium multitudine. ante illum ferebantur diuersa instrumentorum genera ad torquendum accommodata. Ipsaque sibi uidebatur eos sequi, qui ad pœnam adducebant, quousque ad conspectum terribilis iudicis peruenerūt; Theophilumque ante ipsum statuerunt; prouoluta igitur ad iudicis illius tremendi pedes, enixe pro eo multis cum lacrymis Augusta pro uiro suo deprecabatur; ad quā terribilis ille iudex dixit; mulier magna est fides tua: propter te sacerdotumque meorum preces coniugi tuo do ueniam: tunc ministris suis dixit, soluite eū, uxorique eius tradite. Similiter, & sacer patriarchą omnium hæreticorum,

Vide Zonoram.

Theophilique ipsius adnotatis & scriptis nominibus, hęc eadem sub sacra mēsa collocauit. eademque nocte qua regina uisionem aspexit, uidit, & ipse diuinum angelum magnum templum ingredientem, qui dixit, Episcope exauditæ sunt preces tuæ, & ueniam Theophilus impetrauit. Somno ergo experrectus ad sacrā mensam deuenit; ibique cum legeret paulo ante conscriptum libellum inuenit (o dei iudicia) Theophili nomen abolitum. Ex hoc igitur loco propositum de purgatorio dogma aperte conuincitur; nam si sanctus extitisset, uinctus ueluti damnatus nō incessisset. si uero penitus desperatus, & pęnitētię fructu orbatus, ueniā nō esset consecutus. Itaque mediæ classis cū esset & pęnitētię beneficio sibi pręsidiū cōparasset, diuinorū & sanctorū uirorū precibus auxiliū impetrauit. pro desperatis enim si totū mundū tradideris, ut sępe dictū est, incassū laborabis. Huius rei testis antedictus sacer Ioannes Damascenus in oratione antea commemorata, ubi dicit: Qui uitam flagitiose traducit, & sentibus semper inuolutam, & sordiū fœditate respersam, nec suā unquā conscientiā introspexit; sed intrepide simul nullo habito discrimine uoluptatū se fœditatibus contaminauerit, omnibus cupiditatibus carnis obsequendo, omnino animę cura despecta, nihilque aliquid quam carneū sentiens, in iisque cogitationibus deprehensus, e uita discesserit, huic nemo manū porrexerit; sed ita secum agetur, ut nec ab uxore, uel liberis, fratribus, cognatis, uel amicis ei omnino subueniri possit, quod eum in mensura Deus non habeat. Vides quo modo sanctus hic uir dixit, quod qui pro his deprecatur, insanit, ueluti extra Dei mensuram collocatis? de his scriptum est, non est in inferno pęnitentia. & reliqua. de media classe, idest de his qui sub pęnitentia moriuntur esse sollicitos, lucrosa res est admodum, & plane fructuosa. Nolimus igitur uiuis ansam & pretextū prębere eleemosynas non exhibendi: sed post obitum reseruare: quippe cum absurdum id & profanum, & a diuina lege alienū. sed pręstantissima res Deo grata & in totum acceptabilis, omnem hominem religiosum, Christique amantem esse: seque ipsum multiplicibus, ac bonis operibus purgare, & omni ab impuritate abstinere, Dei speciosis pręceptis obsecundando: ut cum ad exitum uitę deuenerit, cum fiducia Domino dicat, paratum est cor meū: itaque iucūde bonis angelis instigatoribus occurrat. At hoc quidem pauci faciunt, & minus sępe secundū uerbum Domini, quia pauci, inquit, saluantur: id pro competto habentes arduum esse multos ex primo ordine reperiri; necessarioque secundum inducimus ordinem, apostolorū & patrum uestigiis insistentes: quoniam

Damasceni. | Psal 60. | Psalm. 56.

niam defuncti, Dei bonitate iuuantur, & caritas fraterna augetur, & resurrectionis spes stabilitur, & ad sacras ædes concursus ardentius augetur, & erga pauperes beneficentia magis extenditur. Vide quotupliciter hęc res proficua est & utilis: & quot modis occasio reconciliationis inter omnes oboritur. Hoc qui nolunt, neque amplectuntur, ecclesiasticum ordinem tollunt, & mortuorum sacrificia abdicant, & impediunt, quę non incassum a doctoribus excogitata sunt; sed absit ut hoc unquam fidelium quis credat, uel omnino recipiat. Sed hoc admodum utile existimantes, ne cessemus unquam fratres pro mortuis commemorationem facere: nam ii magnum leuamen & subsidium sentiunt ex orationibus, precibus, eleemosynis, aliisque piis operibus, quę nobis opem ferentibus pręstantur. De hoc igitur sacri & diuini apostoli in suis constitutionibus pręcipiunt, ubi scriptum est: Celebrentur tertię mortuorum in psalmis, lectionibus, atque orationibus propter eum qui tertia die resurrexit, & nonę in commemoratione superstitum, & defunctorum; & quadragesimę, secundum ueterē formam. Mosem enim ita populus fleuit. Et anniuersaria pro eorum memoria: & tradatur de earum facultatibus aliquid pauperibus in commemorationem eorum. Hęc de piis dicimus. Nam de impiis si totum orbem tradiderimus nihil proderit. cui enim uiuenti fuit Deus aduersus, apertum est, futurum ei etiam aduersum esse mortuo: quippe cum non sit iniquitas apud Deum. Nam iustus est dominus & iustitias diligit, & ecce homo, & opus eius, & tu retribues unicuique secundum opera sua. Audis de sacris apostolis qua ratione pro mortuis fidelibus sacrificia, & preces sanciunt adhiberi? idest quod sępe diximus, quod pro puro & contrito corde in hac uita pęnitentibus, sed non secūdum prescriptas leges id perficere ualētibus mortuis deprecamur. Pro his Deum placare conamur, & inuocamus, precamurque aliquid, unde ipsis alleuatio, & utilitas accedat: hocque est quod in decreto eius ecclesia purgatorium uocat; in quo post obitum purgantur animę, orationibus precibusque a uiuis fidelibus pro eorum semper subsidio susceptis. Nam ut id in gratiam sanctorum uel improborum fiat, nemo sanę mentis ęstimabit: sed nec pro Christianis impęnitentibus. idem enim peccatoribus & impęnitentibus Christianis continget; quod iis eueniet, qui uerum Deū Christum non cognouerūt. iisque etiam multo deterius quā illis: Qui non cognouit, dicit Euangeliū, uolūtatem domini sui, & fecerit digna plagis, uapulabit paucis: qui autem cognouit uoluntatem domini sui, & non pręparauit, & non fecit secundum uo-

Marginalia: Lib. 8. cōst. (beside "in suis constitutionibus"); Exod. 34. (beside "superstitum"); Luc. 12. (beside "lis: Qui non cognouit")

luntatem

luntatem eius, uapulabit multis. Pro his si uerba sacrorum apostolorum audisti dicta sunt, cũ dicunt: hæc de piis dicimus, ideſt de pænitentibus. pro impiis uero si totum mundum tradideris, nihil profeceris. Hoc idem asserit etiam lingua aurea Ioannes. Nemo inquit, hinc, eo digrediens nisi sua soluerit peccata, quin rationem gestorum reddat, ualebit effugere. Sed quemadmodum de carcere hoc catenati ad tribunal rei ducuntur: sic & animę omnes si hinc impænitentes decesserint, uariis peccatorum circundatæ uinculis, ad tremendũ iudicium rapiuntur. Aspicis & hic quomodo hinc imparatæ decedentes animæ post mortem auxilium suscipere non possunt? Sed eo modo quo exeunt cum peccatorũ oneribus ad tremendum tribunal trahuntur: sed quę pęnitentiam subierint & feruidis cum lacrymis Deũ placauerint, adhibitis pro iis sacrificiis & expiationibus, ualde iuuantur. Chrysoſt.

SECTIO VI.

NON. (inquit nouorũ scurrarum asseclа) emolumenti aliquid, uel subsidii mortuis accedit. idcirco eorum commemorationes ociosas reliquerunt: si uero aliquid accedit, id diuinæ misericordiæ inquiunt permittamus. At nos illis respondebimus, quid significare quadragesimas uolunt, & per singula sabbata commemorationes, oblationes, anniuersaria monimẽta, & sacrificia mortuorum, quanam de causa? pro quibus? cur fiunt? si pro sanctis dixeris, falsus eſt sermo; manifesta eſt, & parata confutatio. Gregorius dialogus in dialogorũ libro ad Petrum, ait: Et tamen luce clarius constat, quia perfectorũ animę mox ut huius carnis claustra exeunt, in cælestis regni sedibus recipiuntur. Si igitur in cælestiũ sedibus, & una cum Christo sunt, pro iis nõ opus eſt oblationes, uel placẽtas, & pro peccatis sacrificia offerre Deo. Si uero pro iis qui inferno detinentur dixeris; nec id uerũ eſt. immo nec tu ipse dices nisi penitus insanieris. si uero non, & diues dum in igne torretur, stillam aquę obtinuisset. At hoc nequaquam eſt. quamobrem inuitus & nolens pro mediis id fieri confiteberis. at pro quibus? pro fidelibus, pro pęnitentibus, pro quibus iam sæpe diximus. Quanam de causa, & cur? ut Deum in eorum gratiam places. & quod illi dum uiuerent præstare non potuerunt, tu pro illis adimpleas. Non, inquit aduersarius, non propter hoc; sed in gratiam sacerdotum id institutũ eſt; ut & ipsi præsidia uitę

Obiectio.

Lib.4.c.25

sibi comparent, oblationes & eleemosynas accipiendo. o insaniā, o stoliditatem, uel ut magis proprie dicam, o impudentiam & blasphemiam; Dei sponsa immaculata, omnique reprehensione superior ecclesia, misericordis, & ueri Dei prędicat errores. muta fiant dolosa labia, quę aduersus Dei loquuntur ecclesiā. nō enim ut inde sibi uictum pararent sacerdotes, id ecclesia constituit: nam id cogitatu solum impium, ac penitus stultū est: sed in utilitatem mortuorum sancitum est, ut sæpe diximus, nec pluribus uerbis est opus, si unum uel alterum testimonium addidero, quæ ultimo loco reseruaui. deinde uestris obiectionibus respondebi- Greg. lib. 4 cap. 15. mus, & orationi finem imponemus. Gregorius dialogus ecclesiæ Dei præses, cuius antea fecimus mentionem, in oratione & libro dialogorum prędicto sic ait: A te peto beatissime pater quidnam esse poterit, quod mortuorum ualeat animabus prodesse. Greg. Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum poterit salutaris sacrificii oblatio animas adiuuare. Audis quod animę post mortem adiuuantur? Oportet igitur scire de quibus intelligat. De sanctis nemo mentis compos dicerę audebit: at neque de desperatis. sequitur ut iis, qui pænitentes moriuntur hę purgationes & auxilia prosint. non enim sola confessio & pęnitentia sufficit, ut ipsum in regna cælorum perducat: quemadmodum indocti quidam & insensati sæpenumero nobis obiiciunt: Sed necesse est antea satisfacere de peccatis opere simul, & omisione commissis, Pænitentia namque, feruidaque confessio, occasio est uiam inueniendę salutis. Si uero pręuentus ex hac uita, & seculo decesserit, ab æterna damnatione redimitur; quam subiisset, si eum nō pęnituisset. At delitiarum & lætitiæ paradisi non fit hæres, nisi sufficienter seipsum purgarit, & dignum se illius hæreditatis ostenderit. Vnde animarum bonique amator dominus Deus de omnium salute sollicitus, & omnes fieri saluos cupiens, ei quem toto corde suorū criminū pænituerit, si satisfacere præuentus morte nequiuerit, pœnam purgationis tribuit, ut temporario & purgatorio igne purgatus, a sempiterno & sine fine igni liberentur. Sapien. 3. Nec ut a dannatione tantum liberetur, sed & cęlestis habitationis capax euadat, secundum oraculum, tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos. Exem- Greg. papę ex libr. 4. dial. c. 29. plum purgationis huius tradit ipse idem Gregorius in eodem loco ad Petrum, eundē sequendo sermonē. Dicit enim: Vnde hanc utilitatem nonnunquam ipsæ defunctorū animæ expetere uidentur, quemadmodū prędictus Felix episcopus a quodam uitę uenerabilis presbytero cognouisse se asserit, qui presbyter usq; ante

biennium

biennium uixit, & in diœcesi Centumcellensis urbis habitabat, atque ecclesia beati Ioannis, quę in loco quę dicitur Tauriana sita est, praeerat. Idem igitur presbyter, in eodem loco in quo calidę aquę sunt, quoties necessitas corporis exigebat, lauare consueuerat. Die uero quadam cum eo fuisset ingressus inuenit quendam incognitum uirum, ad suum obsequium præparatum, qui sibi de pedibus calceamenta abstraheret, uestimenta susciperet, & exeunti de thermis sabana præberet; & omne ministerium cum magno famulatu perageret. Cumque hoc sæpius fieret die quadam, idem presbyter ad balnea iturus intra semetipsum cogitans dixit uiro illi, qui mihi solet tam sincere ad lauandum obsequi, ingratus apparere non debeo, sed aliquid mihi necesse est ei pro munere portare. duabus ergo oblationibus sumptis profectus est; qui mox ut peruenit ad locum, hominem inuenit, atque ex more eius obsequio in omnibus usus est. Lauit itaque, & cum iam uestitus uoluisset egredi, quas secum oblationes ferebat, obsequenti sibi uiro pro benedictione obtulit, petens ut caritatis gratia ea susciperet; cui ille mærens afflictusque respondit, mihi ista quare das pater? iste panis sanctus est. ego eum manducare non possum. Ego etenim quem uides huius loci, dominus aliquando fui: sed culpis meis hic post mortem condemnatus sum; si autem mihi quid præstare uis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panẽ; & pro peccatis meis deprecare. Et tunc exauditum te esse cognosce, cum huc ad lauandum ueneris, & me non inueneris. Et his dictis disparuit; & is qui homo esse uidebatur, euanescendo innotuit quia spiritus fuit. idem uero presbyter hebdomadã continuam se pro eo cum lacrymis afflixit; salutarem hostiam quotidie deo offerens. Et reuersus postea ad balneum, eum ibi in posterum non inuenit.

SECTIO VII.

EX his igitur uerbis ostenditur quantum animabus conducat sacrę hostiæ oblatio, quando eã spiritus defunctorum a uiuentibus petunt; signisque significãt, quod per eam a peccatis redimuntur. Vbi nam est rudium insensatorum, & misere senescentium legislatio, qui nolunt pro mortuis offerre sacrificia? sed his qui in uinculis detinentur, non autem sacerdotibus exhibere. Quando defuncti spiritus nulla pro detentis in carcere solicitudine disti-

» nebatur, ut eis eleemosynę fierent; sed ut sacrificium offerret Deo,
» a sacerdote flendo petebat; honestum enim est, & Deo acceptũ
» opus, eleemosynas etiam in eos erogare, & aliis piis operibus stu-
» dere, nemo est tam stultus, qui huic rei aduersetur. Sed omni-
» bus antecellit missæ sacrificium, quod pro defunctis offertur Deo.
Hæc & alia his similia, memoratuque digna exempla in eadem narratione beatus hic pater & magister adiungit, dũ exponit animarum post mortem purgationem: quæ propter eorum prolixitatem huic loco non apponuntur, sed eo lectorẽ remittimus. Ac siquis sedulo librum perlustrauerit, ab omni contentionis studio se uindicaturum confido. Nam animæ quæ ex hoc mundo minus in satisfactione perfectę discedunt, pœnis & igni destinantur, nõ combustiuo, sed purganti; nec sempiterno, sed temporario, ut in ea temporaria pœna, & igne illo a suis criminibus purgẽtur, quorum in hoc seculo integram satisfactionem persoluere nõ potuerunt: prosunt autem ipsis, ut a lacrymis & gemitu inferni liberentur, tempusque abbreuiant, quod ibi manere debuerant secundũ mensuram peccatorum, sacrificia, & alia bona piaque opera; quę pro ipsis suscipiuntur, secundum diuinum & sacrũ decretum. Ac ueluti si quis per menses sex, aut annum ad carcerem damnaretur, potest iudex necessariorum precibus permotus, tempus contrahere, de carcere educere; & libertatem abeundi concedere: Sic & animæ quorũdam ob propriam damnatę negligentiam, sacerdotum precibus, & cognatorum piis operibus a pœnis redimuntur, easque regni cælestis participes facit clemẽs, bonique amator

Damasceni. Deus. Hoc idem & beatus Ioannes Damascenus tanquã ex mortui persona canit orans: Imago sum, dicens, ineffabilis glorię tuæ,
, & si stigmata fero peccatorum, miserere tuæ creaturę domine. Et
, pro tua miseratione emunda: & exoptatam mihi patriam conce-
, de, paradisi ciuem me rursus constituendo. Similiter & ad inui-
, tatorium sabbati ad matutinum, secundi toni ad septimum cantũ

Eiusdem. canonis mortuorũ tertio uersiculo dicit: Magna & immensa mi-
, sericordia, abyssus infinita dilectionis tuæ; peccatorum remissio-
, nem eis, qui ad te transierunt tribue, & ob tuam gratiam mũdatos
, eos ostende. nosti illud pro tua misericordia emunda, & illud mundatos eos ostende. quamobrem mortuus exclamat? non ne ut eo igne purgationis purgetur? Et nos rursus cur pro mortuis deprecamur? sane ut eos purgatos in die retributionis ostendat.

Ad Corin. 1. 3. Id mutuatus a beato Paulo doctor ait, uniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, quia in igne reuelabitur, cuius opus manserit
» quod superędificauit, mercedẽ accipiet. possumus & nos secundũ

I opinionem

opinionem nostram hęc uerba sic intelligere; & si alii aliter expo ‘
suerunt: quod cuius opus manserit, idest intactum ab igne; quia
hinc lumen accepit, mercedem accipiet. Idque est iustorũ opus:
transibunt enim iusti per ignẽ illum, & nemo contradicet, ut au-
reus Ioannes testatur in quarta homilia in Matthæi euangelium. Chrysost.
Nam sancti, (inquit) per fluuii huius ignem incedent, nec mole- ‘
stiã ullam suscipient: immo uero hilares conspiciuntur. quomo- ‘
do enim mali quicquam patiẽtur, si hic perfecte mundati fuerint? ‘
cuius uero opus arserit, detrimentũ patietur. idest qui habet le- ‘
uia, nulliusque ponderis peccata, comburentur ea ueluti fœnum
& stipula, quoniã ea facile absumit ignis. Nam id innuens bea- ‘
tus Paulus aiebat: qui superædificauerit super fundamentum hoc ‘
ligna, fœnum, stipulam, quasi diceret, qui ex hoc mundo discef-
serit habens peccata uenia digna, quasi stipulam, fœnũ, & lignũ, ‘
facile ignis absumet, & detrimentũ patietur, id est ad tempus ple- ‘
ctetur: opere combusto quasi digno ut aboleatur & deleatur, ip- ‘
se uero saluabitur; sic tamen tanquam per ignem, quod si & hoc ‘
modo dixeris, non multum aberraueris. Quod cuius opus mãse- ‘
rit, idest qui hinc migrauerit peccatis mortalibus detẽtus, manebit ‘
opus tanquã graue instar ferri, uel lapidis, quæ quidẽ non facile
absumit ignis. Hic operis sui mercedẽ recipiet, sempiternã dam- ‘
nationẽ; cuius uero opus comburetur, ipse saluabitur, quasi per
ignem; ut aurum si cui fuerit admistum materiæ ab ipsius alienæ
natura, adulterinũ euadit, ac de suo splendore diminutum inutile
redditur: at si probatũ igne fuerit, uitium illud absumitur, & abo-
litioni traditur, aurum uero pristinum nitorem recipit; sic & ani-
ma per ignem purgationis elutis sordibus, propter quas ex negli
gentia & inertia sordescebat, rursus ad priorem splendorẽ & no-
bilitatem reuertitur. Hanc meam sententiam confirmabit cælitus Ex Basilio super Esaiam.
demissus & sacer Basilius in expositione beati Esaiæ prophetæ
super ea uerba; quod si abluerit dominus sordes filiarum Sion, &
sanguinem lauerit Hierusalẽ de medio eius in spiritu iudicii & ar- ‘
doris. Hęc uerba aperte idem dicunt cum Ioanne, qudo dicit de ‘
domino: ille uos baptizabit in spiritu sancto & igne. de se uero; ‘
ego uos baptizo in aqua ad pænitẽtiam. cũ igitur utrũque domi- ‘
nus coniunxerit, scilicet quod & ex aqua est ad pænitentiã, & ex ‘
spiritu ad regenerationẽ, ac uerba utrũque baptisma significent, ‘
nequaquã sunt tres significationes baptismatis, sordium purgatio, ‘
spiritus regeneratio, & ea quæ fit in igne segregationis probatio. ‘
Quapropter lauare pro peccati depositione, quę in hoc mũdo fit ‘
sumitur. illud uero spiritu iudicii & spiritu ardoris, pro ea quę in ‘

» futuro seculo fit probatione per ignē accipitur. Egent autem cō-
» missa per ignorantiā peccata, quasi sordes quædam, animæ nitorē
» labefactantes, & naturalem eius pulchritudinem deturpantes lo-
» tionis purgatione; peccata uero ad mortem, eorū qui sponte de-
» linquunt, & id cognoscunt, sanguis appellantur, egentque iudicio
» ardoris. Sed quia qui confitetur, lauari uult & purgari; & iniqui-
» tatem lotione dicit indigere, & peccatū purgatione, dicens, Am-
Psalm. 50. plius laua me ab iniquitate mea & a peccato meo munda me. qui
» diuinarum doctrinarū penitus sunt expertes, & ante uerbi cogni-
» tionem deliquerunt, tanquam sordibus cōmaculati, egent ea quę
» per aquam fit purgatione; qui uero post acceptā uitam, sibi ipsis
» insidias struunt, sanguinis rei, ea quæ per ignem fit purgatione in-
» digent. Possumus etiam simplicius interpretari, quod ea peccata
» quæ uelut in superficie sunt & intus non latent, sordibus quodam-
» modo sunt similia: profunda & interiora ex prauo habitu delin-
» quentium commissa, sanguini comparantur. Iccirco ex medio pec
» catorum, per spiritus ustionem purgari dicitur sanguis. Prophe-
» tæ: Et comburetur sicut ignis iniquitas. Basilius: Habet cōmina-
» tio, quandam beneficij speciem, quia comburetur sicut ignis ini-
» quitas. Nam paratam ex parte iniquitatis materiam aboleri, pro
» hominum beneficio, a bonitate domini cōstitutum est. Prophetę:
» Et sicut gramen aridū deuorabitur ab igne, & comburetur in den-
» sitatibus syluę. Basilius. Quomodo demergitur in terrenis affecti-
» bus anima? sicuti gramen affectus animæ serpunt ex carnis appe-
» titu pullulantes, mutuo se generantes, & alios de aliis producen-
» tes. Nam ueluti gramen supra modum inter herbas geniculatum
» est, nec unquam eius generatio desinit; sed semper primæ genera
» tionis finis fit sequentis principium, talis est & peccatorum natu-
» ra: ipsa seipsam suscipit. gignit libido libidinē, consuetudo men
» tiendi, fit mendacii mater: & qui in furtis meditandis uersatur, fa-
» cile iniuriam audet inferre. peccandi enim occasio fit præcedens
» peccatū. Si igitur per cōfessionē peccatū aperuerimus, siccū id gra
» men reddidimus, ut a purgatorio igne deuorari mereatur. Id autē
» in densitate syluæ cōburitur. Et paulo post: Si nō euaserit, ut gra-
» men aridū nostrū peccatū, ab igne non deuorabitur, nec cōbure-
Luc. 12. » tur. Et iterū: Propter furorē iræ domini, combusta est omnis terra.
» Ostendit terrena pro animæ beneficio igni tradi punitionis, sicuti
» dominus subostēdit dicēs, Ignē ueni mittere in terrā: & quid uo-
» lo nisi ut accendatur? Prophetę: Et erit populus sicut ab igne cō-
» bustus. Basilius: Non interitum minatur, sed purgationē subosten
» dit secundum apostoli dictum, quod si cuius opus comburetur,

damnum

damnum patietur, ipse uero saluabitur, sic tamen tanquam per ignem. Audis magnum patrem hunc, quomodo eluitur & deponitur hic malitia; in futuro uero probatur & purgatur ab igne? & quod pro animę beneficio, a bonitate domini, punitionis ignis ille est cõstitutus? & quod peccati parata materia aboletur, ac ueluti gramen aridum comburitur, si per confessionem denudetur; si uero non denudetur, a purgatorio igne nõ deuoratur? Et quod interitum non minatur, sed purgationem suboſtendit. dum hæc dicit beatus hic Apostolica illa uerba adducit, ipse uero saluabitur, sic tamen quasi per ignem. Nam saluabitur salutem ostendit, ut uerbum ipsum sonat, non perditionem, ut quidam uolunt.

SECTIO VIII.

SI igitur quæ antea dicta sunt omnia, & magni Basilii uerba falsa sunt, etiã quod a Latinis uocatur purgatorium falsum est. quod si uera sunt sicuti sunt, bene sacrum decretum dicit, & uere, laudabiliter Latini sentiunt, & recte; iureque & absque culpa sanctę Dei ecclesiæ nos aggregauimus: bonique uiri, & religiosi munere fungimur, unionem & coniunctionem pacis & concordię seruando. Fuit in animo alia etiam testimonia & dicta sanctorum huic argumento adiungere. sed qui iis fidẽ nõ adhibuerit, neque aliis adhibebit, etiam si multo plura quis addiderit. Iccirco satis esse, quæ supra exposita sunt arbitramur: ad discretos & discendi cupidos homines conuertentes sermonem, qui & suam expetunt salutẽ, ueru mque, quoad possibile sit, & intelligunt breuiter, & amplectuntur libenter, non litigandi & contendendi studio quicquid occurrerit adducentes: sicuti ii faciunt; qui ueritatem incessanter & impudenter ob animi prauitatem, & mentis hebetudinem abiiciũt, Et hæc quidem hactenus. Nunc ad ea quæ contendentes nobis obiicitis, orationem conuertemus; dicunt enim qui his aduersantur, primum quod homini sufficit in extremo peregrinationis suę die, pęnitentia cum lacrymis, & feruens confessio ad salutem, & ad cælestẽ regnum obtinendum. Latronis cuiusdam exemplũ nobis obiicientes; qui nocte una compũctus expirauit statim, cumque Angeli aduenissent, nihilque aliud quã paulo ante effusas lacrymas reperissent, dęmonibus reclamãtibus in eo nihil boni inueniri, sanctos Angelos mantile lacrymis madefactum in trutinã posuisse aiunt; itaque dęmones, Dei misericordiã confudisse. Meretricis

Obiectio prima.

retricis etiã exemplum inducunt, atque alia his similia; non percipientes homines quod hæc pro nobis faciunt, nosque sic respondemus. effusas lacrymas eum saluasse, & a sempiterna uindicasse damnatione; quam procul dubio subiisset, nisi pænitentiam illam & lacrymas ostendisset: sed cęleste regnum nũquam impetrasset, nisi purgatorius ignis eo dignum effecisset. Hi sunt qui in purgatorio purgantur, qui feruentem pænitentiam cõmonstrant, & contrito corde ex hoc mundo discedunt: quia non est acceptio personarum apud Deum. Necesse igitur est ei, qui Deum uidere cupit, ut animam suam in antiquam pulchritudinem restituat, quã ante inobediẽtiam & damnationem in paradiso Adamus obtinebat: & propterea ibi eum collocauit cum esset sine peccato. sed cũ offendisset & peccasset, inde expulsus est. Qui uolunt igitur paradisum incolere, ita purgentur, ut in iis nec macula, nec liuor reperiatur. Non enim sola sufficit pęnitentia: nam si sufficeret, nunquam uiuentes formulis uterẽtur, quę post peractam confessionẽ sunt instituitę. Ac ueluti a spiritualibus patribus pœnæ assignãtur iis, qui in uita confessionem adhibent, ut maculis quibus animæ eorum sunt respersę, mundentur: sic & iis qui in uitæ fine cõstituti pęnituerint, & feruidis cum lacrymis confessionem peregerint, & statim decesserint, pœna assignatur purgatorius ignis; ubi affligitur & maceratur anima, cum in memoriam reuocat amissum tempus dum in peccatis uersaretur. Sed tempus abbreuiãt, & a cruciatu liberant preces, oblationes & orationes, ut sæpe dictum est: qui non credit ex me audiat illud, quomodo uoce psallit, a lacrymis & gemitu inferni seruum tuũ saluator libera. Sancti nãque neque gemunt neque flent, sed neque in inferno ullo modo sunt. desperati, & impii quidem flent & plectuntur in inferno. Sed de iis commemorationem facere nõ est opus, cum frustra sit, ut pluries a nobis expositum est. Consequens est, ut ii sint quos dicimus in pęnitentia decessisse, & non satisfecisse; quos in inferno una cum impiis & desperatis esse negamus, in obscuro & caliginoso dãnationis loco. neque uero eosdem aut inutiliter gemere, aut incassum flere concedimus: sed in medio scilicet purgationis loco, ubi seorsum & doloribus excruciãtur & gemũt, quod sua sponte bonis fuerint priuati, quodq; post dissolutã corporis compagem, non ea statim sint assecuti, pro quibus a tenebris redimi deprecamur; & a tristibus quibus detinentur uinculis liberari, & de custodia educi, & cum Malachia propheta canimus, quando dicit; quasi ignis in fornace, & quasi herba fullonũ purgabit & mundabit Deus quosdam. At ille æternus ignis neminẽ mundat

Malach. 3. sed Paulo aliter.

mundat neque lauat. Si ergo sancti lotione uel mundatione non egent, (sunt enim labis expertes) sed neque qui in inferno degunt impii, & impœnitentes eluentur, uel mundabuntur unquã; nam desperati sunt: qui ergo sunt, quos lauabit, & mundabit Deus secundum prophetam? at ii sunt quos medios nominamus. Alioqui si peccatores in extremo uitæ constituti, sola cõfessione ueniã impetrent, superuacanea sunt omnia quæ fieri sanxit ecclesia. Secundam aduersus nos obiectionem adducunt, quod si ei qui obdormierit opitulari opus est, & si omnino datur subsidiũ, habentibus qui auxilientur, dabitur. at pro non habentibus quis deprecabitur? & hanc quã primũ dissoluemus: quippe cum hi quoque binos habeant adiutores, hic ecclesiam, & ibi purgatorium ignẽ, quod in pœnitentium subsidium comparatum est. Rursus dementes estis, neque percipitis ecclesiã Dei semper orare pro mortuis, & singulis sabbatis pro animabus tantum facere commemorationem. Preterea bis in anno pro defunctorũ memoria celebrat festũ, in sabbato dico quod carnispriuium præcedit, & ante pentecosten. Hoc eo fit, ut simul omnes comprehendant, & eos qui cognatos, qui curam de iis suscipiant, pariter & qui nõ habent; ut & ipsi cum omnibus in cõmune huius subsidii participes efficiantur. Tertiam postea & urgentiorem nobis afferunt admodũ exultantes, & supercilium attollentes. Esto dicentes, purgentur nũc animæ, quousque uniuersalis adueniat resurrectio: sit tempus in quo cruciatus, gemitus, & lacrymas in inferno perpetiantur, sicuti uos asseritis: peracta purgatione regni cælestis compotes fiant. Sed in commutationis die, secundum beatum Paulum, & qui tũc uiuũt aderunt, qui ante mortuos non resurgent; quia in ictu oculi & in momento uiui commutabuntur, & mortui resurgẽt, quomodo tempus remanet in ictu oculi aggrediendi & laborẽ insumendi? ubi sacrificia, eleemosynæ & reliqua propter angustiam temporis, in quo certamen peragitur, & coronæ traduntur, & unusquisque recipit secundum opera sua. Quid ad hæc respondebitis uos, qui Florentinam synodum amplectimini, & strenue ipsam prędicatis? qui tempora assignatis iis, qui purgantur in tristi, & tenebroso loco illo, quid aduersus hæc adferetis? huic rei adhibita lenitate animi aures, quæso, accõmodate. Quia iustus est dominus & iustitias amat, & semper est de animarum salute sollicitus. Qui nunc in uera pœnitentia decedunt, eos ut sæpe dictũ est, transmittit ad purgatoriũ, unicuique tempus in quo purgetur assignans, secundum commissi proportionem. cæteris eo tempore multipliciter & multifariam salutem parabit. Primum quidem

Obiectio secunda.

Obiectio tertia.

pœnam

pœnam incomprehensibilem tradit, Antichristi scilicet tentationem, qui secundum scripturas uexationem magnam exhibebit
Matth. 24. etiam electis seruis Dei. patientia uero eorum saluabit illos, se-
Matth. 10. cundum uerbum Domini, quod qui perseuerauerit usque in finé hic saluus erit. & qui uitę finem sortientur, alio modo saluabit illos, acerbiorem iis, quam purgatorii ignis assignans pœnam uno tantum momento temporis, quam si anni centum intercederent. Exempli gratia, magistratus pro uno & eodem crimine duos comprehendet: quorum alterum, annum unum damnabit ad carcerem, & liberabit: alterum alia pœna uinculis grauiore, ut una hora cruciatus suppliciorum decem experiatur, & liberabit. quis ex duobus, dic mihi, acerbiorem pependit pœnam? qui per annum sit commoratus in uinculis, an qui per breue temporis spacium tortus fuerit? Apertum est quod iste; sic & in illa hora, & uno ictu oculi, potentiarum Dominus qui omnia potest, & hoc efficere potest, acrem assignando pœnam in indiuisibili tempore tunc iis, qui deprehensi fuerint in pęnitentia & purgatione, nec satisfactione uti potuerint. alioqui iudex id potest efficere, potentiarũ Dominus non potest? Sed hæc iam satis a me exposita sunt: & recte ut arbitror, non contendendi studio demonstrando hæc conscripsimus; sed quoad eius fieri potest ueritati patrocinari cupiẽdo; sed qui his fidẽ non adhibebit, neque si quis a mortuis resurgat, persuadebit unquã. Tu autem orthodoxe quantũ satis est,
Luc. 16. habes tertii capitis demonstrationes, & testimonia, quæ a sacris scripturis theologorum, & ecclesiæ doctoribus colligentes, pro uirili exposuimus. Ex quibus liquido comprobauimus, animas post mortem magnum capere emolumentum. In his mane, in his esto: quippe cum aliter esse non possit, quam ecclesiæ luminaria docent.

Finis tertii capitis.

DEMON-

DEMONSTRATIO QVARTI CAPITIS IN DECRETO SYNODI CONTENTI

De fruitione Sanctorum.

SECTIO I.

HOC est quartum decreti caput, quod ut periculosum criminantur, & ab orthodoxa fide alienũ; uidelicet, quod sancti sint in gloria Dei, & lætentur uisione eius; ac quatenus animæ perfecte participes sint eius diuinæ fruitionis. Sed quidam recipiunt, ex numero inquam schismaticorum (schismaticos enim eos appello, qui sacram non sequuntur synodum) quidã uero negant. Cæterum aduersus eos qui confitentur, non est disputationi locus; sed aduersus dubitantes, uel cõtra sentientes, necesse est nobis omni conatu disserere, & strenue respondere: ut etiã hoc una cum aliis stabiliatur, & iis qui discrimen huius rei percipere uolunt, ueritas innotescat; qua cognita schismaticorum insaniam

perspiciant; quodque sine ulla prorsus ratione synodo aduersantur, & sanctis qui apertissime hanc sententiam in libris suis theologicis comprobãt. Seruata igitur eorum quæ antea exposuimus consequentia, incipiamus rursus his cũ caritate respondere. Deprecor ergo uos, ut attente audiatis quæ mox dicturi sumus, ut omnis offensio, quæ concordiam possit impedire de medio tollatur: ueritas uero in omnium animo insita, fructum pacis, & caritatis producat; cessetque lis & contentio; concordia uero, & caritas consequatur. Vnde igitur initium sumam, uel unde incipiam fratres? undique diuinas scripturas, sacrum euangelium, & doctores ecclesiæ, uideo aperte iis quæ a uobis afferuntur, contradicere. uos uero ex uestris dictis nil necessario concluditis; nisi ante communem resurrectionem, sanctos, & peccatores quæ merentur præmia, uel pœnas non recipere. id profecto, fratres, ut uiri eruditi iudicant, nullam uim habet. Quod autem iusti, & peccatores a die exitus eorum, recipiunt, Deo uerba sumministrante dum os aperimus, ostendetur. Sed ordine incipiendo, etiam hoc loco oportet orationem ueluti in iudicio proponere, ut hoc dogma sole clarius, & purius elucescat exacte interrogando, & respondendo perpensum.

SECTIO II.

INTERROGAMVS ergo uos o fratres, quamobrem iustos in præsentia mercedem recipere nolitis? si quia nondum aduenit resurrectio dicitis, hoc nõ concludit, iustos nõ recipere. nam semper Deus iustus est, & nunc, & in resurrectionis die. nam si iustus est, quẽadmodum est (scriptum est enim iustus est dominus, & iustitias dilexit), sancti uero propter eum, qui uere iustus est, animas suas tradiderunt, ut cum iusto Deo requiescerent, nũc sane sequitur ut apud Deum sint, quoniam tales post mortem firmiter iusti sunt, & tu orans psallis, fac requiescere illos ubi iusti requiescunt. quod si cum iusto Deo non requiescunt, in dubium eorum iustitia reuocatur; quod tibi etiam nõ placet. Nullatenus, dicunt, recipiunt iusti nunc, uel beatitudinis omnino participes fiunt, sed cum tempus erit se fruituros sperant, & in hoc exultant, & lætantur. Hoc autem simile erit sitientibus, & exustis, cũ iuxta fontem aliquem assident, sitique enecantur aquam prope conspiciendo, & repleri cupiendo ad incendiũ, & æstum compescendũ

Psalm. 10.

ex labore

ex labore, & defatigatione ſuſceptum: ſed ab aliqua inuiſibili re præpediti potare nō poſſunt, magiſque aquæ inſpectione inflammantur, ſitiſque augetur, & miſere, ut par eſt, aduruntur. at hoc uel lactentes infantes deridebunt; ſi potandi ſpe ſitiens oblectatur, quamuis aquam non attingat. Sed, ut ego arbitror, non ſolum non oblectari iuſtos oratio ueſtra concludit; imo triſtari magis, & angi uehementer: an uero ita ſe res habeat conſideremus. ſummum bonū ut ſancti & theologi ſentiunt, ſolus Deus eſt. eſt autem gaudium exultatio, deſiderium, appetentia. qui igitur bono priuantur, gaudio, & exultatione abſque dubio priuantur. at ſancti ſi priuātur, triſtantur: ſi triſtantur anguntur, huicque nemo contradicet. ſequitur ergo ſecundum uos angi iuſtos. at id abſurdum plane eſt, ſi in pręſentia angantur cum in corpore, & hac tēporaria uita multū laborarint, ut ibi ſine moleſtia degant, & conquieſcant. Sed quid ulterius hoſtes ueritatis addunt? fatemur iuſtos in aliquo loco eſſe, & requieſcere; ſed ineffabilia bona, quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, nondum recepiſſe. hic ſubit mihi uehementer ridere, ſi Deum in faciem iuſtorum animę uideant, & trinitati, & Dei throno ſine ullo medio aſſiſtāt, nec tamen ineffabilibus bonis adhuc perfruantur. o inſenſibilitatem. quæ nam ineffabilia bona eſſe exiſtimatis uiſione Dei maiora? perſpicite quid dicatis, nam id blaſphemia maxima eſt. Si enim Deum in faciē uident, quod nemo negauerit unquā, ſunt autē & alia bona, quæ nō uident; ergo maiora ea Dei uiſione ſunt, ſi hunc uident, alia non uident. at id neque dæmones unquam dicerent. Quid? nonne, & beatus Paulus; cupio, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Si ergo diſſolui cupiebat, & eſſe cum Chriſto, nunc uero poſt diſſolutionem non eſt cū amato, triſtatur, & angitur; & mentitur diuinus præco ueritatis. at hęc ambo abſurda. nam ſi abſurda hęc ſyllogiſmis demonſtrare uoluerimus, oſtendemus eos qui fruitionem ſanctorum negant, hæreticis eſſe deteriores, & incarnatam domini diſpenſationem abnegare, qui homo fuit, crucem, & mortem ſuſtinuit, ut iis qui a ſæculo obdormierunt, iuſtis uidelicet cæleſtem manſionē & fruitionem largiretur: eāque credimus eum quotidie tradere, & tradidiſſe iis, qui ſincere uiuunt, & religioſe ipſi inſeruiūnt. Quod ſi per uos non tradidit, neque incarnatus eſt, errauimus, credentes Deum Chriſtum incarnatum, qui non incarnatus eſt. denique ſecundum ueſtram ſententiam facile poſſumus demōſtrare eos abnegare incarnatam diſpenſationem Domini noſtri, & Dei Ieſu Chriſti Saluatoris.

Ad Corin. 1. 2.

Ad Phil. 1.

SECTIO III.

SED quoniam undique pacē quærimus, & uos omni adhibita caritate ad nos pertrahere uolumus; nec ullo modo uos scandalizare, age nunc officiosius adhibitis Ecclesiæ doctoribus orationem exordiamur, & quæ sancti recte super hac sententia protulerunt, in medium afferamus; ut liquido cognoscatis iustos omnes quatenus animæ sunt, esse in Dei gloria, Deumque in faciem uidere, & huius uisione lætari: nam nil aliud est sanctorum fruitio, quā Dei uisio, primūque quod sacris apostolis Christus dixit in medium prodeat: uado parare uobis locū, ut ubi sum ego, & uos sitis. Et rursus cum Deo, & patre colloquens, sic ait: pater quos dedisti mihi uolo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut uideāt caritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante mundi constitutionem. Quid hoc dictum significat? nam discipulis dixit id, ubi ego inquit, & uos mecum sitis. Si igitur cum eo non sunt, quid dicemus? sino te hoc dicere, ego Deum reformido, & ipsum mendacem appellare deuito; quia uerum dicere didici. Deinde postea aurea lingua Ioannes, in sermone cuius est titulus, quod oportet flere peccatores, & quod ualde prosunt mortuis sacrificia pro iis oblata, cuius principium est, Mors fratres inter indifferentia ponitur, hęc scribit: Oblectamur in commemoratione iustorum non solum uiuentium, uerumetiam mortuorum. illi peccatores scilicet, & hic commorantes super omnes misericordia digni sunt; quia offendunt. hi, & qui eo demigrarunt iusti uidelicet, beati; quia ad Christum profecti sunt. peccatores ubicunque fuerint; procul a rege sunt, & propterea lacrymis digni: iusti autē siue hic, siue ibi apud regem sunt, ibique magis prope sunt, non per speculum, non per fidem; sed facie ad faciem. Et Gregorius theologus in fine orationis in diuum Cyprianum, inquit, & sanctæ Trinitatis splendorem, cui nunc assidet. & fusius in oratione in sororem Macrinam Gregorius Nyssenus de hoc scribit. Metaphrastes uero in sancti Ioannicii uita in fine orationis sic aperte dicit: Diuus Ioannicius, spiritu quidem ad eū quē diligebat demigrat, angelorū choris comitatus; corpore uero urna clauditur. Methodius qui inter patriarchas dū uiueret magnū lumen effulsit, post octo mēses ab eius morte decessit, quartadecima die instāte Iunii. Quæ sunt igitur ea quæ post obitū

Cap. 3.

Ioann. 14. interpollatæ lecum hūc legito.

Chrysostomi.

Gregorij Nazanzeni Greg. Nyssen. Metaphrastes.

huius admirabilis Ioannicii contigerunt? fractorum consolidationes membrorum, quidam a prauis dęmonibus liberati sunt, cum ad eius tantum monumentū accessissent. Et quo pacto post obitum poterat Ioannicius hac gloria spoliari, cuius discessum columna ignis apud montem olympum significauit? quem angeli pręcedebant paradisi ianuas aperientes, & in cælestem beatitudinem deducentes, ut purificatus in conspectum Domini perueniret; & cum angelorū ordinibus uersaretur, a quibus beata Trinitas glorificatur, & exaltatur nunc, & in sempiterna sęcula sęculorum amen. Vides tu qui contradicis, quod angeli præcedebant, & cæli ianuas ipsi aperiebant, & ad cælestem beatitudinē perducebant. quo pacto tot, & tantis ecclesiæ doctoribus omnino cōtradicere audetis? Diuus Gregorius dialogus, cuius antea meminimus, ueteris Romę pontifex, libro quarto dialogorum in responsionibus ad Petrum eius archidiaconum super hac re ita dicit. Petrus. placet quod dicis; sed nosse uellem, si nunc ante restitutionem corporis, in cælo recipi ualeant animæ iustorum. Hoc neque de omnibus iustis fateri possumus, neque de omnibus negare, nam sunt quorundam iustorum animæ, quæ a cælesti regno quibusdam adhuc mansionibus differunt. in quo dilationis damno quid aliud innuitur nisi, quod de perfecta iustitia aliquid minus habuerunt? & tamen luce clarius constat, quia perfectorum animæ mox ut huius carnis claustra exeunt in cęlestis Regni sedibus recipiuntur. quod & ipsa per se ueritas testatur dicens, ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ: quia ubi ipse redēptor noster est corpore, illic procul dubio colliguntur iustorum animæ. Et Paulus, cupio dissolui, & esse cum Christo. Qui ergo Christum esse in cælo non dubitat, nec Pauli animam esse in cælo negat. qui etiam de dissolutione sui corporis, atque in habitatione cælestis patriæ dicit: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem habemus ex Deo, domum non manu factam, sed ęternam in cęlis. Nosti ergo, uel audisti quid hic sanctus dicat, quod cum primum ex hac uita sancti decesserint, uidelicet iustorum perfectorum animę ad cęlestes sedes, & mansiones deferuntur? a quo igitur egregius ille Ephesius didicit, quod usque ad uniuersalem resurrectionem recipere non debent iustorum animę? oportebat enim eum, cum uir eruditus esset, nō ita aperte doctorum ecclesię dictis aduersari; immo sibi ipsi cōtradicit. in epistola ad omnes gentes & insulas missa, penitus fruitionem sanctorum negat, ubi scribit; nos sanctos neque paratū sibi regnum, aut ineffabilia bona recipere,

Gregorij 4. dialog. cap. 25.

Luc. 17.

ad Phili. 1.

Cor. 2. 5.

Cōtra Epistolā Ephesii

neque

neque peccatores in geennam abire affirmamus: ſed utroſque ſuã ſortem, quæ futura eſt poſt reſurrectionem & iudicium expectare. hoc loco ut uides manifeſte ſanctorum fruitionem negat. At in oratione, quam is in diui Heliæ commemorationem conſcripſit, aperte confitetur ſanctos recipere; ubi dicit: Ego uero quod ei, ueluti ſanctorum animabus vbilibet ad tempus morari, & in ſua æde uerſari, & ad deprecantes paſſim commeare, neceſſariũ, & uerum eſſe exiſtimo. at non ideo eum cælo carere dixerim, aut non una cum ſplendoribus angelorum, domini throno aſſidere. Nam aliis inferior eſſet, qui fere ſuper omnes eminebat, ſi quia carne induebatur, ſocietate eorum ſpoliaretur, & Dei ad faciem uiſione, qua per omne ſuę uitę tempus in primis potitus eſt, meis quoque uerbis teſtificatur, quod in eum eccleſia ita canit. propheta præco Chriſti a magnifico throno nunquam diſiungeris, & cuicunque languenti in altiſſimis miniſtrando ſemper ades, orbi terrarũ benedicis undiq; glorificatus. Vides ut hic clare, & aperte ſanctos Dei uiſione perfrui ad faciem aſſeuerat? diuũque Heliam hac uiſione etiam in corpore dignum eſſe exiſtimatum dicit: quod quidem plus eſt quam ipſa ratio poſtulat. Si aliud igitur paratum regnum eſt, & ineffabilia bona, præter Dei ad faciem uiſionẽ, id oſtendat nobis: erit enim Dei uiſione præſtantius: quod nemo ex eccleſiæ doctoribus unquam dixit, maiorẽ reperiri oblectationem quam Dei uiſio ſit. Quod uero dicit magnus Gregorius, iuſtorum quorundam animas eſſe, quæ a cæleſti regno manſionibus differunt, & alias eſſe perfectorum iuſtorũ animas, oſtendit eſſe etiam alios iuſtorum nõ perfectorũ animas. Quod ſi quis ambigit ubinam hæ ſint, in tertio decreti capite ſatis a nobis reſponſum eſt; nec ſemel dicta repetenda ſunt. ſed reuertamur eo, unde digreſſi ſumus.

SECTIO IIII.

ADMIROR igitur, & dubito, quo pacto reperiantur quidam adeo ueritatis fidei negligentes, ut non tantum non diſcere uelint, ut conuerſi ſaluentur; uerum etiam eorum quæ a ſacris doctoribus ſcripta ſunt, aperte corruptores extiterint: qui nec recte intelligunt, neque audire ſententiam uolunt, quam doctores habent ſuper hac communi Chriſtianorum confeſſione. Sed exiguã tantum ſtillam ab iis haurientes ſurſum deorſum difficultates miſcẽt

ex ſuo

ex ſuo ſenſu, exiſtimantes egregia quædam ad euerſionem ueritatis afferre, quas ante hos ſcriptis, & libris editis doctores diſſolue runt, ex quibus ſtatim hi noui dogmatiſtæ redarguũtur: nam eos uidere, & conſiderare oportebat, quæ ſancti dicunt, & eorum dictis acquieſcere. Quod ſi in ſanctorum dictis, in quibus ſententiam alternant curationem nõ inueniſſent, tũc demum licebat eis dubitationes afferre (ſi tamen id poſſent) nec uero ambigere de his decebat, quæ antea diſputata, & declarata ſunt. At qualiſnam eſt eorum admirabilis quæſtio quam nobis obiiciunt mirum in modum iactabundi? o catholici, ſi ut uos dicitis, nunc iuſtorum animæ ante reſurrectionem recipiunt, ſuperuacanea eſt reſurrectio & iudicium, & ſuper throno aſſeſſus, & iudicii conſtitutio. quid tum recipient, ſi nunc receperunt? quibus nos reſpõdemus. catholici ſumus, & catholici dici uolumus, & ſi in contumeliam hoc nomen nobis obiicitis, & iniuriam nobis inferre arbitramini; credentes enim in unam ſanctam, & apoſtolicam eccleſiã catholici ſumus, & appellamur. qui catholici non uocantur, ſiue qui eam non ſequuntur, ſchiſmaticos dicimus, ac iure, ut arbitror. Ad interrogationẽ igitur ueſtram dicimus, quod ſi noua eſſet ueſtra interrogatio, pro uiribus noſtris reſponſionem attuliſſemus: ſed quoniam quod uos facitis, & alii ante uos egerunt, non opus eſt, quæ doctores attigerunt, & reſponſiones ut decens erat tradiderunt, nos adeo audacter, & perfricta fronte reſpondere. Sed quod ii ediderunt, idipſum & nos adiungemus. nam Petrus eccleſiæ magnæ archidiaconus, ut antea a nobis expoſitum eſt, magno pontifici Gregorio Dialogo, hanc quam in præſentia uos interrogationem proponitis, eandem is ipſi fecit; nam ita in eodẽ libro dialogorũ ſcribit libro quarto capite uigeſimo quinto. Petri interrogatio: Si igitur nunc ſunt in cælo animæ iuſtorum, quid eſt, quod in die iudicii, pro iuſtitię ſuę retributione recipient? Gregorii reſponſio: Hoc eis nimirum creſcit in iudicio; quod nunc animarũ tantũmodo, poſtmodũ uero etiam corporũ beatitudine perfruẽtur, ut in ipſa quoque carne gaudeãt, in qua dolores pro domino cruciatuſque pertulerunt. pro hac quippe geminata eorum gloria ſcriptum eſt: in terra ſua duplicia poſſidebunt. hinc etiam ante reſurrectionis diem, de ſanctorum animabus ſcriptum eſt: datæ ſunt illis ſingulæ ſtolę albæ, & dictum eſt illis ut requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus con ſeruorum, & fratrum eorum. qui itaque nunc ſingulas acceperũt, binas in iudicio ſtolas habituri ſunt, quia modo animarum tantummodo, tunc autem animarum ſimul, & corporis gloria lętabuntur.

Margin notes: Obiectio · Solutio · Greg. papæ lib. 4. dial. c. 25. · Eſai. 61. · Apocal. 6.

buntur. Audistis ne, admirabilem dubitationem, & interrogationem uestrã? quomodo alter ante uos una cum aliis magno huic patri, & doctori Ecclesiæ obiecit, & quo pacto ei respondit? quomodo igitur in hoc morbo schismatis amplius manetis, cũ aperte conspiciatis doctores uobis cõtradicere? Quin etiam magnus ille Athanasius ubi seipsum interrogat de hac eadẽ re, ita respondit. Interrogatio: ubinam dicemus esse nunc eorum animas, qui iam occubuerunt? responsio: noua est & terribilis interrogatio, & hominibus abscondita. nam Deus nemini permisit unquam, ad nos illinc reuerti, ut nobis exponere posset, ubi nam, aut quomodo sunt, quæ hinc demigrant animæ. tamen ut a scripturis monemur, quædam, idest peccatorum animæ in inferno sunt subter omnem terram, & mare, ut psalmus dicit: posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis & in umbra mortis; & ut apud Iob scriptũ est, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, terram miseriæ, & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans. animæ uero iustorum post Christi aduentum (ut ex lattone qui in cruce pependit intelligimus) sunt in paradiso. non enim propter latronis iusti animam tantum Christus Deus noster paradisum aperuit: sed propter omnes denique sanctorũ animas. Videtis quo pacto contradicitis? tamen si nossetis quid magna uoce canitis, non utique ambigeretis uos eadem quoque sentire. Sed subit mihi dicere, & si durum uobis uidebitur, in magnis profecto nugis aures ueſtrę uersantur, magna uoce canitis, nihil tamen intelligitis, siue potius negligitis. legere enim, & non intelligere, dixit quidam ex sapientibus, est negligere: quoniam libri omnes de precibus id continent, sanctorũque animas in cælo esse Damascenus, & Theophanes eius rei auctores clara uoce clamant. magnas igitur gratias habere uobis debemus, quia non aut delestis, aut ea fraude aliqua in codicibus obliterastis, ut quidã ante uos in tractatibus, & libris de processione spiritus sancti conscriptis effecerunt; id tamen illis inutiliter cessit: nam adhuc libri manent, qui maleficorũ audaciam testantur: & apud uos perbelle seruantur, & quotidie cum uocis modulatione concinuntur, menstrua, triodia, sermones, metaphrastes, quinquagenaria, uersiculi, troparia, idiomela, contacia, æci, synaxaria, exapostilaria: & ne singula enumerem, omnis fere ecclesiæ nostrę scriptura ita sentit. nam ecclesię theologi, ac doctores, poetę, melodique, profunda meditatione perpendentes, hoc statuerunt: quasi ex uno cratere sapientiæ referto, omnes omnino hauriendo. Iccirco, nec discordant, nec sibi contradicunt mutuo,

Athanasij

psal. 87.

Iob. 10.

Catonis.

Damascenus.

Theophanes.

Sunt modi canendi in Ecclesiis Græcorũ.

mutuo, nec dissentiunt inter se.

SECTIO V.

VNDE igitur exordiemur? a prima die mensis Septẽbris in idiomelis diui Symeonis Stylitę. Sancta tua anima, inquit pater Symeon, in societate exultat angelorum. & in alio, & cum incorporeis in cælo tripudians. rursus in altero cum angelis Deo assistens. vigesima octaua eiusdem mensis de sancto Cyriaco, Et nũc paradisum incolis in omni lętitia cõstitutus. Octobris prima de diuo Romano: cum iustis intus in diuina gloria inhabitãs oblectationẽ illam ineffabilem aspicis: uides indesinentes delitias, aspicis cælorum pulchritudinem, quæ uere est amabilis. aspicis beatissime choreas patriarcharum. Eodem mense XXVI. de diuo Demetrio magno martyre. habet quidem tua diuina anima, & immaculata gloriose Demetri, cælestem pro habitatione Hierusalem. Et iterum: in ultramundanas sedes immaculatum spiritum tuum, sapiẽs martyr Demetri Christus Deus recepit. Et alibi, Deo assidue assistens. Et rursus, Manifestius beatitudinis finẽ es consequutus Christo assistens, toto corde deprecare. Et iterum, nunc tu Christi uultum intueris in faciem o Cyrille, speculis uere confractis, tuo diuino amori innctus es. Et rursus: recordare nostri pater Basili, consubstantiali trinitati assistens. alibi: Et nunc in cælis speculis effractis Antoni, sincere sanctam inspicis trinitatem citra medium congressus. Et de magno Gregorio, partim inquit uictoriæ tuæ coronam recepisti, partim uero cum Christo regnas splendidissima ex sanguine purpura indutus, & sceptro tuorum certaminum ornatus, & corona gloriæ conspicuus in infinita sæcula. Et alibi: Hodie martyr de peregrinatione triumphans ad cęlestia peruenit, & in gloriæ throno sedenti offert sanguinẽ cædis. Et in alio: insignis, & strenuus Georgius in suo glorioso certamine supernas potestates lætificans, & nunc una cum ipsis exultans. In nona de magno Paulo Iunii uigesimanona. nunc non in ænigmate, neque in speculo Christus a te cõspicitur, immo in faciem facies aspicitur, integram tibi diuinitatis gloriam detegẽs. Et in aliis. pro Christo passi o decertatores martyres, animas in cęlo habetis in manu Dei. Et rursus, tui Christe sacerdotes iustitia induti sanctis a sęculo gaudent, diuinam tuam pulchritudinem clarius intuentes. Et in aliis, nunc non in ęnigmate pater, non in

Symeonis Stylitæ.

martyribus Niceta diuine, omnes merito te glorificamus. Et rursus in alio, qui a dextra assistis trinitati, & immediate uersaris. Et in ode nona canonis sancti Ioannis theologi. nunc non in ænigmate; sed facie ad faciem, delitiarum torrētem inspicere meritus es, pacis flumen, & fontem immortalitatis, qua nunc irrigatus diuinitate perfrueris. Et augusti quarta. non amplius in speculo conspicis summum bonorum o sancta martyr. ad faciem aspicis faciem, iam solutis uere o Eudocia, imaginibus. Ecce iam nihil apertius, ut mihi uidetur, reperietur his, quæ a nobis allata sunt, idest facie ad faciem, & nunc diuinitate perfrueris, & in paradiso nunc coronati tripudiant, & nunc Dei throno cum sanctis angelis assistunt. quid aliud possumus intelligere prętęrquā quod quatenus animæ perfruuntur, ut antea exposuimus, & iam euidenter ostendimus? Quod si his non acquiescitis, & alia ex eiusdem generis scripturis afferemus, in ode nona sanctorum patrum antiphona ita dicit: Magnū cultum meriti estis cælestes sancti, quia Christi figurā studiose imitati estis. & nunc umbra, & carnis operimento deposito cum facie ad faciem uidetis, & maxima meriti estis. Et alibi: Semper suffragaris iis, qui te laudant, & tuum celebrant festum domino assistens Onesime, totus refulgens, totus resplendens, totus cælestibus fulgetris coruscans. Et alibi: Inspicitis martyres diuinam pulchritudinem manifestius, & clarius. & rursus ubi ordines angelorum, ubi iustorum populi exultant. Et in alio: Et regnum cælorum aperte meriti, trinitatis radiis illustrati o admiratione digni. Et rursus: Sabba beatissime angelorū æqualis, sanctorum contubernalis, prophetarum socius, martyrum, & apostolorum cohæres, lucem non occidentem nunc incolens, cuius diuinis facibus illustratus summo principi assistens, & aperte coruscans: audis ne? lucem non occidentem dicit: nā Deus est lux non occidens. habitat autem nūc cum Deo. prætereа summum principum quid significat? summum enim bonorum, summum principum, summum pulchritudinum, nil aliud est nisi Deus ipse. hic ei assistit, & habitat cum eo, quid aliud per Deum denotat, præterquam quod sancti nunc quatenus animæ perfruuntur? Si uis & alia audire, iam dicimus. Et inaccessibili luce nunc perfruuntur: & in alio; sanctorum chorus uitæ fontem, & ianuam paradisi nactus est. Et rursus, & iusti ueluti luminaria refulgent. Et alibi: cum terrena certamina perlustrassent ueri martyres, coronas sunt consequuti. & rursus: certatores martyres, ac cæli ciues in terra decertantes multos cruciatus pertulerunt, & perfectam in cęlis coronam receperunt, ut pro nostris animabus

intercederent. Et rursus. celeberrimi martyres. uos non terra operuit, sed cælum excepit, apertę sunt uobis portæ paradisi. & intro profecti lignum uitæ estis assecuti, apud Christum intercedite. Vbi sunt qui dicunt sanctos non esse, siue sanctorum animas nunc in paradiso nō esse? nonne audiunt Damascenum dicentē, apertę sunt uobis portæ paradisi? nonne audiunt? introgressi, nó agnoscunt, lignum uitæ consecuti sunt? & intercedunt pro nobis? Si igitur neque receperunt, neque intercedunt, neque Christum uident, neque ipsi assistunt, neque diuina luce perfruuntur, & ut uno uerbo dicam, nemo ex sanctis, ut ipsi putant nunc cū Christo est. Vbi sunt quæ psallimus? num falsa? absit. ubi spiritus, & animæ iustorum laudant te domine? & illud diffractis speculis sancti facie ad faciem Deum uidetis. Si nunc cum Christo non sunt, non receperunt. Si non receperunt, neque intercedunt. Si uero non intercedunt, cur inuocamus? Si enim nunc non intercedunt, nunquam intercedent. nam in futuro non est intercessio. nonne audis illud? non intercessione opus ibi est dimisso conuentu. Etiam noui theologi dicunt, peculiariter recipiunt, & Deū in faciē uidēt, sed ineffabilia bona, quæ oculus nō uidit, & auris non audiuit, nec in cor hominis ascendit, non receperunt adhuc. non enim omnino possumus diffiteri sanctos in præsentia non esse cū Christo. O insipientiam. id ut ego existimo risu magis, quam responsione dignum est. nam paulo ante ostensum est hæresim esse hanc absurdam argutiolam; nec de ea opus est amplius disputare. Quod hoc sit hæresis æquanimiter disquirendum est. Si Deum uident nunc sanctorum animæ, ineffabilia uero bona non uident, proculdubio maiora sunt illa, quam Deus ipse: quoniam ea inuisibilia sanctis sunt; Deus uero ab eis uidetur. hoc nemo sanæ mentis dixerit unquam: sed hęc hęresis silentio inuoluenda. præterea disquirendum est ita. ineffabilia bona, uel quia maiora, uel quia minora sunt, ea sancti non uident. Si quia minora, iis opus non est: nam maiorum compotes facti, minora non curant: huius enim admodū aperte participes sunt, si maius sunt consecuti. Si uero quia maiora, non recipiunt, absit blasphemia, maiora reperiri, quam Dei uisio, & fruitio sit. ostendendum est autem ea bona conspicere sanctos ecclesiæ testimonio, ex iis, quę ibi occinuntur. qui fidem non adhibet scrutetur in secunda septembris mensis. reperietque Idiomelum sancti Mamantis ita se habens. ueluti noua oliuæ planta, ad Dei mensam accessisti, ueluti filius eorum qui Domini uiam ingrediuntur per martyrium, benedixit tibi dominus, & cęlestis Sion bona aspicis in deliciis

Damasceni.

Obiectio.

Ad Cor.

SECTIO VII.

Mamantis.

diuinę degens exultationis. Quid ad hoc respondere audebunt, qui hanc sententiam renuunt? surdo aspidi profecto aureis occludenti similes sunt, qui unionem oderunt, & schisma amplexati sunt; non enim uidere, nec audire, nec intelligere uolunt. diuus Damascenus in secũdo tono octaui toni inquit: uitę Christe dator, sponte passionem propter homines sustinuisti. in infernum uero descendens, ut potens eos, qui ibi tuum aduentum pręstolabantur, tanquã ab forti abripiens fera, paradisum pro inferno habitare concessisti. ad medelam (inquit) nostram hęc scripta sunt. Ergo mentitur Christi ecclesia, psallitque quod uerum nõ est, docetque id ad decipiendas & seducendas animas. at quis id dixerit mentis compos? num & Christum solatur sanctus hic cum dicit? Christe uitæ dator, sponte pasionem subiisti, & in infernum propter homines descendisti, & ut potens eripuisti ueluti de forti fera ab extraneo uidelicet hoste, & bellatore eos, qui ibi tuum aduentum expectabãt; & pro tenebrarum habitatione, & loco obscuro illo, ubi incolebant, eos paradisi habitatione donasti. consolatur Christum; an ut uerum dicit hoc, & sentit? si quis profecto responsiones uestras uiderit, uel ut uerius dicam importunas contentiones, in stuporem adducetur, & mente dimouebitur. ego profecto audire non possum uerba ita putida, ac male cohęrentia, arbitrorque eam esse infantium balbutiem. Quid quando hic idem dicit? admirabilis tua crucifixio, & in infernum descẽsus o hominum amator: nam spoliis ei detractis, & iis qui iam pridẽ in uinculis detinebantur, una tecum gloriose exuscitatis, uti scilicet Deus paradisum aperuisti, & ut eũ consequerentur dignos illos effecisti. Audisti, & sic descendisti (inquit) in infernum, ipsum expoliasti, & uinctos, siue sanctos ibi obdormientes una tecum exuscitasti, paradisum aperuisti, & ut eum consequerentur dignos effecisti. Quinetiã Anastasius diuinus noster pater a monte sancto Synai appellatus, in interrogationibus, quas ad responsiones quasdam pie ad eum factas facit, apertissime quæstionẽ dissoluit. nam sanctorum animas in paradiso, peccatorum uero in inferno esse liquido, & apertissime demonstrat. interrogatio igitur & responsio hęc est. Interrogatio: ubi omnino nunc animas esse dicemus? num in eodem loco omnes? responsio. Quanquam nemo de his clare enunciarit; tamen ex Christi uerbis percipimus, iustorum animas una cum latronis iusti anima in paradiso esse: quippe cum diuus Antonius animarum locum & sanctas animas uiderit esse in paradiso. Similiter & diuinus Pambo, & alii quidã ex patribus. eodẽ modo Ioãnes Climacus sic scribit: Latro ille, ut tan-

Damasceni.

Damasceni.

Anastasius Synaites.

Ioãnes Climacis.

stis, dicit enim: Et cum aperuisset sigillum quintum, uidi subtus altare animas interfectorum propter uerbum Dei, & propter testimonium quod habebant, & clamabant uoce magna dicentes: Vsquequo domine sanctus, & uerus non iudicas, & non uindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra, & datæ sunt illis singulæ stolæ albę, & dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conserui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi. Et post quędam: Et respondit unus ex senioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde uenerunt? & dixi illi: domine mi tu scis, & dixit mihi: Hi sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die, & nocte in templo eius. Audistis tonitrui filium? quis potiora meliora & uera dicit? hic, an Ephesius, & tota cohors eorum, qui ab œcumenica synodo resilierunt, aut quicunque ex aliis uelit contradicere? ut ego sentio, Ioãnes meliora dicit, quam hic: ille namque ex domini pectore theologiam accipiens, omnem creaturã eius uiuificantibus aquis refersit. Hi uero sua inscitia, & stupiditate permoti, tumultu, confusione, & hæresi orbem repleuerũt? nonne auditis eo quod stolas lauerũt suas inquit, hoc est sua corpora lauerũt a peccatis, eaque in filii Dei sanguine dealbauerunt: iccirco sunt ante Dei thronum, & die, & nocte inseruiunt ei. quid his rẽspondere potestis? nihil profecto. Credite tandem, conuertimini, resipiscite, resurgite, ueritati quemadmodum & nos subiicimini. neque ita aperte ecclesię doctoribus contradicere, neque in ueritatem impingere uelitis; nos enim cum sanctos assistere Deo dicimus, eumque pure inspicere, perfrui dicimus; nec aliud esse intelligimus, eius ad faciem uisionem, & aliud fruitionem. Quod si contrariũ nobis potestis ostendere, scilicet sanctos trinitati assistentes, eiusque ad faciem uisione dignos effectos, non perfrui adhuc: sed maiorem fruitionem dei uisione expectari; uos etiam demonstrate, & nos silebimus. Sed nihil amplius ostendere potestis pręter hanc Dei ad faciem uisionem. nonne percipitis uos sanctos irritare, & aduersus ipsos blasphemos esse, cum eos dicitis non esse adhuc cum Christo, neque uisione eius perfrui? nam ii cum Christo cũ sint, immediate apud trinitatem pro uobis intercedũt, & lumine eius illustrantur, & perpetuo cum ea esse exoptant. at uos eos nõ adhuc esse cum Deo abnegantes; nec usque ad uniuersalem resurrectionem eos fruituros esse, scitote ipsis ualde molestos esse. Si uero irritatis, iisque molesti estis, quomodo pro uobis intercedẽt,

SECTIO VII.

Ioãnes euãgelista uocatur tonitrui filius apud Marcum c. 3.

aut quomodo pro nobis mediatores euadent, abnegantibus eos cum Deo esse, sed procul a Deo esse affirmātibus? dicite, respondete, at non ualetis. Vnum tantum est, quod multos ambiguos reddit, facitque ut arbitrentur esse discordes, quia partim quidam doctores dicunt sanctos perfecte frui, partim imperfecte. nam cum de animabus tantum dicunt, perfecte frui aiunt; quādo uero de toto homine, non perfecte. quo pacto enim cum non dum communis resurrectio aduenerit, utrique recipere possunt? ideo quatenus animę perfecte recipere sanctos dicimus: quatenus uero non solum animæ, uerum etiam corporibus indutæ sunt, imperfecte frui affirmamus. nam ut forma animæ est in corpore: materia uero quæ corpus est, nō dum surrexit, neque recepit: anima uero cum sit immortalis perfecte suscipit. Sed quia homo est utraque simul, & utrique decertarunt, non dum perfecte hominē recipere dicimus. at cum a parte de toto ratiocinamur, & de nobiliori intelligimus, tūc perfecte sanctos recipere dicimus. quod autem nobilior, & potior corpore anima sit, uel cæcis est manifestum. idque est quod nos antea ex apocalypsi Ioannis euangelistę exposuimus, quod data singulis fuerit stola alba, dictumque iis est, ut adhuc modicum expectarent, idest corporum resurrectionem. quicunque igitur singulas stolas acceperunt, geminas in iudicio stolas recipiēt. perspicuū namque est quod unius stolæ distributio, animæ fruitio est, quæ perfecta dicitur & est: altera est corporis beatitudo, quam post resurrectionē recipiūt, & iudiciū. & quoniā de hoc satis dictum est, non opus est ulterius progredi.

SECTIO VIII.

Alia obiectio.

Ad Hebr. 11.

AD apostoli dictum, quod uos ut egregium, & inexplicabile nobis affertis, ac multa cum audacia dicitis illud, sancti omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut nō sine nobis cōsummarentur. Hic enim affirmatis beatū Paulū dicere, quod sancti nō acceperūt repromissionem. huic nos responsionem afferemus. tantū petimus ut absque conturbatione, nostra dicta audiatis. (cum sapientibus enim uiris ita agere ausi non essemus) plane intelligentes, uti nos hoc scimus, & cognoscimus, ita etiam multo magis eos ista cognoscere; sed uobiscum, quos scire ea non arbitror. iccirco uos contradicitis: si enim sciretis, ueritati utique tā apertę

non

non aduerſaremini. Quia ergo, ut exiſtimo, omnino non noſtis illud, non receperunt a Deo repromiſſionem, nos id pro uirili declarabimus. nam ea uerba beatus Paulus profert ob uniuerſalem & generalem corporum reſurrectionem: quam ueluti Chriſtiani omnes futuram eſſe credimus: quãdo autem id futurum ſit, nobis non eſt cognitum: uerumtamen ſecundum ſacrarum ſcripturarum traditionem, in fine ſæculorum credimus hanc futuram eſſe, quando omnis humana natura reſurget, & unuſquiſque condigna ſuis operibus reportauerit, ſiue ea bona, ſiue mala fuerint, ſecundum ſacrum euangelium. Et hæc eſt promiſſio, quam patribus in prophetis promiſit, ideſt ſe eos ſuſcitaturum; nam ea pollicitatio, ſeu promiſſio dicitur: ideo promiſit dominus ſe humanam naturam ſuſcitaturum, quia corporum reſurrectioni diffidimus: nam ſi id patribus eueniſſet, nos utique non eſſemus; idque eſt quod dicit Paulus, non acceperunt, qui fuerunt ante nos corporum reſurrectionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut non ſine nobis conſummarẽtur; ideſt non ſine nobis illi reſurgant. Si enim in iis corporum reſurrectio contigiſſet, ſuaque corpora una cum animabus recepiſſent, incarnata diſpenſatio nunquam fuiſſet, neque Petrus, neque Paulus, neque reliquus Apoſtolorum chorus, neque patres noſtri, & doctores, neque hierarchæ, & diuini uiri, quibus hodie locupletamur ſancti, & diuini, per quos ad Dei cognitionẽ quaſi manu ducimur, & ad noſtram ſalutem. at neque nos geniti fuiſſemus, neque alii poſt nos. idque eſt quod pro nobis melius Paulus eſſe arbitratur, ut nõ ſine nobis illi cõſummarentur: ſed quouſque nos generemur expectarent, & tunc nos etiam una cum illis corporum reſurrectione induamur; præmiaque, & coronas ſimul cum illis percipiemus a reſurrectionis promiſſore, & auctore, & perfectore Ieſu. nam cũ corporum uniuerſalis reſurrectio fuerit ſubſequuta, neque generatio erit amplius, neque corruptio, ſed utraque ceſſabunt, nemoque amplius generabitur, neque interibit. Iccirco tunc non facta eſt reſurrectio. Et propter quam aliam ob cauſam? quia non adhuc repletus eſt locus illius ordinis, qui de cælo cecidit. nam ſcribit Gregorius cognomento theologus ſuperiorẽ mundũ repleri oportere. Chriſtus iubet. ne obſiſtamus. & miniſter ad dominũ, domine factũ eſt ut imperaſti, & locus adhuc eſt. cũ igitur locus is tunc repletus non fuiſſet, reſurrectio mortuorũ non eſt ſubſequuta; hæcque promiſſio eſt, quã Paulus ad Hebræos dicit, quod qui ante nos fuerunt, non adhuc acceperunt: quã puto uos adhuc non intelligere. at nos id dictũ reſumẽtes, quomodo promiſſio

Gregorii theologi.

sit ostendemus, & quando promissionē hanc pollicitus sit dominus Deus, quibusque eā & ob quā causam pollicitus est, deinceps dicemus. Cum Israel salutē suam desperasset, nec mortuorū crederet resurrectionem, cū dicerent abscissi sumus, periit spes nostra, manducemus, & bibamus, cras moriemur: tunc inspirauit dominus prophetā, ut populo diceret, ne corporū resurrectioni diffideret, polliceretur que iis se corpora eorum arida exuscitaturum; seque carnibus, neruis, ac cute induturū; spiritumque daturū, & in Hierusalem restituturum, quæ uisio pacis est, & dicitur. ubi nā sunt hæc? apud Ezechielem prophetā capite trigesimoseptimo.

Ezechi. 37. dicit enim diuinus hic propheta: Facta est super me manus domini, & eduxit me in spiritu domini, & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. & circumduxit me per ea in gyro; erant autem multa ualde super faciem campi, siccaque uehementer. & dixit ad me; fili hominis, putasne uiuent ossa ista, & dixi domine deus tu nosti, & dixit ad me: uaticinare de ossibus istis, & dices eis: ossa arida audite uerbum domini, hęc dicit dominus deus ossibus his. ecce ego intromittam in uos spiritum, & uiuetis & dabo super uos neruos, & succrescere faciam super uos carnes, & superextendam uobis cutem, & dabo uobis spiritum, & uiuetis, & scietis quia ego dominus. & prophetaui sicut præceperat mihi. Factus est autem sonitus prophetante me, & ecce cōmotio: & accesserunt ossa ad ossa unumquodque ad iuncturam suam. Et uidi, & ecce super eam nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritū non habebant. Et dixit ad me; uaticinare ad spiritum, uaticinare fili hominis, & dices ad spiritū. hæc dicit dominus Deus: a quatuor uentis ueni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant, & prophetaui, sicut pręceperat mihi; & ingressus est in ea spiritus & uixerūt: steterūtque super pedes suos exercitus grādis nimis ualde. & dixit ad me: fili hominis, ossa hæc uniuersa, domus Israel est: ipsi dicunt, aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus; propterea uaticinare, & dices ad eos; hæc dicit dominus Deus. Ecce ego aperiam tumulos uestros, & educā uos de sepulchris uestris, populus meus, & inducam uos in terram Israel, & scietis quia ego dominus cum aperuero sepulchra uestra, & eduxero uos de tumulis uestris, & dedero spiritum meum in uobis, & uixeritis, & requiescere uos faciam super humum uestram, & scietis quia ego dominus locutus sum, & feci ait dominus Deus. Nū intellexistis quod a uobis dubitabatur? & quid significāt ea uerba optime, & uerissime a beato Paulo prolata, a uobis uero ignorata; nō acce-

perunt

perũt, scilicet promissionẽ qui præcesserũt omnes, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, ut nõ sine nobis consummarẽtur. nostis quo pacto hęc est promissio? & quando eam promisit Deus? cum mortuorũ resurrectionem non crederet Israel, quia eorum corpora corrumpi uidebat, & ossa perire, de salute sua desperauit, & periit spes nostra & abscissi sumus. arida facta sunt ossa nostra, idest corrumpimur. ubi mortuorũ resurrectio? quia corpora nostra corrumpuntur, & in puluerem rediguntur: nam in hoc sęculo beatitudinem esse putauerunt. tunc, inquit, dixit Deus ad prophetam propter id. in quo loco? cum dicerent, arida facta sunt ossa nostra. Vaticinare super ossa ista, & dices ipsis, & cætera. postea subdit: uaticinare ad spiritum, & prophetauit ut imperatum est. deinde & scietis, quia ego dominus, cum aperuero sepulcra uestra populus meus, & inducam uos in terram Israel. hęc est promissio quam promisit, & pollicitus est Deus patribus uestris per prophetam hunc, se excitaturum eos, & daturum iis scilicet dignis, & mundatis pro terrena Hierusalem, sempiternam, & sine fine, quam non dum acceperunt, ut beatus inquit Paulus, Deo pro nobis melius quiddam prouidente; ut non sine nobis consummarẽtur, idest ut non sine nobis ii resurgant, neque stolam, & splendorem corporis recipiant antequam conseruorum & fratrum resurrectionem expectent, & uideant. Cum uero totius mundi fuerit resurrectio consecuta, tunc saluatoris Dei nostri promissio adimplebitur, & uniuersa hominum corpora resurgent; & utraque simul anima, & corpus perfectionem una recipient, idest perfectam beatitudinem. Huius rei testis mecum erit Lucas euangelista, in libro ubi apostolorum acta exposuit, cum dicit ad Iudæos. Viri fratres, uobis uerbum salutis huius missum est. Principes uestri hunc ignorantes petierunt a Pilato, ut interficerent eum. cumque cõsummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno posuerunt in monumento. Deus uero suscitauit eum a mortuis, qui uisus est per dies multos his, qui simul ascenderant a Galilæa in Hierusalem, qui nunc sunt testes eius ad plebem, & nos uobis annunciamus eam, quę ad patres nostros repromissio facta est; quoniam hanc Deus adimpleuit filiis nostris resuscitans Iesum. Audis? promissionem dicit, quę ad patres facta est: quã promissionem? mortuorum scilicet resurrectionem, quam confirmauit, & declarauit nobis filiis patrum illorum, per resurrectionem Iesu Christi a mortuis; cuius resurrectionis nos ueri testes sumus: nostris enim oculis inspeximus, & manus nostrę palparunt. & ecce uobis an-

Luc. act. 19 non citata sunt ad uerbum.

nunciamus Ieſum Chriſtum primogenitum, quia a mortuis reſurrexit ad uerę ſuę promiſſionis confirmationem; nam per reſurrectionem ſuam mortem euacuans, uniuerſalem illam & tremendam reſurrectionem oſtendit, quam pollicitus eſt patribus
Timo. 2.1. noſtris, ut ante dictum eſt. & ipſe eſt qui promiſit, & in ſeipſo primum uolens oſtendit eam, cum ad mortuos ueniſſet & ab eis primogenitus reſurrexiſſet, quam in fine ſeculorum omnibus in commune prębebit. Iccirco & primogenitus uniuerſalis illius reſurrectionis Chriſtus dicitur, ut Paulus beatus exclamat: ut nobis oſtendat eum auctorem eſſe dominum, & perfectorem eius:
Ad Cor. 16 inquit enim; Chriſtus reſurgens a mortuis primitię dormientium
, factus eſt, ut ipſe undequaque in omnibus primus eſſet, & ipſi
Ad Rom. 14. omnia ſubiicerentur. Et iterum Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, & uixit, ut & mortuorum, & uiuorum dominetur. amplius:
Ad Corin. 2. 4. qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit, & conſtituet nobiſcum. præterea: & nos rapiemur cum illis in nubibus obuiam
Ad Theſſ. 4 Chriſto in aera: & ſic ſemper cum domino erimus. Idem Pau-
Act. apoſt. 26. lus in apoſtolorum actis ut Lucas ſcribit, inquit, cum Agrippa rege ſermonem habens: Vitam quidem meam Hieroſolymis no-
, uerunt omnes Iudęi, præſcientes me ab initio ſi uelint teſtimo-
, nium perhibere: quoniam ſecundum certiſſimam ſectam noſtræ
, religionis uixi Phariſæus, & nunc in ſpe, quæ ad patres noſtros
, facta eſt a Deo repromiſſionis ſto iudicio ſubiectus: in quã duo-
, decim tribus noſtræ nocte & die deſeruientes, ſperant deuenire.
, de qua ſpe accuſor a Iudæis, rex. quid incredibile iudicatur apud
, uos, ſi Deus mortuos ſuſcitat?

SECTIO IX.

AVDISTI hic de beato Paulo quomodo promiſſionem intelligat, cum Hebræis exponit, ſcilicet ſe corporum reſurrectionem deſignare. Iccirco ait: Si hoc eſt promiſſio, quam ſperamus, quid incredibile iudicatis uos, ſi Deus ſuſcitat mortuos, cum id pollicitus ſit? hæc eſt illa promiſſio, quam pollicitus eſt, ideſt corporum reſurrectio; ne quibuſdam anſa præberetur dicendi, man ducemus, bibamus, cras moriemur; & ut crederent aliud eſſe ſeculum, quod pręſenti ſit ſucceſſurum. reliquum igitur eſt, quod beatus Paulus dicit, non acceperunt repromiſſionem, qui ante

nos

nos extiterunt, ſiue corporum reſurrectionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente. Quid eſt hoc? nil aliud, niſi ut nos producamur, & ſimus in natura, nec illos perfectionem poſſe adipiſci ante quam nos generemur, & ad eſſe perueniamus. Sed & hoc recte declaratum a nobis eſt ut arbitror; nec impedit apud Deum eſſe ſanctorum animas, ut ſæpe dictum eſt. Ideoque nobis moleſti ne ſitis, dicendo ſanctos non dum conſecutos eſſe. Expergiſcamini oro uos fratres, per uiſcera domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos dilexit, quamuis inutiles peccatores, & deſperati eſſemus: & qui animam ſuam pro nobis poſuit: ne ob malam ſuaſionem, & ſpontaneam malitiam, fratres ueſtros eiuſdem fidei domeſticos, Deique gratia orthodoxos abiiciatis: neque Chriſtianos eiuſdem fidei, & linguæ participes repudietis, pro quibus Chriſtus proprium effudit ſanguinem, ut omnes ſaluaret. Sed huc accedite, & nobiſcum conſiſtite, ut uno ore unanimiter credamus, ſanctos, quatenus animæ ſunt cum Deo eſſe, & omnibus conſentientibus ad dominum exclamemus, ſpiritus & animæ iuſtorum laudant te domine: ut & ii a nobis glorificati nos uiciſſim glorificent, & pro nobis enixe intercedant apud præmiorum datorem Ieſum Chriſtum, & ſaluatorem noſtrum; ut nos ſuæ ſocietatis & ordinis dignos efficiat. Fiat.

Epilogus. Supra etiã ſunt hæc uerba.

Finis quarti capitis.

QVINTI CAPITIS IN EIVSDEM SYNODI DECRETO CONTENTI RESPONSIO.

Quod iuste vereque dictum sit, Papam caput esse totius Ecclesiæ Christi.

SECTIO I.

ECCE nunc quintum & ultimum decreti caput accedit, ut suam responsionem accipiat, quemadmodum & præcedentia. Ergo quia laborem explicandi quæ mihi de quattuor primis capitibus uiderentur, non defugi, nequaquã decet hoc aut silentio inuoluere, aut debita responsione fraudare. æquum est igitur omni adhibito studio, & de hoc capite quę dici possunt afferre, ne & ipsum debita sibi careat portione; immo & aliis adiungatur sacrorum patrum & doctorum diuinis & theologicis testimoniis communitum, ut cumulate quod polliciti sumus præstemus.

Quidnam

Quidnam uero hoc est? ecclesiæ caput, Papæ primatus, quemadmodum sacræ synodi decretum aperte clamat. Præterea decernimus Apostolicam sedem & Romanum Pontificem in uniuersum orbem primatum obtinere, eundemque esse beati Petri principis Apostolorum successorem, & ipsius Christi in terris uicarium patrem, & magistrum omnium christianorum. Hoc profecto nescio quomodo quis inficiari possit: cum apertissime Christus & omnes doctores manifestius quam si uel tonitruū personaret, hoc ipsum uociferentur. Christus ergo ante suæ passionis tempus ad Philippi Cæsaream pergens, interrogauit discipulos suos dicens; quem me dicunt homines esse filium hominis? animaduerte exquisitum theologici sermonis sensum. nam quando de communibus hominum sententiis percontatur, Apostoli occupant responsionem dicentes per singulos: Quidam Ioānem Baptistam, alii dicunt Heliam, alii Hieremiam, alii unū ex prophetis. Quando uero de illorum sententia explicanda interrogat; & quā existimationem de eo haberent, cum diceret: Vos autem quem me esse dicitis; tunc nemo apostolorum locutus est, quia ipsi aliorū præsides erant; Petrus autem iis, & toti orbi terrarum præsidebat. & ii quidem tanquam præsides aliorum, aliorum sententiam explicabant. At cum Petrus apostolorū pręses esset, pro illis affert respōsionem. Illi enim primatum uelut eiusdem scholæ socii detulerunt: unde & audacter Christo respondet: Magister interrogas quem te dicimus esse, tu es Christus filius Dei uiui. considera magnificam Petri confessionem. ideo & saluator ad eum: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, nō humana sapientia hoc te docuit, neque ab hominibus didicisti, sed pater meus qui in cœlis est, hanc tibi admirabilem theologiam reuelauit. pater igitur meus te docuit; ego autem tibi dico, quod tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. neque hic substitit, immo progrediens dicit. & dabo tibi claues regni cœlorum: & quæcunque ligaueris super terram, erūt ligata & in cælis; & quęcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Quis ergo se christianum professus hæc abnegabit? nisi forte christianismum exuere uelit.

Verba decreti ex cōcilio Florētino.

Matth. 16.

SECTIO

SECTIO II.

Ioann. 20. SED quid huic obiiciunt, qui id oppugnant? ad omnes, hoc dixit Christus ubi dicit; accipite spiritum sanctum, quorũ remiseritis peccata, remittẽtur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Et alibi, Ecce dedi uobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutẽ inimici. Et rursus: Euntes in mundum uniuersum prædicate euangelium omni creaturę. Et alibi: quęcũque ligaueritis super terram erunt ligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram erunt soluta & in cælis. hęc & nos confitemur, dicimusque quod in commune hos constituit Magistros orbis terrarum, & omnibus gratiam tribuit peccata dimittendi, quoniam usque ad orbis terminos ipsos destinauit. necesse enim erat eos habere potestatem baptizandi, docendi, prædicandi, & omnibus gentibus dicendi quæ opus esset. Cæterũ erat utile, uel potius necessarium hos caput habere, ut inter eos esset ordo & caput: ne sine capite aberrarent; unde confusio magis oriretur, quam unio; ex quo dissolutio & ordinis perturbatio esset consecuta. quia ubi non est ordo, ibi dissolutio; nam ordinis perturbatio dissolutionis principium. Gregorius cognomento theologus id confirmat. nã mundanos principatus uidemus perturbari, discindi, atque aboleri, quando inter se iuncti non sunt: quoniam si duo de primatu regna decertent, utrumque extinguitur. hoc & saluator dixit: Omne (inquit) regnum in se ipsum diuisum, desolabitur. igitur in commune ad omnes hoc Christus dixit (nemo negabit hoc) sed seorsum Petro. Tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. & reliqua, ne oriretur inter eos diuisio, ut diximus, ac perturbatio. Si ergo ea uera sunt, quod mundanæ potestates quando disiunctæ sunt, intereunt & dilabuntur; quomodo Christus debuit ecclesiam suam omittere sine capite? ut confusio sequeretur, & ex confusione destrueretur. Sed uti supra omnem ordinem positus; & uti existẽs is qui ordinem constituit, uoluit & ordine suam societatem, uidelicet ecclesiasticam, contineri. Et ut ipse in terris erat caput, dominus & magister discipulorum & pater & pastor: sic cum decreuisset ad paternum thronum ascendere, Petrum præfectum ipsis constituit patrem & magistrum; & ut uno uerbo dicam suum uicarium ac successorẽ. Ostendit autem & alibi ante suã passionẽ, se

Luc. 10. Mar. 16. Matth. 16.

Greg. Nazazenus cognomento theologus.

Luc. 11.

Principatum

principatũ primatũ & Petro tradidiſſe, ubi dicit, Petre ſæpius expetiuit Satanas uos ut cribraret ſicut triticum; ego autem rogaui pro te ut nõ deficiat fides tua: & tu aliquando cõuerſus cõfirma fratres tuos. Audis hoc, ego rogaui pro te. & illud: Tu aliquãdo cõuerſus cõfirma fratres tuos? quid tibi uidetur ſcilicet cõfirmare fratres? niſi eum eſſe illorũ Principem, & eos confirmare. Et alibi idem oſtendit dicens, Simon uade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcenderit tolle, & aperiens os eius, inuenies ſtaterem, illum ſumens da pro me & te. ex eo cognouerũt diſcipuli Petrum ipſis principẽ præfeciſſe. Hæc Chriſtus ipſe antequam pateretur, enunciauit, ut dictum eſt. Poſt reſurrectionẽ autem (ut Ioanni tonitrui filio uidetur, qui ſcripſit euangelium) Petrus intuens in iucundiſſimum domini uultum, inquit, domine quid placet tibi ut ego faciam? Ieſus interrogauit hunc ter, Petre amas me, & in unaquaque interrogatione Paſtorem illis deſignauit, dicens: paſce oues meas: paſce agnos meos, qui terna interrogatione contriſtatus ait ubertim flens, Domine tu ſcis omnia, tu ſcis quia amo te. cuius dominus triplici interrogatione, uoluit triplici abnegationi mederi. Poſtea terræ conſtituit ipſum paſtorem & magiſtrum. idque multis oſtendemus rationibus & teſtibus, præcipue uero Ioannes Damaſci oculus in uita Barlaam & Ioaſaph Indorum teſtatur ita dicens: Aufugit hoſtis diabolus ob Petri pœnitentiam pudore ſuffuſus. at ille rurſus Princeps electus erat, ueluti terræ magiſter. Id & ſapiens Leo imperator in exapoſtilariis dicit: partim quidem poſt diuinã reſurrectionem ter, Petre amas me, interrogans dominus ſuarum ouium conſtituit paſtorem: Partim uero Simoni oueis tradidit ad paſcendum, ut charitatem mutuam rependeret, requirens ab eo curam paſcendi. & ideo dixit, Petre ſi amas me, paſce agnos meos. Petrus uero intelligens, quod magnum eſt primatus & multæ uirtutis egens, uidenſque Ioannem, quem ualde Chriſtus diligebat, qui ſequebatur, ait, Hic autem quid? quaſi uero dicens, me domine & magiſter deſignas caput diſcipulorum; hunc autem a te dilectum, quid iubes eſſe? qui & petiit ab eo ſedere a dextris ſuis; & antequam peteret, curauit a matre id fieri, ut uel a dextris, uel a ſiniſtris collocaret ipſum in gloria ſaluatoris, ex quibus aperte colligitur hic cathedræ primatus. Quod ſi de cœleſti cathedra, doctores hoc intellexerunt, tamen & hoc pacto poſſumus interpretari. Sed ne cui occaſio præberetur exponendi, quod de omnibus dixit diſcipulis, quæcunque ſolueritis & quæcunque ligaueritis, reſpondet Dominus uelut eum increpans: Petre ſi eum uolo

Luc. 22.

Matth. 17.

Ioan. 21. tonitrui filius uocatur. Marc. ca. 3.

Ioãnis Damaſceni.

Leo Imperator ẽ is cuius extant nouellæ, fuit princeps magnæ uirtutis & eruditionis.

Ioan. 21.

Matth. 20.

manere, donec rursus ueniam, quid ad te? tu sequere me. Nam sequere, nil aliud ostendit, nisi sequere me hoc baculo pastorali: ac ueluti quando ego uobiscum eram, custodiebam uos, cum pater essem uester, caput & magister; sic & tu sis pro me, & sequere me in hoc principatu, docens, & confirmans fratres tuos. te enim in terra esse uolo pro me. Ideoque manet usque ad hanc diem, & manebit Petrus Christũ sequendo per successores suos, ut in orationis progressu declarabitur. ex his saluator suam mentem ostendit, ut dictum est, antequam pateretur, & post resurrectionem.

SECTIO III.

De his concilijs infra.

CAETERUM sancti patres & acta oecumenicorum conciliorum manifestissime idem cõprobant. quid igitur iure aduersus hæc potestis afferre? nisi forte id quod a multis audio prædicari, quod hi uitam Petri non uiuunt: nã ille pauper; hi uero sunt diuites, & aliud uitæ genus nunc papa ducit, quam Petrus: quomodo est ergo successor eius? duo animaduerto hic reprehendi, quæ omitti non possunt. Primum quod ille pauper erat, hic diues. Secundum, aliud genus uitæ uiuebat ille, aliud hic. Ad primum quidem illis sic respondendum est, scilicet quod opes & ea quæ possidet, non ipse sibi comparauit, neque per uim ab aliquo extorsit; sed ante multas ætates & annos, non tantum ante schisma & diuisionem ecclesiarum, sed paulo post Christi assumptionem in cęlum, & ante sanctam magnam & primam synodum, magnus Constantinus Imperator inuictus, Siluestro sanctissimo summoque pontifici largitus est; quemadmodum in edicto cõtinetur, & in sacris canonum libris inuenitur. At & nos id ad uerbum apponemus, ne aliud uideamur afferre, quã propria eius uerba sonant.

His obiectionib' & in sequẽtibus pluribus uerbis respondet.

Decretum inuicti Imperatoris & magni Constantini ad sanctissimum Siluestrum Romanum Papam.

Habetur hoc decretũ dist. 96. & in 1. tomo concil. pag. 321. in nouis.

AEQVUM esse iudicauimus una cum omnibus satrapis nostris, & uniuerso senatu, optimatibus & cuncto populo Imperio Romanę glorię subiacenti; ut sicut sanctus Petrus uicarius ex persona filii Dei est constitutus in terris; ita & episcopi successores principis apostolorũ, ampliorem principatus potestatem, quam regnum glorię nostrę habet,

habet, obtineant. Hoc & a nobis, & a nostro concessum est imperio. Et uolumus ipsum principem Apostolorum, & successores ipsius, ex eius persona, primos apud Deum esse patres & defensores. Et sicut nostra Imperialis potestas in terris colitur & honoratur; ita eius sanctam Romanam ecclesiam ueneranter honorari decernimus; & amplius quam nostrum imperium, terrenũque thronum, sedem sacratissimam, beati Petri gloriose exaltari. Sancimus etiam ut principatum teneat tam super quattuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in uniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Et pontifex qui per tempora ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi existat: Et eius iudicio quæ ad cultum Dei, uel fidem christianorum, uel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. [Aequum est enim, ut ibi diuina lex obtineat apicẽ & primatũ, ubi sanctus legislator Christus Iesus saluator noster misso beato Petro iussit cathedrã tenere, & ubi crucis patibulum passus est, & beatæ mortis calicem bibit; uestigiis inhærendo sui nostrique magistri, & ibi gentes capita inclinare propter confessionem nominis Christi; ubi eorum magister beatus Paulus protenſa ceruice propter Christum, coronam martyrii suscepit: & utusque ad mundi consummationẽ ibi quærant magistrum, ubi sanctorum suorum reliquiæ conquiescunt. & ibi proni & in terram procidentes cælestis regis Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi ministeriis inseruiamus; ubi seruiuimus illi superbo regi]. Tradimus igitur ipsis sãctis apostolis beatis Petro & Paulo, & post hos beato Siluestro & omnibus successoribus eius, qui usque ad consummationẽ mundi ascensuri sunt ad sedem beati Petri ab hoc die palatium imperii nostri Lateranẽse, quod omnibus mundi palatiis præfertur & supereminet. deinde diadema siue coronam capitis nostri, simulque & lorum, necnõ & superhumerale quod imperiale assolet circundare collum; uerum etiã chlamydem purpuream; atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta seu etiam dignitatem imperialem præsidentium equitum; cõferentes ei etiam imperialia sceptra, simulque cũcta signa, & banda, & reliqua ornamẽta imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ. Viris etiam diuersi ordinis reuerendiss. Clericis sanctæ Romanæ ecclesiæ seruientibus, illud culmen singularis potẽtiæ & præcellẽtiæ habere sancimus, cuius amplissimus noster Senatus uidetur gloria adornari, id est patricios & consules effici; necnõ & cæteris dignitatibus imperialibus eos

Verba his duobus signis inclusa in vulgatis desiderãtur, non in cõciliorum tomo.

promulgamus decorari. Et sicut imperialis est decorata militia, ita clerum sanctæ Romanæ Ecclesiæ adornari decernimus. & quemadmodum imperialis potentia diuersis officiis cubiculariorum, necnon & hostiariorum atque omnium excubitorum: ita & sanctã Romanam Ecclesiam decorari uolumus. Et ut amplissime pontificale decus præfulgeat, decernimus ut clerici eiusdem Romanæ Ecclesiæ linteaminibus, id est candidissimo colore decoratos equos equitent; & sicut noster senatus calceamentis utitur, siue sandaliis albo ex linteamine; ita & cælestia sicut terrena ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiã tribuimus, & concedimus beato Siluestro Episcopo Papę Romanæ urbis, & successoribus eius beatis Episcopis, ad honorem & gloriam Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, & magnæ apostolicæ Ecclesiæ, ut si quis senator proprio consilio clericare uoluerit, & in religiosorum numero clericorum connumerari in magna & & apostolica Ecclesia, nullus ex omnibus præsumat impedire. Præterea decernimus, ut ipse religiosissimus pater Siluester magnus episcopus, & eius successores omnes episcopi ferant diadema, siue coronam, quam ex capite nostro ipsi tradidimus ex auro purissimo & preciosis margaritis, ut ipsi ad ornatum capitis utantur ad laudem Dei, & honorem sanctorum apostolorum. Ipse uero beatus Papa Siluester sub corona, siue papalithria, quam habebat ad gloriam Dei & sancti Petri, noluit ferre coronam ex auro & margaritis. & ideo quia ipse noluit ex auro coronam, nos splendidiss. lorum, quod significat sanctam resurrectionem capiti sancto eius, nostris manibus imposuimus; & tenentes fręnum equi ipsius pro reuerentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus: statuentes eodem loro, omnes eius successores singulatiter uti in processionibus ad imitationem imperii nostri. Vnde ut pontificalis apex non uilescat; sed magis quam terreni imperii dignitas, gloria & potentia decoretur: ecce tam palatium nostrum ut prædiximus, quã Romanam urbem & omnes Italiæ, siue occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, castra beatissimo pontifici & patri nostro, & uniuersali Papæ Siluestro tradidimus, atque reliquimus ipsi, & successoribus eius potestatem & robur firmum imperialis iussionis. Et per hoc diuinum iussum, & pragmaticum constitutum sanctis patribus Romanæ Ecclesię in perpetuum decernimus permanenda. Vnde congruum perspeximus nostrum imperium & regni potestatem ad orientales transferri regiones, & in Byzantiæ prouinciæ optimo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic im-

perium

perium constitui. quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab imperatore cælesti constitutum est, iustum non est ut illic imperator terrenus habeat potestatem. Huius uero imperialis decreti paginam propriis manibus roborantes, super uenerandas reliquias sancti apostoli & principis Petri posuimus, & ibi iurauimus hęc omnia inconcussa seruare, & successores nostros Imperatores in archiuiis nostris hæc custodire, tradidimus patri nostro sancto & uniuersali episcopo & Papæ, & per eum omnibus successoribus eius episcopis, domino & saluatore nostro Iesu Christo annuente; iubemus omnia quæ suprascripta sunt firmiter in sæcula obseruari.

Finis huius decreti euariat ab impressis.

SECTIO IIII.

VIDES quo pacto inuictus imperator, magnus dico Constantinus is fuit, qui elargitus est, quæ nunc ab ecclesia possidentur. quódque neque per uim accepit, neque alicui extorsit; & quod cuncta ad honorē & gloriam cælestis regis terrenus cōsecrauit? quodque omni reuerentia & pietate adhibita liberalissime ecclesiæ donauit? ea accepit Siluester duas potissimum ob causas: unam quidem propter fidei feruorem, & imperatoris propositum, ne eius animi pietatem scandalizaret si munus reiecisset: alteram ut ecclesiæ reuerentiam apud omnes excitaret, quæ egestate premebatur & persecutionem patiebatur, & contemnebatur ab impiis tyrannis & imperatoribus, qui Constantinum præcesserant. adhæc ut terrena potestate frueretur, quoniam complures habebat aduersarios, & tunc & in præsentia habet, spirituales & mundanos. qui mentem habet intelligat. nam in egestate constituta, denuo fuisset exagitata, ut sub Cōstantino euenit; & sæuior consecuta esset persecutio, quam tunc sub quibusdam, qui palam quidem Christianismū profitebantur, clam uero Grę cam religionem amplectebantur: negātes penitus Christi in carne prǫsentiam, sæpiusque tentantes eam imminuere, & ad nihilū redigere. Tertiam quoque responsionem merito adiungemus: quod primi admirabiles summi pōtifices multo ante prouiderūt, & omnium primus beatus Siluester, scilicet quod in extremis diebus apud homines fides imminuenda foret; nec eundem feruorē & reuerentiam habitura, quam iam inde a principio obtinebat inops & egens Christi ecclesia; quodque habentes pręualituri

Hæc uidentur referri ad Iulianū apostatā, & alios Imperatores hęreticos.

forent,

sorent, non habentes autem pro nihilo futuros; propterea decreuerunt ut aliquid haberet ad sumptus faciendos ecclesia, ne ab ullo contemneretur. Quicunque enim Romanā Ecclesiam conspexerint, ut ipse conspexi; qualemque reuerentiam terræ reges & principes eo se cōferentes ipsi exhibent, ii profectò mecum testabuntur me uera dicere; nam si inops esset, in nullo prorsus honore haberetur apud eos, qui inani gloria tantum permouentur, & per uim coli uolunt. Quid ergo? ideo non est ecclesia, & hac de causa non debemus obedientiam & honorem ei pręstare quod opulenta est, & potestatem magnam habet? absit tanta absurditas. nam & Christum met insimulabimus, qui mendicus natus est, & mendicitatem exercuit, & inopiam prædicauit. postea docuit se esse terrę regem sempiternum. Et rursus, data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Et iterum, quando ueniet filius hominis in potestate sua. num dices hęc uera nō esse? minime profectò, minime. Itaque ecclesiæ contigit, ut sponso eius Christō, scilicet inopem esse genitam ex infructuosa Iudęorum synagoga; paulatim uero effectam diuitem ex aqua uidelicet & spiritu; nūc autem opulentam, magnamque potentiam consecutam. Ad secundum quod summi pontifices in pręsentia, Petri uitam non uiuunt, respondendum, quamquam asperum alicui dictu uidebitur; si pręsidem, fratres, Romanæ sedis incusatis; cur non & incusatis orientis pontifices; qui ueterum Pontificum & Apostolorum uitam non uiuunt? hoc est Alexandrinū, qui non uiuit sicuti Marcus; Antiochenum, sicut Ignatius, cognomine Deifer; Hierosolymitanum sicut Iacobus, qui fuit Domini frater; Constantinopolitanum sicut Andreas protocletus; sed Romanū tantum reprehendere uultis. Quanam id de causa? quia Latinus, & barbam radit, atque quarta feria & parasceue oleum ac pisces comedit. Hęc igitur sunt quę carpere scitis, auaritiam, ebrietatem, inscitiam nescitis carpere. Si peccatores ut uos arbitramini, sunt Romani Pontifices, quid ad uos? non nostrum est disquirere, & damnare nostros principes. propheta aperte clamante: Principi populi tui nō maledices. Sed nec insurgere aduersus pastorem ouibus licet. audimus enim dicētem Dominum: Super cathedram Moysis sederunt scribæ & pharisęi: omnia quęcunque dixerint uobis facere, facite; secundum uero opera eorum nolite facere. quoniā poterant & illi domino respondere; nō tenemur Pontificibus obedire, quamuis in Mosis cathedra sedeant, quia sunt peccatores. at id non dixerunt. sciebant enim quod in cathedra Mosis sedere, ostēdit eos potestatem Mosis habere, quamquā essent peccatores, & Mosis

Matth. 28.
Matth. 13.

Respondet secūdæ obiectioni super ratione uitæ pontificum.

Græci sacerdot. nō tondēt barbā, ut Latini solebāt, nec tēpore quadragesimali pisces cū sāguine comedunt, nec die ueneris sācti oleū nec in 4. feria.

& Mosis uitam non uiuerent, quod prophetæ & sancti non erãt sicuti Moyses. ita & hi beati Petri sedem regunt, potestatemque illius habent; ac ueluti principatum gerentes & domini iubent, nos uero subiicimur. Sin autem uitam Petri non uiuunt, in uillicationis die, rationem uerbo reddent; at nos pro illis non reddemus. quod enim eis nos debemus, agimus; & obedientiam pro uirili exhibemus. beatum Gregorium audite dicentẽ: Oues pastores nolite pascere, neque ultra fines uestros insurgere; satis est uobis si bene pascamini. Gregorii orat. 7.

SECTIO V.

SED ut penitus os uobis obstruam, ostendere uobis ex testimonio sanctorum doctorum ecclesię incipiamus, quod Romana Ecclesia alias antecellat, & monarchiam obtinet, tanquam inter cæteras potior atque excelsior. Inquit Anacletus. sacrosancta Romana & apostolica Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso domino & Saluatore nostro Primatũ obtinuit, sicut beato Petro apostolo dixit, Tu es Petrus & super hanc petram ędificabo ecclesiã meam; quam beatissimi apostoli Petrus & Paulus suo martyrio consecrarunt. Diuus Marcellus ita scribit: Rogamus uos ut non aliud doceatis & sentiatis, quam quod a beato Petro & reliquis Apostolis & patribus accepistis. ipse enim est caput totius ecclesię; cui ait dominus, tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo ecclesiam meam. eius enim sedes primitus apud uos fuit, quæ postea iubente domino Romam translata est; cui adminiculante gratia diuina hodierna pręsidemus die. Item Leo papa ait: Cum beatissimus Petrus apostolus a domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in eius remaneat institutis; nefas est credere, quod sanctus Episcopus discipulus illius Marcum, qui Alexandrinam primus gubernauit ecclesiam, aliis regulis & traditionibus sua decreta firmauerit: cum sine dubio de eodem fonte gratię unus spiritus discipuli fuerit & Magistri; nec aliud ordinatus tradere potuit, quam quod ab ordinatore suscepit. Præterea hoc decreto Constantini confirmatur, quod in canonicis constitutionibus legitur, in quo pręter alia multa & hoc habetur: Decernentes sancimus ut sacrosancta Romana Ecclesia principatũ teneat tam super quattuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes

Anaclet. distin. 22. ca. sacrosãcta.

Marcellus decret. cap. 24. quæst. 1 cap. rogamus.

Leo ibidẽ cap. cũ beatissimus.

in uni-

in uniuerso orbe terrarum ecclesias Dei : ex quo colligere possumus eum Romanam ecclesiam ueluti principem omnibus praeponere; cui non solum Antiochiae ecclesia, uerum etiã Constantinopolitana & reliquae commendantur. Gregorius dialogus ita dicit: Constantinopolitana ecclesia sedi apostolicae subiecta est. Item ex synodo Constantinopolitana: Constantinopolitanae inquit, ciuitatis episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum. Ad hęc Anacletus dicit: Romana sedes primatu, Dei gratia exornatur, quae a domino, non ab alio eum cepit, & sicut cardine ostium regitur, sic huius apostolicę sanctę sedis auctoritate omnes ecclesiae domino disponente reguntur. Item Callistus dicit: Non decet a capite membra discedere, sed iuxta scripturę testimoniũ, omnia membra caput sequantur. nulli uero dubium est, quod apostolica sedes mater sit omniũ ecclesiarũ, a cuius regulis nullatenus nos conuenit deuiare. Item Gregorius aperte dicit: Nulli fas est uel uelle, uel posse transgredi apostolicae sedis praecepta, nec nostrae dispositionis ministerium. Sit ergo ruinae suae dolore prostratus, quisquis apostolicis uoluerit cõtraire decretis; nec locum deinceps inter sacerdotes habeat, sed exors fiat a sancto mysterio. Item Cyprianus sanctissimus dicit: Quicunque Petri cathedram, in qua ecclesia fundatur dereliquerit, in ea ulterius esse non audeat. Item Nicolaus summus Pontifex ita scribit: Romanam Ecclesiam solus Christus fundauit, & supra petram fidei mox nascentis erexit; qui beato Petro aeternae uitae clauigero, terreni simul & caelestis imperii iura commisit. non ergo quaelibet terrena sapientia, sed illud uerbum quo constitutũ est caelum & terra, per quod denique omnia condita sunt elementa Romanam fundauit ecclesiam. Illius certe priuilegio fungitur, cuius auctoritate fulcitur. unde non dubium est, quia quisquis cuilibet ecclesiae ius suum detrahit, iniustitiam facit: qui autem Romanę Ecclesię priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite traditum, auferre conatur, hic procul dubio in hęresim labitur: & cum ille uocetur iniustus, hic est dicendus hęreticus. fidem quippe uiolat, qui aduersus eam agit, quę est mater fidei. Item Pelagius addit: Turpissimũ esse schisma, quodque homines eodem modo ab alienigenis potestatibus conterentur, & canonicae scripturę auctoritas, & antiquorum canonum ueritas docet. Qui igitur ab ecclesiastica sede scinditur, in schismate ipsum esse nemo ambigit. quodque aduersus Romanam & oecumenicam ecclesiam conatur mensam erigere, & ut schismaticum est Romanam Ecclesiam pro capite non habere, sic & hęreticum

Greg. decr. dist. 23. ca. de Cõstant. Ex synodo Constanti nopo. ibid. Anacl. dist. 23. cap. sacros. Callisti di. 12. cap. nõ decet. Greg. dist. 19. ca. nulli Cypriani Nicolai di. 22. ca. oẽs. Ex hoc loco corrigitur decret. ubi desunt haec uerba; quorũ pars Bedae falso tribuitur. Grat. c. 24. q. 1. c. qcũque.

iura eius auferre. apertum est enim quod quicunque ab unitate fidei, uel societate Petri Apostoli quolibet modo semetipsos separauerint, tales nec uinculis peccatorum absolui, nec ianuam possunt regni cęlestis ingredi. Et hęc quidem occidentales patres doctores sine tergiuersatione sic uti uides, & aperte pronunciant. Secundum hos orientales doctores in testes adducemus; eosque inter se consentire manifestissime comprobabimus.

Hæc postrema uerba, Bedę tribuuntur. decr. ca. 24. q. 1. c. quicunq. Pelagii uerba sūt ea una cū superiorib⁹ Genad. hēbat decr. Græc. ling. trāslatum.

SECTIO VI.

Damasceni. incipit probare ab auctoritate doctorum orientaliū.

ET primus Damasci pręclarum lumen accedat. hic enim in oratione in domini transfigurationem a se conscripta, cuius principium est, Eia festum diem celebremus, o Deo cara societas, post alia multa sic de proposita quęstione disserit. Vt homo quidem interrogationem proponit: ut uero Deus latenter ostēdit, qui proxime secuturus est, quem sua pręcognitione prędestinauit dignū ecclesię presidem, hunc tanquam Deus inspirat, & per eum loquitur. Qualis autem est interrogatio? quem me dicitis esse? at Petrus ardenti incensus zelo, & sancto actus spiritu; respondit, Tu es Christus filius Dei uiui. o beatum os, o labia felicissima. & paulo post; hęc est fides recta & inconcussa super quam, ut super petram ecclesia est firmata, ex qua digne cognomen accepisti. hanc portę inferi, hęreticorum ora, dęmonū machinamenta incursionibus uexabunt, at non prępualebunt: armis oppugnabunt, at non uastabunt. tela infantium sunt & erunt eorum uulnera. languescent illorum linguę, & in ipsos conuertentur. sibi ipsi perniciem struit, qui se opponit ueritati. hanc ipse suo redemit sanguine; tibi uero ut fidissimo seruo in manus tradit. hanc inconcussam & mergi nesciam tuis precibus serua. quia nunquā subuertetur, nunquam uastabitur; secura fiducia Christus dixit; a quo cælum firmatum est, terra fundata, & manet inconcussa. nam uerbo cæli firmati sunt. Et paulopost Christum deprecare, qui te regni clauigerum prędicauit, qui peccata ligare & soluere est elargitus. & post alia quędā rursus dicit. sed cur Petrum Ioannem, & Iacobum assumpsit? Petrum, ut uere ostenderet testimonium a patre testificatum, uerbaque a se dicta comprobaret, quēadmodum pater cęlestis ei reuelauit. & ut eum qui princeps futurus erat, & totius ecclesiæ clauum suscepturus. Animaduertis quod Petri ut pręsidi, & totius ecclesię principatum obtinenti

clauum tradidit? profecto surdo aspidi & aureis obstruenti sunt similes; qui neque audire uolunt, nec uidere. nimirum inquiunt, at Petro tantum hoc datum est, sed non eius successoribus. hoc ut a fatuis prolatum uerbum, omnisque sensus expertibus, silentio preterire oportebat; quoniam nulla plane indiget responsione. Sed in gratiam eorum qui uolunt eos strenue propellere, id ipsum ut omnis inscitię refertum refellamus. alioquin si id concesserimus catholicam fidem subuertemus, & Christum falsum prædicasse dicemus, & alia infinita absurda inde sequentur: si Christi fides usque ad Petrum & cæteros Apostolos perdurauit; postea uero non; si Petro tantum & apostolis tradita est, at non eius successoribus. O stultitiam nimis apertam, o mētem peruersam. quomodo synodi sunt cōstitutę in ecclesiæ subsidium? quomodo canones synodales instituti sunt, si potestatem nō habuerunt? quomodo magnus Constantinus obedientiam Siluestro exhibuit in omnibus tāquam Petro? ut antea ex eius decreto scriptum est: quomodo Romanorum Imperator Alexandro Papæ inclinata ceruice collum eius pedi submisit, cum diceret: super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. at ille respondit nō tibi, sed Petro obedientiam exhibeo. & pontifex, & mihi & Petro. Quomodo igitur nō erubescitis hęc pronūciando? quomodo hæretici a summo pontifice fuissent expulsi, a sacrisque conciliis, si usque ad apostolos ecclesia ualuisset, postea uero non? quomodo hęc nō dixerunt qui per temporum uices hostes & inimici ecclesiæ Dei extiterunt, hæretici nimirum. illi enim ab œcumenica ecclesia pulsi & exagitati, hoc dicere non audebunt. uos uero hęc afferentes illorum defensionem suscipere uidemini. Oportet igitur, Arium, Macedonium, Nestorium, Dioscorum, Seuerum, cęterosque impii illius cœtus hæreticos resurgere, gratiasque uobis reddere, & obnoxios esse, quia quod illis ne in mentem unquam uenit, uos eorum suscepta defensione assertis. Sed quod multæ & infinitę absurditates hinc orientur & cæcis est manifestum, ideoque satis de his.

Nunc probant quod non solum Petro, sed & eius successoribus sunt traditæ claues.

Federicus primus Aenobarbus fuit hic acerrim° hostis ecclesiæ.

SECTIO VII.

AFFEREMVS etiam alia testimonia, & sententias sanctorum doctorum ecclesiæ, aperte comprobantiū propositam a nobis quęstionem, quod pontifex Romanus totius ecclesiæ caput est & magister, & ipsi tantum datum est iudicare, & de fide inquirere, & ordinare totum orbem

Auctoritatē papæ sūmā esse & supremā in toto orbe.

orbem terrarum, atque hæreticos sedibus pellere, & orthodoxos restituere. Ac primum uobis sententiã latam contra sacrũ Chrysostomum in hoc testem adducemus; qua iniuste damnatus est ab iis, qui Constantinopolitanas res gerebant, & exilio mulctatus: cuius rei Innocentius papa certior factus, Imperatorem cum uxore, cęterisque sacerdotibus & pastoribus excommunicationi subiecit; ea conditione, nisi Chrysostomum in suam sedem reuocaret. nam de Chrysostomo lata sententia, & in gratiam Eudoxię dãnato in Cucussum Armeniæ oppidum, acerbo exilio ablegarunt. quam rem is ad Innocentium sanctissimum Romanum pontificẽ detulit. nõ enim habebant alio quo confugerent orientales pontifices, nisi ad Romanum pontificem, cum iniuriis afficerentur; dictum domini ad Petrum in memoriam reuocantes. & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quam ob rem diuus Innocentius sacri Ioannis acceptis literis, Constantinopolim scribit, ut Ioannem in suam sedem restituant. quibus dicto non parentibus, ac Ioanne uita functo, iterum ad Arcadium & Eudoxiam Imperatores litteras scribit huius exempli.

Chrysostomus ad Innocentium primũ confugit.

Epistola Innocentij Papæ.

VOX sanguinis Ioannis fratris mei ad Deũ clamat aduersum te o Imperator, ut olim iusti Abel, contra fratricidam Cain. sed omni ratione uindicabitur. neque id commisisti tãtum, uerum etiam pacis tempore persecutionem magnã, in ecclesiam Dei & sanctos eius instituisti, magnum terræ doctorem e sua sede indemnatum pellendo: Christum etiam una cum eo insectatus. neque uero uicem eius doleo, quia is hæreditatem accepit cum sanctis Apostolis in Dei saluatoris nostri Iesu Christi regno; quanquam non ferenda est ea iactura. Sed animo angor, primum reputans salutem animarum uestrarũ, postea ob eos, qui illo destituuntur; & esuriunt suæ sapientissimæ doctrinæ preceptis, ac monitis imbui. neque solum Constantinopolitana ciuitas detrimentum sensit eius mellifluæ linguæ, sed & omnis occidentalis plaga est uiduata, eo amisso diuino uiro; unius muliérculæ suasu, quæ hanc uoluit excitari tragœdiam. Verumtamen huius mundi ultionem ea non effugiet; & æternam postea paucis diebus interiectis sentiet, decedendo. quãuis enim beatus Ioannes hanc uitã reliquerit fidem tuendo, & fluctuantes confirmando, in sempiterna tamen sæcula inexhaustam gloriam atque immortalem est consecutus. At hæc noua Dalida Eudoxia sensim

Hæc epist. ita ad uerbũ reperitur apud Nicephorũ l. 13. & tota hæc res multis uerbis. apud latinos desideratur.

Eudoxia vt scribit Zonaras, partu obiit nõ dũ trib' mẽsibus expletis a Chrys. exilio.

Dalida Sāpsonis amasia. Iud. c. 16. erroris nouacula te abradens, aduersus semet maledictionē cōparauit ex ore multorum, uinciendo onus peccatorum graue atque intolerandum; hoc præterea adiuncto proxime perpetratis facinoribus. Ideo ego peccator & minimus, ut cui sedes est credita magni Petri apostoli, interdico tibi & illi participatione intemeratorum mysteriorum Christi Dei nostri. Pręterea qualemcumque episcopum, uel clericum in ordinibus constitutum sanctę Dei ecclesiæ, qui ausus fuerit auxilium prębere & communicare uobiscum, ex quo tempore legeritis pręsens uinculum, deponi iubeo. Quod si uos ut potestatem habentes, alicui uim inferetis, & trāsgressi fueritis canones uobis traditos a saluatore per sanctos Apostolos; Scitote quod non ad paruum uobis imputabitur peccatum in tremenda die iudicii, quando nō poterit ulla dignitas mundana prodesse, & quę latent, in omnium conspectū aspicienda fundentur. Arsacium uero, quem uos in sedem episcopalem pro magno Ioanne induxistis, post mortem etiam deponimus cū omnibus eiusdem sectę episcopis atque sociis. Indignus enim est tanquam adulter episcopatus. nam omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis eradicabitur, nec nomen illius in sacris uoluminibus inscribatur. Theophili depositioni addimus excommunicationem, anathematizationem, & plenam a Christianismo separationem. Animaduertis ex hoc loco auctoritatem illius diuinæ sedis? quod non solum uiuentem deposuit Arsacium, uerum etiam defunctum. Arsacium dicit, quem in sedem Ioannis induxistis, & defunctum deponimus. quod idem est, ac si dixisset, nolumus eum pontificum in libro inscribi in futuro iudicio. nam in eo facile iubemus Ioannem aureum Constantinopolitanum pontificem esse, nunc & in futurum; Arsaciū nullo pacto. At Theophili Alexandrini depositione (eo quod in synodo Thessalonicæ coacta, in Eudoxiæ gratiam curauit ut dānaretur, & in exilium pelleretur Chrysostomus) non fuit contentus diuinus hic summus pontifex, quanquam synodalis erat ea depositio coramque legatis; adiecit excommunicationem (o malum) & plenam a christianismo separationem. o rem admirabilem. eum qui semel baptizatus est in nomine sanctę Trinitatis, & in Christianorū albo inscriptus, hic de libro delet, & exuit Christianismo. Hoc liquido ostendit potestatem, quam habet ea diuina sedes. Si ergo, ut uos creditis, Petro tantum tradita est, nō eius successoribus, quonam pacto Theophilus, Arsacius, Arcadius, Eudoxia, & cęteri a Romano pontifice depositi & damnati non responderunt; tuas reprehensiones non ęstimamus; quod Petro

Excommunicatio Arcadii & Eudoxiæ Imperatorū.

Vide Nicephor. l. 13.

tantum

tantum, non tibi datum est id. at id quidem non potuerunt, nec dicere ausi sunt; immo ueniam erratorum ab eo petierunt. Sed hoc plane sufficit, ut arbitror ad comprobãdum Petri & reliquorum Apostolorum successores eandem potestatẽ obtinere, neque minorem horum successores.

SECTIO VIII.

NVNC ad alias probationes & indubitata testimonia accedemus, quod is & nõ alius caput est plenitudinis ecclesiæ, ex epistola Imperatoris Iustiniani ad Epiphanium Constantinopolis Patriarcham in sancta synodo Truli ab ipso coacta, cuius principium, Imperator Iustinianus Augustus. Cum recta & inculpata religio, quãprofitetur & prædicat sancta Dei catholica & apostolica ecclesia, nullo modo innouationem admittat, nos doctrinam sanctorum apostolorũ, & eorum qui post illos in sanctis Dei ecclesiis uersati sunt, sequentes, ęquum esse existimauimus notam & testatam omnibus spem, quę in nobis est relinquere, & cætera eiusdem epistolæ, in qua aperte perspicitur fides & cõfessio ipsius erga catholicam ecclesiam. Postea in sequenti alia epistola; cuius principium, Idem Imperator Epiphanio sanctissimo & beatissimo archiepiscopo huius regiæ urbis, & œcumenico Patriarchę hęc scribit: Cũ tuam sanctitatem scire uelimus omnia, quę ad ecclesiasticum statum pertinent, necessarium esse duximus hac epistola eidem significare; & per eam eidem aperire quæ innouata sunt, quę & eandem scire confidimus. nam cum hic quosdã alienos a sancta catholica & apostolica ecclesia inuenerimus, sectantes errorem impiorum Nestorii & Eutychetis, & eorum blasphemiis uti, diuinum promulgauimus edictum, quod & tua sanctitas nouit, quo hęreticorum insaniam cõfutauimus, cum nihil penitus immutauerimus uel mutemus, uel transgrediamur ecclesiastici status, qui hucusque Deo fauente perdurat, ut tuæ notum est beatitudini: sed per omnia seruamus statum unionis sanctissimarum ecclesiarum, quæ cum sanctissimo Papa & Patriarcha ueteris Romę transacta est; ad quem his consentanea conscripsimus. nũquam enim feremus, quin omnia ad statum ecclesiasticũ pertinentia ad illius beatitudinem uti ad caput sanctissimorũ Dei sacerdotũ deferãtur. Et quia quoties in his partibus hæretici exorti sunt, sententia & iudicio illius uenerandę sedis, sunt repressi; licet, & nobis

Habetur tota hæc epistola apud Iustinianũ in nou. cõstit. 7.

In vulgatis codicibus Iustiniani deest hæc epist. Antonius Augustinus postea Græcã edidit ex antiquo codice.

» & nobis dicere sic, & concludere, quod omnes, qui uolunt & ha» bent ipsum pro capite sancti sunt, & ueri Dei sacerdotes & serui » fideles; qui uero nolunt neque habent eum pro capite, non sunt » Dei sacerdotes. Ita enim sacra illa synodus decreuit, cum dicit, ut capiti omnium sanctissimorum. sacerdotum Dei. Quod uero iudicium omne ecclesiæ Dei in eo situm sit, audi, quod quoties in his partibus orientalibus scilicet, hęretici exorti sunt, iudicio & sententia eius sunt repressi. quare qui eum nō sequuntur, schismatici sunt, & in hęresim delabūtur. Ideo cuncta quę agunt adulterina sunt, & inutilia. Huius rei testis est sancta synodus Carthaginensis ex epist. quā sancta synodus Carthaginēsis, & magnus Cyprianus ad Iouianū dedit, cuius est principiū: Cū in unū conuenissemus dilecti fratres, inquit, cū sit unū baptismā, unus spiritus sanctus, una ecclesia, unione fundata super Petrū apostolū iā inde a principio, ut Christus dominus noster dixit; propterea omnia quę ab ipsis scilicet schismaticis & hęreticis agūtur, falsa, stulta, inania, & adulterina sunt. Audis quod adulterina & inania uocat, quæ pręter iussionē eius sunt gesta? sic cū ab omni parte fides exagitaretur, inde pręsidiū parabatur. Anastasius sancti Maximi discipulus inquit: Cum fides concordissime ab omnibus exagitaretur, nisi speciali gratia opem tulerit, qui semper succurrit, semine religionis apud ueterem Romam nobis relicto, ad confirmandam promissionem mentiri nesciam, quæ facta est principi apostolorum. Quęnam est promissio, quæ facta est Principi, si nosti » illud est: ego oraui pro te ut non deficiat fides tua, & illud; con» firma fratres tuos. & illud; portæ inferi non pręualebunt aduersus eam. Ex disputatione sancti Maximi cum Theodosio quodā » Cęsareę episcopo. Theodosius. Excipe uocem, neque scruteris il» lius sensum. Maximus. nouas profecto, & ab ecclesia alienas de» uocibus inducitis leges, si secundum uos non opus est scriptura» rum & patrum uoces scrutari; totam scripturam abiicimus ueterem & nouam. Audiui enim Dauid dįcentem, beati qui scrutan» tur testimonia eius; in toto corde exquirent eum. & iterum: mirabilia testimonia tua; ideo scrutata est ea anima mea. & dominus in euangeliis: scrutamini inquit, scripturas. Certior ergo » fiat dominus meus, quia nō feram excipere uocem sine sensu, qui » in ea latet, ne fiam manifeste Iudæus. Theodosius: Si quid di» xerint patres dico, & id scriptura facio, duas naturas, duas uo» luntates, duas operationes: ingredere nobiscum adiungere, & » unio fiet. Maximus: domine non audeo hac de re a uobis cape» re assensionem, cum sim simplex monachus. sed quoniā pupugit uos

Huius rei meminit Cyprianus. paulo diuersius Iubaianū uocat, quem hic Gennadius Iouianum.

Anastasius sancti Maximi discipulus.

S. Maximi.

Psal. 118.

Psal. 129.

Ioan. 5.

uos Deus ut exciperetis ſanctorum patrum uoces, ut canon docet, Romam de hac re ſcribite, uel Imperator, uel Patriarcha, uel ſynodus quę ibi eſt. & poſt alia: neque uitabit Imperator uel Patriarcha imitari Dei humilitatē, inter ſeſeque concorditer conſtituere, ſynodali petitione ad Romanum Pontificem tranſmiſſa. & omnino ſi reperiatur ratio eccleſiaſtica, quę id concedat ob rectam fidei confeſſionem, conuenite ſuper hoc inter uos.

SECTIO IX.

VIDES tu qui non uis Petri ſucceſſores eandē cum Petro poteſtatem habere, quomodo non alius ex patriarchis poteſt de fide diſquirere & ordinare tantum, niſi Romanus Papa? quo pacto hęc audetis dicere, & impudenter blaſphemare? nam hęc de uobis ſolum audire exhorreſco, ne dum aſſerere ſcilicet, quod Chriſti fides uſque ad Petrum permanſit; poſt Petrum & uſque ad hanc diem non permanſit. uos uero qua ratione id dicatis, quod totū eſt blaſphemia, mirum eſt; quoniam ſi hoc conceſſerimus, tota fides dilabitur & perit. O tuam patientiam Chriſte rex; quomodo tuam fidem & eccleſiam tuam permiſiſti Petro tantum, at non eius ſucceſſoribus? quomodo hucuſque adminiſtrata eſt; quomodo ſumus baptizati, quomodo ſynodi conſtitutæ, quomodo hęretici eiecti, quomodo eccleſia illuſtrata eſt, capite ſublato? quomodo Eccleſia hucuſque perduraſſet, (dicam fortaſſe audacius) niſi omnino caput habuiſſet, & poteſtatem & unum paſtorem & regem ſecundum euangelicam uocem, unum ouile eius, & unus Paſtor. multis capitibus res non eget, ubi paſtores uni non ſubiiciuntur, deſtruunt magis, quā cōſtruunt: & ſubuertunt prope potius, quā dirigunt. Quomodo ſaluator ait; ecce ego uobiſcū ſū omnibus diebus uſq; ad ſęculi cōſummationē. nō .n. uſq; ad ſęculi consūmationē in hac ui[illegible] Petrus māſurus erat. quare per hoc uerbū manere, hic in pręse[illegible] [illegible]ulo declaratur Chriſtū manere una cū ſucceſſoribus Petri, cæteriſq; apoſtolis. Legite & ſcitote, & attente audite, quod qui hoc dicunt, catholicā fidē & œcumenicas ſynodos euertūt, omniaq; quæ ſancti tradiderunt & docuerunt, inania & ſtulta efficiunt. Legite acta ſynodalia, & percipite ex iis Eccleſię caput, ac Petri monarchiam; quoniam & in eius ſucceſſoribus manet. An neſcitis Epheſinam ſynodum latronis more a Dioſcoro patriarcha Alexandrino conuocatam, & a

Ioann. 16.

Matth. 28.

Vide Nicephor. l. 15. & epiſt. Nicolai papæ ad Michaelē Imper.

Iuuenali

Iuuenali Hierosolymitano & ab aliis eiusdem sectæ Episcopis, contra uerã fidem Flauiani Constantinopolitani patriarchę, sanctissimum Leonem Papam illum diuinum solum eã disiecisse & anathemati supposuisse? epistolãque misisse ad Chalcedonẽ sanctam synodum perferendam; qua accepta illam sanctam synodũ orthodoxę fidei columnam eam uocasse? & secundum eam de proposita quæstione iudicasse, episcoposque acclamasse, ęterna Leonis memoria, ut Leo credit, ita nos credimus: ut Leo docet, ita nos prędicamus. Ac dum synodus celebraretur, Eutychianistas monachos a Marciano Imperatore petiisse, ut synodus disiiceretur, & symbolum Nicęnum sufficeret: nihilque pręterea quęreretur; ab eisque sanctã synodum postulasse, ut epistolę sanctissimi Leonis subscriberent, ac nõ obtemperantes ut hęreticos condemnasse? Vides & audis quod œcumenica sancta synodus sexcentorum triginta patrum, nil egit aliud, quam quod sanctissimus Leo papa docuit solus? quodque hęretici disiicere synodum conati, synodus postulauit ut uel Leonis epistolę subscriberent, uel anathemate ferirentur: cui nõ parentes anathematizati sunt: quomodo igitur usque ad Petrum mansit, postea non? nam Leo quingentos prope annos a Petro uixit. Quomodo Athanasius ad Iulium, Chrysostomus ad Innocentium, Ignatius tertius ad Nicolaum, Theodoretus ad Leonem, Maximus ad Martinum, & cæteri oriẽtis sacerdotes eiecti, ac suis sedibus pulsi, uel ipsi uenientes confugerunt, uel literas dantes significauerũt; unde literis acceptis suas sedes receperunt: nisi ii summum pontificem ac Petri successorẽ agnouissent; ut qui poterat eis esse pręsidio? quomodo reges & principes inspectis Papę literis tacuissent, ac illis permisissent suas recipere sedes, quibus expulsi sunt, si Petri tantum potestas fuisset, at non eius successorum? Satis igitur, ut arbitror, ostensum est, quod non solum ad Petrum tantum, uerum etiam ad eius successores eadẽ potestas extenditur, usque ad huius sæculi consummationem.

Vide Theodoretũ in histor. trip. l. 4. & Nicolaũ papã in epist. ad Michaelẽ Impatorẽ.

SECTIO X.

Synodos non posse cõuocari sine auctoritate papæ, nec esse synodos.

OSTENDETVR pręterea quod sine illius assensu, non potest œcumenica synodus, uel omnino uocari synodus, uel auctoritatem habere: quod in multis quidem aliis licet intueri, ut in pręcedentibus exposuimus, & in sequẽtibus exponemus: pręcipue uero in uita sancti Stephani iunioris, de quo Methaphrastes diligenter scribit

uigesima

uigesima tertia die Nouembris, ubi diuus Stephanus ab hæreticis accusatus, quod eorum se non subiiceret synodo, quã antea condiderunt contra uenerandas & sanctas imagines, cũ eum subscribere decreto cogerent ab ipsis promulgato: legite mihi, inquit, uestrum decretum, cœperuntque dicere, decretum sanctę & œcumenicæ sextæ synodi. ne progrediaris ulterius, sacer Stephanus magna uoce clamauit: Quomodo sanctam uocare audetis uestram synodum, quæ sancta prophanauit? ipsa enim in suis actis constituit, non uocare Apostolos & martyres sanctos. Sed quo pergis? ad ædem Apostolorum, ad templum diui Georgii martyris. unde uenis? ab æde quadraginta martyrum. Propterea dicit diuinus uir, quomodo uestram synagogam sanctam uocare audetis, cum ea sancta uiolarit; neque uult sanctos uocare sanctos? o magnam inscitiam. Apostolos Dei & saluatoris nostri Iesu Christi non uultis uocare sanctos, & uestrum satellitium aduersus ecclesiam coactum uocatis sanctum. quo pacto œcumenica appellabitur unquam, in qua Romanus pręses non pręfuit? sine cuius assensu non possumus res ecclesiasticas ordinare. Intelligis œcumenicam synodum non posse uocari, nisi Romanus pontifex eã constituat: ac sine eo impossibile esse res ecclesiasticas ordinari? quomodo ergo uos hęc non percipitis? quoniam peritos uidere, atque audire non uultis. Et ideo quia semel cor uestrum falsa credulitate imbutum est, non potestis audire ueritatem, uel cernere. Maximus præterea ab hæreticis exagitatus ueterem Romam se contulit, ubi Martinum sanctissimum Papam nactus est, quẽ die decimatertia Martii & nostra ecclesia pro sancto colit. quanam de causa? quia illum ecclesię caput esse agnoscebat, eo cõfugit. ex eo loco epistolam conscribit ad Marinum Cypri presbyterũ, cuius principium, Diuina lege secundum Deum locupletatus pater uenerande. subdit paulo post, ex synodalibus actis Martini sanctissimi Papę nostri. de quo nũquam scripsisset, ut de sanctissimo Papa, nisi dominum totius ecclesię cognouisset. eaque de causa rogauit, ut synodũ suorum episcoporũ cogeret, & impii dogmatis auctores anathematizaret, qui unam tantum uoluntatem in Christo esse conuiciabantur. hoc in synaxario apud sanctum Maximum scriptum est, legat quilibet die decimatertia Augusti. Si ergo ut uos arbitramini, is non est qui possit ordinare, inquirere, confirmare, dirigere, administrare Ecclesiam Dei, ut gubernator dirigit nauim, quomodo hæc gesta sunt? & alia multa his similia: quæ propter sermonis prolixitatem omittimus. nam si de iis uoluerimus dicere, in illis exponendis tempus nobis deerit,

Martinus 5. de quo Zonaras li. 3. uixit anno 643.

Ex Maximi epistola ad Marinum.

Quomodo cum ipsos excommunicationi subiecisset, qui ab eo anathematizati sunt, non contradixerunt, quanquam essent episcopi, patriarchæ, archiepiscopi; sed tanquam patri obtemperantes paruerunt? nunc uero & qui neque ante pedes posita cernunt, contradicunt: quos ego ecclesię aduersarios, hostes & inimicos esse iudico, & conspiratores aduersus apostolicos & synodales canones, qui recte docuerunt nos ecclesiæ subiici oportere. Nam statim a principio cxxxiii. Iustiniani nouella: Sancimus, inquit, secundum sanctorum decreta, sanctissimum ueteris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum. Constantinopolitanū uero secundum locum obtinere post Apostolicam sedem. Pręterea quintus canon Sardicensis synodi eodē modo eadem scribit. etiam Anastasius sancti Maximi discipulus, post historiam sancti Maximi, post quædam alia, inquit: Ad hęc & Martini papę sanctissimi, & capitis Apostolici & martyris, totius ecclesiæ occidentalis principis. Itē magnus Gregorius theologus in epitaphio in magnum Basilium, inquit, quod eius ætatis Papa duos episcopos misit, Luciferum & Eusebium ad ecclesiam Cęsareæ Cappadocię pacificandam. quomodo in orientē misisset ad ecclesias componendas, nisi princeps & gubernator fuisset totius orbis terrarum? Præterea Anatolius Constantinopolitanus patriarcha a Dioscoro hæretico est electus. Sanctissimus uero Leo papa in epistola ad Marcianum imperatorem post alia multa ait: Electionem Anatolii patriarchæ nulla habita quęstione omisimus, eo quod orthodoxæ fidei se adiunxit. Ecce ex hoc deprehenditur, quod si Anatolius Dioscori hęresim sequutus esset, ab eo utique fuisset iudicatus: nec ualetis contradicere: nam is erat Constantinopolitanus patriarcha. & si huius iudex, ergo & cæterorum, Alexādrini, Antiocheni, Hierosolymitani. itaque omnium iudex. Agapetus papa pręterea ipsemet Constantinopolim est profectus, ubi Anthimum Trapezuntium, qui erat Constantinopolitanus patriarcha, sed hæreticus, sede deiecit, in locumque eius sanctissimum Menam suffecit. Vnde hoc? nisi quod in omneis obtinet imperium. & quia iam inde ab initio id apostolo Petro a Deo tributū est, & successoribus eius. Proclus præterea de Romani Pontificis assensu in sedem patriarchalem euectus est, secundum Zonaram. Ecce ostensum est Romanum pontificem de Anthimo Constantinopolitano iudicasse. Leo sanctissimus Dioscorum Alexandrinum, & Iuuenalem Hierosolymitanū condemnauit, & ut de hæreticis iudicium tulit. Felix sanctissimus Petrum Antiochenum deposuit, & anathemati subiecit. Quamobrem cum Romanus sit sum-

Hæc nouella Iustiniani in impressis est 131. nō 138. idē scribitur & cōstit. 10. de primatu papę.

A testimonio synod. Sardicē. Sardica ē vrbs Illyrii. Vide Theodoretū l. 2. c. 21. & D. Thom. q citat hunc.

Leo papa. Vide Nicephor. li. 15.

Agapetus Vide Nicephor. l. 17. & Plat.

Proclus q̄rendus est hic locus apud Zonaram. Leo. Vide Nicephor.

ſit ſummus Pontifex in omneis patriarchales ſedes obtinet principatum. quomodo ergo tunc, nunc uero nõ? nemo dicere hoc audebit. Sed tunc, & nunc, & uſque ad ſęculi conſummationem habebit imperium. Et ut plane intelligatis nos uera dicere, & quam habeat poteſtatem ea diuina ſedes, ad uerbum Fœlicis epiſtolam adiungemus, quæ ſic habet.

SECTIO XI.

Glorioſiſsimo & ſereniſſ. filio Zenoni Auguſto, Fœlix Epiſcopus in Domino ſalutem.

TVAE humanitati ea ſignificari oportet, quę rerũ ordo poſtulat, quod & ſignificari par eſt in utilitatē ſerenitatis imperii tui. ac ueluti adeſſem rogo, ut meas preces admittas apud amicas & rectas aureis tuas, tãquam Chriſtianiſſimus imperator. nulloque pacto pietas tua exiſtimet nos alium magis beneuolentia, quam te proſequi, eo tamen excepto, qui te cupit cum Deo pacem habere. Quoniam tu fideli corde permotus de temporalis ſedis poteſtate non ambigis, atque æternæ uitæ retributionē ex ſuperna uoluntate pendere arbitraris, a mea paruitate ſuſcipere digneris uenerabilem & diuinam beatiſſimi Petri principis apoſtolorũ confeſſionem; cui cum regni claues creditæ ſint, Chriſtianiſſimo imperio tuo præparabit in cælis cum angelis manſionem: qui cum primus incommutabilem & inculpatam in dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum fidē declaraſſet, ab ipſo ſaluatore beatificatus eſt: nam cum dixiſſet ad dominũ, Tu es Chriſtus filius Dei uiui, reſponſum ab eo tulit, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt; & ſuper hanc confeſſionem tuam ędificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam; ut ex ea tolleret, unde ſuum cognomen accepit, quod eſt Chriſtus Ieſus & Deus, omnipotentis filius. Petrus primogenitus diaboli filius, cũ indigne ſe in Antiochenam ſanctam Dei eccleſiam inſinuauerit, & pontificiam ſedem Ignatii martyris coinquinauerit, qui Petri dextra pontificatum accepit, & Euſtathii confeſſoris & præſidis CCCXVIII.

Fœlicis iij. epiſtola ad Zenonem Auguſtũ. Vide Nicephor, li. 16. & I latin. in Felice iij.

, sanctorum patrum qui apud Nicæam coacti sunt: ausus est dicere
, non oportere Christum uocare filium Dei secundũ diuinam sal-
, uatoris sanctionem, diuinarumque scripturarum traditionem, &
, patrum expositionem; sed unum ex trinitate passionem pro no-
, bis sustinuisse secundũ diuinitatis essentiam, ueluti Arius, Apol-
, linaris & Eunomius tradiderunt: his uerbis adnixus salutiferam
, humanitatem conuellere, secundum quam Christus passionem
Vide octauã constit. Græc. apud Iustinianũ. sustinuit. Fertur etiam & unus ex nostris tanquã de semine Abraham progenitus multiplicitatem Deorum inuexisse: nam sensus uerborum tres Deos inducit, mortuum unum, duosque uiuos. abolet autem & consubstantialem, sanctasque synodos reddit irritas, Nicænam, Constantinopolitanã, & Chalcedonensem. Quin & Mariæ uirginitatem non recipere reperietur. Si enim uerbũ ex
Luc. 1. ea incarnatum non suscepit humanitatem, quid uirgine opus est? cur Gabriel dixit ad illam, quod ex te nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. & dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius. præter hæc impia & contumeliosa facinora, cum adulterare trisagiũ
Crucifixus pro nobis, uel ꝑpter nos scribitur in symbolo. Zonar. l. 3. 38. 1. refertur ad trisagiũ de quo Damascenus plene. conatus sit addendo, crucifixus propter nos, in infinitas absurditates rem adduxit. Ac quamuis sæpius a nobis, & a tua in Christo fraternitate sit monitus, & orientalibus, & ab Acacio archiepiscopo uestræ regiæ urbis & Christi amicæ, conuertere se nunquam uoluit. Propterea nunc sancta Dei ecclesia ex materno affectu non cessat tanquã ad præcipuum eius filium uerba faciens dicere. O Christi amice imperator, cultus nostri uinculum quo uinciuntur fideles, dissolui ne patiaris, Christi domini & unigeniti filii tui cognomen ne permittas uiolari; sanctissimam hymnodiam, quæ & urbem uestram seruauit periclitantem, tanquam ab angelis traditam inuiolatam conserua. Petrum Arianæ
, superstitionis sectatorem ab Antiochena ecclesia deturba. Quã-
, obrem Petrus mea fide abrogata scindit mundi consensum? qua-
Ioan. 29. nam de causa Petrus scindit tunicam meam desuper contextam?
, Deus Pater principi apostolorũ præcepit, quomodo uocari suũ
, filium oporteret. unigenitus in Petri confessione fundauit me.
Ad Corin. 1. 2. Spiritus sanctus quotidie testatur mihi dicens: ne quid iudices scire, nisi Iesum Christum, eumque crucifixum. inimici, inobe-
, dientes, dolosi, extra uineam positi, unigenitum Dei filium ma-
, ctantes & lapidantes, & ligno crucis affigentes, eius uestem non
ꝓsopopeia elegantiss. ad Zenonẽ Imper. diuiserunt, & Petrus uestem meam discindet? portæ inferi non præualebunt aduersus me, & Petrus conatur meum parietem demoliri? Ego religiosissime Imperator te regno pulsum reduxi.
, improbos & meis dogmatibus nõ paretes pro tuo funere tradidi,

& po-

& potentiæ tibi uiam reſeraui; inimicos una cum eorum impio « dogmate deieci, antiquum tibi imperium a Deo impetraui, qui in « cælis regnat, a quo imperium accepiſti. Reſpice ad tuum prędeceſſorem imperatorem Marcianum, eiuſque fidem libens amplectere: hæreticam Petri tyrannidem radicitus quamprimū euelle, « Valentini Eutychetiſque diſcipulum ab arce deiice; & ab eccleſiaſtica adminiſtratione, ſimulque & a ſacerdotali dignitate præcipitari decernite. Reputa tecum o Maxime legitime fili & inuicte imperator, quā certa ultione Chalcedonenſis ſynodus ſit uindicata, & quæ pœna de tuo hoſte ſumpta. libera populos ab hæretica Petri doctrina. hac tecum legatione fungitur ſancta Dei catholica & apoſtolica eccleſia: & ab ea ob iam expoſitas cauſas depoſitum in poſterum in cōmunionem ne recipiatis. ueſtriſque diuinis literis ut paries inter eum & Antiochenam eccleſiam, intercedat, efficite. in locum uero illius uirum ſufficite, qui operibus ſacerdotium exornet: acerque ſit cuſtos Chalcedonēſis ſanctæ ſynodi, ſuorumque decretorum. Omnipotens Deus imperium ueſtrum ſemper in pace cuſtodiat.

Extat in cōcilijs epiſtola Fœlicis ad Petrum eiuſdē ſententię.

SECTIO XII.

VIDES poteſtatem, quā obtinet ea diuina ſedes? audis quo pacto induit non ſolum Petri perſonam, uerum etiam ipſius Ieſu Chriſti? cū dicit Petrus fidei meæ tunicam ſcindit. Inſpicite igitur & uidete ſedulo totam epiſtolam, & agnoſcite auctoritatem Romanę eccleſię; adiungamini illi & uos, nec ueritati aduerſemini. quamuis enim ex perſona eccleſiæ loquatur, is eſt tamen qui eccleſiam dirigit ac gubernat. Addimus etiam præter hæc orientalium doctorum teſtimonia. Cyrillus beatus Alexandriæ archiepiſcopus in theſauris ita ſcribit: Quod oportet nos tanquā membra caput ſequi, id eſt, Romanum Pontificem & apoſtolicam ſedem, a qua debemus petere quid credere, & ſentire debemus, ac tenere: quia ipſius tantum eſt confutare, dirigere, redarguere, confirmare, ordinare, ſoluere, & ligare. Audis tu qui Cyrillo contradicis? noſtri officii eſſe, ut membra corpus, ita & nos apoſtolicā ſedem ſequi: quodque ad eam ſolum pertinet dirigere & gubernare catholicam Dei eccleſiam. Si ergo ita ſcribit, ut ſentit ſcribit. Si ſic ſentiebat, ita & agebat. Si is obedientiam & reuerentiam tunc Romano pontifici exhibebat, quis contradicit, niſi indoctus

Cyrilli in theſauris. citat hunc locū etiam D.Thom. Sed aliter.

fortaſſe

fortasse, uel stultus. Hæc igitur mecum reputãti subit mihi uehementer ridere, seu deflere potius, ac uicem eorum dolere, qui sponte oculos comprimunt aduersus lucem; nec ueritatem sustinent audire. Quis est qui neget cõfessionẽ sublimi uoce ab ecclesia decantatam, siue fidei symbolum? in quo aperte confitemur unam sanctam catholicam & apostolicã ecclesiam in omneis terræ parteis disseminatam? hanc nemo unquam dixerit unam, nisi cæteræ omnes tanquam membra coagmentatæ secũdum beatum Paulum, eam ueluti caput sequãtur. quę omnia simul iuncta unũ conficiunt corpus. & ut secundum eundem apostolum, non potest pes uel manus, uel aliud corporis membrum capiti dicere, nõ opus habeo te: ita nec cæteræ ecclesiæ, Romanæ possunt ecclesiæ dicere, non indigemus te. Omnes ab illa auctoritatem capiunt, & omnes ab illa confirmantur. testabuntur id omnes doctorum scripturæ. Illa namque ut caput omnia membra recognoscens, & de omnibus ęque sollicita, ut quod in suprema sitũ sit parte, mœret si membrum aliquod langueat; curamque illius gerit & ad sanitatem perducit, ut dictum est. Inquit enim, & aperte clamat, Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non uror? Si uero membrum aliquod abscindatur, marcescit & male olet; sed caput (quod alioqui nec laboribus nec cruciatibus cedit) minime lædit. Oportet autem qui symbolum confitentur, & unam ecclesiam prædicant, nosse qualisnam ea sit, una sancta & apostolica ecclesia. ea est aut occidentalis, aut oriẽtalis, quod idẽ est ac si dicas Latina, uel Græca; alia namque præter has non reperietur: aliæ enim præter has superstitiones sunt, falsæ synagogæ, & hæresibus refertæ. Enumera diligẽter & uide, quod si Græcorum arbitraris ecclesiam esse hanc, quam symbolum designat, in nihilum Petri confessionem concludis; aduersus quam portas inferi nõ præualituras professus est Christus. nam omnis Græcorũ ecclesia, immo uero totus oriens a Mahomethe absorptus est. nonne uidemus omnes patriarchas, atque episcopos ac sacerdotes in potestatem uenisse Mahomethis? & ab eo petere sacerdotii facultatem? & pedibus eius aduoluuntur, & pro eo etiam inuiti deprecantur? in quo loco collocabis; Portæ inferi, id est hæreticorũ ora aduersus Christi ecclesiã non præualebũt? eo loco, ubi nõ solũ ora hæreticorũ dominãtur illi; sed etiã impii & alienigenæ imperium tenent? eo loco ubi nec sacrificare tuto possis, nec nola, uel tintinnabulum, nec crucis signum apparet? eo loco ubi nemo libere potest dulce Christi nomen proferre? Si uero protulerit in duas partes discinditur? eo loco, ubi si sacerdotes sacrifi-

A testimonio ecclesiæ.

Ad Corin. 12.

Ad Corin. 12.

sacrificãtes inuẽti fuerint, Christi hostes ingrediuntur atque subsannant? proterunt altaria & profanant & sancta proiiciunt, & plagas sacerdotibus infligunt, & protrudunt, & derident Christianorum religionem? nequaquã. Sed ibi oportet esse, ubi Christi signum refulget, & ecclesiæ exornantur, nola, imagines, & altaria omnia magno cum cultu conspiciuntur & adorantur; & sacerdotibus eminus reuerenter assurgunt populi. ibi ubi palam Christi fides prædicatur. ibi ubi terræ reges & principes uenĩetes ad sacra loca inspicienda, & apostolorum capita adoranda, una cum illis & præsidem eorum pontificem adorant, & eius pedibus aduoluuntur. ibi, ubi festi dies, psalmodiæ, preces sine metu celebrantur. ubi nemo reformidat sibi quenquam aduersari. ibi ubi summus pontifex, doctores & prædicatores in omnẽ terram dimittit ad prędicandũ & annunciandũ uerbum Dei; Christi imitatione, immo saluatoris nostri uices in terris gerens. nã sicut is apostolis dixit, ecce mitto uos, euntes in mundum uniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. ita & hic in uniuersum orbem magistros mittit magna cum cura, qui non solum ad Christianos proficiscũtur; sed etiam ad omnes gentes, uel ex sancti Francisci ordine, uel Dominici, uel ex alia regula. Ergo ibi ecclesiam confitebimur, ubi non est hæresis, nec iniquitas, neque infidelitas: immo uero firma fides & inconcussa. at nõ ita apud oriẽtales, ubi abundat iniquitas & infidelitas. Nec meus sermo est hic, sed Theodorus Studites prodeat & dicat hoc testimoniũ, quod nemo poterit inficiari in decimaquinta catechesi, quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non uultis. uidetur enim doctor hic aduersus oppugnatores imaginum pugnare quando dicit. Audio autem quod Romæ, principis apostolorũ Petri claues proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi; quanquam nõ claues sensibiles dominus ei tradidit: sed intellectuales ad ligandum & soluendum, at illi argenteas populo proponunt ad adorandum. tanta igitur apud eos est fides: & ibi solida Petra fidei secundum Dei uerbum fundata. hic uero ut uidetur, abundat infidelitas ac improbitas. Vides quod & beatus hic ubi confitetur solidam esse fidem. nec in Petro tantum, sed & in eius successoribus. Hæc quidem cũ audiatis, & uideatis, nec possitis contra respicere, uelut aduersus refulgens & coruscans lumen ueritatis, ad ea confugitis, quę nefas est dicere; scilicet peccatorem esse Romanum Pontificem, & carnalibus uoluptatibus inseruientem. & ideo nolle uos honorem & reuerentiam debitam exhibere:

Opponit elegantissime ecclesiã Romanã Græcæ. idẽ potest dici de hæreticis nři tẽporis, & eorum ecclesiis.

Encomiũ pulcherrimũ Romanę ecclesię

Marc. 16.

Ex xv. catechisi Theodori Studitæ. habetur in impřsis hic locus emẽdat' ut hic trãstulim'. huius Theodori meminit Niceph. floruit sub Leone Armenio.

Rursus redit ad excusandi põtificum uitã,

SECTIO XIII.

AC tametsi his, in præcedentibus respóderimus, exactius rursus uobis dicimus; quod aperte mendaces estis. nam non quia peccator est, refugitis ei obedire; sed quia Latinus est, & barbá tondet. Si enim illum uitaretis propter peccatum uosmetipsos uitaretis, quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum iudicare, uestros uero nó iudicatis? omnes ne orientis sacerdotes sancti sunt? uos hoc non potestis demonstrare. non ergo illum tanquam peccatorem deuitatis, quia nec uos sine peccato estis. sed quia Latinus, & ab opinionibus uestris euariat. Vos namque Latinos tanquam a fide alienos existimatis, & ab eis refugere tanquam a facie serpentnm simpliciores edocetis: idque liquido patet. Ac si quis ex Latinis uidetur sanctus, uos hunc salutare non uultis: immo uero maledicta ingeritis. Græcos quamuis flagitiosissimos & stultissimos, si solum aduersos Latinos dicant, omnium sanctissimos arbitramini. inter alios quidem multos quẽdam, qui uocatur Palamas, & Ephesi Marcum, hominem nec satis mentis compotem, sed tumidum sapientiæ ostentatorem, nulla uirtute, uel sanctitate subnixos. quia loquuntur solum & scribunt contra Latinos extollitis & celebratis, eorumque imagines exornatis; festumque agentes diem colitis, ac ueluti sanctos adoratis. Latinos uero quãuis iampridem ecclesia pro sanctis colendos duxerit, uos incessanter blasphematis. ita & de summo Pontifice facitis: nam illum omnino Christianum esse non existimatis, quia Latinus. id enim sub dentibus stridetis maledictis incessentes; & eorum qui rerum potiuntur metum reueriti, ad aliud quasi aranei umbram confugitis, eum peccatorem appellantes, ac cętera conuicia effundentes. Cauete ne id audiatis: Qui uestrum est sine peccato, primus lapidem tollat; id est qui peccatum non commisit, incipiat iudicare de peccato: & non iudicate, ut non iudicemini. ne captetis occasionem fratres, in peccatis. non est officii uestri de peccatis principũ uestrorũ inquirere; doctoribus omnibus aperte clamãtibus & Ioanne lingua aurea in multis quidem orationibus, & in oratione, cuius est titulus, quod oportet colere suos magistros spirituales, non maledicere illis. principiũ orationis, Nulla res ad loquendi licentiam magis allicit, paulo post inquit: Si qui patri uel matri maledicunt parentibus secundum carnem, ex lege morte moriuntur, quali

Eo tẽpore clerici barbam radebant, non ut nunc.

Palamas. Marcus Ephesius.

Ioan. 8.

Matth. 8.

Ex Chryſ. ꝙ nó oportet suis sacerdotibus maledicere

quali nam dignus erit pœna, qui uirum spiritualem magis quam multi parentes necessariũ, audet maledictis incessere? non reformidans ne terra dehiscens ipsum de medio tollat; uel fulmen cęlo demissum maledicam linguam adurat. Audistis quid Mosis sorori contigerit, cum fratrem suum accusasset & principem, quomodo impura facta est, & in lepram incidit, maximamque infamiam subiit? fratreque de ea sollicito, Deumque deprecante ueniam non impetrauit? & paulo post, & Deum placare nõ potuit, sed magnam pœnam perpessa est; ut intelligamus quam magnum crimen sit principes redarguere, & de aliorum uita iudicare. Et post pauca: Si in carnalibus parentibus ita, quanto magis in spiritualibus parentibus hanc seruare legem oportet. & unumquenque in uita laborare & sollicitum esse, ne in illa die audiamus, hypocrita, cur festucam uides in oculo fratris tui, trabem uero in oculo tuo non uides? & statim postea. cum principes a subditis coluntur, id ipsis obiicitur ut Heli dixit deus. cepi te ex domo patris tui. Si uero contumelia afficiantur, ut in Samuele, non te abiecerunt, inquit, sed me. qui sacerdotem honorat, Deum honorat. qui didicit sacerdotem contemnere in uia progressus, & aduersus Deũ erit contumeliosus. qui uos recipit, inquit, me recipit. & honorifica, inquit, sacerdotes tuos. Inde Iudæi didicerunt Deum contemnere, quia Moysen contempserunt, eumque lapidibus impetiuerunt. Ac si quis sacerdotibus debitam exhibuerit reuerẽtiam, multo magis id erga Deum egerit. & quamuis improbus sit sacerdos, uidens Deus, quod eius causa etiam indignum honoras, ipse retributionem reddet tibi. Et rursus post pauca: An nescitis quod sacerdos nuncius Dei est? non enim ex se dicit, quæ dicit. Si contemnis sacerdotem, nõ eum contemnis, sed Deũ qui ipsum elegit; & unde dignoscitur (inquit) Deum ipsum elegisse? Ergo si hac es in opinione, spes tua inanis est reddita. Si enim per eum dominus nihil operatur, neque lauacrum habes, neque mysteriorum es particeps; & benedictionibus non frueris. non igitur Christianus es. Quid ergo inquit, omnes eligit Deus? per omnes ipse operatur, quanquam indigni sunt, quia populus saluatur. nam si per asinam & Balaam scelestum hominem operatus est, multo magis per sacerdotem. Si per Iudam operatus est, & per falsos prophetas prophetantes, quibus dicit, nescio uos, discedite a me, qui operamini iniquitates, multo magis per sacerdotes operabitur. nam si nos principum uitam scrutari oporteret, oporteret & nos magistrum seligere, & quæ supra sunt, infra fient: supra pedes, infra caput. si fratrem tuum tibi iudicare non concedit, multo magis neque tuũ

Maria. Nu. 12.
Matth. 7.
Regũ 1. 2.
Regum 1. c. 8.
Matth. 10.
Eccles. 7.
Exod. 17.
Num. 22.

doctorem. & post pauca. tu ouis es, ne sis anxie curiosus aduersus pastorem, ne de his quæ tu arguis illum plectaris. Et quo pacto me admones ipse non faciens? non ipse tibi dicit, si ei credis, mercedẽ non accipies. Christus hęc docet, ne iudicemus nos mutuo, sed sua unusquisque. Et paulo post, ne maledicamus rogo magistris. Si quis patrem habuerit multis criminibus obnoxiũ, nõne ea obtegit? ne exultes, inquit, in dedecore patris tui. multo magis de spiritualibus patribus hoc dicendum. exhibe reuerentiam, quia quotidie ministrat tibi. curat ut propter te legantur scripturę. sacram domũ exornat propter te. uigilat propter te, orat pro te, Deo preces offert pro te, pro te, cultus eius erga Deum omnis propter te. hæc reuerere, hæc tecũ cogita, & omni pręstita obseruantia ad eum accedito. Et paulo post. audi quid dicat de principibus Iudęorum Deus. Super cathedram Moysis sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint uobis, seruate & facite: secundũ uero opera illorum nolite facere: quęnam deterior eorũ uita reperietur? eos tamen nec dignitate deiecit, neque ut a subditis despicerentur curauit: & recte. si enim hanc sibi arrogarint subditi potestatem, omnes statim abrogabuntur, & de tribunali deiicientur. propterea & Paulus cum in pontificem Iudæorum contumelias effudisset, ac dixisset, percutiat te Deus paries dealbate. & tu

Act. apo. 23 sedens iudicas me? sed monitus a quibusdam ut reticeret, dicentibus, Dei pontifici maledicis? ostendere uolens quanto honore & reuerentia principes prosequi tenemur, inquit, nesciebam eum esse Dei pontificem. Ideo & alibi dicit. obedite pręposítis uestris, & subiacete illis: ipsi enim peruigilant quasi rationẽ pro animabus uestris reddituri. ideo & huius cultus fructu potiri eos æquũ est. Et post pauca: Cogita quid dicat Deus de Iudæis. super cathedram Moysis sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint uobis facere facite. at nunc non possumus dicere, super cathedra Mosis sederunt, sed super Christi. propterea inquit Paulus pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Audisti ab hoc doctore quo pacto colendi sunt sacerdotes. Si ergo de sacerdotibus hoc dicit. multo magis de principibus sacerdotũ & patriarchis & doctoribus ecclesię, qui a uobis in pręsentia non solum non coluntur, uerum etiam impudentissime lacerantur. quas pœnas quæso subituri estis? magnas ut arbitror. immo uero non secundum meam sententiam; sed secundum aureæ linguæ, & admirandum Ioannem; cum dicit, qui sacerdotes iniuria afficit, Christum iniuria afficit. Qui uero Christum iniuria afficit, quid respõdebit illa tremenda die. Sic itaque cõcludit Chrysostomus.

Ad Hebræos 13.

Ad Cor. 2. 5.

Si

Si cognita ſunt uobis, quę ex mellifluis eius orationibus expoſuimus, præſertim quo honore principes ſunt colendi, quia ſuper cathedra Ieſu & Dei ſedent. Subiecti igitur eſtote illis, ut & nos ſubiicimur, non ut ſanctis ex uirtute: ſed ut principibus: ſiquidem neque nos ut ſanctum ex uirtute Romanum Pontificem colimus, ſed ex primatu & ſacerdotio. nã ſi ſanctus eſt, me ſanctũ non facit, ſi peccator fuero: ſi uero peccator eſt, mihi non obeſt ſi iuſtus fuero. An exiſtimatis quia Papa eſt, eum hæredem fore regni cęlorum? minime gentium: ſed ob eius uirtutes, ſi quas habet. nam Papæ multi hæredes erunt ſempiternę dãnationis: non quod Latini ſunt, & ſummi Pontifices Romani: ſed propter peccata eorũ. Multi etiam Conſtantinopolitani patriarchæ Gręci uidelicet, & Alexandriæ, & Antiochiæ, & Hieroſolymorũ hęredes erunt perennis ignis; non quia Græci ſint, uel patriarchę, ſed propter eorum ſcelera, & contra: non eſt enim acceptio perſonarum apud Deum, ut terrenę huius uitæ principes protinus, & futuræ conſpiciantur hęredes; uerum omnino qui probi ſunt. An non auditis ſapientiam dicentem: Tunc ſtabit iuſtus in magna cõſtantia, aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt. ii uero uidentes ſuſpirabunt & dicent: hic eſt is quem aliquando habuimus in deriſum, & in ſimilitudinem improperii? ſtulti: nunc uero computatus eſt in filium Dei, & inter ſanctos ſors eius eſt. ergo aberrauimus a uia ueritatis. quare non debemus de cuiuſuis uita iudicare, uel nimis eſſe curioſi: nam uniuſcuiuſque opus in eo publico conuentu manifeſtabitur. Igitur fratres reſipiſcite; & pro ſalute ueſtra certate. hoc pro certo ſcientes, quod qui Romano Pontifici non ſubiicitur, Chriſto nõ ſubiicitur; qui Petro dixit, tu es Petrus, & cętera; ac nunquam ſalutem conſequetur. nam cum dicitis uos illi ſubiici nolle, quia peccator eſt, id ſtultorum eſt hominum, & omnis prorſus ſenſus expertiũ. cur iudicas eccleſię Pontificem, quem neſcis qualis nam ſit? nemo enim, dicit ſcriptura, nouit facta aliena. quo pacto uos iudicatis, quẽ omnino, ut peccatorem non noſtis? Omnes quęſo qui cathedrã Petri adepti ſunt, improbi ſunt & peccatores? num data opera cæteri eccleſię Pontifices atque Proceres, Papam eligunt peccatorem? nonne erubeſcitis eccleſię electionem proſequi contumeliis? an neſcitis quod & Conſtantinopoli cũ creabant Patriarchã, qui pręcipue erat honore perſpicuus & uirtute? nam & apud hoſtem uirtus eſt honorabilis. ita & hic eum, qui ſupra cęteros honore & uirtute antecellit, conſtituunt ſuum ſacerdotem & regem. Si uero peccator eſt, quid ad nos? is pro ſe rationem reddet, quẽadmodum & nos noſtri: nemo namque pro alio iudicabitur.

Sapient. 5.

De innocẽtia pontificis & uita.

SECTIO XIIII.

Solutio.

AT tu ultra modum Papā deificas. nos uero scimus eum hominem esse; & peccato & probris posse demergi. propterea in iis quę ad fidem pertinent nolumus ei inhęrere. Sed a nobis iā antea dictum est, hoc nihil esse. quoniam necesse est nos aliquem sequi pastorem: ille namque ut homo peccat quotidie. Si enim una tantum hora esset ui ta nostra, nec ita sine sordibus esse possemus. Sed de propriis peccatis unusquisque pro se se rationē redditurus est, ut sæpe iam diximus. Satis est nobis si bene pascamur, secundum magnum theologię doctorem Gregorium. At seditionis & contentionis studiosus inquit, peccatorem caput esse non probo. ad quos respondendum, quod bene cogitata uestra percipimus, quæ postea inferius retegemus, & si uos ob ignauiam obumbrare conamini. Nunc autem iis respondebimus, quę palam dicitis, quia ex animi uitio hoc dicitis. non enim uobis cognitū est eum esse peccatorem: neque uobis eius uitę ratio satis est comperta. sed impudenter calumniamini & conuiciamini illi, qui Petri successor est, & Iesu Christi figuram in terris gerit. nam qui eum peccatorem appellant, iis quę Iudęi afferebant similia afferunt. quoniam illi a natiuitate cęcum cernentes uidere, inuidia torti, eum interrogant dicentes. quis aperuit oculos tuos? respondit homo qui uocatur Christus: is mihi dixit, lauare in Siloam, & lotus recepi lucem. at illi ira accensi dicunt, da gloriam Deo, quia hic homo peccator est. quibus ille qui nuper cæcus fuerit, respondit si, peccator est nescio. unum scio quod cæcus cum essem, modo uideo. in hoc enim mirabile est, quod peccator cum esset, aperuit oculos meos, qui cęcus eram. a sęculo non est auditum, quia quis oculos aperuerit cęci nati. nisi esset hic a Deo non poterat facere quicquam. Possumus igitur hęc ad successorem Dei traducere, qui est sanctus Papa. Si peccator est, quomodo maledixit uobis? & Gręcos excommunicauit Nicolaus primus temporibus Photii, & excōmunicationi illi non defuit iota unum; sed facti sunt captiui, ut is in excommunicatione dixit, in omnes gentes, tanquā Iudęi. scriptum est enim, peccatores non audit Deus. Si peccator est, quomodo fuit exauditus? at hic quidem sic. Inocentius ante hunc Eudoxiam ob Chrysostomi exilium excōmunicauit. & intremuit eius sepulchrum, donec reuocato eo, excommunicationem remisit, & statim constitit illius tremor sepulchri. sed quid euenit

Ioann. 9.

Nicola' j. uide epist. eius ad Michaelē Imper. & apud Nicephorū

Ioann. 9.

Innocētius primus de quo supra.

nostra

nostra memoria nunc sub Nicolao V. Pontifice Maximo? cum legati a Constantino Imperatore, qui uocabatur Dragases, ad eum missi adhuc supersint; quibus literas dedit plenas timoris & horroris. ubi aperte cum execratione prophetizat excidium & internecionem extremam infelicium Græcorum. in quibus post alia multa (cum conuicia & probra resciisset, quæ a Græcis quotidie impudentissime iactabantur) mire & hoc dicit. Omnes gentes decretum quod sancitum est receperunt: Græci vero neque receperunt; neque spes est eos unquam esse recepturos; quæ super concordia & unione decreta sunt. procrastinationes enim procrastinationibus ab eis semper prætexuntur, excusationes & responsiones in singulis. Neque uero Græci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque occidentalem Ecclesiam, vt non intelligat quæ in singulis dilationibus respondendo nugantur. optime cuncta nouimus: Sed toleramus in Iesum respicientes sempiternum sacerdotem, & dominum; qui sterilem illam ficum usque ad annum tertium iussit asseruari, agricola iam ad excindendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. O magnam calamitatem. anno MCCCCLI. hanc conscripsit epistolam, & MCCCCLIII. capta est Constantinopolis. num potestis dicere hæc uera non esse? minime gentium, cum id sit manifestum, & res ipsa aperte loquatur. tres inquit annos expectabimus, si uos forte a schismate & separatione conuerteritis, & uos uere decreto adiunxeritis, secundum Saluatoris de ficu præceptum. Si uero non, excindemini, ne terram ociosam & inutilem reddatis. hoc miraculorum miraculum maximum: quod (ut in epistola ipsa scribit Nicolaus Papa) Græcorum gens illa magna & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina ob diuinam ultionem, ita in Barbarorũ seruitutem abducta sit. Hæc enarranti mihi subit lamentari & deplorare excidium gentis nostræ, quamquam uos non intuemini.

Constantinus Dragases successit in imperio Ioanni Paleologo fratri, qui interfuit Florentino cõcilio.

Ex epist. Nicolai V. ad Imp. Constantinum.

Luc. 13.

SECTIO XV.

IN primis ergo (ut inde initium sumam) in memoriam reuocate fratres & patres, qualisnam & quanta extiterit nostra natio. fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis, & quæ omnem terram suo subiecerit imperio. præterea uirtutis studio & sanctitate omnes gentes est supergressa, ieiunijs, uigiliis, orationibus, eleemosynis, & (ut uno uerbo dicam) ueluti spongia hausit omnem

uirtutem,

Describit & deplorat tragice excidiũ, Constantinopolitanũ. 1453

uirtutem, Deo semper accepta. at in præsentia (proh dolor) omnia interciderunt. Constantinopolis capta est; cuius rei solum recordatione cogor prorumpere in uerba cum clamore & eiulatu; & ultimum effundere spiritum. qua Vrbe expugnata aræ sunt prophanatæ, templum conculcatum, magna sanguinis effusio secuta; pollutę moniales, uirgines corruptæ, caput infantibus abscissum, impiorum manibus principes occiderunt: monachi sacri, sacerdotes, præpositi, uiri, fœminæ, connubia sunt diuulsa, sacra uasa confracta, imagines ornatissimæ conculcatæ sunt, ac sputis conspurcatæ. O me miserum atque infelicem, quis poterit unquam tantam cladem deplorare, & uerbis acerbum casum exprimere? heu ubi regius apparatus & comitatus? ubi ordo Palatij & disciplina? ubi tot Principum examen? ubi scholæ sapientiæ? ueh mihi misero, ubi Patriarchalis administratio, ubi ornatus Ecclesiæ? ubi tantus & talis sacrorum monachorum, ac non sacrorum ordo, chorus & numerus? ubi monachorum & monialium ordines. ecce non ne cuncta sunt a Mahomete absorpta? nec tantum in ipsa Vrbium Regina ea mala obuenere, uerum etiam in subiectis regionibus plura ac deteriora; perque singulos dies hæc apertis oculis intuemur & intelligimus. Quamobrem ergo hæc? uel uos mihi dicite per dominum. Si dixeritis ut dicere consuestis, ob nostra delicta hæc euenisse, non ita se res habet ego dicam. quoniam non magis nos, quam cæteræ Christianorum gentes, nostris criminibus Deum irritamus. Sunt enim & aliæ nationes magis sceleribus & peccatis obnoxiæ. quomodo non affliguntur ut nostra infelicissima & miseranda natio? ueh mihi misero, alius ex alio subinde fio, cum ad hęc animum conuerto, & cor meum conturbatur, & spiritus meus æstuat. quia Iudæorum gens, quæ duo crimina commisit, secundum Prophetam dedit pœnas. duo enim mala fecit, inquit primogenitus meus filius Israel: me dereliquit fontem aquæ uiuæ, & effodit sibi cisternam dissipatam. & Ecclesia, me in ligno crucifixerunt, Barrabam uero postulauerunt & liberarunt. Primum igitur cum Idolis inseruisset, in captiuitatem abductus est in Mediam & Babylonem. Secundo cum crucifixissent dominum nostrum & Deum, profecti sunt captiui in omnes gentes. nostra uero natio (proh infortuniũ, proh dolor) neq; Idolis seruiuit unquam, neq; Dei filium crucifixit. qua de causa tam acerbe uexatur? Sed non solum eadem, uerum etiam multo peiora quam impij Iudæi perpetitur: Ii namque in seruitutem abducti, omnium gentium facti sunt serui, ut omnibus inuisi & Dei hostes. hi uero non solum gentium facti sunt serui; sed & Iudæis ipsis, qui sunt serui omnium gentium.

Hierem. 2.

gentium. O meam calamitatem. Nonne reliquũ est plorare & lamentari, ac disquirere causam & uidere, propter quę patimur hęc? ego uero aliam non possum inuenire (neque enim uirtute, nostra natio cęteris gentibus peior est; imo uero melior, nam dictum est, uereque dictum, nationem nostram omnes nationes uirtute & moribus antecellere) nisi schisma, & quod se subtraxerit ab obedientia & subiectione Romanę Ecclesię, eã & solam discerno esse causam interitus nostræ gentis; quia postquam ab ea diuisi sumus, maledictionem accepimus, & patimur quæ nos patimur. nec ideo pœnitet nos; sed deteriores euadimus, & maledictis impetimus ipsã Ecclesiam; dicenda & tacenda aduersus eam impudenter euomimus. Quamobrem fratres mei per Christum, desperationem omittamus: accedamus ueræ Christianorum unioni; agnoscamus peccata nostra, ne peiores Iudæis euadamus; neue falsa suasione, malitia & præsumptione ita aures obstruamus, ut nec audiamus, nec intelligamus. Audiamus Christum clamantem Apostolis, Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit; qui uero me spernit, spernit eum, qui misit me: Vere ergo licet dicere, qui Papam audit, dominum audit; qui uero Papam non audit, dominum nõ audit: qui uero dominum non audit, audit captiuos & gladijs comminutos. Vidi & recte memini, cum interfuerim disputationibus cuiusdam monachi Barlaam, quæ habitæ sunt Constantinopoli cum quodam legato Apostolico de Primatu Papæ, ubi concludẽs legatus dicit: Ego quidem possum cunctas obiectiones uestras diluere (non enim Christi Ecclesia & Præses illius summus Pontifex misit hominem qui nesciat uestris dubitationibus respondere) sed uos semper in nugacibus uerborum argutijs uersamini. Quare mihi libet dicere tibi breue ac uerum uerbum; quod & alijs Græcis, mihi iniunctum est dicere. hæc dicit Papa: Si uolueritis & audieritis me, bona terrę comedetis, secundum Prophetam. Si uero nolueritis, neque audieritis me, gladius uos deuorabit. num Pontificis os locutum est hęc? num habes huic quid cõtradicas? lege & expende, an euenerit sicut ipse dixit. Si ergo euenit, debetis, imo uero potius necesse est illum audire: secundum uero opera illius non facere, si mala fuerint. Ita & nobis pręcepit Dominus: Super cathedram Moysis sederunt scribę & Pharisęi; omnia quęcunq; dixerint uobis facere, facite, secundum uero opera illorum nolite facere. Quando ergo & hic super cathedra Petri sedet, debemus ipsum tanquam Petrum audire, & imitari sermones eius; opera uero non imitari si praua sint. Ita uos sancti docent, ita leges & canones clamant, ut antea demonstrauimus, & paulo post etiã demon-

Græcos ꝑpter schisma dicit in manus Turcarum uenisse.

Luc. 10.

Hoc dicit propter Iãnizeros, q ex captiuis eligũtur, & circũcidũtur.

Hic monachꝰ Barlaã fuit latinis aduersãs. ciꝰ scripta legũtur i Vaticana bibliotheca.

Esaias. 1.

demonstrabimus. Nunc detegere uolumus quod uos intus aduersus Papam, ac latinos iniuste continetis. dicitur enim quod propter peccatum illum uitatis. at hoc uerum non est, sed causas quęritis fratres parum ueras. maledixit enim uobis, & uos inuenit excommunicatio; deletique funditus estis. sed alius est morbus, ex quo ægrotat intus anima uestra, ut antea exposuimus. non audentes palam dicere, ne forte cunctis hæreticis peiores uocemini, & satis cogniti apud omnes; magisq. uultis mandere sub dentibus. Sed aliud quid est, quod labijs premitis. quidam tamen adeo stolidi sunt, qui aperte latinos hæreticos esse dicunt: & Papam præter cæteros omnes. ideoque unionem refugitis, neque Papę memoriam audire; neque qui unionem ex uestris sacerdotibus amplectuntur uidere sustinetis. neque qui cum ipsis communicant omnino pro Christianis habetis. & si forte contingit ut in aliquod incurratis, quod uos Papæ commonefaciat, panem oblationis non accipitis. Sed furiis agitamini, ac dentibus aduersus ipsos sacerdotes sæuissime infrenditis, & Iudæis deteriores esse putatis. hæc igitur proferre reformidantes, ut iram quorundam declinetis, ad apertum integumentum strenue confugitis, & aduersus ueritatem pugnatis de asini umbra (ut fertur) decertantes.

Deridet græcorũ quorũdam stoliditatem, q. Papam & Latinos hę reticos dicunt.

SECTIO XVI.

AT nos in præcedentibus, quos antea edidimus quatuor libris multa de iis eisdẽ tractauimus, ueritatem pro uiribus aperte prędicantes. Latinosque in dogmatibus orthodoxos esse liquido ostendimus, & falsis eos premi calumnijs egregie demõstrauimus, & in hoc quinto profecto non pauca attulimus, scilicet Pontificem esse Petri successorem, & Vicarium Saluatoris nostri Iesu Christi comprobando; eumque solum obtinere potestatem, omnem Ecclesiam absolute dirigendi & gubernandi; ligandi, & soluendi, redarguendi, benedicendi, maledicendi, corrigendi, ac medendi; solumque illum habere facultatem de fide & sacerdotio exquirendi. Nam statim magnus Theodorus Studites in epistola ad Paschalem Papam hæc inquit: Audi Apostolicum caput a Deo electe, pastor ouium Christi, clauiger regni cælorum: petra fidei, per quam ædificata est catholica Ecclesia. Nam tu es Petrus Petri sedem exornans, & gubernans, & post quædam: Huc ades ab occidente exurge, & ne repellas in finem: tibi namque dixit Christus Deus noster. & tu

Ex epi. Theodori Studitæ ad Paschalẽ Papam.

Psalm. 43.

quandoque

quandoque conuersus confirma fratres tuos. Audis quomodo appellat Pontificē magnus hic pater Petrum, & clauigerum uitę ęternæ, & Pastorem, & Apostolicum caput? rogatque ut Constantinopoli subsidium ferat, propter eorum hæreses, qui imagines oppugnabant. Vnde nam hoc? non ob aliud aliquid, nisi quia is habebat potestatem cæteras Ecclesias confirmandi, tanquam qui omnibus hæresibus superior esset; longeq; positus esset ab omni procella hęreticorum. Huius rei ipsemet testis est in epistola ad Paschalem dicens: Vos igitur uere illimis fons, ac sincerus iam inde a principio ueræ fidei. uos ab omni hęreticorum procella longe positi: securus totius Ecclesiæ portus. uos a Deo electa ciuitas ad salutis refugium. Intelligis quo pacto securum portum appellat totius Ecclesiæ Romanum Pontificem? ad quem ut nauigia ab undis in medio maris agitata in portum perfugiunt, ne foris relicta a fluctibus atque æstu mergantur: sic & omnes Ecclesiæ ab hæreticis tanquam a fluctibus uexatæ ad Romanum Pontificem, ueluti ad portum salutis confugiunt, ubi tranquillitatem & quietem omnē nanciscantur. nam eo loci fidei claues Christus apud Petrum Apostolum deposuit, ut Ecclesiam totam pasceret atque gubernaret. nec apud illum tantum, sed etiam apud eius successores, ipsi dicens, & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. quæ quidem non soli Petro contigerunt, sed & eius successoribus. Nam Siluester magnus Papa Romanus post baptismum Constantini Arij hæresim aboleuit, & in eadem Vrbe Liberius, ac Iulius Athanasium confirmarunt, & Alexandriam remiserunt, cum ab Arianis persecutionem pateretur. Damasus Papa Eunomij hæresim Constantinopolitani Patriarchę funditus sustulit. diuus Celestinus impij Nestorij et Cōstantinopolitani Patriarchę hęresim per Cyrillū Theogorum deleuit. Leo sanctissimus sacrilegā Eutychis & Dioscori hęresim damnauit. Martinus & Agathon Monothelitarum scelestam hęresim uerbo & operibus sustulerunt. Gregorius magnus Dialogus impietatem eorum, qui imagines oppugnabant, anathemati subiecit. deinde post inobedientiam & schisma, Nicolaus primus ipsemet Constantinopolim profectus est Photii tempore, ut tolleret schisma: quem cum non recepissent, excommunicationi ab eo suppositi sunt. Post hunc summi Pontifices per temporum uices non destiterunt scribere & hortari Grecos ad Ecclesiæ conuersionem & obedientiam, quousque coacta est synodus apud Lugdunum, quam Gręci octauam uocant. cuius auctor extitit Gregorius Papa decimus, & unio est subsecuta. Sed iterum defecerunt, & iterum Legatos Ecclesię receperunt. Cogitur synodus

Ex Epist. ad Paschalem eiusdē Theodori, qui floruit anno 820.

Siluester j. Liberius & Iul*. Vide hist. trip. l. 4. c. 19.

Damasus. Eunomius, uel ut alij Macedoni*.

Celestinus de quo Theodore.*. & Platina.

Vide Nicolaum Papā in epist. ad Michaelem Imper.

Martinus j. Agatho Platina in eius uita.

Gregori* j. Nicolaus j.

Synod. Cõstãtinop de qua Gregoras Nicephorus. l. 5.

dus Constantinopolitana cum Papę legatis Ioannis Becci temporibus Constantinopolitani Patriarchę, & unionem amplexi sunt; ad breue tempus, obedientiam ostendentes & pacem. sed postea rursus ad suum & primum uomitum reuerterunt. Sed nec rursus defatigati sunt Ecclesię catholicę pręsides, eos ad obedientiam & pacem excitare. at illi cum semel obsurduissent, non paruerunt. protracta est igitur res usque ad nos, aspeximusque nostris oculis, quod multi ante nos Patriarchę & reges uidere exoptarunt, nec uiderunt. Nos uero uidimus beatiss. Eugenium IIII. Romanę Ecclesię Pontificem summum quanto studio in hoc sanctum opus incubuerit, triremibus missis & sumptibus, ut hoc magnum uulnus sanaretur; celebrataque est synodus ingens atque admirabilis Ferrarię & Florentię insignibus Italię urbibus; magna doctorum & sapientum uirorum frequentia, & theologię scientia ac uirtute illustrium. Tandem decretum sancitum est omni sapientia & ueritate conspicuum; quod ubique est promulgatum, & ab omnibus gentibus receptum. Gręci uero, & ex ijs qui peioris sunt conditionis, uulgares quidam homines & indocti huic contradicunt. ac si quis rationis particeps decreto contradicit, id non a doctrina proficiscitur, sed ab animi prauitate, falsa & stulta pręsumptione & gloria inani, quam ex uulgi imperitia aucupatur. quod quidem decretum & nos in manus sumentes perlegimus omni studio; idq; toto ex animo uerum esse credentes, adorauimus atque amplexati sumus. unde sumministrata est nobis materia respondendi quinque articulis, qui in eo continentur; quorum extremus hic est de Papę Primatu; quem nemo mentis compos poterit pernegare.

Synod. Florentina sub Eugenio 4. 1438.

SECTIO XVII.

AT non recte sentit inquiunt; quia pręter communes patrum & doctorum sententias ea perscripsit. Si ergo illa diuina sedes non recte sentit, mentitur Christus cum dicit, cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt. is enim Ecclesię pollicitus est se cum ea fore, & portas inferi non pręualituras aduersus eam. Ideo ne Christum mendacem efficiamus (quod si uel cogitetur solum est blasphemia) inerrantem Dei Ecclesiam esse dicimus. quam rem testificabitur rursus ipse Theodorus Studites ad Michaelem Imperatorem scribẽs ex persona omnium prępositorum hoc pacto: Cum nos in unum conuenissemus uenerabilis

Ex epistola Theodori Studitæ ad Michaelem Imp. hunc Studitẽ mi-

Imperij uestri iussu, minimi Episcopi & præpositi, post pauca dicit: nos diluimus omnes dubitationes uestras. Si uero aliquid dubitare, uel non credere uidetur uestra diuina magnificentia, eius rei explicatio a Pontifice pie est postulanda. magna & a deo firmata manus uestra, ut publicæ cupida utilitatis, iubeat a ueteri Roma capere declarationem; ut a principio a patribus nostris est traditum: ea o Christi imitator Imperator inter omnes Ecclesias Dei, summum & supremum obtinet locum, cuius Petrus tenuit primam sedem, ad quem dicit Dominus. Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersum eam. & iterum idem in alia epistola ad Naucratium, cuius principium est, nō implebitur auris mea a uocibus auditionis, inquit, testor nunc coram Deo & hominibus, diuisi sunt a corpore Christi, & a suprema sede, apud quam Christus deposuit claues fidei: aduersus quam portæ inferi a sæculo non præualuerunt, nec præualebunt usque ad consummationē eius, hæreticorum uidelicet effrænata ora, secundum promissionem ueracis domini. Audis quo pacto ea est caput Ecclesię Christi; cuius Petrus est primus præses: & quod nunquam præualuerunt, neque præualebunt usque ad consummationē sæculi, hæreticorum effrænata ora, secundum promissionem ueracis Saluatoris? Si ergo nunquam præualuerunt hæretici aduersus Christi Ecclesiam, quomodo audetis dicere eam errare? quæ inerrans a doctoribus prædicatur. Id etiam ostenditur in tertia sancta synodo, in qua allatis ab Apostolica sede literis, Arcadius Episcopus cum surrexisset ad synodum dixit. Iubeat uestra beatitudo Reuerendissimi Patres allatas ad uos literas sancti & cum adoratione uocati Cœlestini Papę Apostolicę sedis Episcopi, legi: ex quibus percipere poterit uestra beatitudo, quanto studio prosequitur omnes Ecclesias. eadem & horum similia Proiectus Episcopus protulit. Et paullo post Cyrillus Alexandrię dixit: literę acceptę a sanctissimo Apostolicę sedis Episcopo Romano Cœlestino cum decenti honore legantur. Audis Arcadium & Proiectum, quod omnium Ecclesiarum curam gerit Romanus Pontifex? ob quidnam aliud, nisi quia caput est omnium. Quod uero Cyrillus dicit, cum decenti honore legi quę scripta sunt a Cœlestino, comprobauerunt Patres aperiendo capita sua, & reuerenter audiendo quę dicta sunt. In quarta uero sancta synodo, ut in titulo diuinę scripturę apparet, talia dicta sunt. Vt beatissimus Episcopus Romanę Vrbis, cuius sacerdotium super omneis antiquitas esse uoluit, potestatem & facultatē habet de fide & sacerdotibus determinandi. Ergo quia de fide & sacerdotibus

[Margin: re laudat historia ecclesiastica. reperitur grȩce scripta eius uita apud quosdam.]

[Margin: Eiusdem ex epistola ad Naucratiū.]

[Margin: Ex iij. Synodo. 1. Ephesina.]

[Margin: Ex Synodo iiij. Chalced.]

tibus determinandi facultatem habet; merito caput & magistra omnium Christi Ecclesiarũ in decreto scribitur, & a nobis colitur, & adoratur. atque omnis obedientia & obseruantia ei a nobis exhibetur, & exhibebitur donec in hac uita permanebimus; recordati illius qui dicit, obedite prępositis uestris & subditi estote, ipsi enim uigilant pro animabus uestris, ut rationem reddituri. & meminisse eius nunquam cessabimus in sacris missarum precibus secundum sanctorum nostrorum traditiones: ne impiorum erroribus obsecundantes, a firmitate orthodoxę fidei excidamus, pro comperto habẽtes quod qui ipsi nõ subijcitur, nunquã saluabitur. simili modo, & qui eius non meminit neq; sacerdos est neq; sacerdotis meretur habere potestatẽ, ut XIII. Canon primę & secũdę synodi aperte testatur. habet enim ad uerbũ sic: Hęreticarũ zizaniarum semina in Christi Ecclesiam spargens aduersarius, & uidens has gladio spiritus radicitus euelli, alia uia aggressus est; assumpta secum schismaticorum insania, Christi corpus diuidere. Sed & has insidias sancta synodus anticipans, undecumque decreuit in posterũ, ut siquis presbyter, uel diaconus tanquã ob aliquod delictũ suũ despiciens Episcopum, ante synodalem cognitionem, & causę disquisitionem ab eius communione deficere ausus fuerit, & nominis eius in sacris missarum precibus secundum Ecclesię traditionẽ non meminerit, hunc depositioni subijci, & sacerdotali omni honore priuari. qui enim in presbyteri ordine est constitutus, & metropolitanorum pręuenit iudicium, & ante iudicium (quantum in se est) condemnat suum patrem & Episcopum; hic neque presbyteri dignus est honore, nec nomine. & qui hos sequuntur si qui fuerint ex constitutis in sacris ordinibus, & ipsi suis dignitatibus excidant. Monachi uero, uel laici expellantur penitus ab Ecclesia, donec relicta cum schismaticis coniunctione ad suum Episcopum reuertantur. Nonne ex hoc loco deprehendis, quod sacerdotes sacerdotio abdicat, neque sacerdotis nomen uult obtinere, qui mentionem non faciunt primatus eorum; eorumque sectatores, & si qui sacris sunt ordinibus insigniti profanos iubet esse? qui in sacris non sunt, cuiuscumque sint conditionis, excommunicat. Resipiscite tandem fratres per Deum, resipiscite: nec amplius tam aperte ueritati obsistatis, nec aduersus pastores animarum uestrarum decertetis. durum est enim, imo uero fatui & dementis, nudis pedibus aduersus stimulum calcitrari. nam quemadmodum oua lapidibus, sic & capita uestra, Ecclesia confringuntur: lapis nanque & petra scandali est Ecclesia. & Christus ipse illi se similem facit. beatus Paulus ita scribit. bibebant enim de spirituali consequenti

Ad Corin. (margin, beside "& adoratur")

Canon synodi 134. (margin, beside "dotis meretur")

Marc. 12. Ad Cor. 1. 10. (margin, beside "lapidibus")

uos petra; petra autem erat Christus. hic est lapis de monte uirginali abscissus. Christus uero ad Petrum. Tu es Petrus & super hac petram ædificabo Ecclesiam, & reliqua, ut sæpius dictum est. Ecce igitur ostensum est quod petra & lapis Christi est Ecclesia; qui igitur in eam impingit, lux in eo non est; sed qui seruat præcepta eius non impingit, uera luce quæ in ipso est illuminante, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. lux enim ueritas est & cognitio; ac illuminantur ab ea qui uolunt, & manent in ea. Sed qui nolunt obtemperare, insipientiæ tenebræ eorum oculos obtegunt & impingunt, & conteruntur, ac tandem exterminantur. & responsum ferent, quod præcepit dominus, quod oues meæ, meam uocem audiunt. quæ uerò meæ non sunt, uocem meam non audiunt; & lupus rapit & dispergit eas. ita eueniet, & rationalibus ouibus, quæ uocem pastoris non audiunt; impingent enim & labentur in hæreses, absurditates & schismata.

Ad Corint. 1.10.
Daniel 2.
Ioann. 1.
Ioann. 10.

SECTIO XVIII.

QVOD uero non possit decipi, uel errare, uel confringi, uel perire Ecclesia; imo uero id euenire ijs qui eam oppugnant, ostensum est antea multis egregijs argumentationibus. nunc efficacius quodammodo per sacrum Chrysostomum aureæ tubæ diuinum Ioannem audiamus ex oratione in pentecosten. cuius principium. Cœlum hodie nobis facta est terra. dicit enim ibi post alia multa sic: Magno studio incumbit Deus in Ecclesiam, non parietibus fulctam, sed gratia custoditam, propter Ecclesiam constitutum est Cœlum; terra firmata est, & mare effusum, & aer repletus, paradisus est plantatus, lex tradita, missi prophetæ, miracula facta sunt. mare diuidebatur & resarciebatur, petræ scindebantur, & rursus iungebantur, manna de Cœlo descendebat, & ex tempore mensa disponebatur. propter Ecclesiam Prophetæ, propter Ecclesiam Apostoli. At cur tam multa? propter Ecclesiam unigenitus Dei filius, filius hominis factus est, ut Paulus ait, qui proprio filio non pepercit, ut Ecclesiæ parceret, filii sui sanguinem effudit propter Ecclesiam. hic sanguis irrigat illam. per eum non possunt illius plantæ tabescere, neque folia decidere. non est obnoxia temporũ necessarijs uicibus, neque tempori inseruit. æstate quidem folijs uernat, hyeme uero non nudatur. non enim temporum necessitates, sed gratia spiritus eam colit. propterea non euellitur; neque

Ex Chrysostomo q̃ oĩa ꝓpter Ecclesiam fecit deus.

mirum est eam non euelli. Quot iam inde à principio aduersus Ecclesiam bellum gesserunt, cum erat planta recens. arma aduersus eam sunt expedita. at nunc Dei gratia & sancti spiritus robore, & Imperator est pius, & milites, & omnis terra fide est repleta. at in origine eius, in exordio, reges impij, milites irreligiosi ob iussa Principum. aræ ardebant: undique fumus & nidor. aer inquinabatur, dæmones bacchabantur, diabolus saltabat, pater filium abdicabat, filius patrem non colebat. natura scindebatur & religio. ubi igitur qui ausi sunt aduersus Ecclesiam in acie stare? Cũ erat planta recens, non tamen iniuriã passa est: cum Cœlum attingit, speras illam posse debellare? quando undecim erant apostoli, a nemine superati sunt: immo uero undecim; tot millia Ecclesiarũ sunt expiscati. nunc cum terra & mare, culta & inhabitabilis, regio & urbs, & omnes fines religione referti sunt, tunc speras ei dominari? at tu non potes. Christus dixit, quod portæ inferi non præualebunt aduersus eam. facilius est cœlum deleri, & terram exterminari, quam ecclesiam extingui. Quis hæc dicit? ipse Christus. Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt & recte, nam Dei uerbum ipso cœlo est potentius, quia cœlum est opus uerbi. dixit Deus, fiat cœlum, & uerbum fuit opus. excurrebat natura nemine impediente, quoniam ipse Dominus est naturę, & eam immutandi. ego eam substruxi, qui cœlum constitui, sed pro cœlo sanguinem non effudi. pro cœlo cruci non fui affixus. pro cœlo celeste corpus non assumpsi. sed quid dico de cœlo? angelorum corpus non assumpsi: ut intelligas me Ecclesiam magis æstimare, quam cœlum & terram, & omnem creaturam. & ideo cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt. facilius est cœlum aboleri & terram extingui, quam mea uerba intercidere. Qualia sint uerba eius in medium deducamus, uideamus an interciderint. non reuoco ego in dubium, sed hæreticis os obstruo. qualia sunt uerba? Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea nunquam transibunt. quale uerbum? Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. super hanc Petram dixit, non in Petro. non enim super hominem, sed super fidem Petri Ecclesiã suam fundauit. quid autem erat fides? Tu es Christus filius Dei uiui. petram uocauit Ecclesiam undas excipientem, sed non concussam: Ecclesia namque suscipit tentationes; at non superatur. Quid ergo est super petram? id est super confessionem Petri, non super opes. Non lapides iacis? non ligna? non spicula? nequaquam dicit. non enim est sensibilis structura. hæc qualiacunque sint, tem-

Interpres latinus aliũ codicem secutus est.

pore

porè dilabuntur. confessionem uero neque dæmones possunt superare: testantur martyres; qui latus perfossi, fidem non amiserunt. o rem admirabilem murus foditur, & thesaurus non diripitur, caro absumitur, & fides non consumitur. ea est martyrum uis. super petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. attendite sedulo, eos uocat portas inferi, qui mortem pariunt. quid igitur? in infernum intrabit, si in discrimen uenerit? utique. nam ut portæ Vrbis sunt ingressus in Vrbem, sic portæ inferni, ingressus ad mortem. cur, inquit, tentationes non prohibes? nequaquam: ut ostendam uires meas, si nemo eam oppugnarit, possunt respondere: nam si fuisset oppugnata, fuisset utique & expugnata. propterea eam permitto oppugnari ne propugnatorum solitudini, uictoriæ titulus inscribatur; & portæ inferi non dixit nō aggredientur eā. quid ergo? oppugnabitur quidem, sed non superabitur. fluctuat Ecclesia, sed non mergitur, sed non petit profundum. excipit tela, sed non admittit uulnera. excipit machinas, sed turris non quassatur. Sed quid dico Ecclesiam? unum uerbum piscator locutus est, & turris stetit inconcussa. quot tyranni conati sunt hoc uerbum abolere, nec potuerunt. super petram enim fundata est. Cogita quot tyranni, quot Reges diademate redimiti, enses acuti, ferarum dentes, mortes imminentes, sartagines, fornaces. & pharetram suam exhausit diabolus, & Ecclesiæ non obfuit. qua nam de causa? quia portæ inferi non præualebunt aduersus eam. ipsa res testimonium perhibet. testatur euentus experientia. quot bellum gesserunt, num euicerunt? sed qui bellum gesserunt, silentio transfiguntur & obliuioni mandantur, Ecclesia uero floret. ubi Claudius? ubi Augustus? ubi Tiberius? nuda sunt nomina; eorum meminit nemo. nam postquam Ecclesiam oppugnarunt, memoria eorum deleta est: & Ecclesia super solem refulget. Audisti uerba doctoris aurei animo & corpore? audisti a Deo afflatum & theologum patrem hunc? scilicet quod Ecclesiæ oppugnatores abolentur & obliuioni mandantur: Ecclesia uero floret; & contorquent quidē tela pugnatores, at ipsi uulnerantur. cur nam hæc? quia Christus ipsam firmauit, Christus ipsam suo redemit sanguine. per quem cælum firmatum est, terra fundata. Domini enim uerbo dicit Dauid, cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. igitur uerbo quo firmauit cælum, firmauit Ecclesiam suam dicens, super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. quam petram? solidam fidei confessionem Petri piscatoris; quæ firmata manet inconcussa, & immota & inexpugnabilis; quemadmodum & cælum

„lum stat & permanet ui uerbi. Ideo in cælo & in terra Ecclesia „Dei honorabilis & sancta est. imo uero secundum aureorum uer„borum & sermonum patrem hunc, cælo & angelis & omni crea„tura præstantior est. Ideo & subijcit Christus dicens, cælum & ter„ra transibit, uerba autem mea nunquam transibunt. id est facilius „est cælum & terram & omnia concuti, quam Ecclesiam meam. incursiones hæretici facient, at non prævalebunt. in petram impingent capita sua & dispergentur, quia super petram fundata Ecclesia est. propterea Ecclesia tanquam petra manebit inconcussa, secura fiducia Christus dixit. nam qui a principio suæ prædicationis eam oppugnauerunt, deleti sunt, & memoria eorum cum sonitu perijt: Ecclesia uero uernat & refulget super solem. ubi Reges qui in eam desæuierunt? ubi Principes, ubi hæretici? ubi Arius & Eunomius? ubi Nestorius & Dioscorus? ubi Seuerus & Eutyches? ubi qui præcesserunt, & qui postea subsecuti sunt omnes? non ne perierunt? nonne extincti sunt? sed Ecclesia tunc & nunc & semper est, usque ad seculi consummationem & finem.

Deus magis diligit Ecclesiam, quàm cælum. Sapient. 4. 11. Horum hæreticorum nomina passim leguntur in historia ecclesiasti. & apud Gratian. c. 24. q. 4.

SECTIO XIX.

Ex Metaphraste uisio Ioannis Chrysostomi.

HOT igitur & egregijs rebus expositis ex mellifluis sacri doctoris sermonibus; æquum est quod illi dum oraret euenit cum omni reuerentia commemorare. Sic enim inuenimus scriptũ in eius uita, quam Metaphrastes enarrat, cuius initium. & omnium qui secundum Deũ in hac uita uersati sunt, post multa ait: Cũ is nočtu in oratione perstaret, se obtulit quædam diuina res, & sublimior, quam ut oculis cerni posset, & quemadmodum rem in medium proponere lingua uix audeat; ita & audire nouum uideatur. itaque nouum quiddam, & horrore plenũ audisse. cæterum animaduertendum quod huic narrationi, quæ mista sunt timor & lætitia, duo quidam uiri alba amicti ueste, aspectu horrifico uisi sunt ei de cælo descendere, huicque præclaro uiro dum oraret in conspectũ uenisse. quorum alter uolumen, alter claues manibus continere uidebatur. cumque Ioannes hanc nouam speciem miraretur timore esse correptum: hos uero manibus apprehensum erexisse & metum abstersisse, bonoque animo eum esse iussisse. percontanti quinam essent ij uiri tanta præditi gloria, qui accedere ad se dignati essent; ne timeas, eos dixisse: nos uenimus a Christo missi. alterum postea manu protensa uolumen tradidisse, dicentem sume librum.

brum. nam ego sum Ioannes cui sapientia Dei pectus tradidit, in quod & recumbere uoluit. quæ quidem te & per nos ad scripturas pernoscendas idoneum reddet, & te quasi manu ducet ad eius cognitionem. alterum uero manu extensa, sume, dixisse, has claueis: meque Petrum esse scito, cui Deus claues in manus tradidit. quem nunc per me, crede te eadem gratia qua me participē facere. quare quæcunque ligaueris uel solueris super terram, erunt ea ligata uel soluta & in cęlis. Nonne deprehendis ex his, alterum una cum munere scripturas facile interpretandi, & harum intelligentiam a datore sapientiæ adiunxisse? alterum uero una cum facultate soluendi & ligandi & intelligendi; iniunxisse, & pie in Iesum Christum Dei filium per eum credendi? Credite in posterum quod sine obedientia erga Petrum, saluari non potestis. & iure quidem, nam is est porta salutis. qui per eum in cognitionem fidei non ingreditur, idest ut eū agnoscat esse Christi Vicarium, non poterit unquā salutem consequi. nam ut Christus inquit. Ego sum ostium. qui non intrat per ostium, sed aliunde ascensum parat, fur est & latro. Ita & Petrus eius successor dicit. qui non credit per me filium inuisibilis Dei & Patris in carne genitum, qui passus est & resurrexit, & cętera dispensationis mysteria, hic hæreticus est; & saluari nullo unquā tempore poterit. Hæc igitur & talia tenentes, quorū refertæ sunt omnes doctorū scripturæ, Ecclesiæ subiicimur. in eaq; permanemus, & in obedientia eius persistere in omnia sæcula deprecamur; ut propitium Deum nanciscamur in tremenda die retributionis. fiat fiat.

Ioann 10

SECTIO XX.

IAM quoad eius fieri potuit præstitimus, quod polliciti sumus allata ad quinque articulos, responsione qui in decreto Florentinæ Synodi continentur. Conscripsimus uero hęc a cōmunibus patribus ac doctoribus desumpta materia; quos Ecclesia sanctos esse decernit illorum uestigijs insistendo. & qui hæc literis theologicis mandauerunt & tradiderunt ut ueraces suscipiendo, quibus Ephesius Marcus non ualens in synodo contradicere, & sui incertus certamen detrectauit. Perfecimus autem hoc opus multo labore ac studio, propterea omnes qui hæc perlegerint, oro ne dolose & cū præsumptione, aut proprio affectu inducti, percurrant, sed sincera dispositione adhibita suam conscientiam iudicē dictis præficiāt.

Marcus Ephesi Eps Ecclesię Romanæ perpetuus hostis.

arbitror

arbitror enim eum qui hac conditione ad legendum accesserit, a morbo se uindicaturum; magnamque gratiam habiturum ei, qui hęc edidit & elaborauit, cum hanc commentationem ex multis locis collegerim & coagmentarim. Exantlauimus uero hunc laborē ut dominus scit, qui occulta cognoscit, non gloriam aucupando temporariam, neque opum comparandarum gratia; sed pura & pia mente pro uirili ueritati patrocinari exoptantes. quę quidem ijs, qui aperte sanctis contradicere nolunt, liquido est demonstrata. & ea præterea de causa hoc opus aggressi sumus, ut qui horum studiorū sunt ignari, & tamē de hoc dogmate ambigūt, nequaquā amplius excusationem afferre possint, se sententias & dicta sanctorum plane ignorare. Ideo æquum mihi uisum est uolumen hoc rerum contexere, & resipiscere aliquando uolentibus, ueluti sumptuosum quoddam conuiuium apponere. Ecclesia uero sponsa immaculata nullas sordes, uel rugas admittens, sole lucidior denuo apparebit, ut fuit, & est, & erit; quanquam disrumpantur qui contra sentiunt. nam semper extitit extra errorem, neque diuersas opiniones prædicauit: sed easdem illas, quas a diuino ore saluatoris accepit. Rogo uos iterum o charissimi, ut hæc cum charitate legatis, & spiritu fidei: ac si uera & iusta uisa fuerint, ijs assentiamini. si uero contra, confutetis, & scriptis editis rationes afferatis: ut & nos ijs perpensis sententiam nostram cum charitate dicamus, retractantes nostra, uel delentes. spero igitur Deo fisus, qui pacis est pater, uos his rationibus suasos ueritati cessuros, animi candorem & obedientiam Deo præstando, mutuoque accipiendo paracleti gratiam & prudentiam: nam eo concedente nulla mutatio, uel imminutio pij & patrij spiritus consequetur; neque orthodoxa ueritas imminuitur. absit: malo enim millies mori, quam suadere uos, ut tantillum quidem a uera fide declinetis. Resipiscite rogo fratres, resipiscite. quandiu uos in hac falsa suasione perdurabitis? quandiu si non utroque, altero tamen pede claudicabitis? excitemini segnes, qui humi repitis exurgatis, ne dum uos malum somnum stertitis, facile inimicus disseminet discordiæ zizaniam. tollatur paries qui dirimit sepem, fiamus unum corpus sub eodem capite; est autem caput ipse Christus. quem ut magistrum ac uitę datorem pie & pura conscientia sequendo, cognoscemus Deū & patrem eius: a quo ab ęterno sine tempore, sine defluxu & sine passione est genitus, sanctissimumque & uiuificantem eius spiritū a patre, tanquam a productore ab ęterno, & a principio productū, & procedentem; & per eum emanantem, & scaturientem essentialiter & subsistenter, & prodeuntem & editum, unam increatam potentiam

Cantic. 4.

Gręcam Ecclesiam. i. antiquā idē sentire cū Romana opinatur Gēnadius.

tentiam & sine fine regnum, immortalem uitam & beatitudinem, quam utinam omnes consequamur; ne de uia declinantes in montes, solitudines & foueas delabamur, & in loca, quæ non aspicit lux uultus Domini nostri, & Saluatoris nostri Iesu Christi, cui gloria & uictoria in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS.

S·P·Q·R

INDEX AVCTORVM. ET. RERVM AC. SENTENTIARVM QVAE. SVNT. APVD. GENNADIVM

à Cæsare Mazzutello Concinnatus

AVCTORVM

B

C

89

Constantino

D

Diony-

Eucha-

M

R

S

Errata ita lege, primus numerus paginam, secundus lineam ostendit.

Pag.8.lin.1.lege, poterit. 9.schol. marginis debet esse ẽ regione lineæ 4. 21.10. ex synodalibus actis. 34.22. post verbum, principium, desunt hæc: Ad creaturam vero pater, filius, & spiritus sanctus vnum principium. 36.37. flagrantia. lin.38. post verbum, dicitur, desunt hæc: tanquam de patre procedens. 80.33. liberetur. lin.34. damnatione. 95.16. Credentes enim vnam sanctam 129 10. ad templum Georgij. 142. 9. confracta. 143.7. decerno.